

BEVEZETÉS

1956 őszén a Petőfi Kör a megváltozott politikai helyzetben folytathatta a nyár elején megszakadt vitáit. Gerő Ernő, aki Rákosi leváltását követően a párt első titkára, s így a hatalom első embere lett, székfoglaló programnyilatkozatában ugyan változatlanul elítélte a Petőfi Kört és második hatalmi centrumként bélyegezte meg,¹ de ugyanakkor (minden realitást félretéve, s főleg minden alap nélkül) meghirdette a „tiszta lap” politikáját is. A Petőfi Kör pedig úgy tett, mintha mi sem történt volna a nyáron, mintha a párt Központi Vezetősége nem is ítélte volna el tevékenységét. Hiszen Rákosi eltávolítása, sőt emigrációba kényszerítése, a Nagy Imrével folytatott egyezkedő tárgyalások, majd visszavétele a pártba, az MDP értelmiségi határozata és az erről folytatott nyílt sajtóvita, elsősorban Losonczy Géza programatikus megnyilatkozásai² – új helyzetet teremtettek, vagy inkább egy már ismert helyzetet rekonstruáltak. A politizáló közönség újra 1953–54-ben érezhette magát, amikor a párton belüli ellenzék és egyre szélesedő (statisztikailag semmiféle eszközzel fel nem mérhető) szövetségeseinek tábora számára megnövekedett a politikai szókimondás lehetősége, amikor egyre nyíltabban lehetett beszélni a világ, a haza, és a szűkebb szakma bajairól, s amikor újra lehetett hivatkozni a szocialista külföldre, a kommunista pártok várt és óhajtott megújulására, a XX. kongresszusra, Kínára, a jugoszlávokra, lengyelekre, újra ki lehetett mondani Nagy Imre nevét és a hivatkozási pont újra az 1953. júniusi fordulat lett.

Ebben a légkörben újította fel a Petőfi Kör a nyáron megszakadt vitorsorozatát. „Felső szervei”, a párt és az ifjúsági szövetség, a DISZ vezetői is elvesztették a politikai cselekvés „vezérfonalát”. Voltak, akik kezdettől fogva ádáz indulattal és gyűlölettel fogadták a fiatal, nagyimrés értelmiség mozgolódását, hatalmukat

¹ „Jó órában mondjam, nálunk Poznan nem volt, de az egyik imperialista rádió azt, ami a Petőfi Körben történt, dicsekedve kis-Poznannak nevezte. A Petőfi Körben voltak helyes dolgok is, elhangzottak megszívlelendő javaslatok is, amint ezt a Központi Vezetőség június 30-i határozata világosan megállapította. A Petőfi Körben sok becsületes, pártunkhoz, népi demokráciánkhoz hűséges ember volt, köztük nem kevés számú kommunista, aki félti a pártot, feltétlen híve a szocializmusnak, jó magyar hazafi, és egyben proletárinternacionalista is. Ugyanakkor azonban azt is meg kell mondani, hogy a Petőfi Körben és körülötte kezdett egy másik politikai centrum kialakulni, amely szemben állott az ország igazi politikai központjával, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségével. Kétségtelen, hogy ennek szervezeti jellege volt.” *Magyar Nemzet*, 1956. júl. 15.

² Többek között Losonczy Géza: Az értelmiségi határozatról. *Művelt Nép*, 1956. szept. 2.

és monopolhelyzetüket látták veszélyeztetve, voltak, akik felismerték, hogy már nem sikerül, már nem sikerülhet az értelmiséget és szervezeteiket manipulálniuk saját céljaik érdekében, s ezért végleg és örökre szembefordultak minden reformtörekvéssel, voltak, akik tudták, hogy a hatalmi harc még nem dőlt el, s folytatták lavírozó politikájukat, amely olykor egy-egy tárgyilagos-pozitívista jelentésben öltött testet, s voltak, akiket magával sodort a reformereknek, a diktatúra ellenégeinek, a megújulást és szabadságot követelőknek az őszintesége, hite és lelkesedése és ez idő tájt csatlakoztak az ellenzékhez.

1956 őszén mindenki programra vágyott. Program után sóvárogtak a szakemberek, hogy kiutat találjanak ágazatuk és szakmájuk válságából, programra vágyott a középvezetés, amely jól tudta, hogy a tavasszal összeeszkábált második ötéves terv megalapozottsága alig haladja meg a csődbe jutott elsőét, kiutat kerestek a világnézeti válságba jutott párttagok, a marxizmus reneszánszába vetett hitüket el nem vesztett kommunisták. De a válságból nemcsak a párttagok keresték a kivezető utat. Magyarországon már több mint három esztendeje sokan hittek abban, hogy a szocializmusnak lehetne másik útja, „modellje” is –, az amit Nagy Imre hirdetett meg az Országgyűlésben 1953. július elején –, s azt is tudták, hogy az általános politikai és gazdasági programon belül minden csoportosulásnak, rétegnek, szakmának is elemeznie kell a maga helyzetét és meg kell fogalmaznia céljait. A tavaszi viták után, a Petőfi Kör volt szinte az egyetlen olyan alakulat – hiszen szervezet nem volt, intézményesülésére nem adott időt a történelem –, amely erre a kereteket biztosíthatta.

Mindenki egyetértett abban, hogy programokra van szükség. A taktikázó középvezetés számára is kedvezőbb volt, ha a hangos politizálás helyett az értelmiség csendesebb szakmai vitákat folytat, a Petőfi Kör és az ellenzék számára is lélegzetvételnymi szünetet jelenthetett volna, ha nem azonnal kerülnek napirendre a „nagypolitika” kérdései, és az új vezetésre, egy új (természetesen ismét Nagy Imre-) kormány megalakulására számoló szakértelmiség is végre előállhatott a nyilvánosság előtt a maga „középszintű” gondjaival.³

Kimondva-kimondatlanul egy új kormány programjának elemeit vitatták meg ezeken a fórumokon. Már a pedagógusok vitáján programbizottságot választottak, hogy összegezzék és megfogalmazzák a magyar oktatásügy helyzetét és feladatait.⁴ Így került sor a három őszi vitára, ahol már nem általában vitatták a

³ Ennek egyik jele volt, hogy október 1-jén megalakult a Petőfi Kör szövetkezeti szekciója (elsősorban SZÖVOSZ, a Közgazdaságtudományi Egyetem, FM, MESZÖV, SZÖVÉRT, OKISZ stb. munkatársainak részvételével). November 5-re ankétot hívtak össze az egyszerűbb szövetkezeti formák szerepéről. A vitavezető Gyenes Antal lett volna.

⁴ Vö. *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján, VI. Pedagógusvita*, Bp., Múzsák–1956-os Intézet, 1992. 18–19. o.

gazdaságpolitika és a gazdaságelmélet nyavalyáit, hanem a gazdasági vezetés módszereit, a műszaki fejlesztést és a fiatal mérnökök helyzetét, valamint a magyar mezőgazdaság jövőjét tűzték napirendre. A vitákat a Petőfi Kör vezetősége és a megfelelő szakmai csoportok igyekeztek gondosan előkészíteni, amit a bevezető előadások „mederbe terelő” rendszere is elő kívánt segíteni.

1956 őszenek vitáit – s nemcsak a gazdaságpolitikai vitákat – e program formáló jó szándékon kívül leginkább azzal lehet jellemezni, hogy (természetesen) senki nem akadt, aki tudhatta, vagy akár megérezte volna, hogy néhány hét elteltével a váratlanul kirobbanó forradalom és szabadságharc túllép a reformértelmisség részkövetelésein, s egyik napról a másikra nem az egyes hibák kijavítása, hanem a használhatatlanná vált struktúra felváltása kerül napirendre. S azt sem tudhatták, hogy a vitákon elhangzó megjegyzések miként alakulnak át nemzeti követelésekké, hogyan válik a magyar urán exportárát firtató (már akkor sem jámbor) kérdésből forradalmi, utcán is skandalizáló jelszó: „Azt kérdezik Pesten-Budán, Hová lett a magyar urán?”

A vitákon megszólaló értelmiség – későbbi jegyzőkönyvek hiteles tanúsága szerint – a szó szoros értelmében az utolsó pillanatig⁵ nem akarta és nem tudta átlépni a szocialista társadalmi és gazdasági rend kereteit. Bár nyilvánvaló volt, hogy Rákosi bukásával alapjaiban rendült meg a sztálinista diktatúra és az egypárt megdönthetetlennek látszó uralma, a fennálló rendszer ellen – s ez minden diktatúra bomlására jellemző – elsősorban a pártban és a párton belül gondolkodó értelmiség lázadt. Évtizedekkel később Kornai János – aki ekkor maga is ott ült a Petőfi Kör padjaiban – már az elméleti általánosítás igényével fogalmazta meg e korszak(ok) értelmiségi gondolkodóinak jellegzetességeit:

„Ki tudta volna akkor megfogalmazni a *reformtendenciák inkoherenciáját*, amikor minden cseppfolyós vagy inkább kocsonyás, amikor a reformfolyamatok közepette a kommunista párt meg akarja tartani hatalmi monopóliumát, de közben szabadon ereszt olyan politikai erőket, amelyek azonnal e monopólium feladását követelik. (...) A megcsontosodott dogmák első reformhullámaiban még hivatkozni lehetett, joggal, Marxra és Leninre, akik maguk sohasem voltak merev doktrinerek; idegenkedtek attól, hogy eszméiknek mások mitikus jelentőséget tulajdonítsanak. A kiábrándulás folyamatának azonban nehéz megálljt parancsolni. A rendszerben korábban őszintén hívő funkcionárius, akit a pártzsargon *képzett marxista-leninistának* nevezett, először csak abban kezd kételkedni, vajon Sztálin nem tévedett-e egyik-másik írásában vagy megállapításában, utána

⁵ Vö. A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján, VII. Iparművészeti vita – Orvosvita. Bp., 1956-os Intézet, 1994. (Az orvosvita 1956. okt. 23-án a késő esti órákig zajlott.)

elkezd Sztálinra úgy tekinteni, mint aki hibásan, sőt talán bűnösen rosszul alkalmazta Lenin helyes tanításait. Egy illúzióvesztési hullámmal később már kétségbe vonja a leninizmus alapjait... A felismerés hosszú út, amelynek első állomásaként személyekben keresik a hibát. Ekkor minősítik Sztálint és a nemzeti kis Sztálinokat gonosztevőknek. (...) A következő állomás: ...egy-egy időszakban hibásan kijelölt politikai irányvonalnak tulajdoníthatók a bajok. (...) Majd fenntartják a szocializmusba vetett bizalmat, de bírálják a megvalósult sajátos változatát, a hibás modellt”.⁶

A felszólalók zömének gondolkodását és lelki alkatát ezek a korlátok határozták meg és csak így érthető meg az a folyamat, ahogyan a vitákon egyre gyakrabban merülnek fel a kor, majd későbbi és újabb reformkorok jellegzetes műszavai, ahogyan új terminológia alakul ki, ahogy új nyelven kezdenek beszélni. A „naiv reformer” (Kornai kifejezése)⁷ már egyre többet emlegeti az árákat, mer hivatkozni a nyugati technikára, és arra, hogy valaha külföldre is lehetett utazni, diktatúra helyett ugyan még leginkább a személyi kultuszt emlegeti, de pontosan tudja, hogy a visszahúzó erők a sztálinista apparátust jelentik, és már-már kéjesen emlegeti a kor (inkább e néhány hét) alapfogalmát, a kucserákat.⁸ Tudja, hogy a felesleges profilírozás, a voluntarizmus, a mennyiségi tervek hajszolása vitte a tönk szélére az országot, de még nem okvetlenül tudja, hogy a rosszul kiválasztott káderek leváltása és képzetebbekkel való helyettesítése, rosszul működő szervezetek összevonása („Miért van szükség három mezőgazdasági minisztériumra?”) vagy az új szervezetek iránti bizalom (mint éppen a frissen létesített Műszaki Fejlesztési Tanács iránt) – nem hozhat végleges megoldást. Valószínűleg ezeken a vitákon jelenik meg a nagyobb nyilvánosság előtt évtizedek kulcsfogalma: a „gazdasági mechanizmus” (amelyet néhány hónap múlva – nem utoljára – szocializmusellenes, ellenforradalmi terminusnak bélyegeznek), és szó esik a hiányról, mint a gazdaság kikerülhetetlen jellegzetességéről is („az igények túlsúlyban vannak a fedezettel szemben”).

1956 őszén magától értetődő, hogy az értelmiségi reformerek már kitekintenek a határokon túlra. De a kitekintés is nagyon behatárolt. Egyrészt nincsenek meg a lehetőségek a nyugati világ megismerésére (erről szó is esik – lásd a groteszk jelenetet a *Neue Zürcher Zeitung* megszerezhetőségéről), másrészt a közgazda-

⁶ Kornai János: *A szocialista rendszer*. Kritikai politikai gazdaságtan, *Heti Világgazdaság Kiadó*, Bp., 1993. 24., 2. fejezet.

⁷ Kornai János: A magyar reformfolyamat: víziók, remények és valóság, *Gazdaság*, 1987. 3. sz. 5–40. o. Lásd különösen A naiv reformerek c. fejezetet.

⁸ Vö. Háy Gyula: Miért nem szeretem? *Irodalmi Újság*, 1956. okt. 6. 3–4. o. Újraközlése a *Literatúra*, 1989. 1–2. számában.

sági gondolkodás meg sem kísérli átlépni a szocializmus (legtöbbjüknél önként vállalt) korlátait. Ugyanakkor, és éppen ezért, mindenre odafigyelnek, ami a szocialista reformokra vonatkozik, 1956-ban elsősorban a jugoszláviai kísérletekre („modellre”), az öngazgatásra és a munkástanácsokra, de a néhány év múlva világhírré szert tevő lengyel teoretikusokra (Brus és kollégái) vagy az akkor még teljesen ismeretlen szovjet Libermanra.

A három őszi vitát a három különböző egyéniségű előadó bevezető előadása is meghatározta. Az első vita vezetésére kézenfekvő volt Péter Györgyöt, a Központi Statisztikai Hivatal elnökét felkérni. Az elméleti folyóiratokat is olvasó szakma ismerhette a vitában is idézett tanulmányait,⁹ s joggal várhatta az értő közönség, hogy Péter György ezen a vitán, a Petőfi Kör ismert hagyományainak és szokásainak megfelelően, valamelyest túllép a maga által megszabott rigorózus szakmai korlátokon és ezt meghaladó politikai nyilatkozatot tesz, vagy legalábbis érezteti („megüzeni”), hogy kiért dobog a szíve. Nem így történt, s ez mindvégig jellemezte a vitát.¹⁰ Igaz, hogy Péter azonnal, első hívásra elvállalta a vitavezetést, mert saját szakmai körében szívesen politizált. Valószínűleg azt remélte, hogy híveket toborozhat, itt tovább gyűjtheti a szakmát a maga táborába. Bevezető előadásában ismertette a maga reformtevékenységét, és azt feltételezte, hogy az egybegyűlt körülbelül ezer ember (amely ezúttal is zsúfolásig megtöltötte a Közgazdaság-tudományi Egyetem legnagyobb előadótermét), jól ismeri tudományos írásait. De nem így történt. Talán éppen azért, mert Péter idegenül mozgott a közegben, amelynek előadott és amely akkor hangulatában, indulataiban, politikai célkitűzéseiben lényegesen eltért mind a hivatala munkatársaitól joggal megkövetelt szakszerűségtől, mind a Péter által talán jobban ismert pártértelmiségtől.

Az előadó közismert manipulációhoz folyamodott bevezető előadásában: a párt vezetőinek felszólalásaiból, beszédeiből emelte, „mazzsolázta” ki azokat a pozitív elemeket, amelyek számára akkor hasznosak voltak, amelyek nézeteit némiképpen alátámaszthatták. De 1956 szeptemberében ennek a taktikának már nem lehetett sikere, mert ez a gyűlde elsősorban politizálni akart. Ő pedig kijelentette, hogy helyteleníti a széles körű vitákat, és inkább szűkebb körű szakértői megbeszélések segítségével képzelel el az új gazdasági program kidol-

⁹ Megjelentek Péter György: *A gazdaságosság és a jövedelmezőség jelentősége a tervgazdálkodásban*. (Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956) című kötetben.

¹⁰ Péter György pályájával 1992. április 24-én tudományos ülészak foglalkozott a Kossuth Klubban. Ezen e sorok írója Péter György pályája címmel tartott előadást (*Közgazdasági Szemle*, 1992. 9. sz. 837–848. o.), amelyben megkísérelte elemezni sajátos magatartását is ezen a vitán. Az ülészakon elhangzott előadásokat és a vitát lásd: *Péter György, 1903–1969. Egy reformközgazdász emlékére*. Szerk.: Árvay János, Hegedűs B. András, Bp., Cserépfalvi–Twins, 1994.

gozását. Így került sor arra – s ez szokatlan volt az eddigi vitákhoz képest –, hogy a felszólalók bírálták a reformpárti előadót, hogy Tánczos Gábornak, a Petőfi Kör titkárának közbe kellett avatkoznia, s hogy másnap reggel a rádióban Nagy Balázs, a Petőfi Kör titkárhelyettese utólagos magyarázkodásra kényszerült.

De ha a vita emiatt rossz szájízzel zárult is, számos, akkor fontos és aktuális kérdést fel tudtak vetni a résztvevők. A bírálat középpontjába került a vállalati önállósággal való kísérletezgetés, merthogy a gazdasági rendszer egészén belül erre a feltételek nem adóttak és a kísérletezgető félmegoldások csak lejáratják az önállóság elvét. Érdekes, hogy a Pártközpont Párt- és Tömegszervezetek Osztályának – aláírással nem jelzett – szigorúan bizalmas (!!!) információja viszonylag tárgyilagosan ismerteti a vitát (eltérően a nyáron megszokottaktól, nem emleget ellenforradalmi veszélyt), hanem tételesen felsorolja a javaslatokat és a vita kulcsproblémáit.¹¹

A mérnököket mozgósító vita előadója Kiss Árpád, akkor az újonnan alakult Műszaki Fejlesztési Tanács elnöke, a szociáldemokrácia soraiból érkezett kommunista mérnök, aki majd a hatvanas évek reformhajnalának jellegzetes technokrata minisztere. A forradalom leverése után Svédországba menekült Libik György mérnök javasolta,¹² hogy a mérnökök helyzetéről is szóló vitán ő legyen az előadó. Kiss Árpád – akkor már több ipari minisztérium vezetésén túl, és más főhivatalok vezetésén innen – pragmatikus ember volt, pontosan érezte, hogy meddig tehet engedményeket a lázongó „tömegnek” és milyen kijelentések veszélyeztethetik karrierjét. Érezte, hogy a gazdaság minden hibájával és bajával tisztában van, s tudja, hogy a változások elkerülhetetlenek. Talán ez a szereplése is oka, hogy amikor a forradalomban Nagy Imre először alakította át a kormányát, Kiss Árpád került az Országos Tervhivatal élére, amely funkcióban – bizonyára sok kompromisszum árán – 1961-ig megmaradt.

A mezőgazdasági vitát – először és utoljára, éreztetendő, hogy a Petőfi Kör a fiatal értelmiség vitaklubja – egy 25 éves fiatalember előadása vezette be. Pap Gábor „Kertmagyarország! – Merre tartson mezőgazdaságunk?” című tanulmánya már megjelent az *Új Hang* c. folyóirat 1956. szeptemberi számában. A tanulmány címe provokatívan emlékeztet és kérdőjelével egyúttal el is határolja magát a harmincas évek ismert „harmadikutas” nézetétől¹³ és – természetesen –

¹¹ Politikatörténeti Intézet Levéltára, 276. f. 61/918. őe. 1956. okt. 23. 3. lap.

¹² Vö. Libik, Georg: *Üzenet a lesiklásból*, Stockholm, Invandrarförlaget, 1981.

¹³ Somogyi Imre: *Kertmagyarország felé*, Bp., Magyar Élet, 1942.

az ötvenes évek első felének katasztrofális agrárpolitikájától. A Mezőgazdasági Gépészeti Főiskola hallgatója szacikket tett közzé, s a Kertmagyarország jelszavának ürügyén a belterjesség, a munkaintenzitás, az agrártechnika fejlesztéséről szól.¹⁴ Cikkét alapos, nagy munkával alkotta, közvetlenül befolyásolták őt a Márkus Istvánnal folytatott konzultációk és egy alkalommal Nagy Imrével is sikerült egy személyes konzultációt kieszközölnie.

Az olvasó, aki a rendszerváltozás történelmi fordulata után olvassa el e szövegeket, nyilvánvalóan fennakad a gondolatok kezdetlegességén és a javaslatok szelíd voltán. Pedig a Petőfi Körben elhangzott gondolatok és gondolattöredékek annak a nemzetközileg is jelentékeny eszmeáramlatnak a részét alkotják, amelyet utóbb (1957-től) jelenkori revizionizmusnak neveztek el, illetve bélyegeztek meg és amelynek írásbeli megnyilvánulása (az idő rövideje és a fellazulás nagyon is viszonylagos volta miatt) csekély volt. „Magyarországon ez a revizionizmus, elsősorban a Petőfi Kör keretein belül, inkább szóbeli formában jelentkezett” – mutatott rá 1989-ben Kende Péter, megtoldva gondolatát annak megállapításával, hogy míg ez az enyhe revizionizmus Magyarországon forradalomhoz vezetett, 12 év múlva Csehszlovákiában a sokkal radikálisabb revizionizmus megmaradt a reformmozgalom keretei között.¹⁵

E bevezetőnek semmiképpen sem lehet célja, hogy a viták szereplőinek életútját elemezze – ez más, még megírásra váró, társadalomtörténeti tanulmány feladata. Mégsem hagyható megemlítés nélkül, hogy az e kötetben közölt mindhárom vita vezetője egyaránt erőszakos halállal halt meg: Péter György 1969 legelején rendőri őrizetben öngyilkosságot követett el,¹⁶ Kiss Árpád a maga

¹⁴ A Petőfi Kör „utóéletéről” és arról, hogy az 1956 végén megkezdődött „ideológiai” és tényleges megtorlásban miként támadták a Petőfi Kör tevékenységét, nem itt kell szólni. Mégis említésre méltó, hogy még Fehér Lajos, a későbbi kádárista mezőgazdasági reformpolitikus is szükségesnek tartotta, hogy 1957. május 20-án tartott előadásában délibábkergető és hamis illúziókat keltő jelszavak kiadásával vádolja a Petőfi Kör vitáját, amely szerinte azt szolgálta, hogy elterelje a figyelmet az iparosításról. Fehér Lajos: *A magyar mezőgazdaság fejlődésének útja*. Bp., Kossuth, 1957. 20. o.)

¹⁵ Petőfi Kör. Az 1989. március 18-i tudományos emlékülés jegyzőkönyve. II. rész. *Mozgó Világ*, 1989. 9. sz. 95. o. Szerk.: Tóth Pál Péter.

¹⁶ Lásd a 10. sz. jegyzetben idézett tanulmányt.

vezette miniszteri személygépkocsijában ülve külföldön autóbaleset áldozata lett, Pap Gábor a vitát követő harmadik héten főbe lőtte magát.¹⁷

Ugyanígy sorsszerű, ám különösebb magyarázatot nem igényel, hogy a viták szereplői közül mintegy tucatnyian hamarosan börtönbe vagy internálótáborba kerülnek, sokan a forradalom után emigrálnak, nem kevesen elvesztik állásukat. (Természetesen olyanok is lesznek, akik – különböző kompromisszumok árán – megtalálják helyüket a restaurálódott kádárista társadalomban.)

A Petőfi Kör e vitáin – az értelmiségi közönség nagy örömeire – megjelentek a munkások és parasztok hiteles képviselői. Nagy Elek horizontálesztergályos nemcsak a csepeli munkások hangján szólal meg, hanem elmondja, hogy a magyar munkások nagyon is odafigyelnek a politikára, érdeklődnek az értelmiség mozgólódásai iránt, olvasnak újságot és szívesen eljárának a vitákra. S bizonyára nem véletlen, hogy éppen ez a Nagy Elek lesz néhány hét múlva a Csepel Művek központi munkástanácsának elnöke, s a csepeli munkás(tanács)-mozgalom vezetője annak erőszakos felszámolásáig.¹⁸ Miként Simon Gábor mezőszentgyörgyi középparaszt, aki a *Magyar Nemzet* tudósítása szerint állandóan közbeszólt Vas Zoltán felszólalása közben, s akinek az elnöklő Fekete Ferenc soron kívül adott szót. Elmondta, hogy az újságban olvasta a vita híret, s nem restelt arra felutazni.¹⁹

¹⁷ Pap Gábor a vita után 16 nappal albérleti szobájában, a forradalom alatt szerzett fegyverével főbe lőtte magát. Halálának körülményei és pontos indokai máig tisztázatlanok. Pap Gábor október 23-a után a budai egyetemeken, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetemen alakult Egyetemi Forradalmi Diákbizottságban tevékenykedett, és e szervezetek politikájával összhangban a forradalmi kormány konszolidációját próbálta segíteni. November 1-jén az egyetemen – máig nem azonosított – fiatal emberek jelentek meg, akik a visszaemlékezések szerint akkor szabadultak valamelyik börtönből. Egyikük felismerte Pap Gáborban azt az egykori diákvezetőt, aki 1948–49 táján „reakciós diák-összeesküvésük” lebuktatását elősegítette. Pap Gábort ekkor barátai felkérték, hogy hagyja el az egyetemet, azzal, hogy az ügyet később tisztázzák, ám ő az öngyilkosságot választotta. (A történet leghitelesebb változatát valószínűleg Decsy János mondta el e sorok írójának, míg regényes formában Konrád György írta meg *A cinkos* c. regényében (AB Független Kiadó, Bp., 1982. 324. o.) A pontosság kedvéért megjegyezzük, hogy a Belügyminisztérium Történelmi Irattárában nem sikerült sem Pap Gáborra, sem halálának körülményeire utaló iratot találni.

¹⁸ Nagy Elek a forradalom leverése után egyik „kedvence” lesz a hivatalos propagandának. Miután Kádár egy csepeli gyűlésen név szerint is megemlítette, kiderítik, hogy 1944-ben „fasiszta” volt (valójában leventeként szolgált), és sötét politikai kalandorként jellemzik. Valamivel jobban jár Máté György mérnök, a Petőfi Kör vezetőségének tagja, akit csak mint az ismert Müller tintagyáros família sarját denúciálnak. (Szende György: A „műszaki” vita és egy „valódi munkás” – A Petőfi Kör kulisszatitkaiból, *Budapesti Ifjúkommunista*, 2. sz. 1957. augusztus, 5–6. o.)

¹⁹ Ember Mária: Belterjes és szocialista mezőgazdaságot! A Petőfi Kör vitája, *Magyar Nemzet*, 1956. okt. 19.

De míg a tavaszi vitákat az jellemezte, hogy szinte kivétel nélkül párttag értelmiségiek szólaltak fel (fogalmazhatjuk úgy is, hogy mertek felszólalni), addig az őszi vitákon már megjelennek az akkor párton kívüli, egykori demokratikus pártokhoz tartozó politikusok is. Valóságos politikai szenzációt jelentett, hogy Tildy Zoltán, a közéletből 1948-ban erőszakosan eltávolított egykori köztársasági elnök, itt szólalt meg először nagyobb nyilvánosság előtt, azután, hogy Göncz Árpád mezőgazdász is már kifejtette szigorúan szakmai véleményét a kenyérgabona vetésterületének csökkentéséről és a belterjes gazdálkodásról: így egy volt és egy leendő köztársasági elnök is színesítette a felszólalók palettáját.²⁰

A vitákban részt vevők leginkább ebből a szakmai középmezőnyből kerültek ki. A szó szoros értelmében az üzemekből, gyárakból, a földekről, a laboratóriumokból és az irodákból jöttek és mondták el gondjaikat, panaszaikat és javaslataikat. Amikor Tóth G. István tervezőmérnök felolvasta Farkas Mihályhoz írt panaszos levelét, amelyben egy csalódott munkásból lett mérnök önti ki szíve minden keservét, bizonyára nem jut eszébe, hogy akaratlanul is Tiborc szerepét modernizálta.

A három vita közül csak az agrárvita meghívójában szerepelt olyan személy, akit a közvélemény a Nagy Imre köré csoportosuló ellenzékhez számított. Ezért sem kerülhető meg Donáth Ferenc itteni szereplésének kérdése. A vitavezetők közül kétségtelenül Donáth Ferenc volt politikailag a legtekintélyesebb. A Rákosi-börtönéből 1954-ben szabadult kommunista politikus, a németellenes illegális mozgalom egyik vezetője, az 1945-ös földreform egyik koncipiálója – régi illegális barátaival és frissen rehabilitált társaival, Haraszi Sándorral, Losonczy Gézával, Újhelyi Szilárddal, Rajk Júliával – a politizáló közvélemény előtt a reformpolitika egyik vezető alakjának tűnt. Donáth, aki szabadulása után nem fogadott el politikai funkciót, ott volt a Petőfi Kör első vitájának elnökségében,²¹ Nagy Imre 60. születésnapján, rendszeresen látogatta a vitákat és így nemcsak a vitát szervezők, a Petőfi Kör vezetői, hanem a jelen volt százak is azt várták, hogy a szakember Donáth valamiféle általánosítható programmal rukkol elő, amely hihetőleg összhangban van (vagy lehet) Nagy Imre agrárpolitikai elképzeléseivel.

²⁰ Miként Göncz Árpád életútinterjújában 1984-ben elmondotta, „megszűnt az a teljesen tompa, hétköznapi süllyedés, amely jellemző volt a korábbi időszakokra. Az emberek újságolták egymásnak, hogy mi van. (...) Az én bögyömet is nyomta a szakmai szemlélet hiánya és az egész túlpolitizált volta. Igaz, hogy a mezőgazdaság alapvetően politikai kérdés volt, de megközelíteni szakmailag kell. Úgy emlékszem, hogy ha nem is zűrzavaros, de meglehetősen izgatott felszólalásom – éreztem a hallatlan lámpalázat szemben a tömeggel – többé-kevésbé hatástalanul pergett le a hallgatóságról, mert... ők másról akartak hallani, a személyi és politikai feltételekről, s nem a termelési szerkezet arányairól. Mindenesetre nekem nagyon nagy élményem volt.” (Göncz Árpád-interjú, OHA, 2. sz. 1984. Készítette Hegedűs B. András)

²¹ Vö. *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján, I. Két közgazdasági vita*, Bp., Kelenföld-ELTE, 1989.

Donáth azonban nem szólalt fel, mint vitavezető sem nyilvánult meg, ami kétségtelenül csalódást okozott Nagy Imre egybegyűlt híveinek. Donáth Ferencben ekkor a szakember kerekedett felül, visszarettent a megint politikai gyűléssé formálódó vita radikalizálódó hangulatától és az óvatos tartózkodásba vonult vissza. A börtönévek után a hatalmi és az igazgatási szférán kívül működő Donáth magatartása ugyan eltért Péter Györgyétől, de abban hasonlóak voltak – és ez a magatartás semmiképpen sem csupán kettejüket jellemezte! –, hogy a pártellenzék és/vagy az értelmiségi reformerek sem lélekben, sem politikai elszántságukat tekintve nem voltak felkészülve a forradalmi, de akár a preferradalmi helyzetekre, olyan helyzetekre, amikor ezres nagyságú tömeggel találják magukat szemben és ez a „tömeg” (amely persze nem is hasonlít a néhány hét múlva már az utcán felvonuló és gyűlésező forradalmi néphez) a reformpolitikuskok taktikai elképzeléseihez vagy akár ideológiai megrögzöttségeihez képest „túlzott”, radikális vagy sürgető módon nyilvánul meg.²²

Mert – természetesen – a politika mindig is felülkerekedett a vitákon: október elejének eseményeire Rajk László és társai rehabilitációja és a dísztemetések nyomják rá a bélyeget, s a rehabilitáció újra meg újra visszatérő követelés marad, hiszen sokakat még nem rehabilitáltak, Papp Simont, az olajipari koncepciók per fővádlottját, a kitűnő tudóst sem, és Nagy Imrét sem, akinek meghívását állandóan számon kéri a Petőfi Kör vezetőségétől az őt szemtől szemben hallani kívánó „nép”. De Nagy Imre nem jön el, Nagy Imre a párt hívására vár, a párttól várja az elégtételt, hogy majd ott, a Központi Vezetőség előtt fejthesse ki elképzeléseit. Ezért nem fogadja el Nagy Imre a meghívásokat (nem akar „párt-szerűtlenül” viselkedni), ezért nem jött létre a Petőfi Kör és Nagy Imre közvetlen és személyes találkozója, s ezért nem tudnak a Petőfi Kör vezetői egyenes választ adni a személyével kapcsolatos sürgető kérdésekre.

Az elméleti, politikai és taktikai vitákat és megfontolásokat hamarosan leveszi a napirendről a kirobbanó forradalom. A budapesti tüntetés szervezését – a történelmi sémáknak ellentmondva – a Budapesti Műszaki Egyetemen kezdeményezik. A Petőfi Körben vitatkozó értelmiségiek és az egyre nagyobb számban jelen lévő diákok, a budai mérnök- és agrárhallgatók október 23-án már a pesti utcán találkoznak a közgazdász fiatalokkal – és a budapesti néppel.

Hegedűs B. András

²² Mindezt alátámasztja a vita vezetőjével készített interjú is (Fekete Ferenc-interjú, OHA, 13. sz. 1986. Készítette Nagy Gyula és Hegedűs B. András), valamint Donáthnak a Nagy Imre-perben tett idevágó kijelentése. Donáth agrárpolitikai elképzeléseit éppen a forradalom előestéjén, október 22-én tartott előadásában, Debrecenben adta elő A magyar mezőgazdaság helyzetéről címmel. In: Donáth Ferenc: *A Márciusi Fronttól Monorig*, Tanulmányok, vázlatok, emlékezések. Szerk. Szabó Judit és Valuch Tibor, Bp., Századvég–MTA Közgazdaság-tudományi Intézet, 1992.)

AZ IRATOK SORSA

„Ilyesmi nem létezik: a kézirat sosem ég el... A kandúr leugrott a székről, s ekkor mindenki meglátta, hogy vaskos kéziratkötegen ült.

(Mihail Bulgakov: *A Mester és Margarita*, Bp., Európa, 1970. 348. o.)

1. 1984 szeptemberéig meg voltam győződve arról, hogy a „gazdasági mechanizmus-vita” jegyzőkönyve nem készült el annak idején, ill. ha mégis, bennégett a Köztársaság téri DISZ-irodában, a Petőfi Kör egyetlen szobából álló irodájában. Amikor Rainer M. János bizalmasan elárulta, hogy a Fővárosi Levéltár 1984-ben – egyebek között – megvásárolta a Petőfi Kör néhány vitája jegyzőkönyvének A/5 méretre kicsinyített fénymásolatát, tévedésre vagy csalásra gyanakodtam. De hamarosan kitűnt: valaki 28 évig őrizte a tavaszi közgazdasági vita és a partizántalálkozó jegyzőkönyvének gépiratát (ezek maximum 5 példányban készültek el), valamint a történettudományi vita stencilezett jegyzőkönyvét. Legnagyobb meglepetésemre azonban a Péter György által vezetett vita, emlékem szerint soha el nem készült jegyzőkönyve is felbukkant. Hitelességéhez nem férhet kétség, a jegyzőkönyv pontos. A magam tökéletes emlékezetkihagyását jelzi – azt állítottam, hogy soha nem láttam ezt a jegyzőkönyvet –, hogy a fénymásolaton is világosan olvasható az én 1956-os kézírásommal néhány javítás, és nevem feltüntetése ott, ahol a gyorsíró név nélkül csak „Elnök”-öt írt.

2. „A műszaki fejlesztés és a fiatal értelmiség vita” jegyzőkönyve a már megszokott rendben készült el. A magnetofonos felvétel mellett parlamenti gyorsírók jegyezték le a vitát és a sztenogramot néhány napon belül gépiratos formában el is készítették. Mint a jegyzőkönyvből kitűnik, Valkó Endre, a METESZ főtitkára megígérte, hogy a jegyzőkönyvet a *Műszaki Élet* c. újság publikálja. Ezért a gépiratot a Petőfi Kör vezetősége azonnal átadta az újság szerkesztőségének, ahol a kézirat szerkesztését el is végezték, de a lap már nem jelent meg a forradalom előtt. Ezt a példányt adta át a forradalom leverése után Aba Iván, a lap szerkesztője e kötet szerkesztőjének, akinek sikerült a jegyzőkönyvet megőriznie.²³ A többi példány sorsáról nincsenek adataink, s csupán megjegyezzük, hogy a BM Irattárában sem találtuk meg.

²³ Vö. *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján I.* 7–8. o.

3. A „Kertmagyarország?” vita jegyzőkönyve nem készült el vagy elveszett, a Belügyminisztérium Történeti Irattárában őrzött azon dossziében, ahonnan az orvosvita jegyzőkönyve előkerült, sem találtuk meg. (A megfelelő dossziéba „helyette” négy újságcikket fűztek le az éberség őrei, a *Szabad Nép* és a *Néphadsereg* tudósításait, ill. Varga Domokos és Veres Péter cikkeit.) A vitán a Magyar Rádió hangfelvételt készített, amelyet október 23-án délelőtt sugárzott. Ennek a rádió archívumában őrzött felvételnek másolatát kereste meg és adta át Kerekes András, a rádió szerkesztője 1990-ben, amely csak néhány felszólalást tartalmaz. A rádióadás és az eredeti szöveg eltérését nem tudtuk ellenőrizni. A teljes felvétel a Rádió vagy más archívumban lappanghat. Lőcsei Pál hozzászólása Lőcsei Pál birtokában volt. A többi felszólalás, miként a vitavezető bevezetése is, elveszett, s alig van remény a vita rekonstrukciójára. Ezért – egyetlen pótmegoldásként – a korabeli napilapok tudósítása alapján állítottuk össze a vita menetét (miként erre az ún. partizántalálkozó esetében is kényszerültünk e sorozat IV. kötetének egy részében). E szövegek hitelessége nyilvánvalóan meg sem közelíti a gyorsírással készült jegyzőkönyvét.

(H. B. A.)

A GAZDASÁGI VEZETÉS KÉRDÉSEI

*A Tudományos Ismeretterjesztő Társaság
Politikai Szakosztálya
és a Petőfi Kör közös rendezésében
megtartott vita jegyzőkönyve*

1956. szeptember 26.

VITAVEZETŐ: Péter György

ELNÖK: Haász Árpád, Hegedűs B. András

HAÁSZ ÁRPÁD elnök: Kedves elvtársak! A Tudományos Ismeretterjesztő Társaság Politikai Szakosztálya és a Petőfi Kör közös rendezésében megtartandó vitaestünket megnyitom. A vita tárgya: A gazdasági vezetés kérdései. Ezt a kérdést fogja a vita előtt Péter elvtárs, egyetemünk tanára, a Központi Statisztikai Hivatal vezetője exponálni.

PÉTER GYÖRGY: Tisztelt hallgatóság! Kedves elvtársak! Mai vitánk címe, mint Haász elvtárs is említette, a gazdasági vezetés kérdései. Legelőször is tehát tisztáznunk kellene, hogy melyek azok a bizonyos kérdések, amelyekről itt vitatkozni fogunk, mert hiszen ez alatt a cím alatt sok mindent lehet érteni. Be kell hogy valljam, hogy amikor a Kossuth Klub és a DISZ Petőfi Körének vezetőitől, illetve arra illetékes dolgozóitól azt a megbízást kaptam, hogy ezt a vitát vezessem, illetve bevezessem, ezt – lehet, hogy egy kicsit szabadon – úgy értelmeztem, hogy ezen a vitán gazdasági mechanizmusunk alapvető kérdéseiről lesz szó, a bürokráciáról, a túlzott centralizmusról, a vállalatok önállóságának kérdéseiről, arról, hogyan lehet a vállalatoknál az egyéni és osztálytársadalmi érdekeket összeegyeztetni, valamint ezzel kapcsolatban az értéktörvény kihasználásáról, illetőleg tudatos alkalmazásáról, vagyis azokról a kérdésekről, ame-

lyekkel úgy a magyar, mint a külföldi marxista történészek és nem utolsósorban én magam is évek óta foglalkozom, illetve foglalkozunk. A fenti címet, „a gazdasági vezetés kérdéseiről” és a kapott megbízatást én, ha megengedik, most is így értelmezem. Vagyis úgy, hogy a lefolytatandó vita az előre említett kérdéseket fogja érinteni és talán nem utolsósorban olyan elgondolásokat és javaslatokat, melyeket különböző helyeken én magam fejtettem ki. Néhány héttel ezelőtt a Közgazdasági és Jogi Kiadó kiadásában egy gyűjteményes kis füzet jelent meg. Címe: *A gazdaságosság és jövedelmezőség jelentősége a tervgazdálkodásban*. A különböző helyeken megjelent anyagokat foglalja össze, újat nem ad. Az előszót Nagy Tamás írta. A füzet tartalmazza „Az irányítás módszereiről általában” című cikkemet, amely 1954 nyarán jelent meg a *Társadalmi Szemlében*, az első cikkemet, amely 1954 decemberében jelent meg a *Közgazdasági Szemlében*, az ez év tavaszán vagy kora nyarán szervezett tudományos ankét anyagát, és végül a *Közgazdasági Szemle* idei júniusi, illetve július–augusztusi számában megjelent cikkemet. Ismétlem, én ezt az anyagot tekintem, ha megengedik, úgy, mint a vita tárgyát vagy alapját.

Előrebocsátom, hogy nem kívánom a bevezető vitaindító előadás során ezeknek a cikkeknek tartalmát ismertetni. Úgy gondolom, ez nem volna helyes, rendkívül hosszadalmas és fárasztó lenne, különösen azok részére – és felteszem, hogy ilyenek a hallgatóság között talán nem kevesen vannak –, akik ezeket vagy a hasonló tárgyú cikkeket, illetve ezeknek tartalmát ismerik. Ha azonban megengedik, megpróbálom egészen röviden a dolgok – hogy úgy mondjam – történeti fejlődését vázolni.

Hogyan kezdődött a dolog? A Statisztikai Hivatalban négy évvel ezelőtt kezdtünk foglalkozni a gazdasági mechanizmus kérdésével. Itt nemcsak rólam, a hivatal vezetőjéről, hanem számos szakértő dolgozójáról van szó. A tudomásunkra jutott adatok és tények azt mutatták, hogy ezzel a gazdasági mechanizmussal valami baj van. Előrebocsátom közbevetőleg, hogy a bajok és a hibák feltárása, legalábbis részemről, korántsem jelenti az elmúlt 10-12 évben elért eredmények lebecsülését. Kétségtelen, hogy a jelenlegi mechanizmusra támaszkodva eredményeket és nem kis eredményeket értünk el. Amennyiben a következőkben inkább hibákról lesz szó, ez azért történik, mert az a szándék fűtött bennünket, hogy a hibákat kijavítsuk, vagy azok kijavításához segítséget adjunk, és hogy ami jó, az még jobb legyen, és ami rossz, azt lehetőleg kijavítsuk. Nekünk a tények alapján az volt az észrevételünk, hogy itt bizonyos, fékező és torzító tendenciák jelentkeznek. Ugyanis azt kellett észrevennünk az iparvállalatok működésének vizsgálatával kapcsolatban, hogy bizonyos, teljesen spontánnak, teljesen anarchikusnak nevezhető jelenségek kezdenek fellépni, hogy úgy mondjam: lábra kapott a fejtelenség. Egyes iparvállalatok olyanféle gyártmányokat – tisztesség ne essék szólván – termeltek, amely gyártmányokra abban az időben

vagy abban a mennyiségben, abban a minőségben, választékban senkinek az égvilágon semmiféle szüksége nem volt. Ez valósággal megijesztett, megdöbentett bennünket, nem akartunk hinni a szemünknek. Négy évvel ezelőtt hosszas vizsgálódásba bocsátkoztunk, hogy mi történik itt tulajdonképpen. A vizsgálatok eredménye az akkori idők szokásainak megfelelően egy ilyen bizalmas titkos statisztikai jelentésben látott napvilágot, amelynek az a szerény címe volt, hogy felesleges termékek gyártása. Nem akarom azt a jelentést ismertetni, itt lényegében egy csomó példát hoztunk fel, hogy a vállalatok olyan dolgokat is gyártanak, amire nincs szükség, pusztán azért, hogy a tervet teljesítsék. A jelentés leszögezi, hogy ezek a termékek nem alkalmasak sem az adott fogyasztási, sem az adott termelési szükségletek kielégítésére. Azóta szállóigévé vált az a példa, hogy a szentgotthárdi kasza- és kovácművek 7924 darab vívópengét termelt. (*Derültség.*) Összesen nincs ennyi vívó és még hozzá kell tenni, mint megállapítottuk, hogy a vívópengék a világon semmire nem voltak alkalmasak, vívásra sem. (*Derültség.*) 1954 márciusában egészen halvány célzást tettünk arra, mi magunk is csak halványan éreztük és gondoltuk, hogy mit lehetne tenni, amennyiben azt írtuk, hogy a csak tervteljesítésért történő termelést nem akadályozza sem a jelenlegi pénzügyi szabályokat, sem a hitel-, sem az egyes vállalatok közötti vitás kérdéseket eldöntő joggyakorlat, szükséges volna az ellenőrzési, a pénzügyi és hitelrendszernek olyan megszervezése, ami a hibákat feltétlenül és automatikusan jelzi. Természetesen ennek a jelentésnek kiadásával a dolog még nem változott meg egyik napról a másikra. Viták voltak, szűk körben elhangzott vélemények arról, hogy: Istenem, ez a legjobb családban is előfordul, a kapitalista termelésben is előfordul, hogy termelnek olyant, amiről kiderül, hogy nincs szükség rá, meg kell semmisíteni, de én magam és munkatársaim jó része ezeket a magyarázatokat nem fogadta el, mert azért mégis különbség van. Mi azt mondjuk, hogy a szocializmusban a termelés célja a szükségletek kielégítése, a kapitalizmusban nem az, meg azután ha a kapitalizmusban egy vállalatnak eszébe jut és olyasmit gyárt, amiről a piacon kiderül, hogy nincs szükség rá, akkor a kapitalista megbukik vagy ráfizet. A mi rendszerünk olyan volt, mint ahogy akkor kimutattuk, hogy jutalmat, prémiumot is kaphat az, aki felesleges termékeket gyárt. Továbbmentünk a kutatásban és 1954. februárban kiadtunk egy hosszú című jelentést: „A termelési tervek kizárólag globális teljesítésére irányuló törekvésekből eredő hiányosságok az iparban.”¹ (*Derültség.*) Itt már egy kicsit átfogóbban sikerül a kérdésre felhívni a figyelmet, amennyiben azt fejtegettük és példákkal, adatokkal igyekeztünk ezt alátámasztani, hogy ennek a bizonyos globális tervtel-

¹ Az idézett jelentések csak a forradalom után jelentek meg: *Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához, 1949–1955.* Bp., Központi Statisztikai Hivatal, 1957.

jesítésre irányuló törekvésnek többféle káros, hátrányos következménye van, egyrészt nem mindig azt termelnek, amire szükség van, másrészt a minőség nem megfelelő, a választék nem megfelelő, az önköltség sem alakult megfelelően. Azt írtuk: „A minisztertanács hozott ugyan különféle határozatokat, amelyek elrendelték az önköltség csökkentését, a minőség javítását, a karbantartások fokozott gondossággal való ellátását és a legtöbb esetben feltárták a minisztertanács határozatait azokat a módszereket is, amelyek révén a határozatokat teljesíteni lehetett volna. Ezeket a határozatokat azonban nem hajtották végre, a végrehajtásukban a vállalatok vezető dolgozóit nem tették eléggé érdekeltté. A termelési tervek globális teljesítésére irányuló törekvéshez jelentős mértékben hozzájárult, hogy a vállalatok vezetői, dolgozói anyagilag majdnem kizárólag a termelési terv mennyiségi teljesítésében érdekeltek² és így tovább. Amikor ezeket az adatokat összeszedtük, az én fejemben és a Statisztikai Hivatal vezetőinek, szakértőinek fejében körülbelül kialakultak azok a gondolatok, amelyeket a *Közgazdasági Szemle* decemberi számában közölt cikk tartalmazott.

Igen nagy eseményt jelentett a dolog történeti fejlődése szempontjából pártunk III. kongresszusa.³ Magam a kongresszus tagja voltam és eltelve ezektől a gondolatoktól, valahogy úgy tűnt fel nekem, hogy a kongresszusi határozatok, felszólalások mintegy telítve vannak azokkal a kérdésekkel, amelyek felmerültek, amelyeket mi is felvetettünk és amelyek élő, eleven kérdései voltak a gazdasági vezetésnek. Csak egészen röviden néhány kiragadott idézetet: „Népgazdaságunkban a dolgozók közvetlen anyagi érdekelttségét még nem tudtuk fejlődésünk emelőjévé tenni. Előfordul, hogy a munkás gyakran többet keres, ha nagy mennyiségű selejtet gyárt, mint ha kevesebb, de kitűnő minőségű árut termel. Az igazgató, sőt az üzem egész prémiumban részesült személyzete gyakran jobban jár, ha a vállalat túlteljesíti tervét olyan áruból, amelyre a népgazdaságnak nincs szüksége, mint ha valamivel kisebb termelést tud csak elérni a népgazdaság számára fontos vagy nélkülözhetetlen cikkekből.”⁴ Rendkívül fontos megállapítások, amelyek a kongresszusi határozat része. Vagy: „Kétségtelen, hogy a népgazdasági tervezés jelenleg is gazdasági és államépítő munkánk egyik leggyengébb területe. A gazdaságpolitika terén elkövetett hibáink gyökerei a tervezési munka hiányosságaira nyúlnak vissza. Tervezésünk nem nyugszik eléggé tudományos alapon, nem elég reális, nem tudja felmérni és

² I. m. 126. o.

³ Vö. *A Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának jegyzőkönyve, 1954. május 24–30.* Bp., Szikra, 1954.

⁴ Rákosi Mátyás előadói beszéde. I. m. 52. o.

összefogni fejlődésünk valamennyi tekintetbe jövő tényezőjét. Tervezőmunkánk lényeges javítása nélkül nincs biztosítékunk arra, hogy egész gazdasági vezetőségünk megjavuljon. A Tervhivatal munkájának elsősorban a lényeges összefüggésekre, az arányok helyes kialakítására, lehetőségeink és szükségleteink pontos felmérésére kell irányulnia, nagy súlyt kell helyeznie a gazdaságosságra, különösen beruházásainknál.”⁵ Egy másik felszólaló, Hidas elvtárs⁶ felszólalásából néhány mondat: „Népgazdasági tervezésünk megjavítását gátolja az a körülmény, hogy az Országos Tervhivatal a tervek legfontosabb összefüggéseinek és mutatóinak alapos, körültekintő kidolgozása helyett minden, a legapróbb részletre is kiterjedő tervezést vezetett be”. Kifejti Hidas elvtárs felszólalásában, hogy szerinte arra van szükség, hogy a Tervhivatal a népgazdasági tervek döntő összefüggéseit és arányait dolgozza fel. Gerő elvtárs⁷ felszólalásában azt mondta, „kívánatos, hogy üzemünk igazgatói valóban igazgatók legyenek, az üzem egy személyben felelős vezetői, mert jelenleg az a helyzet, hogy van nekünk sok nagyon kiváló igazgatónk, de az igazgatók kezét ezerféleképpen megkötöttük és ezzel erősen fékezzük a helyi kezdeményezést, a helyi lehetőségek fokozott kihasználását az önköltség csökkentése, a gazdaságosabb termelés érdekében. Olyan helyzetet kell teremteni, amikor az üzem, a vállalat igazgatója számára az állam, a minisztérium, a felsőbb szerv megszab néhány alapvető feltételt, amelyet minden körülmények között teljesíteni kell, de amelyeken túl az üzemben, a vállalatnál az igazgatónak szabad keze van... Eddigi prémiumrendszerünk egyenesen ösztönöz arra, hogy minél több és értékesebb anyagot használjanak fel a termelésben, mert bár ez népgazdaságilag káros, de növeli a termelési értéket.” A kongresszus anyagából az ilyen és hasonló idézetek felolvasását órákon át lehetne folytatni.

Természetesen az, hogy pártunk kongresszusa a gazdasági mechanizmus, a gazdasági tervezés, vezetés, irányítás kérdését ennyire élesen vetette fel, buzdított és serkentett bennünket, engem és másokat is. Közvetlenül a kongresszus után jelent meg Balázsy Sándor elvtárs cikke a *Többtermelésben*,⁸ amelyben a gazdasági mechanizmus hibáit feszegette és ez év nyarán készült el az én cikkemnek egy nyers vázlata, amelyet az elvtársak, barátok körében megvitattunk, és amelyet végül is a *Közgazdasági Szemle* szerkesztőbizottsága megvitattott egy kibővített

⁵ Uo. 63–64. o.

⁶ Hidas István (1918–), 1954-ben az MDP Politikai Bizottságának tagja, nehézipari miniszter. Felszólalását lásd: i. m. 214. o.

⁷ Gerő Ernő (1898–1980), 1954-ben a Politikai Bizottság tagja, a minisztertanács első elnökhelyettese. Felszólalását lásd: i. m. 247. o.

⁸ Balázsy Sándor: Javítsuk meg tervezési módszereinket, *Többtermelés*, 1954. nov., 1955. máj.

szerkesztőbizottsági vita keretén belül, ahol a hozzászólók – meg kell mondanom – sorra és kivétel nélkül úgy foglaltak állást, hogy az abban lefektetett gondolatok, elgondolások, javaslatok minden kritikán aluliak, és jobb volna, ha a *Közgazdasági Szemle* ilyen cikkeket nem közölné. Én köszönettel tartozom Nagy Tamás elvtársnak, aki megmentette a helyzetet, amennyiben a vitában szót kért és az elhangzott ellenérveket sorra megcáfolta és javasolta, hogy a cikk vitacikként jelenjék meg, ami meg is történt. Hozzáteszem azt is, hogy a cikk első fogalmazásában a Statisztikai Hivatalban dolgozó munkatársaink, elsősorban⁹ Zala elvtársnő és nem utolsósorban Nagy Tamás elvtárs felhívták a figyelmemet néhány nyers, pontatlan vagy hibás fogalmazásra vagy nemcsak fogalmazásra. Javaslatokat némi ellenállás után kénytelen voltam elfogadni, és az ő észrevételük alapján a cikket átírni. Az egyik cikk a *Társadalmi Szemlében*, a másik a *Közgazdasági Szemlében* jelent meg. Megjegyzem ezzel kapcsolatban, hogy nem óhajtom azt a látszatot kelteni, mintha nekem itt valami óriási érdemem lett volna. Úgy látom, arról van szó, hogy olyan kérdéshez nyúltam hozzá, amelyet az élet vetett fel és amihez rajtam kívül ugyanabban az időben magyar és külföldi közgazdászok szintén hozzányúltak, mert az élet ezt megkövetelte, ez elkerülhetetlen szükségesség lett.

1955 valahogy látszólag a pangás éve volt. Sorban jelentek meg az én cikkemnek is, Balázs elvtárs cikkének is igen éles kritikái és cáfolatai, de az volt a helyzet, hogy minél jobban cáfolták, annál jobban terjedtek ezek a gondolatok a közgazdászok közötti beszélgetések révén, viták révén, a legkülönbözőbb módokon. 1955. július 10-én jelent meg a *Szabad Népb*en egy harcos cikk,¹⁰ amely lényegében azt tartalmazta, hogy aki egyáltalán ilyen kérdéseket felvet, már letér a szocializmus útjáról, mert a Szovjetunió felbecsülhetetlen segítségével viszonylag rövid idő alatt sikerült kialakítani a szocialista bér-árrendszer tervezési metódusát, ezek a szervezeti formák lényegében megfelelnek a szocialista gazdálkodás alapvető követelményeinek és eredményeinek elérésében stb. eddig is szerepük volt. Elmondja, hogy egyesek eltúlozzák a hibákat és meg akarják szüntetni a szocializmust. (*Derültség.*) „A gazdasági szervezeti formák hibáinak eltúlzói leplezték nehézségeink igazi okait. A hibás nézeteknek a szakfolyóiratok, mint a *Pénzügyi Szemle*, a *Számvitel*, a *Belkereskedelem*, a *Többtermelés*, sőt még a *Társadalmi Szemle* és egy-két alkalommal a *Szabad Népb* is nyilvánosságot adott, így ezek a vélemények széles körben elterjedtek és egyébként jó szándékú és becsületes, a népi demokráciához hű szakembereket is megtévesztett és

⁹ Zala Júlia közgazdász, akkor a Központi Statisztikai Hivatal elnökhelyettese

¹⁰ Csatár György: Néhány megjegyzés az úgynevezett „gazdasági mechanizmusok”-ról szóló bírálatokhoz, *Szabad Népb*, 1956. júl. 10.

hatásuk még ma sem múlt el nyomtalanul.” (*Derültség.*) Ez volt az események mélypontja. (*Közbeszólás: Ki írta?*) A tiszta lap politikáját folytatjuk és semmi szükség sincs arra, hogy kipécézzük azt a szerzőt, akivel azóta beszéltem és megbánta vagy rég megbánta ezt.¹¹ (*Derültség.*)

Az 1956-os év is nagyjában e cikk és a *Közgazdasági Szemlében* megjelent három vitacikk jegyében múlt el, de a felszínen és látszólag, mert mint az előbb említettem, azért a dolgok fejlődtek, 1955 második felében már tudomásomra jutott, hogy a szovjet, lengyel, német és egyéb közgazdászok hasonló kérdéseket vetettek fel más megvilágításban, más szempontokból. Nyilvánvaló volt, hogy a *Társadalmi Szemlében* felmerült kérdések nem Péternek vagy Pálnak a szüleményei, (*Derültség.*) hanem nemzetközileg megérett kérdések, amelyeket a Szovjetunióban Liberman, Lengyelországban Brus, Minc stb., Németországban egy sor közgazdász hasonló megvilágításban a legváltozatosabb formában vetett fel. Ennek a kis füzetnek előszavában¹² sorolja fel Nagy Tamás elvtárs Liberman cikkét a *Voproszi Ekonomikiben*, Brus két cikkét és más cikkeket, de azóta a cikkek száma szaporodott, úgyhogy igen hosszú listát lehetne felsorolni arról, hogy milyen cikkeket írtak akár magyar, akár külföldi közgazdászok. Természetesen a félreértések elkerülése végett hozzáteszem, nem azért, mert a magyar cikkeket olvasták, hanem ezek a kérdések másutt is felmerültek. A magyar olvasók számára hozzáférhetővé vált a *Társadalmi Szemle* májusi számában Brus elvtárs cikke, és a teljesség kedvéért ezzel mindig el szoktam dicsekedni, az én első cikkemet hozta a varsói közgazdasági szemle, az *Ekonomista*.

Ugyancsak a teljesség kedvéért kötelességem megemlíteni, hogy ez évben folytatásban megjelent cikkemnek ugyanaz volt a története, mint a két évvel ezelőtti első cikkemnek. Zala elvtársnő, Nagy Tamás elvtárs és mások is felhívták a figyelmemet arra, hogy az első fogalmazvány pontatlan, bizonyos dolgokra csak utal, bizonyos gondolatokat csak nyersen fejt ki, vagy nem helyesen. Hosszabb-rövidebb vita után kénytelen voltam a bírálatot elfogadni és abban az értelemben, ahogy az elvtársak egyöntetűen javasolták, a cikket átírni. Itt egy kicsit összekevertem a sorrendet, de mindegy. (*Derültség.*)

1956-ban, tehát ez évben csodálatosan sok történt, teljesen megfordult a dolog. Mindjárt hozzá kell tennem, hogy ez a nagy fordulat nem a XX. kongresszussal kezdődött, hanem ennek legkülönbözőbb látható jelei, szimptomái voltak. Elsősorban meg kell említenem Friss elvtárs cikkét, amely már 1955-ben jelent meg, továbbá a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Akadémiáján elmondott beszédét,

¹¹ Csatár György írta a cikket

¹² Péter György: *A gazdaságosság és a jövedelmezőség jelentősége a tervezkedésben*, Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956. 5. o.

amely brosúra formájában a Szikra kiadásában megjelent. Világosan és félreérthetetlenül leszögezte „A személyes érdekelttség kérdése a szocializmus építésében” c. előadásában, hogy a *Közgazdasági Szemlé*ben megjelent, többször idézett cikkel lényegében egyetért. De nemcsak ez történt, hanem ezzel egyidejűleg elkezdődött valami mozgás a gazdasági vezetők körében, a vállalati igazgatók, vállalati főkönyvelők, mérnökök és minisztériumi vezetők körében. Magyarán mondva elkezdődtek ezek a bizonyos kísérletek, próbálkozások vagy azoknak előkészítése. A kísérleteket és próbálkozásokat a pénzügyminisztérium, a tervhivatal, a minisztertanács támogatta és ezekkel a kísérletekkel, különböző cikkekkel és vitákkal kapcsolatban a sajtó magatartása igen lényegesen megváltozott.

Engedjék meg, hogy néhány szót mondjak ezekről a bizonyos kísérletekről, amelyek szimbóluma a Duna Cipőgyár. Úgy tudom, ötven vagy annál is több kísérlet folyik a népgazdaság különböző területein. A magam részéről minden ilyenféle kísérletezést helyesnek és szükségesnek vélek, ugyanakkor az a véleményem, hogy ezeket a kísérleteket bizonyos fenntartással kell fogadni, bizonyos aggodalommal. Nekem ez a véleményem és kérdéses, hogy mire vonatkoznak ezek a kísérletek. Nem tudom, hogy az ötven vagy annál is több üzemben hogyan mennek ezek a kísérletek, de attól félek, hogy bizonyító erejük kevés. Ha a kísérlet nagyon szépen beválik, akkor bárki mondhatja azt, hogy itt persze valami meglegházi, üvegházi tenyészettről van szó és ennél fogva bizonyító ereje nincs. Ha a kísérlet balul üt ki, akkor alkalmas arra, hogy kompromittáljon egy szerintem helyes gondolatot, vagy legalábbis összezavarjon. Ezenkívül az a véleményem vagy aggodalmam, lehet, hogy nincs igazam, hogy az egész nincs összefogva, koordinálva és ilyen értelemben nem tudom, hogy a kísérlet elnevezés helytálló-e. Úgy értem ezt, hogy ha egy fizikus vagy egy kémikus elgondol valamit és hozzáfog, hogy a laboratóriumban az elgondolásának helyességére vonatkozó kísérleteket végezzen, akkor kiosztja a szerepet munkatársai között, hogy hol mi történjék. Tervszerűen kell irányítani a kísérleteket, hogy az előre elgondolt vagy sejtett összefüggés igazolható vagy megcáfolható legyen. A kísérletek nagy része azonban, amennyire én látom, kiragadja ebből az egész kérdéskomplexumból, amelyről a magyar és a külföldi cikkekben szó van, azt, hogy a nyereség vagy a nyereség túlteljesítése arányában kell premizálni a vállalat dolgozóit és vezetőit, s minél nagyobb nyereségben kell érdekeltté tenni. Ami engem illet, elgondolásomnak nem ez a lényege. Hadd említsem meg, hogy néhány nappal ezelőtt Kornai elvtárs kandidátusi disszertáció vitája során¹³ is szóba került és amit véleményem szerint munkájában nagyon plasztikusan és ügyesen kifejtett, az,

¹³ 1956. szeptember 24-én a Közgazdaság-tudományi Egyetem nagytermében vitatták meg A túlzott centralizmus és az anyagi érdekelttség című kandidátusi disszertációt több száz résztvevő jelenlétében.

hogy törekedni kell arra, hogy az adminisztratív kapcsolatokat gazdasági kapcsolatokkal helyettesítsük. Jelenleg ugyanis főleg adminisztratív, mondhatnánk, hatalmi kapcsolatok állnak fenn a vállalatok és a központi szervek között, a vállalatok és a minisztérium, a minisztertanács és a tervhivatal között, parancsok, utasítások jönnek és nagymértékben lehetetlenné tettük vagy megszakítottuk a vállalatok közötti gazdasági kapcsolatokat, tehát az adás-vétel, szerződés, megrendelések stb. kapcsolatát. Elgondolásomnak az a lényege, hogy a vállalatok közötti kapcsolatokra nagymértékben támaszkodni kell és nem tudom, hogy azok a bizonyos kísérletek kihozzák-e ezt, mert mindig csak egy vállalatról olvasok.

Ezenkívül az a véleményem, nem lehet szó arról, hogy ezt a hazánkban és más országokban felmerült elgondolást úgy valósítsuk meg, hogy először a Duna Cipőgyárban, azután a bőriparban és így lépésről lépésre ilyen foltokkal rakjuk tele a térképet, míg az egész egy nagy foltta összeolvad. Véleményem szerint valahol egy ugrásnak, mégpedig egy igen gondosan, hosszú hónapok munkájával előkészített ugrásnak, változásnak kell bekövetkeznie. Gondolok az olyasféle haditervre, mint ahogy a stabilizációt¹⁴ csináltuk, vagy a december elsejei határozatot¹⁵, függetlenül attól, hogy kinek mi a véleménye.

Elhoztam magammal egy paksamétát annak bizonyításául, hogy a sajtó milyen nagy mértékben változtatta meg a magatartását. Nem hiszem, hogy érdemes volna hosszasan ismertetni ezeket a cikkeket, de talán úgy átlapozom. Például a Duna Cipőgyárat a sajtó és köztük a napilapok, a *Szabad Nép* olyan mértékben népszerűsítette,¹⁶ hogy az feltétlenül felkeltette más vállalatok vezetőinek és dolgozóinak érdeklődését. Például ez év májusában a *Szabad Nép*-vezércikk¹⁷ szentel az itt szóban forgó kérdéseknek, amelyben például azt írta, hogy a bürokráciának, az egymást keresztező intézkedéseknek bőséges forrása az a tervezési rendszer, amely éveken át kialakult nálunk és hivatkozik a Duna Cipőgyárra.

¹⁴ A forint 1946. évi megteremtéséről, a világháború utáni infláció felszámolásáról van szó.

¹⁵ Helyesen valószínűleg az MDP KV 1955. nov. 9–12-i ülésére utal, amelyen az ipari termelés megjavításának és műszaki színvonalának emelésének feladatairól hoztak határozatot, vö. *Szabad Nép*, 1955. nov. 13.

¹⁶ Salamon Pál: Önállóan tervez és gazdálkodik a Duna Cipőgyár. Egy érdekes kísérlet tanulságai. *Szabad Nép*, 1956. máj. 25. 2. o.

¹⁷ Valószínű tévedés vagy elhallás és a *Szabad Nép* Újult erővel! c. 1956. júl. 8-i vezércikkére utal.

„Új utakon a közgazdaság-tudomány” címmel jelent meg egy aláírt cikk,¹⁸ amely a *Közgazdasági Szemle* júniusi számát ismertette, különösen kiemelve Nagy Tamás, Erdős Péter elvtársak cikkét¹⁹ és azokat „bátor dolog” meg ilyesféle jelzőkkel méltatta az én akkor megjelent cikkemet is. „Bátor kezdeményezés” címen vezércikk jelent meg a *Szabad Népb*en,²⁰ amely azt mondja, hogy itt a tervezés bajairól van szó, elmondja, hogy az RM Csőgyár, a Ganz Vagongyár, a Dunakeszi Vagongyár stb. már javaslatokat dolgoztak ki, hogy másképp legyen náluk. Ezek a javaslatok – mondja a vezércikk – sokban eltérőek, azonban egyben egyetértenek, hogy a kötöttségeket csökkenteni kell, a népgazdasági érdekek és a vállalati dolgozók személyes érdekelttségének összehangolására van szükség és ezért – mondja a *Szabad Nép* vezércikke – a jövedelmezőség jelentőségének fokozására van szükség, az árrendszer megváltoztatására és így tovább.

A *Szabad Nép* „A kormány intézkedései – fejlődésünk útjelzői” címmel²¹ megemlíti a Duna Cipőgyárat, mint követendő példát. A „Hóvégi hajrá” c. cikk²² nem egészen ide tartozik, ebben az ismert cikkben a Közgazdaság-tudományi Intézet munkatársa, Bródy András azt fejt ki, hogy a hétvégi hajrá nem az emberek jó vagy rossz tulajdonságaiban, hanem a gazdasági mechanizmus kényszerítő erejében keresendő. „Új tervezési és irányítási módszer tapasztalatai a gazdaságban” a *Magyar Nemzet* cikke. Nemrég jelent meg Gáspár Sándor elvtárs beszéde, amelyben azt mondta, hogy a munka eredményességét és a mennyiségi tervteljesítést a vállalat jövedelmezősége alapján kell nézni.²³ Szóval az embernek az a benyomása, hogy ez körülbelül behatolt a tömegekbe, közkeletűvé vált. Tíz nappal ezelőtt jelent meg a *Szabad Népb*nek egy cikke, amely ugyanezeket a kérdéseket tartalmazza nem az iparral, hanem a mezőgazdasággal kapcsolatban. Hadd említsem meg Erdős Péter elvtárs cikkét a *Szabad Népb*en, ahol például azt fejt ki, hogy teljesen félreismeri a szocializmus természetét, aki azt hiszi, hogy nálunk nem hathatnak és nem hatnak gazdasági mechanizmusok és automatizmusok, ellenkezőleg, a mi társadalmunknak éppúgy módja van a gazdasági

¹⁸ Földes István: Új utakon a közgazdaság-tudomány. A *Közgazdasági Szemle* júniusi számáról, *Szabad Nép*, 1956. jún. 20. 4. o.

¹⁹ Erdős Péter: A népgazdaság központi irányítása és a gazdasági mechanizmusok, *Szabad Nép*, 1956. szept. 19. 2–3. o.

²⁰ 1956. júl. 11. A szerkesztőségi vezércikk a Duna Cipőgyárban végzett kísérletre is utal.

²¹ 1956. júl. 13. Szerkesztőségi vezércikk.

²² Bródy András: A hó végi hajrá okai, *Szabad Nép*, 1956. júl. 22., A hó végi hajrá és gazdasági mechanizmusunk, *Közgazdasági Szemle*, 1956. 7–8.

²³ Gáspár Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöke a SZOT IX. teljes ülésén tartott beszámolójára utal, vö. *Szabad Nép*, 1956. szept. 11.

mechanizmusok és automatizmusok felhasználására, mint a kapitalizmusban. Gondolom, hogy ezeket a cikkeket Önök ismerik. A mai napon jelent meg a *Szabad Nép* vezércikkében²⁴ egy ilyen méltatás a mezőgazdasági tervezés egyszerűsítéséről, ezek lényegében ugyanazon vagy hasonló kérdések a mezőgazdaság vonalán, mint amilyenekről itt szó van az iparban és ma van egy ilyen feltétlenül pozitív hangú ismertetés Kornai János disszertációjának vitájáról.²⁵ A sajtószemle nem teljes, még felsorolhatnám a *Bér és Norma, Többtermelés* stb. lapokat. Jelenleg igazán bátran elmondhatjuk tehát, hogy egy év alatt, illetve az elmúlt 8-9 hónap alatt lényegesen megváltozott a sajtó hangja, kísérletek folynak.

Kérdés azonban, hogy a jelenlegi helyzettel meg lehetünk-e elégedve. Úgy gondolom, nem lehetünk megelégedve, és bizonyos tennivalók még hátravannak. Tegnap olvastam egy jelentést arról, hogy milyen racionalizálási javaslatokat készítettek az egyes ipari minisztériumok, és meg kell mondani, hogy ez az összefoglaló jelentés egy bizonyos káoszt, zűrzavart tükrözött. Annak veszélyét látom fennforogni, hogy a különböző vállalatoknál és minisztériumokban nem kellő hozzáértéssel fognak bizonyos dolgok megvalósításához, nem veszik tekintetbe a szükséges előfeltételeket. Megvan a veszélye annak, hogy nincs meg a megfelelő koordináció, összefogás, itt valahogy a dolgok elméleti és gyakorlati irányítása kisiklik a párt és a kormány kezéből. Szerintem feltétlenül szükség volna arra, és szükség lett volna már korábban is, és meg lett volna ennek a lehetősége, hogy a magyar vezető közgazdászok ezekkel a kérdésekkel módszeresebben foglalkozzanak. Gondolok először arra, hogy az árnyalati vagy fontos dolgokban meglévő nézeteltérések körül semmiféle sajtóvita, a *Közgazdasági Szemlében* folytatott vita nem alakult ki. Másodszor még odáig sem jutottunk el, hogy azok, akik többé-kevésbé vagy nagyjából, de nem minden részletében ezzel az irányzattal egyetértünk, szervezett vitában vettünk volna részt, hogy legalább az derüljön ki, hogy ki mivel ért és nem ért egyet, kinek mire milyen érvek állnak a rendelkezésére. Konkrétan azt gondolom, hogy egy 10-20 főből álló testületnek kellett volna heteken-hónapokon át már rég elkezdeni vitatkozni. Azt gondolom, hogy ez az elmélet tisztázását előbbre segítette, előbbre vitte volna és miután ez nem történt meg, bizonyos aggályaim vannak a gyakorlattal kapcsolatban is. Nem egészen világos előttem, hogy azok a vezető magyar közgazdászok, akik erre illetékesek lettek volna, miért nem kezdeményeztek és miért nem szerveztek ilyen vitákat, miért nem ragadtak tollat, papírt, ceruzát, miért nem publikálták a nyilvánosság előtt nyomtatásban a saját észrevételeiket, elgondolásaikat. Azt

²⁴ Fontos lépés a mezőgazdasági tervezés egyszerűsítése felé, *Szabad Nép*, 1956. szept. 26. 1. o.

²⁵ Földes István: Tudományos munka a decentralizálásról. Kornai János disszertációjának vitája. *Szabad Nép*, 1956. szept. 26. 4. o.

hiszem, ezt annyival inkább megtehették volna, mert a párt és a kormányzat részéről bizonyos biztatás feltétlenül észrevehető. Először is az összes vállalati kísérletek folytatásához kormányzati engedélyre van szükség és úgy tudom, hogy a pénzügyminisztérium, a tervhivatal és a minisztertanács ezeket az engedélyeket általában megadja. Másodszor, bizonyos biztatást és bátorítást kell kiolvasnunk Hegedüs elvtárs két beszédéből, az egyiket a júliusi központi vezetőségi ülésen mondta, nem a saját, hanem a Politikai Bizottság nevében, másodikat mint a kormány elnöke a kormány nevében a parlamentben.²⁶

Hegedüs elvtárs ebben a beszédben félreérthetetlenül kifejezésre juttatta, hogy bizonyos lényeges, jelentős változásokra a gazdasági vezetésben szükség van. Azt mondja, hogy a második öt éves terv előirányzatainak teljesítése, az irányelvekben kitűzött nagy feladatok feltételezik, hogy jelentős változtatást eszközöljünk a gazdasági vezetésben, de nemcsak ezt mondja, hanem pontosan kifejti, hogy mire gondol, hogy az irányító munkának, a tervezésnek objektív gazdasági törvényekre kell támaszkodnia, hogy dogmák és előítéletek nélkül legyünk képesek és merjük feltárni a társadalom és a gazdaság tényleges helyzetét és idejekorán ismerjük fel a fejlődés által előírt szükségleteket. Hangsúlyozza Hegedüs elvtárs a Politikai Bizottság nevében a Központi Vezetőség ülésén elmondott beszédében az értéktörvény szerepét és jelentőségét. Nem akarom ezt a beszédet részletesen ismertetni, de félreérthetetlen utalások vannak azoknak a kérdéseknek összességére, amelyek hazai és külföldi irodalmunkban felmerültek: „Hangsúlyozni kell az értéktörvény jelentős szerepét a mi viszonyaink közt is. Nagy károk származnának abból, ha terveinkben a gazdasági vezetés során nem számolnánk az értéktörvénnyel, ha nem számolnánk az értéktörvény létezésével, ha figyelmen kívül hagynók az értéktörvény követelményeit. Ezzel gátolnánk a szocialista építés menetét, lassítanánk a szocializmus gazdasági törvényeinek, hatásának kibontakozását. Ebből következik, hogy egyre tudatosabban kell alkalmazni az értéktörvényt és ezzel összefüggésben az anyagi érdekeltség elvét. A vezetés gyakorlati munkáját arra kell építeni, hogy fejlődésünket alapjában a szocializmus törvényei szabják meg, de ezek kibontakozása nem áll ellentétben, sőt feltételezi az értéktörvény eddiginél helyesebb és nagyobb mértékű alkalmazását. Olyan mechanizmust kell kialakítani, amelynek segítségével az egyes dolgozók munkáját közvetlenül a népgazdasági terv céljai irányíthatják. Vajon nem mond-e ellent a helyesen alkalmazott anyagi érdekeltség elve a tervgazdálkodásnak, nem fékezi-e a tervek erejét, a tervutasítások kötelező végrehajtását?

²⁶ Hegedüs András beszámolója az MDP KV ülésén a második öt éves terv irányelvtervezetéről, *Szabad Nép*, 1956. júl. 21., továbbá: A kormány beszámolója az Országgyűlés előtt, *Szabad Nép*, 1956. júl. 31.

Ellenkezőleg, világosan kell látni, hogy a népgazdasági terv nem azért készül, hogy az önálló tervezés, gondolkozás és kezdeményezés gondját levegye a terv végrehajtóinak válláról.” Hozzá lehetne tenni, hogy Hegedüs elvtárs ezen beszéde és parlamenti beszéde némi fenntartásokkal élt, amennyiben azt mondja, hogy szembe kell szállni minden olyan nézettel, vagy azokkal a nézetekkel, melyek a tervezés teljes megszüntetését, az értéktörvény teljesen szabad érvényesülését hirdetik. Azt hiszem, Hegedüs elvtárs helyesen tette, amikor erről az oldalról elhatárolta magát, mert neki mint felelős államférfinak, aki a Politikai Bizottság, a magyar kormány nevében beszél, ki kell mondania azt, hogy itt nem az értéktörvény korlátlan érvényesüléséről és nem a tervgazdaság megszüntetéséről van szó, hanem valami egészen másról. Én azzal kapcsolatban mondom ezt el, hogy amennyiben a magyar közgazdászok bizonyos vitákat nem szerveztek, vagy bizonyos tanulmányokat nem írtak meg, az semmiképp sem vezethető vissza arra, hogy bárkinek, akár a XX. kongresszus óta, akár az előtt vagy különösen a júliusi párthatározat óta valami különös félnivalója lenne. Azt hiszem, hogy itt a magyar közgazdászok hibájáról és lemaradásáról lehet beszélni. A napokban olvastam egy ismert magyar író nyilatkozatát vagy írását. Elmondja, hogy nem nevezi meg, de az egyik magyar vezető államférfi vagy politikus megkérdezte tőle, hogy mit tekint a jelenlegi politika legnagyobb hibájának. Azt írja az író, hogy azt felelte: A szenvedélyesség hiányát. Amikor az új összeütközik a régivel, akkor nagyobb szenvedélyességet várna az új keresésében és támogatásában. Engem nem kérdezett meg senki, de ha megkérdezett volna, én ugyanezt felelném.

Valahogy hiányolom a forradalmi szenvedélyességet, a bolsevik szenvedélyességet, mert azok körében is, akik ezt helyesnek ismerik el, ezt már deklarálták vagy nyilvánosan vagy magánbeszélgetésben, amikor arról van szó, hogy lépünk tovább, ülünk le, beszéljük meg, írunk le, hadd feleljünk és vitatkozzunk szóban vagy írásban, akkor egy bizonyos szenvtelenség, közömbösség mutatkozik meg, néha olyan elvtársak részéről is, akik egyszer-másszor meglepően szenvedélyesek tudnak lenni, ha a réginek a védelméről van szó. (*Derültség.*) Hogy félreértés ne essék, nem azt kifogásolom, hogy a magyar közgazdászok körében vannak ilyen ingadozók, ilyen sem hús, sem hal, sem hideg, sem meleg, Istennek nem gyertya, ördögnek nem piszkafa, ilyen langyos, óvatos elemek, mert a langyosokat, ahogy a Biblia mondja, kiköpi az Úr az ő szájából és ez teljesen rendben is van. (*Derültség.*) Azt sem tartom nemzeti szerencsétlenségnek, hogy bizonyos új visszahúzó erők működnek, amelyeknél ez a harc talán nem is egészen helyes eszközökkel folyik. Úgy értem ezt, hogy az ember azt várná, hogy akik azt mondják, hogy csak a régi üdvözítő, tollat ragadnak és publikálják nyomtatásban elgondolásaikat. Ilyen lesipuskásokra gondolok, akik nyíltan nem lépnek fel a porondra vitákon vagy a sajtóban, nem cáfolnak, nem nyilatkoznak, hanem mindenféle módot és alkalmat keresnek, hogy denuncióljanak, azt mondják,

mindezek az elgondolások tulajdonképpen a szocializmus tagadását jelentik. Mondom, nem azt kifogásolom, ilyeneknek is kell lenni és az élet harc, tudomásul kell venni, de azt nem tartom helyesnek, hogy a többiek, akik nem tartoznak sem az első, sem a második kategóriába, már réges-rég nem szerveztek vitákat vagy nem publikáltak, úgyhogy az embernek pletykák és magánbeszélgetések révén kell megtudnia, hogy most egy-egy fontos magyar közgazdász valamilyen kérdésben milyen álláspontot foglal el, mivel érvel, de az elmúlt két év alatt nem volt mód rá, hogy leültünk volna és vitatkoztunk volna.

Félreértések elkerülése végett hangsúlyozom, és ezzel be is fejezem, hogy én szűk körű vitára gondolok, az elméleti közgazdászok 8-10-15-20 főből szervezett vitájára, amelyet egy ilyen nagyszámú hallgatóság jelenlétében megtartott vitáest, még ha holnapután délig tart is, nem tud minden tekintetben helyettesíteni. Természetesen én nem akarom a jelenlegi vita értékét lebecsülni távolról sem, és biztos vagyok abban, hogy a mai vita új tényeket, új szempontokat fog napfényre hozni, elő fogja segíteni a problémák tisztázását és talán bizonyos serkentést és buzdítást fog adni a közgazdaság-tudományok elméleti és gyakorlati művelőinek további kutatásokra, további tanulmányok készítésére és esetleg szervezett viták rendezésére. (*Taps.*)

STEHL GYÖRGY: Beszédemet az előadó elvtárs egyik utolsó mondatával kezdem, hogy nem akarja lebecsülni az előtte lévő publikumot, de helyesebbnek tartja, ha tíz fő tartja ezt a vitát. (*Derültség.*) Véleményem szerint eléggé lebecsült bennünket. A közgazdasági élet jelenlegi problémáiról nem szólt semmit, csak egyszerűen a történelmi háttérrel ismertette. Így a hozzászólók bizonyos nehézségekkel küzdenek, mert nem tudnak mihez szervesen kapcsolódni, hanem bővebb bevezetőt kell mondaniok, hogy témájukhoz eljussanak.

Az utóbbi időben igen sokat beszélnek nálunk a demokratizmusról, de sokkal kevesebbet a centralizmusról. Minisztériumainkra és eddigi irányító szerveinkre nagyon sok feladat hárul, mivel centralista rendszerben vezették társadalmunkat, ezeket a feladataikat a minisztériumok viszont elég rosszul látták el. Ha most elkezdjük azt, hogy demokratikusan a vállalatok kezébe adjuk át az üzemek irányítását és nem erősítjük meg a centrális elemeket, ebből még nagyobb káosz fog származni, mint eddig. Erről igen keveset lehet hallani a közgazdászoktól és a sajtóban is, mert vannak olyan elemek társadalmunkon belül, amelyeket igenis csak centrálisan, de az eddiginél sokkal jobb módon, magasabb színvonalon lehet megoldani. Egy ilyen problémát mondanék el, és ez a tájékoztatás kérdése. Nem arról a tájékoztatásról szeretnék beszélni, hanem a műszaki tájékoztatás kérdéséről. (*Derültség.*)

Igen sok helyen foglalkoznak nálunk az iparban tudományos kísérletekkel, mégis az a bökkenője a dolognak, hogy az egyes vállalatok nem tudnak arról,

hogy mi folyik másutt. Ezt valahonnan meg kellene tudniuk, de erre nincs szerv. Egyes üzemek gyártanak bizonyos cikkeket, mert a kereskedelem náluk megrendelte, más szervek pedig gyártják ugyanazt az Országos Tervhivatal vagy a minisztérium utasítására és máris előttünk áll bizonyos kettősség, amelyek közül az egyik a most feltörekvőt, a másik a még meglévőt tartalmazza. Éppen ezért javasolnám, hogy próbáljunk létrehozni egy olyan központi rendszert, amelynek éppen az a feladata, hogy egy államon, egy minisztériumon belül összehangolja a feladatokat és a problémákat (*Derültség.*), és egy esetleges kérdésben tájékoztatást ad, hogy valamivel hol foglalkoznak és ki tud erre segítséget adni. Lehet, hogy ez sok helyen nincs így, de a tervezőintézeteknél ez igen gyakran előfordul.

Egy másik kérdés, hogy bizonyos társadalmi pozíciókat miképpen használunk fel. A kapitalista társadalomban nagyjából adva van a kapitalista termelő üzem és az állami intézmény a különböző hivatalokkal együtt. Itt a kapitalista közepén foglal helyet: ismeri gyárának problémáit lefelé, ismeri az állam problémáit felfelé. Nagyon jól meg tudja ítélni mind a kettőt és össze tudja hangolni. Ezzel szemben nálunk hogyan áll a helyzet? Vannak minisztériumok, minisztériumi fórumok, amelyekről elmondhatjuk, hogy nem ismerik a dolgozókat, elvileg ismerniük kellene, de lefelé csak igen sok lépcsőn keresztül látják a dolgokat, ugyanakkor azoknak a kádereinknek, akik a középpozíciókban vannak, mint a vállalati igazgatók, főmérnökök, munkájuk nem teszi lehetővé, hogy az országos szinten való gondolkodásmódba befolyjanak. Véleményem szerint helyes lenne országosan valamilyen módon alulról vagy felülről (*Derültség.*), de mindenesetre helyesebb lenne alulról megválasztani ezeket az embereket és ezek segítségükkel összehangolni az államvezetési problémákat, hogy azt a jó kulcspozíciót, amelyet a kapitalista a maga rendjében elfoglal, töltsük be mi is, használjuk ki ezeket a lehetőségeket. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Szólásra következik Nemes Tibor, utána Havas Péter a Kohó- és Gépipari Minisztériumból. Nagyon kérünk mindenkit arra, hogy mondanivalóját lehetőleg tíz percre korlátozza.

NEMES TIBOR: Ahogy Péter elvtárs a Statisztikai Hivatalban érezte, gazdálkodásunk módszerei és mechanizmusa körül baj van, úgy mi is, és azt hiszem, számos tervgazdász számos hivatalban és vállalatnál érezte az elmúlt esztendőben, hogy ez a módszer, ahogy dolgozunk, nem öregbíti a tervgazdálkodás tekintélyét. Péter elvtárs cikkeiben néhány példát felsorolt, de nem lehet felsorolni mindazokat az eseteket, ahol ellentmondásba kerültek a tervmutatók a dolgozók érdekeivel, mert ha jól dolgoztak a népgazdaság érdekében, nem kaptak prémiumot, és ha nem jól dolgoztak, kaptak. Ezért mi, tervgazdászok azok közé tartoztunk, akik helyeselték, amikor a *Közgazdasági Szemlében* Péter elvtárs

vitaindító cikke megjelent, mert úgy éreztük, hogy ez alátámasztja azon törekvéseinket, amelyekért már régebben hadakoztunk felettes fórumainkkal a jelenlegi módszerek megváltoztatásáért. Péter elvtárs azt mondja, hogy ez már hatott a köztudatra. De nem hatott eléggé, mert amikor új módszereket javasolunk, akkor találkozunk hivatalokkal, amelyek még mindig ragaszkodnak a régi formulákhoz, dogmákhoz. Amikor mi például új tervezési módszereinkben a vállalati kapcsolatra akartunk bízni bizonyos árképzéseket, akkor nem elégedtek meg azzal, hogy ezt felülvizsgálja az Árhivatal, külön a Pénzügyminisztérium jóváhagyását is kérték az árakhoz. A hiányosságok érzéséből kiindulva tettük meg mi, bőr- és cipőipari dolgozók 1955 novemberében javaslatunkat a Péter elvtárs által idézett Duna Cipőgyár kísérletére. Ez a kísérlet általában úgy ismert, mint a vállalati önállóság kísérlete. Úgy vélem, hogy ez több annál, és nagyjában fel kívánta használni azokat az elveket, amelyeket Péter elvtárs cikkeiben kifejtett. Ebben a rendszerben, amelyet a Duna Cipőgyárban kísérletképpen megindítottunk, lecsökkentettük a mutatószámokat azokra a lényeges mutatókra, amelyek a tervarányok biztosításához szükségesek, kiküszöböltük azokat az ellentmondásokat, amelyek a létszám és a takarékoság, az önköltség és a rentabilitás között voltak, éves feladatot adtunk a vállalatnak, hogy perspektíva álljon előtte és nagy önállóságot biztosítunk neki, működjön a cél érdekében, a legjobb belátása szerint irányítsa, és ösztönöztük arra, hogy a fogyasztás igényét megkeresve műszaki fejlesztést hajtson végre és ezáltal növelje rentabilitását és jövedelmét.

Péter elvtársnak igaza van, hogy ennek a kísérletnek, mert csak egy vállalattal folyik, korlátai vannak, mert az iparágon belül a forgalmi kapcsolatokban bizonyos egyedi helyzete volt, és korlátokat tartalmazott azért, mert egyéb összefüggések nem támasztották alá a tervezés logikáját. Így meg kellett tartani az 1955-ös évben azt az árrendszert, amely általános volt az iparban. Most odáig jutottunk el meglehetősen hosszú út után, hogy 1957. január elsején az egész bőr- és cipőipar új tervezési és gazdálkodási rendszerre tér át, és koordinálták a feladatokat mind a bel-, mind a külkereskedelemmel. Ez a kísérlet tehát már az egész iparágot érinti és tisztázta a forgalmi kapcsolatokat az érdekelt szervekkel, új logikai alapon használva fel a kereslet és kínálat törvényét és az értéktörvényt, alakította ki árrendszerét és ennek alapján kísérreljük meg az új rendszert az iparágban.

Ezzel kapcsolatban két kérdésre szeretnék röviden kitérni. Az egyik a vállalati önállóság kérdése. Milyen önállóságról is van szó tulajdonképpen? Péter elvtársnak tökéletesen igaza van, hogy a szocialista gazdálkodásban nem törvény a készlethiány, azonban sajnálatos módon nagymértékben fennáll. Minél kisebbek azonban a készletek, annál inkább kell koordinálni azoknak felhasználását. Minél kisebbek az anyagkészletek és a készárúkészletek, annál kevésbé van módjuk az átvevő szerveknek, mint Péter elvtárs írta, jó előre megadni az igényeket, annál hisztérikusabb a termelés, tehát bizonyos fokig koordinálni kell az anyagellátást

és a termelés elosztását is, ami függvénye a mindenkori anyag- és készárukészleteknek. Ezen belül a vállalaton belül és vállalatok közti közvetlen kapcsolatnak kell kialakítania a szükségletek legjobb kielégítését.

A másik kérdés az árképzés módszere, amire röviden ki akarok térni. Egyetértünk és egyet kell érteni – úgy vélem – Péter elvtárs okfejtésével a kereslet és kínálat törvényének és az értéktörvény alkalmazásánál. De azt hiszem, bár a szöveg tartalmazza, nem eléggé fejti ki talán, hogy jelenlegi árrendszerünk, amely nem az értéktörvényre támaszkodik, nem ösztönzi vállalatainkat a műszaki fejlesztésre. Ha egy vállalat az adott termékénél az önköltségét csökkenti, akkor elismerjük, hogy ezzel a vállalat jövedelmét növeli, de ha ugyanezt a műszaki intézkedést a vállalat nem az adott termék önköltségének csökkentésére használja fel, hanem arra, hogy egy műszakilag tökéletesebb, illetve kelendőbb terméket állítson elő, akkor az önköltség plusz két százalék hasznával elvonják a vállalattól ezt a többletproduktót, ami a vállalati munka eredménye. Úgy vélem, hogy ha a kapitalizmusban az átlagos termelékenységi színvonalnál fejlettebb vállalat extraprofitban részesül, úgy a mi társadalmi rendszerünkben is annak a vállalatnak, amely az átlagos termelékenységi szintnél fejlettebb, külön nyereségben kell részesülnie. Mi ezt rendszerünkben érvényesítettük és ilyen módon alakítjuk ki árainkat, az eddigi kötött árrendszertől eltérően, és úgy véljük, hogy ez nagymértékű emelője lesz a gazdaságosság fokozásának és nagymértékű különbözetet hoz majd a termelt érték és a relatív ráfordítás között. Ezáltal lehet majd olyan megtakarításokat végrehajtani a népgazdaságban, amely szervezeten lehetővé teszi az árleszállítást és bizonyos idő múlva az új árskálát, ahol az egyiknél több a haszon, a másiknál kevesebb, ahol a kevesebb haszon mutatja, hogy a vállalat elmaradt technikát alkalmaz, áruja kevésbé kelendő, a másik fejlettebbet és megmutatja az irányt, amely felé az iparnak haladnia kell.

Péter elvtárs záró szavaiban megemlítette, hogy nem elég az egyes kísérletek mennyiségét fokozni, hanem koordinálni kell a munkát. Kétségtelen, hogy ha csak egy iparág igyekszik logikai sorrendben megoldani az ár, forgalmi kapcsolatok és tervezés, gazdálkodás kérdését, de ugyanennek tükörképét nem mutatja a kül- és belkereskedelem, akkor nem kapunk a kísérletről hűséges képet. Idő híján nem akarok példákat felsorolni az ilyen torzulásokra, de nekem is az a véleményem, hogy nagyobb forradalmi lendülettel kell ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, hogy általánosítva legyen megvalósítható, mert úgy véljük, hogy előrehaladásunk egyik legalapvetőbb forrása, mozgatója lesz. *(Taps.)*

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Napirenden kívüli felszólalást szeretnék bejelenteni, Kuczka Péter költő, a Petőfi Kör vezetőségének tagja szeretne napirenden kívül néhány szót szólni, utána Havas Péter elvtárs. *(Élénk, hosszan tartó taps.)*

KUCZKA PÉTER: Kedves Barátaim! Az *Életképekről* szeretnék néhány szót szólni. November elsején akarjuk megjelentetni a lap első számát, azután havonta kétszer számonkint három forintért. Sok nehézségünk van, kevés a pénzünk és kevés a papírunk. A legegyszerűbb nehézségeink közül mondok el kettőt. Az egyik, egy induló lapnak előfizetéseket kell gyűjteni. A posta az előfizetés-gyűjtést úgy vállalja, bevett szokás szerint, hogy egy előfizetőért tíz forintot kér. Nekünk erre nincs pénzünk, ebben a pillanatban arra sincs, hogy plakátot tudjunk csináltatni, nincs pénzünk arra, hogy a postának előfizetőnként tíz forintot adhasunk. De a pénzünk arra sem elég, hogy a szerkesztőségben tördelőszerkesztő legyen. Ezt ugyan meg tudjuk oldani és meg is oldjuk, mert társadalmi munkában vállalták jó néhányan, hogy eljönnek tördelni a lapot. (*Taps.*) Nem akarok panaszkodni, mert van ugyan ok a panaszra, de az öröme több az ok. Több azért, mert nagy mennyiségben vannak nálam levelek, amelyek az *Életképeket* kérik és követelik, több az ok az öröme azért, mert érezzük a társadalom kívánságát és szeretetét. Van öröme ok, mert például Domján, a kitűnő fametsző²⁷ az első szám címlapjára – bocsánat a kifejezésért – ingyen adja egy még kiadatlan metszetét. (*Taps.*) Gépírónők jelentkeztek, hogy társadalmi munkában gépelnek. Nem akarom folytatni, van öröme ok.

Kérni szeretnék valamit. Azt szeretném kérni, barátaim, hogy gyűjtsetek előfizetőket. (*Élénk taps.*) A legszívesebben azt mondanám, hogy itt van az előfizetési ív, de arra sincs pénzünk. (*Derültség.*) Ahogy jöttünk ide, azt mondta egy barátom, hogy Vörösmartyék lapjára is vonalazott papíron gyűjtöttek előfizetőket, meg tudjuk csinálni pecsét nélkül is. De még vonalozásra sincs szükség, elég ha egy cédulára felírja a nevét és a címét az, aki megrendeli, ezt a papírt elküldi az Írószövetségnek címezve az *Életképek* címen, hogy a csekkeket ki tudjuk küldeni. (*Felkiáltások: Kérjük a csekk számát!*) Honnan mondjam a csekkszámra számát, még nem tudom. (*Derültség.*) Ezt kérem tőletek, barátaim, és én igényesen kérem, ha úgy kérem, hogy ne csak itt most, hanem az ismerőseiteket és a barátaitokat is kérjétek, ha kedvük van, hogy fizessenek elő a mi lapunkra. A borítékra a következőt kell írni: *Életképek, Magyar Írók Szövetsége* leveleivel, Budapest, VI. Gorkij fasor 10. Ez az egész bejelentésem, köszönöm, hogy meghallgatták. (*Élénk taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Ha nem is a gazdasági vezetés problémáiról, de mindenesetre pénzügyi problémákról volt szó, és ilyen értelemben valamilyest kapcsolódott a témához.

²⁷ Domján József (1907–?), fametsző, grafikus, Kossuth-díjas, 1956 után az USA-ba emigrált.

HAVAS PÉTER: Kedves elvtársak! Péter elvtárs bevezető előadása ugyan szenvedélyes vitára szólított fel néhány közgazdászt, de a vita alapját nem adta meg, a felmerülő problémákat – szerintem is helyesen – itt nem ismertette. Gondolom, hogy a szenvedélyes vita csak valamiféle téma körül alakulhat ki, amelyben az álláspontok megoszlanak. Inkább arról beszélt, hogy miért nem vitatkoznak és milyen módon lehetne vitatkozni. Itt csak azt a javaslatot tette meg, hogy 10-15 közgazdásznak össze kellene ülnie és valamilyen központi koncepciót kidolgozni. Abban egyet is értek, hogy a felsorolt művek szinte valamennyi variánsát tükrözik azoknak a lehetőségeknek, amelyek révén mai állapotunkból előre lehet lépni az értéktörvény nem korlátolt, hanem korlátozott alkalmazásának irányába. Azt hiszem, hogy ennek a 10-15 közgazdásznak is termékeny talajt adna a vitához, ha a többi között egy ilyen plénum is egy-egy felvetett, alapvető javaslat körül vitatkoznék. Én erre nemigen merek vállalkozni, egy-két dolgot szeretnék csupán felvetni. Azért előljáróban még hozzá szeretném tenni azt, hogy ahogy én tudom, a gazdasági vezetés köreiben is igen nagy az elégedetlenség amiatt, hogy a decentralizáció munkáját nem elsősorban a decentralizáció megszervezésén kezdték el, tehát valamiféle elég határozott irányvonal meghúzásával. Minden gazdasági szerv maga kezdte elgondolni a népgazdaság mechanizmusainak átszervezését. Eerre célzott Péter elvtárs, amikor azt mondta, hogy nem kellő hozzáértéssel nyúltunk ehhez a kérdéshez. Úgy gondolom, hogy a mai körülmények között elég hozzáértéssel nehéz is lenne a gazdasági szervekhez hozzányúlni. Egyetértek tehát azzal, hogy az az elégedetlenség nem valami megalapozott, mert nem a kormánynak vagy talán más szervnek kellene ilyen központi koncepciót megadnia, hanem néhány neves közgazdász közös nyilatkozatának vagy véleményének, ami felett persze lehet vitatkozni, de mégis – kénytelen vagyok sajnos erre hivatkozni –, amint nálunk szokásos, a dolgok megindulásához kell valami tekintélyi alap. Amíg ki nem mondta valami megfelelő tekintély azt, hogy ebben az irányban lehet menni, addig az emberek eretnokségnek hiszik a legcsekélyebb dolog felvetését is és ebben a vonatkozásban van rengeteg visszahúzó erő. Ezek egynémelyikéről beszélt Péter elvtárs is, ezekből megemlítek néhányat, ami még ma is visszahúzó erő.

Az egyik az, hogy nagyon sokan hangsúlyozottan egyszerűsítésről beszélnek és nem a gazdasági vezetés módszereinek gyökeresebb megjavításáról. Ez nemcsak szavakban jelentkezik, hanem olyan irányú javaslatok indokolás nélküli visszautasításában, ami nem egyszerűen azt jelenti, hogy két táblázat helyett egyet kell csinálni, mert azt nagyon szívesen fogadják, hanem a vezetés, az irányítás módszereinek megváltoztatására vonatkoznak.

Miből fakadnak ezek? Egyrészt abból, hogy sokan úgy gondolják, hogy a jelenlegi gazdasági mechanizmus kisebb-nagyobb hibákat ugyan okoz, de azért alapvetően rendet és összhangot tart fenn a népgazdaságban és aki a vállalatok

közötti valamiféle szabadabb kapcsolatokra, a gondolatok szabadabb kibontakozására gondol, tulajdonképpen kisebb vagy nagyobb mértékben anarchiát akar ebbe a rendbe belecsempészni. Ez az egyik álláspont. Nem elvétve találkozunk ilyenekkel, akik kisebb-nagyobb szenvedélyességgel felvetünk néhány ilyen kérdést.

A másik az, amire Péter elvtárs is célzott, hogy bizonyos embereknek mentelmi joguk van olyan irányban, hogy mentesítve érzik magukat a bizonyítás kötelezettségétől azok, akik a jelenleg fennálló gazdasági mechanizmusokat védik. Ezek nem tartoznak igazukat bizonyítani, egynéhány példa vagy általános érv elért eredményeinkről elégséges nekik ahhoz, hogy bizonyítottnak véljék, hogy a jelenlegi rendszer helyes. Ez a tudományos vagy valamelyest is tudományos vitában elfogadhatatlan módszer. Ezt néhány tekintélyes elvtársnak kellene visszautasítani ahhoz, hogy az a mi szokásaink szerint általában közszellemmé váljék.

Célzás történt itt arra, hogy ma már semmi ok arra, hogy valaki is féljen kifejezni álláspontját, hiszen erre rengeteg biztatás hangzott el, méghozzá olyan személyek részéről, akik a biztatás megadására tényleg jogosult személyek. Így, gondolom, nem lehet e tekintetben lebecsülni azt az utat, ami mögöttünk van. Az emberek nehezen fejtik ki a véleményüket, ha bárki szemükre vetheti, hogy lebecsülik eddig elért fejlődésünket, nem értékelik a tervgazdálkodás egyedüli lehetőségét, amely egyesek szerint mai tervgazdálkodási formáinkban egyenesen megtestesül és semmiféle bizonyító erő ehhez nem kell, a legnagyobb nyilvánosságot adják ennek a véleménynek. Nem az a hiba, hogy nyilvánosságot adnak, de köztudomású, hogy például ha valakit a *Szabad Nép* szerkesztőségi cikkben megbírálnak, az többek között nem tartozik a kellemes dolgok közé, és ez a múlt maradványa.

Mégis vannak gazdasági problémák, amelyek körül vitát kellene folytatni, ezek közül csak kettőt vetek fel. Az egyik kérdés tekintetében nem megyek olyan messzire, hogy az értéktörvény alkalmazásának mértékét vitatom, csupán a folyamatosság első lépéseiként gondolom felvetni, hogy egyre több lépést kellene tenni abban az irányban, hogy ne tekintse mindenki az államot fejőstehénnek. Gondolok itt a beruházásokra. A legelvetemültebb embereknek tartják azokat, akik el tudják képzelni azt, hogy a vállalatok központi utasítás és ingyenes fedezet nélkül sokkal nagyobb mértékben saját erejükből dolgozhassanak. Ez nem új, ennek rengeteg variánsa található az összes felsorolt cikkekben. Ez persze messze vezet, de például itt vannak a felújítások, ahol tudvalevőleg már sokkal nehezebb megítélniök a központi szerveknek, hogy mi kell, mennyi kell és mire kell. Miért nem lehet ezt önállóan végezni, miért kell befizetniök a vállalatoknak a leírt összeget, hogy ennek egy részét, egészét vagy annál többet egy központi megfontolás alapján visszautaljanak számukra. Ennek következménye az, hogy mindenki többet kér, ha másért nem, azért, mert gondolja, hogy lefaragnak belőle. Arra gondolok, hogy az elvi, távolabbra menő viták mellett az első lépésekre

kellene a legnagyobb hangsúlyt helyezni, amelyek könnyen megvalósíthatók, nehezen utasíthatók vissza olyan érvekkel, hogy nincs elég anyagkészletünk, ami kétségtelenül fenn is áll. Abba az irányba kell hatni, hogy a vállalatok kezdjenek a saját lábukon állni és ne az állam lábán.

A másik kérdés a prémium problémája. A legtöbb cikk azt veti fel, hogy a nyereség növelésében legyenek érdekeltek a vállalatok és többé-kevésbé azt, hogy a prémiumot abból kapják. Azt kevesebben vetik fel, hogy így a gazdasági tervezés lehetősége szinte megszűnik, mert ma a terven alapszik a premizálás, az önköltségi vagy a nyereségterv teljesítésén. Ha a terven felül gazdasági eredményt érnek el, az után jár bizonyos összeg a vállalatok kollektívája egy részének. Ez a helyzet magában hordja azt a természetes törvényszerűséget, hogy senki sem akar tervezni, összhangot teremteni, hanem lehetőség szerint a kedvező prémium-alapot akarja megteremteni. Nem hiszem, hogy eltúloznám a prémium jelentőségét, ha azt mondanám, hogy a gazdasági tervezésben a vállalatoknál, az ipari igazgatóságoknál vagy a minisztériumnál a prémium előre látott összege legalább 70 százalékban dominál és csak 30 százalékban a gazdasági meggondolás. (*Péter György: Ezt nem értettem!*) A tervezésnél dominál az, hogy a terv alapján mennyi prémium jár és csak legfeljebb 20-30 százalékban érv az, hogy a gazdasági követelmények mit tesznek szükségessé. Ezt azért mondtam el, mert az a véleményem, hogy nem túlzok, ha azt mondom, hogy az egész gazdasági tervezésünket lehetetlenné teszi a jelenlegi prémiumrendszer, nemcsak azért, mert mennyiségi termelésre irányul, hanem azért, mert egyáltalán a terv alapján áll és nem a vállalat gazdaságosságának abszolút fejlődése alapján. Kísérletképpen három vállalatnál megpróbáltuk az utóbbit bevezetni, de egyelőre még nem tudok az eredményekről beszámolni. Mint Péter elvtárs mondta, ezek a kísérletek általában nagyon sántítanak. Nemcsak azért, mert egyszerűen rövid az idő, hanem azért, mert nem lehet úgy, mint egy fizikai kísérletnél, megteremteni a társadalomban a külső hatásokat. Ebben teljesen egyetértek Péter elvtárral, úgyhogy ezeknek a kísérleteknek értékelhetősége enyhén szólva kétséges.

Első kérdésként a közvetlen anyagi érdekeltséget kellene felvetni a vita szenvedélyességével és erejével, arra koncentrálva, hogy 1957 januárjától ilyen általános vagy nagy részben bevezethető gazdasági intézkedéseket lehetne tenni, mert nagy veszély van arra, hogy az általános elvek kialakításánál, a mechanizmus távolabbi átalakításánál az idő nagyon elhúzódik és alig-alig vannak olyanok, akik ilyen lépéseket akarnak tenni. A magam részéről elég szenvedélyes leszek, mihelyt valami témáról kell vitatkozni. (*Taps.*)

SÁNDOR ANDRÁS: Kedves Barátaim! Először szurkoltam, hogy ennyi közgazdasági szakember előtt író létemre hogyan avatkozzak be a dolgokba. Önkéntelen felvetődött bennem a kérdés, hogy mit ér az ember, ha író, de Kuczka

Péter barátom felszólalása felbátorított. Azt hiszem, megvan köztünk az összhang és a kapcsolat. Mentségem legyen az, hogy hat esztendeje élek egy nagy építkezés közepette a Duna mentén. Ez az épülő város úgy sűríti magába gazdasági és társadalmi rendünk jellegzetességeit, mint egy mesterséges molekula. Kár, hogy Havas Péter elvtárs előttem szólalt fel, lehet, hogy reagált volna egy sor kérdésre, amit itt fel szeretnék vetni.

A szocialista gazdasági vezetés kérdései nálunk ebben a pillanatban összefonódott drótfonadéknak látszanak. Nem is csodálkozom rajta, hogy így van, mert végeredményben először nyúltunk hozzá és nem valószínű, hogy az első kísérlet mindjárt sikerül is. Sajnos, egyesek úgy tettek nálunk, mint az a kohómérnök, aki nem tudja, hogy savas és bázikus kemence van a világon és mindkettőre ugyanezt az eljárást alkalmazza, vagy mint az az orvos, aki egyféle orvosságot ad a magas és az alacsony vérnyomású betegnek. Itt közelebbről az 1917-es orosz és a mai magyar gazdasági viszonyok közti különbségre gondolok. A mai gazdasági vezetésünkre az jellemző, amit egy igazgató mondott egyszer nálunk a Vasműben: ahhoz, hogy az embert becsukják, a legbiztosabb, ha minden rendeletet végrehajt. (*Derültség és taps.*) A paradoxon megállja a helyét, mivel a vezetésnek primitív centralizációja, a részletekig menő központi irányítás megbénítja a gazdasági életet és annyi ellentmondást szül, hogy a politikailag felelőssé tett igazgató állandó rettegésben él. A dolgok velejére térek: nem oldhat meg semmit, ha csupán centralizmusról és decentralizációról vitatkozunk, a konstrukciókat kell megvizsgálni és ha kell, átépítenünk ahhoz, hogy segítsünk. Ez egyébként egyáltalán nem szégyen, mert az vesse ránk az első követ, aki kísérletezés közben mindjárt az elsőre megtalálja, amit keresett. Dőreség volt az a tanítás, hogy a Szovjetunió mindent kikísérletezett előttünk, nekünk már csak utána kell csinálnunk. A nemzetek mind külön egyéniségek és a szocializmust mindegyiknek külön kell megszabnia magának. Az októberi forradalommal szerintem egy hatalmas kísérletsorozat kezdődött a világban és még ki tudja meddig fog tartani. A szocializmus életre hívásában kétségtelenül több a tudatos elem, mint az eddigi társadalmi rendszerek kialakulásában, de azért ez nem egy-két ötéves terv kérdése.

Hol van a hiba a mi konstrukciónkban? Szerintem ott, hogy nálunk – amint hallom, Kornai elvtárs is ilyesmiről írt disszertációjában – két különböző dolog keveredett össze: az állami igazgatás és a gazdasági élet. Ha gyümölcsre tejet innánk és ezt még megtetéznenk egy fél liter borral, éppen ilyen belső háborúság támadna. Az államigazgatásnak éppúgy megvannak a maga saját törvényei, mint a gazdasági életnek, nem lehet az egyiknek a törvényeit a másikra rákényszeríteni. Ha az állami igazgatás törvényei elfoglalják a gazdasági élet törvényeinek helyét, önkényesen beleavatkoznak a gazdasági és társadalmi folyamatokba, ezzel olyan zavart okoznak a társadalmi élet szerkezetében, mintha egy bonyolult

gépezetbe szög vagy csavar esne és ott akaratlanul tör és zúz. A gazdasági irányítás ilyenformán lassankint elválik a gazdasági élet folyamataitól, független lesz tőle és ily módon véglegesen kettéválk az útjuk. A gazdasági törvények utat törnek maguknak, akár a gőz vagy a gázok, vagy a folyamok és az államigazgatás erőszakoskodásai közben hasznót hajtó erők helyett pusztító áramlássá válnak, új és vad medreket mosnak ki, sok mindent elsepernek, ami útjukba kerül, görcsösen igyekeznek érvényt szerezni a saját elképzeléseiknek, holott tehetetlenek az áradattal szemben. Senki sem kezdhet folyószabályozást úgy, hogy nem ismeri vagy önkényesen akarja megszabni a folyó folyási irányát. A sztálinisták összetévesztették a gazdasági élet objektív folyamatait, mint ez a *Szabad Nép* egyik cikkében megjelent, automatizmusait és mechanizmusait a kapitalista piac anarchiájával és azt hitték, hogy az a szocializmus, ha a természeti törvényeket önkényes rendeletekkel helyettesítjük. Csakhogy a természetet, ahogy hirdették és az emberi természetet sem lehet olyan értelemben megváltoztatni, hogy az emberi szervezet ne követelje a felhasznált kalória pótlását és hogy az élet a maga biológiai körülményei között ne törekedjék mindig kedvezőbb feltételekre. Az államapparátus ilyenformán gazdasági funkciókat kapott és ez teremtette meg a sajátságos bürokratizmust, amitől mindig minden nagy gondolkodó, aki éles szemmel tudta követni a szocializmus útját, annyira óvott.

Megtehetném, hogy a groteszk példák halmazát soroljam fel a katonás szervezettű közzgazdaság tarthatatlanságának bizonyítására. (*Élénk taps.*) Nem hiszem azonban, hogy érdemes lenne hosszas érveléssel rabolnom el másoktól a drága időt. Gondolom, mindenki ismeri a rovatok módszerét, az év végén vagonszámra vásárolt ceruzákat és radírgumikat, a saját ellentétébe átcsapott tervszerűséget, a minisztériumok hatásköri zavarait, az ellenőrzés anomáliáit, a túlszervezettséget és egyáltalán azt az anarchiát, amely a látszólagos szervezettség mögött pusztít. Hogy csak egy példát mondjak, itt van a termelés egyenletességében mutatkozó anarchia, zavar. Hogyan lehetséges, hogy az év végére, sőt már a harmadik negyedben fogytán van az anyag, nincs elég szén, nincs koksz, nincs ócskavas, ami az év elején még volt, azután lassítani kell a termelés ütemét, mint nálunk is jelenleg és a kapacitást csak félig lehet kihasználni. Viszont a látszatát is szeretném elkerülni annak, hogy bárki azt higgye, hogy ezt az anarchiát megunván, szeretném viszontlátni a kapitalista anarchiát, mert a szektás hajlandóságúak között vannak olyanok, akik ezt felteszik. Ezeket biztosítani szeretném, hogy valamennyien a szocialista gazdaság legjobb konstrukcióját keressük éppen a kapitalista gazdaság restaurációjának veszélyével szemben, mert ha mi nem találjuk meg a célhoz vezető utat, a növekvő feszültség következtében esetleg robbanhat, és a gazdasági erők vakon csapkodó elemei nagy bajt okozhatnak. Nem arról van szó, hogy szabadon eresszük az értéktörvényt, mint a kapitalizmusban, azután a Jóisten majd csak eligazítja valahogyan, elvégre ha a termé-

szetben jó a darwini törvény, jó lesz a társadalomban is. Így ahhoz a kutyához lennének hasonlóak, amely maga körül forog, hogy a farkát el tudja kapni. Egyszerűen arról van szó, hogy a szocialista demokrácia áramkörébe kapcsoljuk bele a gazdasági életet is, elvéve az államapparátustól az illetéktelen gazdasági funkciókat, a gazdasági életet magukra a termelőkre bízva, akik közvetlenül érezvén az áramlásokat és a sodrást, szocialista módon, kollektíven maguk alkalmazzák magukra a gazdasági élet törvényeit. Az igazgatás és a termelés ne folyják egybe, hanem egészítse ki egymást; közelebbről és gyakorlatilag: nincs szükség például annyi minisztériumra. (*Taps.*) Véleményem szerint mindössze iparügyi, földművelésügyi, kereskedelmi és pénzügyminisztériumra van szükség, ez elég a gazdasági élet igazgatásához, a többit végezzék el maguk a termelők valami módon. (*Tánczos Gábor: A miniszterekre nincs javaslat? És hogy milyen osztályok legyenek?*) (*Derültség.*) Nem személyekről beszélek, ezt ne keverjük bele. Demokratikusan választott ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági önkormányzatok alkossanak az iparágakat összefogó csúcsszerveket, amelyek magukból az iparágak képviselőiből állanak és ez a testület válassza azután meg a maga elnökét, esetleg az államigazgatással, a kormánnyal egyetértésben. Egy-egy ilyen elnök vegyen részt a minisztertanácson, és töltsen be a miniszter szerepét. (*Derültség.*) Ezeknek az önkormányzatoknak, igazgatási apparátusának nem kell többnek lenni 30-50 embernél, tehát egyszerűen annál a legszükségesebb adminisztrációnál, amely az egyes iparágak összefogásához szükséges. Így tehát, hogy a saját portámon maradjak, a kohászat csúcsszervét, önkormányzatát Diósgyőr, Ózd, Sztálinváros, Lőrinc és Borsodnádásd igazgatói és főmérnökei és egyéb képviselői alkotnák, megválasztván a maguk elnökét. Ezzel szemben megszűnének az az öt nagy létszámú hivatal, amelyek jelenleg ezeket az üzemeket irányítják és ellenőrzik. Az Iparügyi Minisztérium összefogná és koordinálná az összes iparágakat. Más alakja van egy épületnek, ha alulról épül fel, mint ha felülről. (*Élénk derültség és taps.*)

Félreértések elkerülése végett, nem a jugoszláv rendszer másolását kívánom, hanem ezeknek az alapelveknek magyar földön, a mi viszonyaink közötti megvalósítását. A részletes kidolgozás még hátravan és éppen ez lenne a közigazdászok és a gazdasági szakemberek feladata. (*Élénk taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Két javaslat érkezett. Az egyik komolyan tekinthető: a termen kívül állók javasolják, hogy azok az elvtársak, akik előttük állanak, itt az asztal előtt, menjenek feljebb a teremben. A másik indítványtevő nem gondolja komolyan javaslatát, de demokratikus kötelességem bejelenteni. Az a javaslat hangzott el, hogy Sándor elvtárs hozzászólása után Nagy Tamás elvtárs saját verseiből adjon elő. (*Hosszan tartó derültség és taps.*)

BÍRÓ GERD: Bár kevésbé forradalmi, de mégis javaslatokkal szeretném elkezdni hozzászólásomat. Azt hiszem, mindannyian örülünk annak, hogy ezzel a vitával folytatódnak a Petőfi Kör közgazdászvitái. Mégis valamit hiányolni kell. Annak idején a kétszer megtartott közgazdászvitán²⁸ számos javaslat hangzott el, amelyek főleg az ötéves terv irányelveinek megvalósítását célozták. Jelen volt Szabó Kálmán elvtárs, aki a Tervhivatalban felelős funkcióban van, ott volt Friss István elvtárs, aki a Központi Vezetőség tagja, tehát illetékes elvtársak voltak ott, akiknek kötelességük lett volna ezeknek a javaslatoknak a továbbítása. Én is tettem ott javaslatokat és mások is, de ezekre semmilyen választ nem kaptunk. Tudjuk, hogy nemsokára lezárul a terv-vita²⁹ utolsó szakasza is, hiszen a Központi Vezetőség már tárgyalta és nemsokára az országgyűlés is napirendre tűzi, mégsem kapott senki választ a javaslatokra. Félő, hogy ezek túlnyomórészt el fognak sikkadni. Tudom, hogy néhányat ezek közül bevettek az ötéves tervnek a Központi Vezetőség által elfogadott irányelveibe, de számos megvalósítható javaslat hangzott ott el, amelyekre semmi válasz nem érkezett. Kérem, hogy komoly formában foglalkozzanak ezekkel a javaslatokkal, hogy mielőbb az országgyűlés elé kerüljön a második ötéves terv. Nagyon könnyen lehetséges, hogy vannak olyan javaslatok is, amelyek nem valósíthatók meg, de ugyanúgy, ahogy a *Szabad Nép*ben közölt javaslatokra is indokolással adnak választ, ezek a javaslatok is megérdemlik azt. Különben is furcsa volt, hogy a közgazdászvitára illetékes helyről egyáltalán nem érkezett válasz, furcsa, hogy Friss elvtárs, aki végig ott volt a vitán, nem szólt hozzá, de másnap itt, ebben a helyiségben tartott egy előadást és itt reagált az ott elhangzott felszólalásokra.³⁰ Volt ott talán 10-20 olyan elvtárs, aki mind a két helyen megjelent. Az lett volna azonban a helyes forma, ha azok előtt az elvtársak előtt, akik ott megtették javaslataikat, észrevételeiket, szól hozzá és nem itt másnap, egészen más közönség előtt, bírálja azokat. Azt hiszem, hogy azt a huzavonát, amely e javaslatok megválaszolása tekintetében tapasztalható, a visszatartó erők egyik jelentkezésének tekinthetjük.

Egy javaslattal szeretnék foglalkozni, amely mindenki helyeslése mellett került fel az előző vitákra és ez a közgazdásztársaság megalakítása volt. Erről nem hangzott el semmiféle hivatalos nyilatkozat. (*Közbeszólás: De igen!*) Olyanok

²⁸ Vö. A *Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján I., Két közgazdasági vita*. Bp., Kelenföld-ELTE, 1989.

²⁹ Irányelvek a magyar népgazdaság fejlesztésének második ötéves tervéhez címmel a *Szabad Nép* 1956. ápr. 27-i száma tette közzé az MDP KV előterjesztését.

³⁰ Friss István jelen volt a Petőfi Kör májusi közgazdasági vitáján, de a vitavezető Tánzos Gábor határozott felkérése ellenére sem szólalt fel. Másnap, május 23-án azonban élesen bírálta a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen – Fogarasi Béla rektor elnöklétével – megrendezett terv-vitán a Petőfi Kör vitájának szellemiségét.

hangzottak el, hogy a távolabbi jövőben esetleg kívánatos. Javasolnám azt, hogy egyrészt szorgalmazzuk ezt továbbra is, másrészt addig, amíg megvalósulhat, a Petőfi Kör alakítsa meg közgazdásztagozatát. Azt hiszem, hogy az lenne az első lépés afelé, hogy amellet, hogy a Petőfi Kör tovább folytatja ilyen plenáris vitáit több száz vagy több ezer főnyi résztvevővel, nagyon jól tudná szolgálni a Központi Vezetőségnek az értelmiségről szóló határozatát, hogy fokozottabban foglalkozik még az értelmiségi rétegekkel is és nemcsak közgazdásztagozatát – bennünket az érdekel a legjobban –, de jogász-, pedagógus-, történésztagozatait is megalakítaná.

Egészen röviden szeretnék utalni a nemzetközi tapasztalatoknak vitáinkban való felhasználására. Majdnem minden felszólalásban utalás történik a jugoszláv példára. Mindannyian tudjuk azt, hogy ott nagyon sok újat valósítottak meg, nagyon bátran szakítottak – először a munkásmozgalomban – a sztálinizmussal, azonban nem tudunk ennél sokkal többet. Megjelent az utóbbi időben néhány cikk a sajtóban, de ezek után is csak nagyon homályos elképzeléseink vannak arról, hogyan is néz ott ki a gazdasági élet irányítása, tervezése. Azt hiszem, hogy a Petőfi Kör vagy annak közgazdásztagozata alkalmas szervezet lenne arra, hogy részleteiben is foglalkozzunk ezzel a kérdéssel, esetleg olyan módon, hogy meghívunk előadókat. Még az is megvalósítható lenne, hogy Jugoszláviából felelős közgazdászt hívnánk meg, és vele együtt tartanánk ankétot ezekről a kérdésekről. *(Élénk taps.)*

Még van egy népi demokrácia, amelynek gazdasági irányító munkájáról, gazdaságpolitikájáról nagyon keveset tudunk és amely szintén azon az úton halad, hogy a marxizmus tanításait a saját országára érvényesítse, ez a Kínai Népköztársaság. Azt hiszem, helyes lenne, ha a Kínai Népköztársaság politikájával is sokkal részletesebben foglalkoznánk, mert erről nem tudunk majdnem semmit. *(Taps.)*

Ezzel kapcsolatban szeretnék még valamit felvetni. A népi demokráciák jelenlegi fázisában a közgazdászok munkája nagyon előtérbe került. Ezt felelős államférfiak, a különböző pártok politikai bizottságai nyilatkozatokban, beszédekben is elismerték, ez általánosan ismert dolog. Ennek ellenére tudomásom szerint a népi demokráciák közgazdászainak még nem volt semmiféle nemzetközi értekezletük. Ugyanakkor nagyon helyesen, a legkülönbözőbb tudományágak, még azok is, amelyek egy-egy országban csak néhány embert érdekelnek, tartanak nemzetközi értekezleteket. Azt hiszem, megvalósítható lenne és egyáltalán nem válna szégyenünkre, ha magyar részről lenne egyszer az a kezdeményezés, hogy a közgazdászok tartsanak nemzetközi értekezletet. *(Taps.)*

Még egy kérdéssel szeretnék röviden foglalkozni és ez a gazdaságpolitika és a gazdasági irányítás, a gazdaságvezetés kérdéseinek kapcsolata. Az utóbbi

időben a Közgazdaság-tudományi Intézet és a *Közgazdasági Szemle*, nagyon helyesen, részletesen, komolyan, elmélyülten foglalkozik a gazdasági vezetés és tervezés módszereinek megjavításával. Tudjuk, hogy számos hasznos, értékes tanulmány és disszertáció készült már erről a témáról, amelyek mindenképpen a kezdő lépéseket jelentik a helyzet megjavítására. Azt hiszem azonban, hogy ugyanakkor a Közgazdaság-tudományi Intézet és elsősorban a *Közgazdasági Szemle*, de egyéb lapok, a *Társadalmi Szemle*, a *Szabad Nép* is és általában a vitáinkon mi is elhanyagoljuk a gazdaságpolitika kérdését és főleg nem kapcsoljuk össze eléggé a gazdasági irányítás és a gazdaságpolitika kérdéseit. Azt hiszem, nem járok nagyon messze az igazságtól, ha azt mondom, hogy a helytelen gazdaságpolitika, amelyet a sztálini korszakban követtek, nagyon erősen kapcsolatban volt a gazdasági vezetés helytelen módszereivel, és ha ez így van, akkor az is úgy van, hogy csak bölcs gazdaságpolitika alapján és azzal párhuzamosan leszünk képesek helyes gazdaságvezetési módszerek kialakítására. Kétségtelen, hogy a gazdaságpolitika javítására 1953 óta sok minden történt, de azt hiszem, még mindig nem számoltuk fel elég gyökeresen a régi gazdaságpolitikát, még mindig inkább foltozunk, és főleg nagyon sok kérdésben szaladunk a pénzünk után, például olyan kérdésekben, mint a szénbányászat, amelyet helytelen módon fejlesztettünk. Azt hiszem, a világ egyik legdrágább szenét termeljük, mindenestre a világpiaci árak körülbelül a kétszereséért. És most kénytelenek vagyunk továbbfejleszteni a szénbányászatot azért, mert helytelen gazdaságpolitikánk következtében nincs elég devizánk arra, hogy a lényegében olcsóbb külföldi szenet behozzuk. Futunk tehát a pénzünk után. Számos más példát is tudnának felhozni az elvtársak és magam is arra, hogy nemcsak a szén kérdésében futunk még ma is a pénzünk után. Nem számoltuk fel eléggé a régi gazdaságpolitikát és főleg az autarchiát. Azt hiszem, nagy segítséget tudnánk nyújtani a gazdasági módszerek megjavításának, ha ezzel párhuzamosan sokkal többet, sokkal elmélyültebben és főleg következetesebben foglalkoznánk a gazdaságpolitika megjavításával és az autarchia végleges felszámolásával. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Szólásra következik Mocsáry József, a mén-telepi célgazdaság vezetője, utána Piukovich elvtárs, a budapesti pártbizottság munkatársa.

MOCSÁRY JÓZSEF: Nem vagyok elméleti közgazdász, és jó pár éve nem is nagyon volt ilyen munka a kezemben, gyakorlati gazdasági vezető vagyok. Ne várjanak itt tőlem az elvtársak elméleti színvonalú fejtegetést. Arról szeretnék beszélni, hogyan látjuk mi ezeket a kérdéseket, mi fáj, hol szorít számunkra lent a cipő. Ezek a problémák, úgy gondolom, érdekesek lesznek az elvi szakemberek számára, hogy belőlük bizonyos következtetéseket vonjanak le.

Sajnos nem olvastam a *Szabad Nép* mai vezércikkét, mert a gazdaságból jöttem be és sok mindent kellett elvégeznem, hogy bejöhessenek. Azt hallom, hogy a mezőgazdasági tervezés egyszerűsítéséről szól. Ezzel kapcsolatban el szeretném mondani: a tervezés, illetőleg üzemgazdászom éppen ma sóhajtott fel, hogy azt a szörnyű bonyolult tervezési rendszert még csak kibírta volna, de még egy-két egyszerűsítés és belebolondul. Ugyanis nemcsak a mi tárcánk egyszerűsített. Van egy harmincoldalas tervfüzet, amelyben fel van építve a legegyszerűbb anyagszükséglettől minden, lépésről lépésre. Ennek megírása nagyon nehéz munka, de összefüggő munka volt. Ehelyett csak pár számot kérnek, de az utolsó párat. Kérik például az önköltségi számokat, de ehhez tudnom kell az összes anyagszükségletemet, az összes munkabéreket, általában mindent, hogy meg tudjam védeni, miért van nekem 600 000 forint ráfizetésem és miért nem 200 000. Ehhez minden számot produkálnunk kell magunknak, de arra nem adnak most már hat hetet, hanem csak öt napot, kérik 14-ére a termelési tervet, 20-ára a munkabértervet és elsejére az önköltségi tervet. Ehhez a feljegyzések tömegét kell összeállítanunk, hogy tudjuk, mit hogyan terveztünk a papírcédulákon és így nem vagyunk biztosak, mert nincsenek alapszámaink. Nem így kellene csinálnunk, hanem úgy, ahogy Péter elvtárs mondta: az eddigi bonyolult rendszer helyett egy egyszerűbb, áttekinthetőbb, a gazdasági törvényeknek megfelelőbb rendszert kellene kidolgoznunk és nem kidobni egy részt, ami az összefüggő egészből kiesik.

A második problémakör, ahol szorít a cipő, a beruházások kérdése. Ott voltam a terv-vitán a Petőfi Körben és ott sok szó esett arról, hogy kevés a beruházási pénz. Ez így is van. Nevetséges apróságok hiányzanak a gazdaságból. Például van egy ötezres hizlaldánk, de nincs benne villany és víz. A vízvezeték lenne százezer forint, a megtakarítás, ha megvolna, évi 70 000 forint. Egy barátom hizlaldájában nincs daráló. A daráló 15 000 forint, az évi költségjobblet így 50 000 forint. De az ilyen eseteket tömegesen lehetne a barátaim munkaterületéről elmondani, amit ők mesélnek. A saját területemen nevetséges apróságok hiányoznak és ugyanakkor felesleges beruházások vannak. Például láttam egy gazdaságot, 700 katasztrális hold földön volt öt traktor, két vontató, két teherautó, egy kombájn, egy univerzális traktor és még egy tervezett univerzális traktor. Volt 460 marhakarikájuk, amiből 240 férőhelyes istállót tavaly adtak át. Ugyanakkor ennek a gazdaságnak állatállománya a földhiány miatt maximum 800. Viszont ennek a gazdaságnak nincs magtára, gépszíne, raktárai, csak hatalmasra méretezett gépesítése. Az volt az oka ennek, véleményem szerint, hogy a gazdaság a tervezett egymillió forint helyett 4,5 millió forintos ráfizetést teljesített. Ez az egyik fő ok, mert a traktorok és a vontatók akkor is sofőrt és gépjavítást kérnek, ha nincs mit csinálniuk. Csábítanak arra, hogy egy tejeskannával elküldjek egy vontatót 30 kilométerre, hiszen ott áll, a tonnakilométereket pedig teljesíteni kell. Még így is nagy jóakarattal folyt a tervezés. Ugyanakkor nem akarom azt

mondani, hogy még ebben a látszólag túlgépesített gazdaságban is sok volt a gép, sok volt az állóalap. Nem, mert hiszen amikor rengeteg istállója volt, nem volt magtára. De beszélhetek arról is, hogy volt ugyan Zetor univerzális traktor, de ehhez nem volt hidraulikája és hidraulikus ekéje, nem volt egyetlen munkagépe sem. Tehát nem hozzá készült, nem a kihasználásához alkalmas munkagépekkel dolgozott az a traktor. Mondhatnék erre példát a saját gazdaságomból is. Én egy homoki gazdaságban vagyok, ahol egy G-35 traktor a norma szerinti 30 liter helyett 90 literrel szánt fel, viszont egy Sz-80 tipróláncos traktor 11 holdat szántott fel normán alul. Ennek ellenére nekem van G-35-ösöm, de nincs tipróláncos traktorom. Van ugyan a barátomnak, és most fogunk cserélni vele. *(Derültség.)* Ő viszont kapott tipróláncos traktort kötött vályogtalajra, ahol a G-35-ös jobban tudna dolgozni. Ugyanígy folytathatnám tovább. Nekem van egyetemes kultivátorom, amivel hajókázni sem tudok a homokon, annyira nehéz és csúszik, vannak T-ekéim, amelyek tízmázsásak és ez az egyik oka annak, hogy a G-35 nem tud szántani. Egyetlen jó szántóékém van, egy Harpev eke, amelyet egy szomszéd gazdaságtól kértem kölcsön, ahol nem kellett. Ez 3-4 holdat megcsinál.

Szeretném még a gépesítéssel kapcsolatban elmondani azt, hogy a műszaki fejlesztés tudvalevőleg folyik. Ennek keretében szükségem volna a Zetorhoz hordozható kultivátorra, ekére, krumpliszedő gépre, hiszen rengeteg krumplit termelünk. Ehelyett éppen a napokban kaptam meg az értesítést, hogy kapunk egy gyönyörű keletnémet automata szalmaprést. Egyetlen bálát sem szándékozik a gazdaságunk préselni. Ugyancsak kaptam egy csodálatos, modern egyetemes zöldtakarmány-kaszáló és -felszedő gépet. Csodálattal állok előtte, de teljesítő-képességének csak néhány százalékáig tudom kihasználni. Pedig ezekre a gépekre valutát költöttek, holott a magyar gyártmányú BT-413-mal nagyjából a leg-szükségesebb géphiányomat pótolni tudtam volna.

Nem akarok itt most a gyakorlati példák tömegén végigmenni, mert nem akarom a saját gazdasági területemet denunciálni, hiszen nem is állunk a leg-rosszabbul, sőt talán aránylag jól állunk ilyen szempontból, de csak a tények őszinte feltárásával tudunk a kérdések lényegéről beszélni. A helyzet az, hogy a beruházási pénzt a minisztérium osztja szét, amely nem ismerheti úgy a gazdaságot, mint a kint élő emberek, ráadásul ezt a minisztériumot sok minden köti. Például ennek a gazdaságnak a vezetője, amelyből példáim egy részét merítettem, előzőleg a minisztérium személyzeti főosztályán dolgozott. Ő szegény mindent össze akart szedni a saját gazdaságának. De nemcsak ilyen politikai és személyi megfontolások vannak, hanem van raktározási alap is és ennek a pénzét csak raktárépítésre lehet használni, az istállóra tervezett pénzt csak istállóépítésre. A gépesítési beruházások nem úgy készülnek, hogy a gazdaságok kérik azt, amire szükségük van, azt az iparnak leadják, hanem az ipar közli a tárcával, hogy mit

szállít és azt szétesztják köztünk. A katonaságnál, amikor kidobták a csizmákat és a zubbonyokat elénk, azt egymás között elcseréltük, de az ipar nem tudja, hogy nekünk mi kell, nem gyárt homokra eszközöket, nem is tudja, hogy rosszak az ekéi, gyártja a szentendrei szekereket, a „koporsókat”, amelyeket nem tudunk használni, ott állanak a műhely végén. Erről már tudják, hogy rossz, mégis gyártják. És így lehet folytatni.

A beruházásoknál onnan kellene kiindulni, hogy az üzemeknek bocsássák forintban rendelkezésükre, ami nekik jut, tekintetbe véve elsősorban azt, hogy milyen gyorsan amortizálódnak. Van MNB-hitel, de ott sok a probléma, kezdve a tárca ajánlásától egészen az anyagkérdésekig, anyagról nem gondoskodnak az MNB-hitelnél. A beruházások tehát a gazdaságból induljanak ki.

Az előbb említett gazdaságra vonatkozik még az is, hogy a gazdaság nem felel azért a pénzért, amit kap, az egy nemzeti ajándék, ingyendolog. Nem akarok a merészségben odáig menni, hogy fizessenek kamatot a gazdaságok azért a pénzért, amit kapnak. Az egyik gazdaság igazgatója a szabad elletőkre telepedett ki, ahol egy-két évig van helyük, és ott állandó kutakat csinált. Amikor mondtam neki, hogy az maximum tíz százalékra fog amortizálódni, olcsóbb, ha lajttal hordatja a vizet, azt felelte, hogy ez igaz, de beruházási hitelem van, és így az önköltségemet nem nyomja a fogat. Arról van tehát szó, hogy senki sem felel a beruházásokért.

Még egy példát mondok el. A szomszéd állami gazdaság átvett egy majort – ez 1952-ben történt – és a felügyeleti szerv egy képviselőjével kint voltunk Bányavölgyből a gyurói majorban. Akkor ott betervezték, hogy csinálnak a marhaistállók betonjászlainak a helyén sertésszállásokat. Megnyugodva mentünk tovább, de láttam, hogy a brigádvezető, aki helyi ember, mosolygott. Mikor kérdeztem, hogy miért mosolyog, akkor elmesélte, azért, mivel negyedszer fogjuk innen az istálló betonjászlait kivenni, illetőleg visszaverni. A betonjászol építési költsége igen tetemes, nem is szabad kivenni, de a rendeleteket meg lehet kerülni. Kérvényezni kell, és azt általában jóváhagyják, ha megindokolja az ember. Véleményem szerint itt a gazdasági törvények betartása és nem valamiféle újabb törvényes rendelkezés kell.

Még egy kérdést szeretnék felvetni az elvtársak előtt, ha még van türelmük. *(Felkiáltások: Van!)* Azok mellett a súlyos bilincsek mellett, amelyek a beruházás vonatkozásában vannak a kezünkön – pedig a beruházás adja a kezünkbe a termelőeszközöket, amelyekkel termelünk – vannak még láncok is és ez a kötött anyaggazdálkodás. Ha eltörik a Zetor kuplungkiemelő csapágya, akkor közlik velem, hogy ezt egy évvel ezelőtt meg kellett volna terveznem. Ez ellen az a védekezés, hogy óriási raktárat rendezünk be, amit ugyan tiltanak, de a gazdasági irányítás abban az irányban hat, hogy ezt tegyünk, hogy ne kelljen két napig szaladgálni a csapágy után, és ebben az irányban hat az is, hogy az anyagraktá-

ramban fekvő pénz után, ha egyszer van forgóalapom, nem fizetek kamatot, tehát semmivel sem lesz rosszabb az önköltségem, sőt jobb, mert folyamatosan működök. Tehát egy óriási raktárat rendezek be, és akkor törhet a csapágy. Az ügyes gazdasági vezetőnek óriási raktára van, csak ki kell hozzá verekedni a pénzt. Súlyos lánc tehát a gazdasági irányítás az ember kezén. Arról beszélnek ma Magyarországon, hogy 105–110 százalékra emeljük a termelést. Ahogy mi kint látjuk – és ez nemcsak az én véleményem, hanem sok gazdasági vezető pohár bor mellett elmondott véleménye –, 20–50 százalékkal többet tudnánk termelni vagy olcsóbban, ami ugyanaz.

Melyek azok a láncok, amelyek megakadályozzák, hogy 20–50 százalékkal emeljük a termelést? Először is az, hogy ezt nem kívánják tőlünk. Olvasom folyton az újságban és hallom, hogy érdekeltté kell tenni a gazdasági vezetőket a termelékenység emelésében. Itt nemcsak a prémiumról van szó, mert mi sokszor nem azért nem csináljuk azt, amit szeretnénk és amiről tudjuk, hogy meg kellene csinálni, mert prémiumot akarunk kapni, hanem mert akkor nem teljesítjük a tervünket, oda a becsület, oda az élüzemcsillag, csúnyán fog kinézni minden mutatónk, le fognak bennünket tolni, felelősségre vonnak bennünket.

Mi az, amit kívánnak tőlünk? Pontokba foglaltam. Kívánják tőlünk a terv mennyiségi teljesítését. Tudom, hogy márciusban több malacom lenne, de kénytelen vagyok júliusban bebúgatni a kocát, hogy az éves malactervemet teljesítsem, bár tudom, hogy drágább lesz. (*Taps.*) Bocsánat a szakmai kifejezésekért. Kívánják tőlünk a mérőszámok teljesítését. Gondolok itt a kocánkenti malacszaporulatra, a választási súlyra, a ráhizlalási súlyra és száz más mérőszámra. Kívánják tőlünk az önköltségi terv teljesítését, a beralap betartását, a bérrendszer betartását, a maximalista technológiai utasítások betartását. És végül itt van a közvetlen beavatkozások tengere. A legrosszabb az, hogy ezeket a mutatókat nem összefüggésükben, hanem külön-külön kívánják tőlünk és ellenőrzik. Egy lőtér mellett vagyok, több száz holdat bevethetnék, de csak hat mázsát tudok rá vállalni, ami rosszul figurálna a minisztérium mutatójában, mert az átlagot lenyomná. Igaz, hogy az önköltségemből kijött volna, de beralapom nincs rá. Csak annyival tudok több földet bevetni, amennyi beralapom van, amennyit máshonnan el tudok lopni, és amennyi tervteljesítést a meglévő földjeimtől várhatok, hogy ráteremnek erre a földre. (*Sürgető taps. Idő!*) Ezeket a mutatókat külön-külön ellenőrzik. A centralizált bürokratizmus irányítási módszerei a termelés egységes arculatát szétszabdalták, a termelés egységét megbontották. Hatalmas gazdasági erőnket, tagadhatatlanul igen komoly gazdasági sikereinket annak köszönhetjük, hogy helyesen használtuk ki a gazdasági élet alaptörvényét, elleneztek a társadalmi jellegű termelés társadalmi kisajátítását, társadalmi tulajdonba vettük a termelőeszközöket... (*Zaj. Sürgető taps. – Felkiáltások: Elég!*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Javasolom, hogy Mocsáry elvtárs felszólalásának további részét adja be írásban, ott tegye meg konkrét javaslatait is. (*Taps.*) Gondoljuk, hogy Mocsári elvtárs hozzászólása igen jó volt, nagyon konkrét volt, de arra kérjük még az ilyen tartalmas hozzászólásra készülőköt is, hogy ennek ellenére próbálják meg mondanivalójukat rövidre fogni, mert még nagyon sokan jelentkeztek. Nem fogunk tudni mindenkinek szót adni, de arra kell törekedni, hogy minél többen szót kapjanak.

Valaki javasolja, hogy a felszólalók beszéljenek a területrendezés problémáiról. Úgy gondoljuk, hogy ez a kérdés nem tartozik a mai vita tárgykörébe.

A Közgazdasági Kiadó kéri, jelentsük be, hogy október 25-én megjelenik magyar nyelven a *Jugoszlávia politikai és gazdasági rendszere* című könyv, amelyet Belgrádban 1956 májusában adtak ki. (*Taps.*) Szólásra következik Piukovich Sándor elvtárs, a Budapesti Pártbizottság munkatársa, utána Szőnyi Péter, a Rákosi Mátyás Művekből.

PIUKOVICH SÁNDOR: A DISZ Petőfi Körének korábbi ülésén határozatot hoztunk a közgazdász-egyesület felállításáról. Nem tudjuk, mi történt ezzel a határozattal, még nem kaptunk választ. Azt hiszem, célszerű lenne, ha a DISZ Petőfi Köre, amely egy fiatal szervezet, hagyományait még most alakítja ki, nem venné át azokat a módszereket, amelyeket állami és tömegszervezeti munkánkban gyakran elkövettünk, ahol sokszor nem is volt baj, ha némelyik határozatot nem hajtottuk végre. Én a közgazdász tudományos egyesület megalapítását azért is vetem fel, mert az elmúlt hét péntekén–szombatján volt a műszaki és természettudományi egyesületek szövetségének közgyűlése, ahol a mérnökök is követelték a közgazdász tudományos egyesület megalakítását, sőt a közgyűlés határozatában felajánlja a segítséget ennek a társaságnak a megszervezéséhez. Nem akarjuk a közgazdász elvtársakat a mérnökök szervezetébe erőszakolni, nagyon szívesen látnánk őket, de ha nem akarnak a MTESZ keretébe tartozni, a szervezési munkában nagyon szívesen segítségükre leszünk. Az egyesület megalakítása annál is fontosabb, mert a közgazdaság-tudományi munkának nagymértékű emelője lehetne. A közgazdasági munka nyilván egyrészt elmélyült tudományos tevékenységből, másrészt vitákból, harmadrészt kísérletekből áll. Az egyesület mind a három területen megerősíthetné a munkát és így elkerülhetnénk azt, amiről Péter elvtárs szólt, hogy olyan átgondolatlanul folyjanak a kísérletek, mint ahogy jelenleg folynak. Havas elvtárs itt említette, hogy a közgazdasági kísérleteket nem lehet úgy csinálni, mint a technikában a laboratóriumi kísérleteket. Elísmérem, hogy a közgazdaság-tudományban a kísérletek rendkívül nehezek, épp ezért nagyobb átgondoltságra lenne szükség. Például véleményem szerint nem lehet azt csinálni, hogy egyes területeken át nem gondolt kísérleteket végezzünk. Gondolok itt például az ötéves tervek önálló kidolgozására, ahol különösen az

első időben a vállalatoktól vártuk azt, hogy azt is megmondják, hogy milyen szükségleteik vannak más vállalatoknak. Egyes részterületeken ugyan lehet kísérleteket végrehajtani, de ügyelni kell, hogy ne úgy járjunk, mint ha valaki ki akarná kísérletezni, hogy milyen lenne egy városban a jobb oldali közlekedés helyett a bal oldali közlekedés és erre eleresztenénk három autót, amely ezután baloldalt fog közlekedni és azután fokozatosan akarnánk a kísérletet kiszélesíteni. (*Taps és derültség.*) Így könnyen előfordulhat, hogy mire a kísérlet végére jutunk és az egész módszert be akarjuk vezetni, azt vesszük észre, hogy autóparkunk kipusztult. Azt javaslom tehát, hogy sokkal átgondoltabban készítsük elő ezeket a kísérleteket.

A másik javaslatom, hogy ugyanakkor a kísérleteket szélessítsük ki nagyobb mértékben. Megjelent a *Közgazdaságtudományi Szemlében*, azt hiszem, a 7–8. számban Péter elvtársnak egy cikke, amely a versengés problémáját veti föl. Ha nem akarunk az autók sorsára jutni, azt átgondoltan kell kezdeni és nyilvánvalóan bizonyos határokat kell ennek szabni. Azt hiszem, vannak azonban gazdasági életünknek olyan területei, ahol a versengés megindítása különösebb nehézséget nem jelent és ahol éppen a versengés lenne az, ami régóta húzóó és sokat vitatott problémáink közül az egyiket-másikat megoldaná.

Az elmúlt hónapokban igen sok szó esett a kenyér rossz minőségéről. A parlamenttől kezdve mindenhol beszéltünk erről. A kenyér minősége azonban véleményem szerint nem javult, hanem romlott. Ez ugyan nem annak a következménye, hogy beszéltünk róla, hanem annak, hogy attól, ha beszélünk róla, nem szükségszerű, hogy valami rendbe is jöjjön vagy javuljon. A sütőiparban, és általában a fogyasztási cikkek előállító iparokban arról van szó, hogy a termelés mennyisége mérhető, az önköltség forintban lemérhető, de a minőség mérésére nem lehet egzakt módszert találni. Végeredményben a fogyasztók nap mint nap a fogyasztás során döntenek el, egyetlen mérőműszer van csak: a fogyasztók véleménye. A fogyasztók véleménye pedig nyilván csak akkor tud érvényesülni, ha lehetőségük van a fogyasztóknak azt a terméket vásárolni, amely igényeiket jobban kielégíti. Itt az lenne jó, ha a sütőipari üzemek nem mennyiségi terv szerint dolgoznának, hanem annyi kenyeret állítanának elő, amennyit tőlük az üzletek megrendelnek. Ez a versengés véleményem szerint semmiféle túltermelésre nem vezethet, mert naponta újratermelendő cikkről van szó, amely felett naponta mondhatnak a fogyasztók véleményét. Véleményem szerint az ilyen területeken a kísérleteket jobban ki kellene szélesíteni. Talán nem egészen világos ez a javaslatom, de nem akarom ezzel az idejüket elrabolni.

Az ilyen versengésnél két nehézséggel találkozunk szembe az ember, az egyik nehézség a minisztérium és a vezető szervek részéről nyilvánul meg. Hogy ennek mi az oka, azt hiszem, nem szükséges ismertetni. Azonban van egy másik nehézség is, amelyre nemigen gondolunk az első pillanatban, s ez az, hogy a

jelenlegi merev tervrendszer, ha sok hátrány is van belőle, ha sok nehézség forrása is, azonban mégis bizonyos kényelmet biztosít a rosszul dolgozó vállalatok részére, tehát a kísérletek bevezetésének nemcsak fent vannak akadályai, hanem amikor a kísérlet gyakorlati megvalósítására kerül sor, akkor lent is számtalan ellenállással találkozunk. Én a Budapesti Pártbizottság munkatársa vagyok, ezzel a területtel foglalkozom, azonban meg kell mondanom, körülbelül három hónapja szinte félfoglalkozásszerűen ezt a pékdolgot ütöm, ennek ellenére gyakorlatban nem halad előre ez a dolog. (*Közbeszólás: Miért nem az Élelmiszeripari Minisztérium csinálja?*) Annak kellene csinálnia, de az ilyen dologban nyugodtan lehet a pártnak kezdeményező szerepe, sőt véleményem szerint kell is hogy legyen. (*Taps.*)

Végezetül még egy problémát szeretnék megemlíteni, ez a központi tervezés kérdése. Egyetértek azzal, hogy az értéktörvény hatásának és érvényesülésének bizonyos határt kell szabni, és nem lehet spontán hagyni, mert nyilván kapitalizmusra vezet, de véleményem szerint a tervezés központosításában lehetne minden különösebb kísérlet nélkül intézkedni ott, ahol szinte pofonegyszerűnek látszó intézkedéseket lehet létrehozni. Mondok egy példát a sütőiparnál maradva, de bármely más területről is hasonló példát lehetne hozni. A sütőipari vállalattól a legkevésbé nem függ az, hogy a következő napon a lakosságnak milyen kenyérigénye lesz. A sütőipar nyilvánvalóan annyit termel, amennyit a belkereskedelem tőle megrendel. A sütőipari vállalatok megadott tervszáma, amely kötelező terv, csupán arra jó, hogy valami olyan tényező legyen felette, mint a parasztnak az Isten, akitől azt várja, hogy jó idő lesz-e vagy rossz. A különbség talán az, hogy az Istennel a paraszt nem tud tárgyalni, viszont a terv ügyében a minisztériummal a sütőipari vállalat tud tárgyalni. Ez előnynek látszik, de van ennek hátránya is. Például hátrány az, hogy ilyen esetekben, amikor egy vállalatnak a termékeire tulajdonképpen már szükség nincs, de a terv teljesítéséhez, ami a prémium, az élűzemség és a többi feltétele, még termelni kellene, akkor is az üzemek tömegesen fordulnak a pártszervezetekhez segítségért. Ez napi munkánk jelentős részét veszi igénybe, és elvon bennünket olyan feladatoktól, amelyeket nagyon sürgető lenne most elvégezni. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Következik Szőnyi Péter elvtárs, a Rákosi Mátyás Művek dolgozója, utána Liska Tibor, a Pénzügyminisztérium dolgozója. Még két-három elvtársnak adunk szót és utána Péter elvtársat hallgatjuk meg, mert nem jó hagyomány, hogy mindig éjfélig tart a vita.

SZŐNYI PÉTER: Szeretném azzal kezdeni felszólalásomat, hogy az elmúlt alkalommal lefolytatott Petőfi körüli viták után úgy érzem, hogy a mai vita sokat veszített színvonalából. Úgy érzem, hogy az a vita, amelyet legelőször tartottunk

a Petőfi Körben, éppen a közgazdászvita, sokkal jobb volt, pedig a júliusi határozat előtt volt, mint a mai vita. Ennek okát egészen röviden abban látom – lehet, hogy Péter elvtárs nem fog ezzel egyetérteni –, hogy a bevezető, amelyet Péter elvtárs tartott, nem volt olyan, mint amilyeneket Péter elvtárstól az előző hónapokban hallottunk. Péter elvtárs felszólalása és cikke, amelyet a *Közgazdasági Szemlébe* írt, majd itt később az egyetemen a vitán elmondott, sokkal bátrabb és sokkal élesebb volt, mint a mai. Szubjektív érzésem az, hogy kicsit éreztessem, a mai bevezetőből, hogy úgy mondjam, inkább a visszahúzó, mint az előrelendítő erő sugárzott. Lehet, hogy Péter elvtárs nem ezt akarta, de ezt érte el, és amint a példa mutatja, a vita színvonala is ezt tanúsítja.

Három kérdéshez szeretnék röviden hozzászólni. Az első kérdés, amit itt valaki előttem megemlített, hogy a gazdaságpolitikából következik tervgazdálkodásunk hibája. Szeretnék erre egypár példát mondani. Véleményem szerint az a megállapítás, amit az előbb, nem emlékszem rá, ki tett, nagyon helyes. Azt hiszem, nagyon téves úton vagyunk, ha itt most azt kezdjük feszegetni, hogy 10-20-30-40 tervmutatóval dolgozzunk-e vagy kevesebbrel. A hiba gyökere az, hogy ilyen tervgazdálkodási rendszer alakult ki, hogy ilyen tervmutatókat, tervfejezeteket, mutatószámokat ellenőrizzünk. Ez nemcsak a tervezés, a tervező szervek hibáiból, hanem elsősorban a gazdaságpolitikai irányítás hibájából adódott. Persze nem tagadom azt, hogy az a tervgazdasági módszer nálunk önállóan él tovább és visszahatott a gazdaságpolitikára, de nem a tervezési rendszernek volt az elsődleges szerepe. Itt valaki előttem elmondta egy állami gazdaságból, hogy minek annyi mutató, terv, indoklás. Ezzel nem értek egyet, lebecsüljük ezzel a munkánkat és minek vagyunk közgazdászok, ha nem dolgozzunk ki indokolásokat, száz vagy kétszáz mutatót. De nem a felsőbb szerveknek kell kidolgozni ezeket a mutatókat, hanem a vállalatnak saját magának, ahhoz, hogy jobban dolgozzék és ezen keresztül több prémiumot kapjon. Véleményem szerint nem abban van az elsődleges hiba, hogy a vállalati tervnél, az önköltségi terveknel most több mutatót kell kidolgozni. A mi véleményünk szerint, és nagyon sokan vagyunk ezen a véleményen, mi szívesen dolgozzunk ki sokkal több mutatót, elemzést. Azt hiszem, akik velünk vannak kapcsolatban, a Kohó- és Gépipari Minisztériumban, azok tanúsíthatják azt, akár Havas elvtárs, vagy mások, hogy mi szívesen dolgoztunk ki nagyon sok mutatót. (*Közbeszóló: Túlórában! – Derültség!*) Azt hiszem, ez ízléstelen megjegyzés volt. (*Derültség és taps.*) A fő baj nem ott van, hogy sok elemzést kérnek tőlünk, hanem hogy a tervek úgy készültek el, mintha semmiféle elemzést nem készítettünk volna. (*Taps.*) Véleményem szerint az lenne a cél, hogy olyan gazdasági terveket készítsünk, melyek a vállalatot jobb tevékenységre ösztönözzék. Nem tudom, ki mondta itt előttem, hogy a prémiumrendszert nem a tervhez kellene kötni. Azt hiszem, ennek az elvtársnak nagyon igaza volt. A prémiumrendszert valami máshoz kell kötni, tényleg a vállalat gazdasági mun-

kájának vagy gazdasági működésének egészéhez. A vállalat tervezőinek ne az legyen a feladatuk, hogy megmondják, mit nem lehet csinálni, hanem mozgósítsanak a maximális gazdasági eredményre. Minden vállalati tervező szívesen végrehajtaná ezt a feladatot, ha a gazdasági rendszer lehetővé teszi.

Szeretném egypár gyakorlati példával bizonyítani, hogy csak a hiányosságok mire vezetnek. Megmondom őszintén, sokan vetik fel a kérdést, különösen a felsőbb szervek részéről felém és sok munkatársam felé, hogy RM-soviniszták vagyunk. Hát igen, harcoltunk azért, hogy három olyan fontos iparcikk – amelyekről ma már az egész lakosság beszél és az újságok írnak, mint a robogó, a moped és a kisautó – gyártását az RM vállalja. Nálunk igen sok olyan ember van, aki már évtizedekkel ezelőtt is ilyen témákkal foglalkozott és szívesen végrehajtott volna ezeket a feladatokat. A felsőbb szervek azonban úgy döntöttek, hogy egyiket sem fogja gyártani az RM, hanem más vállalatok, mégpedig úgy, hogy a kisautók gyártása sem egy, hanem jó néhány helyen fog történni. Természetesen mi lesz ennek a következménye? Két év múlva egy beszámolóban le fogjuk vonni azt a következtetést, hogy hiba volt a túlzott decentralizáció, jobb lett volna odaadni annak, aki szívesen csinálja. Azt hiszem, ezt a hibát ma már a feladat kiadása előtt levonhatjuk.

Ne haragudjanak az elvtársak, hogy egy gyakorlati példával illusztrálom, hogy mi vezetett ehhez a helytelen mechanizmushoz. Az elmúlt hónapokban több belkereskedelmi vitán vettem részt. Az egyik legutóbbi vitán a belkereskedelmi minisztérium bejelentette, hogy azon vállalat, amelyhez profilírozták az RM-től a robogók gyártását, nem vállalta el. Miről van szó? Arról, hogy különböző felső elképzelés alapján átprofilírozták az RM-től a robogók gyártását, és a másik vállalat néhány hónapos elemzés után nem képes csinálni, közben az RM mással lett leterhelve, és hiába várják a dolgozók a robogókat, és hiába ír a *Szabad Nép* a robogókról, nem gyártják, ilyen okok miatt.

Mi azok közé a vállalatok közé tartozunk, amelyek néhány cikkre megkapták a külkereskedelmi jogot, így mi a motorkerékpárok, kerékpárok és a varrógép eladására. Nagyon nagy súlyt helyeztünk arra, hogy ennek propagálására is megfelelő eszközöket biztosítsunk. Ebből a szempontból igen fontos lett volna motorkerékpárgyárunkban egy versenyműhely létesítése. Az elvtársak olvashatták, hogy a Pannónia motorok különböző külföldi versenyeken díjat, sőt első helyezést értek el. Nem a legjobb motorok persze, de bizonyos teljesítményeredményeket értek el. Külkereskedelmünk érdekében fontos lenne, ha fejlesztenénk, ha gyárunk pénzt kapna arra, hogy ezeket a motorokat versenyen indítsa, hogy a nemzetközi piacon Magyarország szerephez jusson. Ezzel szemben felsőbb irányító szerveink úgy látják, hogy nem helyes egy ilyen versenyműhely létesítése, vagy ha helyes, oldjuk meg, ahogy tudjuk, a vállalaton belül, és erre különleges eszközöket nem óhajtanak biztosítani. Úgy gondolom, megint bele-

ütköztünk egy olyan problémába, amelyről szó volt: a vállalat érdeke – a népgazdaság érdeke. A vállalat biztosíthat rá pénzt megfelelő keretek között, ugyanakkor a mai rendszerrel azt nem lehet megoldani. Nem akarom ezeket a példákat felsorolni.

A hiba: a prémiumért dolgozni. Ez már az utóbbi időben nagyon népszerűvé vált. Feláll valaki egy értekezleten, és arról beszél, igen, mert az elvtársak csak a prémiumért terveznek, csak a prémiumért dolgoznak. Azt hiszem, nem az a baj, hogy csak a prémiumért dolgoznak és terveznek, hanem az a baj, hogy olyan prémiumért dolgoznak és olyan prémiumért terveznek, amely rossz irányba ösztönözte a vállalat munkáját. (*Péter György: Ki tehet róla?*) Az az érzésem, hogy mi is tehetünk róla, minden olyan egyén tehet róla, aki részt vesz a tervgazdálkodás mai irányításában akár vállalati, akár felsőbb szinten. A mai prémiumrendszert fel lehet használni arra, hogy az önköltségben több lehetőséget adjon a vállalatnak a gazdaságosabb gyártásra, sok helyen ki is használják ezt megfelelően, de ez nem elég ahhoz az önállósághoz, hogy a vállalat ténylegesen olyan irányban tervezzen és dolgozzon, hogy mind a vállalat feladatait, mind pedig a prémium-célkitűzéseit teljesíteni tudja.

Befejezésül szeretnék visszatérni arra, hogy a mai bevezető szerintem a vitát nem segítette elő és különösen nem tartom helyesnek Péter elvtársnak azt a megállapítást, hogy 10-15 vagy akár 20 fő vitatkozzék ezekről a kérdésekről. Azt hiszem, felülről, csak felső vitával ezeket a kérdéseket eldönteni nem lehet. Ha Péter elvtárs úgy gondolta, hogy 10-15 fő azért üljön össze, hogy a kialakult viták után koordinálják azokat a véleményeket, amelyek a különböző vitákon és vállalati javaslatokon felmerültek, akkor ez helyes és javasolhatjuk a Közgazdaság-tudományi Intézetnek, hogy szervezzen néhány vitát a vállalatoknál is, hallgassa meg a vállalati dolgozók véleményét, és utána üljön össze 15-20 közgazdász, aki ebből leszűri a tapasztalatokat és helyes irányba viszi ezt a munkát. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Liska Tibor elvtárs következik szólásra, a Pénzügyminisztérium dolgozója, utána Berkó Pál, az Állami Gazdaságok Minisztériumában a szerelőipari vállalatok igazgatója és utolsónak Lackó István, az Eötvös Loránd Tudományegyetem politikai gazdaságtani tanszékének adjunktusa.

LISKA TIBOR: Három éve tudjuk, hogy a tervezési módszereinkkel bajok vannak, és három éve azok a lassan már közismertté váló kórtünetek, amelyeket jobbra-balra emlegettünk, nem csökkennek. Valami kis változás talán itt-ott látszik, de lényeges változás nincs. Mi ennek az oka? Gondolom, az, hogy tüneti kezelési módszereket alkalmazunk, a károkozóra gondosan vigyázva, hogy azt valahogy meg ne sértsük. Ráadásul ma már többnyire tudjuk is, hogy micsoda ez

a kórokozó: az a sztálini gazdálkodási rendszer, amelyet jelenleg is alkalmazunk, ez a hadikommunizmus viszonyaira igen erősen hasonlító gazdálkodási rendszer, amelyet a Szovjetunióban a lenini hosszú perspektívájú NEP-politika gyors felszámolása után vezettek be és amelyet mi átvettünk a mi viszonyainkra. Ebben az átvételben bizonyos mértékig sztálinistábbak voltunk Sztálinnál. Mert – mondjuk – Sztálin a külkereskedelemnek olyan jelentőséget tulajdonított, hogy azt mondta, hogy Angliában még akkor is fel kell használni az értéktörvényt, ha össznépi tulajdon lesz, ezenkívül a Szovjetunióban a NEP-politika idején ezt a tervgazdálkodási rendszert tudtommal nem alkalmazták. Úgy gondolom, hogy nemcsak Jugoszlávia, hanem Kína és azt hiszem, még bizonyos mértékig az NDK is, a saját fejlődését elemezve, a jelenlegi tervgazdálkodási rendszert, ahogy mi alkalmazzuk, nem alkalmazza. Az is nyilvánvaló, hogy ez a gazdálkodási rendszer nem egyszerűen mechanizmuskérdés, hanem mechanizmus és gazdaságpolitika kérdése, nyilvánvaló, hogy a kettő egymástól nem választható el, sőt az egész beletartozik egy egész politikai koncepcióba, amelynek szerves része. Mi még csak ezzel a kérdéssel foglalkozunk.

Csak egy példát szeretnék arra felhozni, hogy mennyire nem gondoljuk végig itt a következtetéseket. Ma már minden iskolás gyermek tudja a XX. kongresszusnak azt a leckéjét, hogy a szocializmus építése során az osztályharc nem szükségszerűen, nem feltétlenül éleződik állandóan. De a folytatását már senki sem tudja, hogy ha nem éleződik szükségszerűen állandóan, akkor mit csinál, egy helyben áll-e. Általában ugyanis a társadalomban nincsenek stagnáló folyamatok, ha nem éleződik, akkor enyhül. Ha ezt a következtetést vonjuk le, akkor az osztályharc legfontosabb eszközének, az államhatalomnak sem megerősödőben, hanem elhalóban kell lennie, a szocializmus viszonyai között, a forradalom győzelme után lehetőség van annak az engelsi jóslatnak a megvalósítására, hogy az emberek igazodása helyébe a dolgok igazodása lép. Amennyire ismerem, a jugoszláv elképzelésnek is ezek a legfontosabb elméleti tételei, mi ezeket sem végig nem mondjuk, sem választ nem adunk ezekre az elméleti problémákra és így az általános politikai koncepciót nem vizsgáljuk meg. Ehelyett két dolgon fáradozunk: egyrészt azon, hogyan lehetne ezt még következetesebbé tenni. Gondolom, ilyen fáradozás az önköltségi árrendszer kialakítása is, az ahhoz fűződő nagyon nagy vállalkozások. Nem tudom eltitkolni azt az aggodalmamat, hogy az önköltség, árrendszer a jövedelmezőségi elv alkalmazásával, azzal, amit Péter elvtárs leírt, sehogyan sem fér össze. Ha az értéktörvényt alkalmazzuk, akkor a kereslet-kínálat arányában kell valahogy kialakítanunk az árakat, ha nem akarjuk azt a jegyrendszereszerű termelési elosztást, meg azokat a mutatószámokat és egyebeket alkalmazni, amelyeket ma alkalmazunk és akkor az önköltség arányában kell kialakítani az árakat és gyakorlatilag nem is igen lehet másnak arányában. Az egyik dolog az, hogy próbáljuk ezt így következetesebbé tenni a

maga rendszerében. Ez még viszonylag logikusabb megoldás. A másik kevésbé logikus, az, hogy megpróbáljuk a rendszert meghagyni, és egyes kis részeit javítjuk, emeléseket eszközölünk, az anyagokat felszabadítjuk, mindinkább kereskedelmi jelleggel osztjuk el, a beruházásoknál, a bérezésnél a kötöttségeket csökkentjük. Úgy néz ki azonban, hogy ez nagyon nehezen megy és valami sziszifuszi munkával az egész apparátus jelenleg azon fáradozik, hogyan lehetne a leányzónak gyermeke állagának sérelme nélkül. Itt világosan fel kell tenni a kérdést, hogy meg akarjuk-e hagyni a tervezési rendszereink alapjait, így, hogy vannak, vagy valami mást akarunk, esetleg ahhoz hasonlót, ami Jugoszláviában van. Nem hiszem, hogy a kettő összeházasítása lehetséges valami olyan alapon, hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon. A feladat most nem az, hogy ilyen megoldáson dolgozzunk, hanem az, hogy világosan eldöntsük: vagy egy ilyen központosított, hadigazdálkodásszerű gazdaságot viszünk és akkor annak minden konzekvenciáját érvényesítjük vagy egy másfajta rendszert alkalmazunk, de akkor nem ilyen kis apró fontolva csoszogásokon kell gondolkozni. A helyes javaslat az, amit Péter elvtárs mond, hogy össze kell ülnie 15 embernek, nem azért, hogy végérvényesen kisüssenek valamit, hanem hogy felvessenek egy újabb koncepciót. Péter elvtárs javaslata igen homályosan vetette fel ezt az árrendszert, de ezt egy ember nem is tudja felvetni. Azután pedig azonnal el kellene kezdeni vitatkozni. Meg kell mondani, hogy a jelenlegi fontolva csoszogásunk (*Derültség.*) azt a veszélyt rejti magában, hogy lejáratjuk a ma még nagyon divatos és egyre divatosabbá váló jövedelmezőségi elvet. Miért? Azért, mert ha részleteiben csináljuk, például felszabadítunk bizonyos anyagokat, mint-hogy nincsenek meg azok a mechanizmusok, amelyek mellett ezt meg lehet csinálni, előbb-utóbb rá fogunk jönni, és hallottam, hogy egypáran már mondják, hogy mégiscsak jobb volt, amikor elosztották az anyagokat és a vállalatok maguk követelik vissza a régit. Önkéntelenül is úgy néz ki a dolog, hogy ezek a félmegoldások előbb-utóbb az egyes részterületeken csődöt eredményezhetnek és nem azt fogják magukkal hozni, amit jelenleg elképzelünk és fél évvel ezelőtt elképzeltünk, hogy fokozatosan az egyik követelmény húzza a másikat magával, hanem egy visszalépés következik be, megunjuk az immár három éve hangoztatott új eszméket, amelyek a gyakorlatban éppen következetlen alkalmazásuk miatt esetleg még több kárt és bajt fognak okozni. (*Taps.*)

Ezért határozottan azt javasolom, hogy gondoljuk ezt jól végig és akkor erre a kérdésre álljunk rá: hogyan lehetne a legrövidebb időn belül, a legreálisabban, végig alaposan felmérve, olyan mechanizmust kialakítani, amely jobb lesz az eddiginél, megfelel azoknak a követelményeknek, amelyeket most nem akarok felsorolni, de mindenki vár tőle. Kétségtelenül össze kell ülniök a legjobb elméleti közgazdászoknak, hogy ezeket az elméleti kérdéseket vitában egymás között megbeszéljék és a nyilvánosság elé hozzák, ugyanakkor a jugoszláviai viszonyo-

kat is tanulmányozzák, de nem úgy, mint itt a javaslatokban felmerül. Engem Jugoszláviából elsősorban az érdekel, hogy mi az ott, ami nem jó, amit esetleg ott rosszul valósították meg és az egész átállásban, hogy ne utánozzuk azt, ami esetleg még hibája, fejletlensége az egész gazdaságnak. A jugoszláv gazdaság alaposabb, mélyebb elemzését könyvből nem lehet megtanulni, mint ahogy tudjuk jól, hogy a mi tankönyveinkből sem lehetne igazán rájönni arra, hogy mi van nálunk. (*Élénk derültség és taps.*) Éppen ezért határozottan javasolom, hogy a legjobb közgazdászokból álló delegáció menjen ki hosszabb időre, minimum egypár hónapra Jugoszláviába és nézze meg, mi van ott, nemcsak nagy általában az elveket, hanem hogy hogyan működik az egész verkli, melyek az ellentmondásai, mert annak is lesznek ellentmondásai, az sem feltétlenül egy csodálatosan magától működő automatizmus, pláne mert még fiatal. Ha alaposan tanulmányoztuk, akkor lehet választani, hogy valami hasonlót akarunk-e, de el kellene dönteni, hogy mit akarunk és nem jó ez a félig akarom, félig nem akarom dolog, ez feltétlenül előbb-utóbb a visszacsinálásnak kedvez. (*Élénk taps.*) A tapsokra vonatkozólag szeretném hangsúlyozni, hogy nem valami tudatos szektáriánus erők csinálják ezt így, mert ilyen okosan nem lehetne ezt csinálni. (*Derültség és taps.*) Nem arról van szó, hogy az ellenség kezét keresgéljük a sztálini módszerek ellentétes előjelű alkalmazásával. Nem azt mondom, hogy nincs ezzel kapcsolatban értetlenség stb., de nem ez a fő probléma. A fő probléma az, hogy még akik itt minden szépet és jót előadtak, azok sem tudják pontosan, hogy mit akarunk és ráadásul egész apparátusunk, a minisztériumok nem azon törnek a fejüket, hogyan lehetne a jelenlegi rendszer helyett egy másikat csinálni, hanem azon – mint Piukovich elvtárs mondotta – hogy három autót elszabadítanak az egyik irányba, és részletmegoldásokkal kísérleteznek. Ha csak kicsit is közgazdász valaki és ismer valami életjelenséget, tudja, hogy azok szervesen összefüggenek egymással, nem lehet egy részt kiragadva megcsinálni. (*Taps.*)

TÁNCZOS GÁBOR: Engedjék meg, hogy két mondatban valamit megmondjak. Tucatnyi cédulát kaptunk, amely elégedetlenségét fejezi ki a múltkori – kollégiumi nevelésről folytatott³¹ – és a mostani vitánkkal kapcsolatban. Azt hiszem, nagyon sokban igazat kell adnunk azoknak, akik itt elégedetlenségüket kifejezték, de nem elegendő ezt megállapítani, valami kivezető utat is kell javasolni. Arra gondolok, hogy mindkét alkalommal a téma megoldásával való kísérletezésben is rejlett az, hogy a vita nem sikerült eléggé. Most nem mondanám azt, hogy nem sikerült pontosan az, amit májusban–júniusban csináltunk, mert az

³¹ A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai címmel a Petőfi Kör 1956. szept. 19-én rendezett vitát Pataki Ferenc vezetésével.

embernek nem kell a maga árnyéka után futni, de nem sikerült azt a hatást elérni. A kollégiumi vitánál összejöttek ezer ember, aki híve és szerelmese volt a régi kollégiumoknak, beszélgettek arról, hogy milyen szép volt és milyen jó lenne, ha megint lenne, de a felszólalók nagy részének fogalmuk nem volt, hogy most mit kellene csinálni. Ehhez kicsit jobban értek, mivel a kollégium kérdése közelebb esik hozzám. Nem mernék valami hasonlót mondani a mostani felszólalásokkal kapcsolatban, mert nem vagyok közgazdász, de azt hiszem, hogy egy ilyen esetben, amikor tervek merülnek fel, amelyek nem egészen világosak, az lenne a feladat, hogy egy vagy több ember kollektív munkával kidolgozna a vita plénuma elé egy javaslatot, hosszabb vagy rövidebb javaslatot, téziseket, pontokat. Ha ügyesek lennénk mi, vitavezetők beterjesztenénk mindjárt egy-két ellenjavaslatot is. Persze nem gondolunk olyan szerénytelenségre, hogy ez a testület itt döntsön, de a javaslatokhoz hozzá lehet szólni és akkor az a 15-20 tagból álló csoport már egy ilyen nagy népi közvélemény alapján hathatósabban tud gondolkozni és dönteni. Úgy gondolom, hogy a Petőfi Körnek és sok más társadalmi szervezetnek közösen kellene ilyen vitalehetőségeket biztosítani a jövőben. Így a népi közvélemény kutatásával mi is letennénk a magunk obulusát a dolgokhoz. Ez lenne a tervünk.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Szólásra következik Berkó Pál elvtárs az Állami Gazdaságok Minisztériumból.

BERKÓ PÁL: Kedves Elvtársak! Nem akarok arra a sorsra jutni, mint az az elvtárs, akit az elvtársak letapsoltak az emelvényről, tehát rövid leszek.

Az első kérdés a mai ülés kérdése. Én, aki régebben járok a Petőfi Kör vitáira, megállapíthatom, hogy ez a hang, ez a módszer, ez a témához való hozzáállás nem az, amit a Petőfi Kör tradíciói diktálnak. Nem túlzom el a Petőfi Kör jelentőségét, nem mondom, hogy a Petőfi Kör történelmet csinált, de azt mondom, hogy a júliusi párthatározathoz, a magyar történelem fordulópontjához hozzájárult. *(Élénk taps.)* Ez a tény kell hogy kötelességévé váljon egyrészt a Petőfi Kör vezetőségének, másrészt a vitavezetőknek és nem utolsósorban a hozzászólóknak, hogy tartsák azt a színvonalat, amelyet a Petőfi Kör tradíciói megkövetelnek. Elnézést kérek önöktől, hogy ha nem fogom ezt a nívót tartani, hanem éppen a rövidségekre való tekintettel néhány szóval elmondom azt, ami fáj. Láttam, a negyedik vagy ötödik felszólaló elvtársat letapsolták a helyéről. Megértem őt, mert végre egy plénumot érzett maga előtt, amelyen elpanaszolhatta bűját-bánatát, ami hosszú esztendőkn keresztül nyomta. *(Közbeszólás: De pont ahukhez szolt, nincsenek itt!)* Tévedések elkerülése végett megjegyzem, hogy nem a minisztériumból vagyok itt, hanem a szerelőipari vállalat igazgatója vagyok, és azok közé tartozom *(Derültség.)*, akiknek a hátán csattan az az ostor, amelyet

elméleti elvtársaink, közgazdászaink vagy egyéb állami funkcióban lévő elvtársaink rosszul kezelnek, valószínűleg meg fogják hallani. A Petőfi Kör van olyan plénum, hogy az itteni felszólalások eljutnak azokhoz az elvtársakhoz, akikhez adresszálva vannak ezek a kérdések. (*Taps.*)

Mit tartok én alapvető hibának gazdasági életünkben? Mert hiszen ennek a vitának nem kisebb feladata lett volna, mint az, hogy a gazdasági élet visszasságait, nehézségeit a XX. kongresszus és a júliusi párthatározatok szellemében előbbre segítse javaslataival, a hibák feltárásával. Alapvető hibának a gazdasági élet, a gazdasági vezetők önállótlanágát tartom. A gazdasági vezetés nem választható el a politikai vezetéstől és amennyiben a politikai hibák, a politikai vonalon önállótlanúságra való nevelés, katonai drill, tanítás helyett idomítás valósult meg az elmúlt esztendőik során, ez magától értetődőleg a gazdasági síkra is kivetítődik. Mik voltak hosszú időn keresztül az egyes iparvállalatok igazgatói? A felülről jött utasításokat hajtották végre, helyesebben azokat a megfelelő osztályokhoz továbbították, végső soron tehát postások voltak. Igazgatóra tehát ezek szerint semmi szükség nincs, mert felvesz 3000-4000 forintot és ugyanezt a postagalamb egy marék kukoricáért is megcsinálja. (*Taps.*) Mi volt a helyzet? Valamit meg kellett csinálni, mert Rákosi elvtárs mondta, valamit meg kellett csinálni, mert Gerő Ernő mondta. Hiszen a történészvitáról³² emlékeznek az elvtársak egy klasszikus példára: az egyik történelemkönyvről beszélt valamelyik elvtárs és elmondta, hogy a könyv leírja Hunyadi János hőstetteit, karakterét és a végén egy rezümében levonja, hogy Hunyadi János komoly ember volt, nagy hadvezér volt, akit érdemes tisztelni, de nem a saját szavaival mondja, hanem egy Farkas Mihály-idézettel. Ezek szerint Hunyadi János nem azért volt nagy, mert tényleg nagy volt, történelmet csinált, hanem azért, mert Farkas Mihály mondta. Ez az elv végigvonul politikai életünkön, morális életünkön és gazdasági életünkön. Nem csoda, ha a gazdasági vezetők önállótlanok, nem csoda, ha a gazdasági élet a jelenlegi állapotában van. Ez azért van, mert tehetetlenek a gazdasági vezetők, elszoktak attól, hogy utasítsanak, gondolkozzanak és az utasításokat értelemszerűen hajtsák végre. Félnék attól, hogy a saját fejükkal intézzék a dolgukat. (*Taps.*) Ez hosszú esztendőik kitenyésztésének az eredménye. (*Derült-ség.*) Ezt kell megváltoztatni.

Hosszú időn át beszéltünk arról a kontraszelekcióról, amely hazánkban érvényesült az elmúlt idők során. Ennek a kontraszelekciónak keserű poharát isszuk most, amikor a gazdasági vezetés problémáiról beszélünk. Mi lenne a megoldás? Az első megoldás megítélésem szerint a vállalati önállóság lehető legmagasabb

³² Utalás Kosáry Domokos felszólalására a Petőfi Kör történészvitáján, 1956. május 30-án. Lásd *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján III.*, Bp., Kelenföld-ELTE, 1990. 53. o.

fokra való emelése. Hogy valami jugoszláv példa-e vagy nem, ez nem érdekes. Ha a kínaiak meg tudták csinálni, hogy a szovjet mezőgazdaság példájából kisedjék, ami egészséges, ami a kínai földben megterem, ami virágot hajt, és volt bátorságuk és merészségük nemet mondani olyan törekvéseknek, amelyek helytelenek voltak (*Lelkes taps.*), akkor nem érdekes az, hogy honnan kapjuk, ami jó, ha egy dán fejőgép jó, akkor azt kell használni. Ez legyen az elv. (*Közbeszólás: Ilyen vezetők kellenének, akik így gondolkoznak!*) Ezt kell most nekünk kitenyészteni, elvtársak. (*Élénk taps és derültség.*)

Áttérek a gazdasági önállóságra. Nem hiszem, hogy a Magyarországon lévő 3000-5000 vállalatvezető között ne akadnának, akik a saját fejükkel tudnak gondolkodni. Nekem az a meggyőződésem, hogy az utóbbi időben megtanították őket gondolkodni és erre a rétegre támaszkodva meg lehetne csinálni az ígért önállóságot. Péter elvtárs hivatkozott a III. kongresszus egyik megállapítására, amely közli, hogy az igazgatók kezei meg vannak kötve. Közlöm az elvtársakkal, hogy ugyanez elhangzott a II. kongresszuson is. (*Derültség.*) Ha azonban így haladunk, a IV. és az V. kongresszuson is. (*Élénk taps.*) Tessék szabad kezet adni az igazgatóknak. (*Taps.*) Tessék a 77 mutatószámot megszüntetni, mi a Szűz Máriának van erre szükség. (*Derültség.*) Javaslok három mutatószámot: Mit mennyiért kell termelni abban az évben, mennyi legyen a teljes bér, és mennyinek kell lenni az akkumulációnak, a többit tessék a vállalatvezetőre bízni. A vállalatvezetőnek műszakinak kell lennie, kereskedőnek kell lennie, és vagy teljesíti a feladatát vagy nem, ha nem, akkor menjen a pokolba, ez a legegyszerűbb. (*Taps.*)

Még van valami, ami az elmúlt idők alapvető hibáiból fakadt, az önállótlan-sággal párosult mesterségesen kitenyészett erkölcstelenek tábora. Konkrét példákat tudok az elvtársaknak felhozni. Egy négyzetméter fal vakolásáért fizetnek norma szerint 2,40 forintot. Ha egy 27 éves, erejének teljében lévő vagány srác, egy sztahanovistaszintet meghaladó ember teljes erővel dolgozik ezért a fizeté-sért, keres 700-800 forintot. Egy szakmunkás pedig nem fog hazamenni 700-800 forinttal, mert ez egy segédmunkásnak is kevés. Mi a következménye? Az, hogy vagy így vagy úgy, de 1300-1500 forintot visz haza. Viszont tessék megnézni, hogy hány négyzetmétert számolnak el a beruházónak, és akkor kisül, hogy egy épületben, ahol 10 000 négyzetméter fal van, 35 000-et számolnak el. (*Közbeszólás: És milyen a vakolás?!*) Mi ez, elvtársak? A normás tudja, hogy 700 forinttal nem mehet haza egy többgyermekes szakmunkás, a művezető, a főművezető, az építésvezető és az igazgató tudják, hogy 700 forintból egy többgyermekes családapa nem élhet meg, tehát atyai áldását adja, behunyja a szemét a csalás felett. Mi volna a helyes és az erkölcsös? Az, hogy tessék olyan szintre emelni ezeket a tételeket, hogy család nélkül hazavigye az a melós, amire szüksége van, a létminimumot. (*Élénk taps.*) Ez az erkölcstelen magatartás folytatódik gazdasági életünk számos területén. Engedjék meg, hogy még egy példát elmondjak.

(Halljuk! Halljuk!) Fedélszékeket kell gyártani, és mivel fa nincs, vasból gyártjuk. Itt utalok arra a megállapításra, hogy anyagunk nincs. Igaz, hogy kevés anyagunk van, de ezzel a kevés anyaggal sem folytatunk tervszerű gazdálkodást, hovatovább rablógazdálkodássá válik a dolog. Miért? Ha a borsodnádasi lemezgyártól kérek fél milliméter vastag lemezt, akkor ad is, meg nem is. Neki mindegy, hogy félmillimétereset vagy millimétereset csinál, időben mindegy, azonban tonnatervben nem mindegy. Ugyanannyi idő alatt egymilliméteresből kétszer annyi súlyút tud gyártani, tehát a tonnatervét teljesíti. Ugyanez van a szögvasnál. Hárommillimétereset nem lehet kapni, hatmillimétereset igen. Most mi a helyzet? A gyár teljesíti a tonnatervét, tehát letépi érte a prémiumot Isten és ember előtt, mert az jogos, mert a tonnatervét teljesítette. A vállalat, amely azt a drágább anyagot használja, még egyszer annyi anyagot kénytelen felhasználni, még egyszer annyit fog számlázni a beruházónak, mint amennyit eredetileg számláznia kellett volna, tehát a kivitelező vállalat is teljesítette, túlteljesítette a tervét, és letépi a prémiumot. *(Derültség és taps.)* A beruházó vállalat túlteljesíti a beruházási összeget, és az is letépi a prémiumot. Így áll a dolog. Az erkölcsstelesség így vonul végig a gazdasági életünkön.

Befejezem. Mit javasolok megoldásnak? Javasolom, hogy ne egy-két vállalatnál kísérletképpen tessék generális intézkedést hozni a vállalatvezetői jogkör meghatározásáról. Tessék utat engedni egy természetes szelekciónak, és adják át a helyüket azok a vállalatvezetők, akik nem tudnak megbirkózni a feladatokkal, akik az elmúlt idők mit tudom én milyen szocialista összeköttetései nyomán kerültek a helyükre. *(Élénk taps.)* Szentül hiszem, meggyőződésem, hitem az, hogy van annyi becsületes, jó műszaki, kereskedő ember, aki ezt jól el tudja vezetni. *(Élénk, majd ütemessé váló lelkes taps.)*

LACKÓ ISTVÁN: Elvtársak! Mindenekelőtt azzal a problémával szeretnék foglalkozni, mely véleményem szerint jórészt alapja annak, hogy gazdasági életünkben ezek a visszasságok, amelyekről itt az elvtársak részletesen beszéltek, általában kevés kivétellel még ma is fennmaradtak és eléggé jellemzik gazdasági életünket. Véleményem szerint az alapvető hiba, illetve az elmaradás ott van, hogy nem számoltuk fel a sztálini politikai gazdaságtannak nemcsak egyes hibás tételeit, hanem lényegében nem mutattunk rá arra, hogy Sztálinnak a politikai gazdaságtan lényegével, egészével kapcsolatban alapjában helytelen nézőpontjai voltak. Mindenekelőtt megtalálhatók ezek a helytelen nézőpontok Sztálin legutolsó művében, „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban”. Ezzel kapcsolatban az árutermelés és az értéktörvény fejezetre gondolok mindenekelőtt. Véleményem szerint nem arról van szó ezeknél a fejezeteknél, hogy Sztálin az árutermeléssel és az értéktörvénnyel kapcsolatban egypár kérdésben nem helyes álláspontot foglalt el, egyes tételei nem állják meg a helyüket, hanem

ezeket a problémákat egyenesen fejtetőre állította. Egypár példát szeretnék ezzel kapcsolatban elmondani. Sztálin azt mondja az áruterelés fennmaradásának okaként, hogy ez az ok a kolhoztulajdonban keresendő. Nem akarok itt részletes fejtegetésekbe bocsátkozni, de minden jel arra mutat, hogy nem a kolhoztulajdonban, hanem az állami tulajdonban keresendő, lényegében abban, hogy a társadalmi tulajdon nem közvetlen, hanem közvetett formában, az állami tulajdon formájában valósul meg a szocializmusban. Sztálin az áruterelés fennmaradásával kapcsolatban azt mondja, hogy lényegében azért van áruterelés, mert a kolhozok rendelkeznek bizonyos termékekkel, viszont a termelőeszközök állami tulajdona nem tenné szükségessé az áruterelést és ezzel lényegében Sztálin a termékek tulajdonából magyarázza az áruterelés szükségességét. Véleményem szerint a valóságban a szocializmus áruterelő társadalom, a termékek áruk, persze nem kapitalista viszonyok között termelt áruk és a jellegzetes uralkodó formája a termelésnek az áruterelés a szocializmusban. Azt hiszem, érzékeltetni lehet legalábbis problémaként felvetve, hogy vannak kérdések, amelyek Sztálin munkájában nem is egyszerűen tévesen, hanem éppen a visszajáról vetődnek fel. Rendkívül fontos dolog elméleti munkánkban a szocializmus viszonylatában az áruterelés problémáinak feltárása. Ez alapkérdés, aminek csak részkérdése a centralizáció és a decentralizáció problémája. Ahhoz, hogy a centralizmus és a decentralizmus kérdésében tényleg tisztán lássunk, hogy meddig helyes a centralizmus, meddig helyes a decentralizmus, a vállalati önállóság, elméletileg tisztázni kell az áruterelés problémáit a szocializmusban. Amíg ezt nem tisztázzuk, addig nem tudjuk bebizonyítani, hogy milyen gazdasági törvények és folyamatok azok, amelyek kikerülhetetlenül szükségessé teszik a vállalatok sokkal nagyobb önállóságát, mint amilyen a jelenlegi. Véleményem szerint a szocialista jellegű áruterelés az oka annak, hogy nem egyszerűen arról van szó, hogy válogatni lehet a túlzott centralizmus és a vállalatok nagyobb önállósága között, hogy a túlzott centralizmus bizonyos hibáit kijavítva maradhatna a régi rendszer. A gazdasági törvények, a gazdasági folyamatok követelik meg a vállalatok önállóságát, lényegében az áruterelés fennmaradását a szocializmusban. Ez azért nagyon fontos, mert például Kornai elvtárs disszertációjával kapcsolatos vitánál még vicces formában úgy vetődött fel a dolog, az egyik elvtárs ezt vetette fel lényegében a centrális gazdaságpolitika védelmében, hogy nagyon sokba kerülne az átállás a vállalatok nagyobb önállóságára, amire Nagy Tamás vetette fel, hogy mennyibe kerül vajon a jelenlegi rendszer. Ebben teljesen igaza volt, de szerintem nekünk azt kell kimutatni elméleti alapon, hogy a túlzott centralizmus ingyen sem kell, mégpedig azért, mert szükségszerűen a gazdasági fejlődést akadályozza, a technikai fejlődést akadályozza, akadályozza, hogy a szocialista országok a technika, a termelőerők fejlődésében minél hamarabb, sőt hogy egyáltalán túlszárnyalják a fejlett kapitalista országok termelőerőinek színvonalát.

Itt tehát nem lehet viccelni a túlzott centralizmus vagy a vállalati önállóság problémájánál, itt élet-halál kérdésről van szó, arról van szó, hogy végbe tud-e menni a gazdasági fejlődés, tudnak-e a termelőerők fejlődni, a technikai színvonal tud-e megfelelően emelkedni és ezzel kapcsolatban természetesen az életszínvonal is. Alapvető gazdasági és politikai kérdés ez, amelynek megoldása létfeltétel és amelynek megoldatlansága, akárki akármit mond is, végeredményben rendkívül súlyos következményekre vezetne. Azok tehát, akik a túlzott centralizmust védik sok esetben azon a címen, hogy a szocializmust védik, a valóságban éppen azért, mert nem a gazdasági folyamatokra alapozzák nézeteiket és gyakorlatukat, végeredményben a szocializmus érdekei ellen cselekednek és akárhogy is mondják, hogy esetleg a vállalati önállóságot hirdetőik valami kapitalista viszonyok visszaállítását tennék lehetővé, a valóságban ők hozzák közelebb ezt a veszélyt, hogy ha gazdasági életünk és ezzel megfelelően politikai életünk is nem fejlődik megfelelően, a kapitalizmus visszaállítása ténylegesen felvetődhet a belső gazdasági folyamatok alapján. (*Sürgető taps.*)

Itt önkritikusan meg kell állapítanunk, hogy mi, elméleti közgazdászok nem használtuk ki eléggé azokat a hónapokat, amelyek elmúltak a Petőfi Kör régebbi ülései óta. Bizonyos területeken már sokkal előbbre tarthatnánk és lennének olyan koncepciók, amelyeket az elvtársak elé lehetne tárni. (*Felkiáltások: Idő!*) Kapcsolatos ez a mai vitánk színvonalával is, mert annak alapján a vita színvonalát hallatlan mértékben lehetne emelni, nem beszélve arról, hogy sokkal több gyakorlati haszna is lenne.

Alapvető fontosságúnak tartom Sztálin „A szocializmus gazdasági problémái a Szovjetunióban” c. munkája kritikai feldolgozását. Ez ugyanis alapvető kérdés abban a tekintetben, hogy a gazdaságpolitikában milyen gazdasági változásoknak kell végbemenni.

Egészen röviden még egy kérdést vetek fel. Rendkívül fontos probléma és lényegében kapcsolatos az előzővel, nem választható el tőle, a gazdasági vezetés problémája. Lengyelországban, úgy hallottam, előfordult az az eset, hogy az országgyűlésben felállt egy képviselő, és ecsetelte egy miniszterről azt, hogy az illető már eltolt valamilyen iparágat, nagyon sok nehézséget okozott, mire áthelyezték egy másik iparág vezetésébe. Megkérdezte a képviselő, vajon abból a célból tették-e ezt, hogy azt is elrontsa. Azt is közölte, hogy máskülönben elég erkölcstelen életet él, és javasolta a leváltását. Véleményem szerint nálunk is felvetődik az, hogy egyes személyeknél, akiknél kiderült, hogy gazdaságvezető-munkájukat nem tudják megfelelően ellátni, ne az történjék, hogy az egyik minisztérium éléről a másik minisztérium élére tegyék, hanem váltsák le és helyette olyan ember kerüljön a minisztérium vezetésére, aki a feladatokat végre tudja hajtani. (*Élénk taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Mielőtt Péter elvtárs megtartaná a zárszót, két bejelentést szeretnék tenni. Az egyik, hogy az *Életképek*re ide befutott 282 előfizetést továbbítani fogjuk az *Életképek* szerkesztőségéhez.

A másik Petőfi körü vonatkozású. A Petőfi Kör tagjai számára, tehát tagsági könyvvel rendelkezőknek szombaton, szeptember 29-én, este 8 órakor az Eötvös Klubban baráti összejövetelt rendezünk a Bartók-émlékünnepség jegyében, rövid műsorral, amelyen Horváth József zongoraművész, Pauk György hegedűművész és az Udvardi-kórus fog szerepelni. A Petőfi Kör tagjait szívesen látjuk.

PÉTER GYÖRGY: Tisztelt elvtársak! Engedjék meg, hogy az elhangzott felszólalásokkal kapcsolatban néhány megjegyzést tegyek. Engedjék meg, hogy elsősorban azoknak az elvtársaknak válaszoljak, akik közelebbről ahhoz a témához szóltak hozzá, melyről én talán helytelenül úgy hittem, hogy a mai vita anyaga. Ezek közül elsősorban az utolsó felszólalót, Lackó elvtársat szeretném kiemelni. Minden szavával egyetértek, teljesen egyetértek azzal, hogy a centralizáció és a decentralizáció kérdése, a gazdasági vezetés kérdése megoldhatatlan az árutermelés elméleti kérdéseinek megoldása nélkül. Szeretném aláhúzni azokat a kissé drámaian és tragikusan hangzó szavakat, amelyeket használt. Én nem akartam ezt ilyen drámaian sem mondani, se leírni, de nekem is az az érzésem, hogy itt élet-halál kérdésről van szó, és ha ezt nem tudjuk megoldani, akkor enyhén szólva nagyon nehezen fogjuk tudni belátható időn belül túlszárnyalni minden tekintetben a legfejlettebb kapitalista országokat.

Egy megjegyzést teszek, amely vonatkozik valamennyi felszólalóra és Lackó elvtárs felszólalására is. Magam is és a felszólaló elvtársak is a túlzott centralizációról beszéltek. Figyelmeztetni kellene önmagunkat vagy egymást arra, hogy ez a szóhasználat nem helyes. Ami jelenleg van, az nem túlzott centralizmus, a centrális hatalom akarata nem érvényesül, és ha máshonnan ezt nem tudtuk volna meg, akkor az itt elhangzott felszólalások egy jó részéből jutott volna tudomásunkra, hogy a mezőgazdaságban, az iparban akár az önköltség, akár a minőség tekintetében nem az történik, amit valamely központi hatalom akar, elhatároz, hanem igen sokszor egészen más. (*Közbeszólás: A bürokratizmus!*) Nem arról van tehát szó, hogy a centrális hatalmat, amely véleményem szerint elválaszthatatlan a szocializmus fogalmától, a központi tervszerű tudományos irányítástól, gyengítsük, hanem arról, hogy erősítsük, csak nem így, hanem amúgy.

Liska elvtárs felszólalásával nagyjából egyetértek. Különösen szeretném kiemelni, hogy mi, akik azt mondjuk, hogy a szovjet rendszert vettük át, kicsit túlteljesítettük a tervet olyan értelemben, hogy a szovjet rendszerben meglévő hibák csírái, mire idekerültek, azokból már igen tekintélyes képződmények, elefántok vagy nem tudom mik lettek. Amikor most a szovjet elvtársak erőteljes forradalmi újításra határozzák el magukat például a mezőgazdasági tervezés

egyszerűsítése terén, amit szovjet elvtársaink is forradalmi lépésnek tekintettek, akkor lehetne arra hivatkozni, hogy mindent úgy kell csinálni, mint a Szovjetunióban van, azokkal szemben, akik az ilyen lépés utánzásától vagy kopírozásától húzódoztak.

Egyben azonban nem értek egyet Liska elvtárssal, és bocsássák meg, hogy talán untatom a hallgatóság egy részét, de szeretnék erre részletesen válaszolni. Kedves Liska elvtárs, az én cikkeimben nincs szó önköltségi árrendszerről, és engedje meg, hogy néhány mondatot felolvassak erre vonatkozólag. (*Liska Tibor: Nem állítottam!*) Akkor a dolog tárgyaltan. Úgy értettem, mintha Liska elvtárs azt mondta volna, hogy az én cikkeimben önköltségi árrendszerről van szó. Azt hiszem, félreérthetetlenül kiderül ezekből a cikkekből, hogy nem önköltségi árrendszerről van szó bennük, hanem arról, hogy olyan árakat kell megszabni, amelyek megteremtik az egyensúlyt a kereslet és a kínálat között: „Minden adott időpontban érvényesülnie kell annak a követelménynek, hogy ha másképp nem, akkor az árarányok megfelelő kialakítása révén biztosítsuk a kereslet és a kínálat egyensúlyát.” Egyébként az a véleményem, hogy az árkérdés a szóban forgó kérdéskomplexum legnehezebb, elméletileg legtekervényesebb része.

A felszólalások mintegy fele felvetette azt a szemrehányást, hogy mégsem szép, hogy én ahelyett, hogy a széles tömegekre támaszkodnék, javasolom 10-20 képzett magyar közgazdász tanácskozását. Nekem nem volt szándékomban a Petőfi Kör tagjait vagy az itt jelen lévő hallgatóságot lebecsülni vagy megsérteni, vagy hogy szembeállítsam egy ilyen népes értekezlet jelentőségét az általam javasolt szűkebb körű szakértői megbeszéléssel, az egyik nem mond ellent a másiknak, az egyik nem helyettesítheti a másikat, mind a kettőre szükség van. Megmondom egészen őszintén, ne vegyék rossz néven, most már úgyis le kell mondanom ezen az estén arról, hogy itt valami nagy népszerűséget, sikereket és tapsokat arassak, vannak olyan elméleti közgazdasági kérdések, például az egész árkérdés, ennek legkülönbözőbb tekervényei, hogy én nem hiszem, hogy létezik Magyarországon több mint 6-8, legfeljebb 16-18 olyan elméleti közgazdász – lehet, hogy kis számot mondok, a fiatal generációt nem ismerem –, akik ennek érdemi tárgyalásában és megvitatásában részt vehetnek, akik képzettségüknel fogva erre hivatottak. Nem hiszem azt, hogy egy 900-1000 főből álló hallgatóság bevonásával ilyen nagyon komplikált és magas fokú absztrakciót igénylő kérdéseket meg lehetne vitatni. Ne vegyék rossz néven, nekem ez a véleményem. (*Helyeslés és taps.*)

Ugyanakkor az a véleményem, hogy az ilyen természetű viták szükségesek és hasznosak. Nagyon sajnálom, hogy önök rossz bizonyítványt állítanak ki a vita megszervezéséről és vezetéséről, számomra rendkívül hasznos és tanulságos volt. Megmondom, messze vagyunk egy kicsit egymástól és erről nemcsak én tehetek. Képzeljék magukat az én helyembe. Felhívnak telefonon, és azt mondják, hogy

legyen egy közgazdasági megbeszélés az Eötvös³³ Klub és a Petőfi Kör közös rendezésében, beszéljük meg ezeket a kérdéseket. Néhány hónappal ezelőtt, illetve ez év tavaszán az egyetem másik termében egy hasonló, ennél sokkal kevésbé népes gyűlés volt, tudományos ankétának neveztük. Megkíséreltem ott a cikkeimben foglaltak lényegét elmondani. Valami olyan hallatlan unalmas volt nekem is és a hallgatóságnak is, hogy jobb lett volna, ha nem tettem volna meg, már csak azért sem, mert az ott jelen lévők könyökén nőtt ki. Erre úgy készültem, hogy itt leszünk néhány százan, semmi esetre sem ezren, és öntelt módon arra számítottam, hogy ami két évvel ezelőtt megjelent könyv alakban meg a *Közgazdasági Szemlében*, azt olvasták a vitában jelen lévők, vagy a vita előtt átlapozzák a *Közgazdasági Szemle* megfelelő számait. Ez, mondjuk, nem sikerült így, és tévedtem, amikor azt mondtam, hogy a jelenlévők nagy többsége vagy jelentős része ezt a nyomtatásban megjelent anyagot ismeri. Most már merem állítani, hogy nem ismeri, ez a felszólalásokból és különösen a felszólalásokat követő tapsokból – ne vegyék rossz néven, őszinte ember vagyok – teljesen világosan kiderült. A többség nem tudja, hogy miről van szó, mert nem ismeri az anyagot. Sokan meg is mondták, hogy nem olvasták, és sok felszólaló beszéde éppen ezért volt érdekes, mert ugyanazt hozta ki az életből és nem az elméletből, az irodalomból merítve. Talán lehetett volna a vitát szűkebb körben és úgy megszervezni, hogy ráírjuk a meghívóra, hogy a vita anyaga ezek a cikkek, vagy valami rövidebb anyag, amely a fő irányelveket tartalmazza.

Elnézést kérek azért, mert semmiféle szalonképes sorrendet nem tartok be. Szeretnék Berkó elvtársnak egy kicsit részletesebben válaszolni, mert azzal, amit mondott, nem értek egyet. Nem értek egyet azokkal sem, akik ilyen viharos vastapsokkal üdvözölték a szónoklatát. Arra kérem Berkó elvtársat, hogy ne vegye ezt valami személyes nem tudom minek, mi másodszor kerülünk össze. A XX. kongresszus után néhány nappal is volt csetepaté köztünk más előjellel, de az emberek változnak. Akkor arról volt szó, hogy a döglött oroszán farkát miért rágcsálják az egerek, és hogyan merte Mikoján³⁴ kinyírni Sztálint. (*Nagy Tamás: Berkó elvtárs volt a rágcsálás ellen és Te mellette?*) Néhány keresetlen szóval utaltam arra, hogy az a kinyírás...³⁵ Én Berkó elvtárs felszólalását demagóg, elméletileg helytelen felszólalásnak tartom (*Taps.*) Nem tudom, ugyanazok tapsolnak-e vagy nem. (*Felkiáltások: Nem!*) Kezdte azzal, hogy óriási kirohanást intézett azok ellen a vállalatvezetők ellen, akik önállótlank, és ebben jelölte meg

³³ Helyesen: Kossuth Klub

³⁴ Az SZKP XX. kongresszusának nyilvános ülésein Mikoján bírálta legélesebben Sztálint. Hruscsov-nak a zárt ülésen elmondott beszéde akkor még nem volt ismert.

³⁵ A mondat az eredeti jegyzőkönyvben is befejezetlen.

a jelenlegi visszásságok okát stb. Kedves Berkó elvtárs! Ez nem ok, hanem okozat. (*Ellentmondások.*) Ezzel kezdte. Önállótlanok, nem mernek intézkedni, hosszan magyarázta. Elismerem, hogy a végén az ellentétbe csapott át és valami mást is mondott. (*Ellentmondások.*) Világos, hogy mi itt bevezettünk egy olyan gazdaságvezetési rendszert, ahol pontosan megszabjuk, hogy ki mikor mit csináljon. Nem akarok a részletekbe menni, de kitenyésztettünk, kiválasztottunk olyan vállalatvezetőket, akik önállótlanok.

Nem akarok a kínai példába bővebben belemenni, itt nagyon nagy nehézségek vannak. Sajnos, Kína 600 milliós ország. (*Felkiáltások: Miért sajnós?*) Mi nem. Itt vannak mindenfelé reális körülmények, amelyeket ismerni kell. (*Közbeszólás: Nagyságrend nem számít!*) (*Közbeszólás: Jugoszlávia mekkora?*) Nem azt mondom, hogy a magyar közgazdászok ne csináljanak semmit, mert mi egy tízmilliós ország vagyunk, csináljunk meg mindent és eddig is csináltunk egyet-mást, de bizonyos körülményeket azért tudomásul kell venni. Válaszolom még Berkó elvtársnak azt, hogy ami a vállalatvezetők kezének megkötését illeti, ilyesmi a II. kongresszuson nem hangzott el, és az, hogy a IV. kongresszuson el fog-e hangzani, az harc kérdése. Harcolni kell azért a Petőfi Körben és másutt, hogy ne hangozzék el. (*Taps.*)

Amivel azután végképp nem értek egyet, és ami mutatja, hogy nem olyan a hallgatóság, mint amire én számítottam, és én nem vagyok olyan, mint akire a hallgatóság számított (*Derültség.*), az az, hogy Berkó elvtárs itt kapásból megmondta, hogy milyen legyen a vállalatvezetők önállósága: kapjanak néhány utasítást és semmi egyebet, mondják meg nekik, hogy mit termeljenek, mennyiért termeljenek, mennyi legyen a beralapjuk és mennyi az akkumulációjuk. Ha ezt a négy parancsot a vállalatvezető megkapja, akkor ott tartunk, mint a mádi zsidó, pontosan azt kapják ma is. (*Taps.*) Ez azt jelenti, hogy a téglagyár vagy a gépgyár ne a megrendelők után fusson, ne a megrendelők kegyeit keresse, ne igyekezzék az önköltséget csökkenteni, a minőséget, a tartósságot javítani, ne igyekezzék megrendeléseket kapni és a megrendelők igényét kielégíteni, hanem feltekintszen a hatalmi, adminisztratív kapcsolatokra és azt mondja: aláírtatok, hogy ennyit gyártsak, én legyártom, a többi nem az én dolgom, a vevők, megrendelők pedig legyenek szívesek, álljanak sorba és könyörögjenek, hogy megkapják azt, amit kell. Itt éppen arról van szó, amit nem akarunk, és nem arról, amit akarunk.

Berkó elvtárs élénk szavakkal ecsetelte a tonnaterv teljesítésének képtelenségét. Nos, de hogyan fér össze a tonnaterv teljesítésének képtelensége, illetve ennek felismerése azzal a szerény követelménnyel, hogy a szocializmusban minden vállalat kapja meg valami központtól, hogy mit csináljon és miben, tonnában, darabban, gombostűben. (*Közbeszólás: Értékben!*) Ez megint azt jelenti, hogy kapja meg Berkó elvtárs szerint a beralapot a vállalat. A beralap kiszabása azt jelenti, hogy tessék az anyaggal pazarolni, tessék az új gyártmá-

nyok, az új technika fejlesztésétől eltekinteni, mert a beralapot túllépni nem lehet, tehát állítsuk meg a technikai fejlődést, állítsuk meg az ipari forradalom menetét, éljen a beralap. (*Taps.*) Nem akarom ezt részletesebben kifejtteni, gondolom, hogy a hallgatóság körében néhányan akadnak, akik az erre vonatkozó irodalmat, beleértve igenis a III. kongresszust is, ismerik. Ott bőven ki van fejtve, hogy micsoda rettenetes dolog a beralap egyoldalú megszabása. Azt gondolom, hogy Berkó elvtárs felszólalása sok tekintetben kifogásolható, és legalábbis a magam részéről nem értek azzal egyet.

Még egyszer visszatérek itt a vita nivójára és erre a nem egészen szerencsésen sikerült első találkozásra, randevúra a Petőfi Kör között és köztem. Mondom, arra számítottam, hogy ismerik az elvtársak az anyagot és nem ismertetem. Nem vagyok biztos benne, hogy ha az első másfél órát csak arra fordítottam volna, hogy magát az elgondolást, az elméletet ismertetem volna, akkor sokkal tovább jutottunk volna és a vita sokkal nívósabb lett volna.

TÁNCZOS GÁBOR: A második randevút másképp fogjuk előkészíteni!

PÉTER GYÖRGY: Azt már másképp kell előkészíteni. Bevallom bűnömet, a Petőfi Kör ilyen szervezett vitáján most veszek részt először, az egész légkört nem ismerem.

Néhány felszólaló néhány megállapításával nem értek egyet. Nemes Tibor elvtárs valami olyat mondott, hogy szükség van arra, hogy a nagyobb termelékenységgel, kisebb önköltséggel dolgozó vállalat – hogy úgy mondjam – külön profitot, nagyobb hasznot élvezzen. Ezt csak bizonyos fenntartással tudom elfogadni. Az én elgondolásom az, hogy ha két azonos vállalat között az önköltségbeli és termelékenységbeli különbségek a modernebb, drágább felszereléssel függenek össze, akkor azt a különbséget ki kell egyenlíteni valami módon. Cikkeimben azt javasoltam, hogy a vállalatok a rendelkezésükre álló forgó- és állóeszközökért kamatot fizessenek és ez a kamat könyvelésileg a termelt áruk önköltségének integer részét kell hogy alkossa. Azzal teljesen egyetértek, hogy amennyiben a technikai, műszaki színvonal, a berendezési színvonal azonos is, a különbség a belső munka jó vagy rossz megszervezésétől függ, akkor teljes mértékben természetes, hogy a jobban dolgozó vállalat jobb munkájának eredményeit élvezze.

Sándor András elvtárs felszólalását a magam részéről roppant érdekesnek tartom, talán kicsit szélsőséges, lehet, hogy én is valami középutat képviselek itt, de én Sándor elvtárs hozzászólásával szemben szükségét érzem annak, hogy újra leszögezzem és leszögezzük, hogy a szocializmus tervgazdálkodás nélkül lehetetlenség, és a tervgazdálkodás fogalma involválja a központi tudatos tervezést. Más kérdés, hogy a terవుtasításos formában kell-e ennek megmutatkoznia és pontosan milyen területen. Egyetértek azzal, amit Bíró Gerd elvtárs mondott, a

jugoszláv példát tanulmányozni kell, nem tudunk eleget Jugoszláviáról. Egyet-
érték azzal is, hogy nem tudunk eleget Kínáról, de hozzáteszek valamit: nem
tudunk eleget Magyarországról sem. (*Taps.*)

Elvtársak! Szó volt több ízben is a tegnapi vagy tegnapelőtti lefolytatott bíráló-
bizottsági ankétról Kornai elvtárs disszertációjával kapcsolatban. Ez meg fog
jelenni, ajánlom mindenkinek figyelmébe. Elég jól ismerem a magyar gazdasági
viszonyokat, illetve azt képzeltem magamról, és meg kell mondani, hogy Kornai
elvtárs 400 gépelt oldalas disszertációját, ha az ember kezdi olvasni, alig tudja
letenni a kezéből. Elmondja, hogy mi van Magyarországon a könnyűiparban, és
majdnemhogy azt javasolnám, nem tudom, kinek, a Magyar Tudományos Aka-
démia-nak vagy a Petőfi Körnek, hogy óriási összegű pályadíjakat tűzzön ki, hogy
ilyenfajta munkák jöjjenek létre. (*Tánczos Gábor: A Petőfi Körnek nagyon nehéz
lesz óriási összegeket kitűzni!*) Olyan munkákra gondolok, ahogy, mondjuk,
Kornai elvtárs a beruházások kérdését megvizsgálja és leírja. Megmondja, hogy
ha felül így határozzák meg, így nyomják a csengőt, akkor ez lent hogyan csenget.
Pontosan, tudományosan szétszedi, megmagyarázza, analizálja. Egy csomó dol-
got ír le, amiről az ember nem is sejtette volna, hogy így van, egy csomó dolgot
akár tankönyvekből, akár miniszteri, minisztertanácsi rendeletekből. Szerintem
igen sürgős dolog, hogy Kína és Jugoszlávia mellett Magyarországot is megis-
merjük, és valami ilyenféle munkát érdemes volna összeállítani arról, hogyan is
megy ez a magyar külkereskedelem, mennyiért adunk, mennyiért veszünk, hol,
mikor gazdaságos vagy nem. Aprólékosan szétszedi a magyar beruházások
gazdaságosságát, hogy a prémium anyagi érdekeltsége hogyan hat és hogyan nem
hat. Az ember hallomásból tudja a dolgokat, de Kornai elvtárs másodmagával
vagy egyedül hosszú hónapokig kutatott. Nem Kalkuttában vagy Mongóliában,
hanem édes hazánkban, és egészen meglepő eredményekre jutott, úgyhogy itt is
van némi kutatni- és megismernivaló.

Több elvtárs felvetette a gazdasági politika és a gazdasági vezetés közti
kapcsolatot. Egyetérték azzal, hogy itt feltétlenül kölcsönhatás van. Nem tudom,
mi volt előbb, a tyúk-e vagy a tojás, de a gazdasági vezetés jelenlegi módszerei
feltétlenül önállósultak, és visszahatottak a gazdaságpolitikára is. Mellékesen
jegyzem meg, hogy ezzel az autarchia kifejezéssel nem értek egyet. Miért van itt
autarchia, amikor a nemzeti jövedelemnek – attól függően, hogy milyen áron
számítjuk – 20-25, de lehet, hogy több mint 30 százaléka vándorol ki és sétál
vissza a határokon. Mi van ebben autarchia?

Engedjék meg, hogy megint egy kicsit szembekerüljünk egymással, de én már
lemondtam arról, hogy itt népszerű legyek és sikereket arassak. Mocsáry elvtárs
felszólalását, amelyet a hallgatóság már unt, és Mocsáry elvtársat letapsolta a
mikrofontól, én az egyik legkitűnőbb, legjobb felszólalásnak tartom. (*Élénk taps.*)
Tényleg elgondolkoztatóak azok a rémregények, amelyeket itt a mezőgazdaság-

ról mondott. Igaz, hogy a mi 1956-os kongresszusunk³⁶ óta lényegesen javult sok minden. Lehet ezt toldozásnak-foldozásnak is nevezni, de azért valahogy helyes irányba mentek a dolgok. Például ma már nem lehet azt mondani, hogy a termelési terv kizárólag mennyiségi teljesítéséért prémiumot adnánk, nagymértékben bekapcsolódott az önköltség is. Mocsáry elvtárs mindezt nem azért mondta, mintha olvasta volna a tudományos elméleti munkákat, hanem az életből hozta ezeket a megdöbbentő adatokat.

Látjuk, hogy milyen keveset haladtunk előre, milyen égető problémák vannak. Az ember érzi, hogy ha még hagyták volna beszélni, még egy óráig mondta volna a legszörnyűbb dolgokat, hogyan pazaroljuk mi azt, amit verejtékkel és fáradsalommal állítunk elő. Ebben egy kis biztatás is van: micsoda felmérhetetlen tartalékok állnak rendelkezésre, ha mindazokat a visszásságokat, amelyek ott és mindenütt máshol vannak, felszámoljuk. Azt hiszem, igen gazdag országgá válnánk, ha nem is az egyik napról a másikra, de rövid idő alatt. Arra kérem akkor is, ha a jelenlévők nem értenek egyet, hogy Mocsáry elvtárs támaszkodva a gyorsíró elvtárs munkájára és saját feljegyzéseire, egészítse ki felszólalását, és írja le mindazt, amit mondani akart, és amire nem jutott ideje. Azt hiszem, mód lenne arra, hogy ezt a felszólalást a TTIT valamelyik folyóiratában vagy más folyóiratban publikáljuk, felhasználjuk. (*Élénk taps.*)

A Statisztikai Hivatalnak nem az a hivatása, hogy a szentendrei szekerekkel foglalkozzék. Higgyék el, két évvel ezelőtt ugyanezekkel a szavakkal hallottam mesélni, és semmi sem változott. Mégiscsak megdöbbentő Mocsáry elvtársnak az a kijelentése, hogy ha hagynák dolgozni, 20-30 vagy 30 százalékkal többet tudna kihozni. Lehet, hogy túloz, nem 30, hanem 25, akkor fel kell figyelni arra, hogy milyen komoly problémákról van itt szó.

Még egy utolsó megjegyzésem van. Nem értek egyet Szőnyi Péter elvtársnak azzal a megjegyzésével, hogy most már túlságosan piszkálják a prémiumot. Jó néhány hónappal ezelőtt olvastam a *Szabad Népb*ben, hogy már nem jó az, hogy az emberek prémiumért dolgoznak, amikor a prémium olyan irányba befolyásolja a munkát, ami a társadalom érdeke ellen van és hibáztatta ezeket a pénzsóvár embereket, munkásokat és igazgatókat, akik amikor kitűznek nekik 100–1000 vagy 5000 forint prémiumot, ha ezt és ezt elérik, akkor igyekeznek azt elérni, holott igazán tudhatnák, hogy nem jó, hanem rossz, amit akkor csinálnak. Én ezzel a fogalmazással nem értek egyet, és el tudom képzelni, hogy ha egy vállalatnak a legbecsületesebb és legpuritánabb kommunista igazgatója olyan helyzetben van, hogy neki tudomása van arról, hogy a prémium iránti törekvés rossz irányba húz, nem tud ellenállni, nem tudhat ellenállni, még akkor sem, ha

³⁶ Sic! Valószínűleg elírás, és az MDP 1954. évi kongresszusára utal.

Ő egyénileg arra nincs rászorulva vagy puritán jelleménél fogva lemond róla, mert egy közösségben él bent. Itt nem róla van szó, mert egy közösségben él bent, itt nem róla van szó. Az az elvtárs vezeti a munkásokat és vezeti a prémiumban érdekelt egész technikai, műszaki személyzetet, és nem lóghat ki a tájból, nem szállhat szembe azokkal, akik közt sokgyermekes családapák és olyan emberek vannak, akiknek a prémium minden, mert a prémium és a fizetés közti arány nálunk olyan, hogy ha valaki nem kap prémiumot, felborul az egész háztartása, otthoni kalkulációja. Lehetetlen tehát azt kívánni, hogy erőszakolja rá munkatársaira, a műszakiakra, hogy mondjanak le a prémiumról és inkább vegyék tekintetbe a népgazdaság érdekeit, annál kevésbé, mert joggal feltételezheti, hogy ha őt nagyon megjutalmazták valami feltétel teljesítéséért, akkor azok, akik ilyen rendelkezést hoznak, éppen azt a feltételt az ország és a népgazdaság érdekében rendkívül fontosnak tartják. *(Közbeszólás: Szőnyi elvtárs ugyanazt mondta, mint Péter elvtárs!)* Akkor ez félreértés. Ha ugyanazt mondja, akkor teljesen egyetérttek.

Ezzel a választ befejeztem és elnézést kérek önöktől, hogy részben az én hibámból nem úgy sikerült ez a találkozó, ahogyan mindketten szeretttük volna. *(Taps.)*

HAÁSZ ÁRPÁD: Most, amikor megköszönöm mindkét rendező szerv nevében a figyelmüket és kitartásukat, engedjék meg, hogy egészen röviden a Petőfi Kör jövő profiljáról, feladatairól szóljak, mert hiszen ez ma nagy szerepet játszott a vitában. Kétségtelen, hogy a Petőfi Kör a júliusi határozat előtt nagy, hasznos és bátor szerepet töltött be. Az is kétségtelen azonban, hogy a Petőfi Kör és rendezvényeinek feladata a jövőben más lesz, mint a múltban. Mit értek ezalatt? A múltban igen nagy feladat volt feltárni azokat a szörnyű hibákat és bűnöket, amely a Sztálin-kultusz, az egyszemélyi kultusz következtében másutt is és a mi magyar közéletünkben is kialakultak, így a közgazdasági élet területén is. A jövőben, amikor tovább kell harcolnunk azért, hogy ez soha többé meg ne ismétlődhessék, tovább kell egy lépéssel menni, és ez a feladat bizonyos tekintetben nehezebb vagy legalábbis más természetű feladat. Nekünk rendezvényeinket úgy kell előkészíteni, hogy olyan vitaanyagot bocsássunk az elvtársak rendelkezésére a közgazdaság-tudomány területén és nézetem szerint egyéb területeken is, amelyek körül élénk vitákat tudunk a jövőben kialakítani. Berkó elvtárs javaslatot tett az irányra nézve, ezzel egyetérttek és nem lesz könnyű ilyen természetű kérdésekben kész javaslatokat kidolgozni és egyszerre ellenjavaslatokat is közzétenni. Ez nem annyit jelent, hogy ne találjuk meg mi, idősebbek és önök, fiatalok a közös munkát, a magunk útját, de látni kell azt, hogy most sok tekintetben bonyolultabb feladat előtt állunk, mint a múltban, és ennek a feladatnak jelentőségét sem a mi körünkben, sem a hallgatóság körében, sőt szerencsére ma már az országban senki sem teszi vitássá, senki nem vitatja. Ezzel zárom be mai vitaesténket és még egyszer köszönöm türelmüket.

A MŰSZAKI FEJLESZTÉS ÉS A FIATAL ÉRTELMISÉG PROBLÉMÁI

*A DISZ Petőfi Körének vitája
1956. október 10-én
a Közgazdaság-tudományi Egyetem
nagytermében*

VITAVEZETŐ: Kiss Árpád

ELNÖK: Kázmér Sándor és Hegedűs B. András

KÁZMÉR SÁNDOR: Kedves barátaim, kedves elvtársak! A DISZ Petőfi Körének vezetősége nevében üdvözlöm az elvtársakat mai ankétunk alkalmából. Erre az ankétra, amelynek tárgya „A műszaki fejlesztés és a fiatal értelmiség problémái”, elhívtuk Kiss Árpád elvtársat, a Műszaki Fejlesztési Tanács elnökét.

Azt hiszem, hogy a fiatal műszaki értelmiség már régen igényli ezt az alkalmat, hogy elmondhassa a műszaki fejlesztéssel kapcsolatos saját problémáit. A vita vezetője, Kiss Árpád elvtárs, vitaindító bevezetőt mond. Kérem az elvtársakat, hogy a bevezető alkalmával, vagy utána, a hozzászólások kapcsán írják meg kérdéseiket, vagy jelentkezés formájában küldjék ide az asztalhoz nevüket, munkahelyük feltüntetésével. Felkérem Kiss Árpád elvtársat, hogy tartsa meg vitaindító előadását.

KISS ÁRPÁD: Tisztelt kollégák! Örülök annak, hogy a DISZ Petőfi Köre napirendre tűzte gazdasági építőmunkánk egyik legfontosabb kérdését: a műszaki fejlesztést. Remélem, hogy ez az ankét hozzá fog járulni ahhoz, hogy gazdaságpolitikánk e legdöntőbb célkitűzésének megvalósításából, a Központi Vezetőség 1955. novemberi határozatának¹ végrehajtásából minél eredményesebben ve-

¹ Az MDP KV 1955. november 9–12-i ülésén határozatot hozott „ipari termelésünk megjavításának és műszaki színvonalának emelésének feladatairól.” (*Szabad Nép*, 1955. nov. 13.)

gyék ki részüket, különösen vegye ki pedig részét a magyar fiatal műszaki értelmiség.

Különös jelentőséget ad ennek az ankétnak az, hogy olyan időpontban folyik le, amikor a közvéleményben széles hullámokat kelt pártunk Központi Vezetőségének az értelmiség körében végzett munkáról szóló határozata,² amikor ennek végrehajtásához az élet minden területén hozzálátunk.

Én nem vállalkozom arra, hogy ezt az ankétot a magyar ipar műszaki színvonalát, elemzését magába foglaló, vagy műszaki célkitűzéseit ismertető előadással bevezessem. Bevezető mondanivalóm nem lép fel nagyobb igénnyel, mint hogy az első hozzászóló legyek. Szeretnék felvetni néhány olyan gondolatot a műszaki fejlesztés köréből – a teljességre való törekvés igénye nélkül –, amely véleményem szerint alapjául szolgálhat annak, hogy mai ankétunkon aktív, széles körű és eredményes vita bontakozzék ki. Ezzel az igénnyel és ebben a terjedelemben tartom meg vitaindító hozzászólásomat.

Pártunk Központi Vezetőségének novemberi ülése leszögezte: az ipar műszaki színvonalának emelésében eredményeink kisebbek, mint azt lehetőségeink megengedték volna. De ha ma többet is foglalkozunk a hibákkal, és keressük azok gyökereit, mert ez kijavításuk előfeltétele, figyelniük kell az eredményekre, amelyeket a felszabadulás óta elértünk, hogy ezen eredmények elérésében szerzett tapasztalatainkat éppúgy, mint a hibák elkövetésében szerzett tapasztalatainkat, hasznosíthassuk.

A műszaki fejlesztést az első ötéves terv időszakában több tényező gátolta. Én a tényezőket elemzésük során két csoportra bontanám.

Az egyik csoport: az iparpolitikai tevékenység. Iparpolitikánkat az első ötéves terv időszakában számos területen a voluntarizmus, az objektív adottságok nem kielégítő figyelembevételével jellemezte. Az ipar fejlesztésében a nagy számokra törekedtünk, hogy az általunk kialakított mutatórendszerben minél nagyobb és minél tetszetősebb eredményeket érjünk el. E nagy számokra való törekvés hozta magával, hogy a termelés mennyiségi mutatói mellett az ipar fejlesztésében a napi termelési feladatok teljesítésében is háttérbe szorultak a minőségi gyártás követelményei. Ha összehasonlítjuk az ipar műszaki színvonalát a háború előttivel, nagy fejlődést tapasztalhatunk. Létrehoztunk új üzemeket, amelyek a legmodernebb technikát alkalmazzák. A technikai színvonal emelésének fő módszere az első ötéves terv időszakában az új, korszerű követelményeknek megfelelő nagylétesítmények építése volt. Az ipar műszaki színvonalának emelését mutatja ugyanis Magyarországon a korábban nem létezett gyártási ágak létrehozása. Új

² *Értelmiségi politikánk néhány kérdéséről. Az MDP Központi Vezetőségének határozata.* Bp., Szikra, 1956. 16. o.

iparág a nagyüzemi építő-, bútor- és ruházati iparunk is például. Jelentős mértékben fejlődött közlekedési gépgyártásunk és hajóiparunk.

Ugyanakkor azonban, amikor az új létesítményeket a legmodernebb technikai színvonalon kívántuk megvalósítani, nem törődtünk a meglévő ipari üzemek technikai színvonalának fejlesztésével, a meglévő ipari üzemek rekonstruálásával, pedig ipari termelésünk túlnyomó többségét ma még nem az új, modern létesítmények adják, hanem a régi üzemek. Nehéz lenne ma megállapítani, hogy az új, modern nagylétesítmények belépése az egyik oldalról, a régi üzemek rekonstrukciójának elmulasztása a másik oldalról, végső eredményében hogyan hatott ki az ipar műszaki színvonalára. Kétségtelenül helyes azonban az a felismerés, hogy a meglévő üzemek rekonstrukciójának elhanyagolása súlyos hiba volt és hogy azt a második öt éves terv időszakában helyre kell hoznunk.

A nagy számokra, a kiemelkedő, propagandisztikus szempontból is jelentős nagylétesítményekre való törekvés behatolt természetesen a sajtóba is, a műszakiak körében végzett egyéb propaganda területére is. Ez sem hatott kedvezően az ipar műszaki színvonalára. Mérnökeink, technikusaink Sztálinváros fejlesztéséről nap mint nap sokat, a nemzetközi műszaki fejlődésről keveset olvashattak. A tervezők, a kutatók munkája e nagylétesítmények megvalósítására volt beállítva. Ez a műszaki propaganda elterelte a figyelmet az egyes műszaki dolgozók közvetlen, saját és sajátos üzemi feladatairól.

A nagylétesítmények, az országos nagy feladatok egyoldalú propagálása ahhoz a kisebbségi érzéshez is vezetett, hogy a más területen dolgozó műszakiak úgy érezték: ezekhez képest az ő napi, helyi munkájuk, munkaterületük akár közeli, akár távoli fejlesztése: jelentéktelen, eltörpülő feladat.

Együtt járt ez ugyanakkor azzal az iparpolitikával is, amelyet Jánossy akadémikus elvtárs a *Műszaki Életben*³ nemrég romantikának nevezett. Tervezési módszerünk is a nagy számokra való törekvést szolgálta. Nem reális célokat tűztünk ki magunk elé és a nagy számok teljesítésére törekedtünk. Ez magával hozta, hogy a gazdálkodáshoz feltétlenül szükséges tartalékokat belevetettük a termelésbe, a ma termelését gyakran a holnap eszközeivel teljesítettük és így valóban elfogyasztottuk az aranytojást tojó tyúkot.⁴ (*Derültség.*) A nagy számok hajszo-lása közben bevontuk a termelésbe minden tartalék kapacitásunkat, amely nélkül

³ Jánossy Ferenc felszólalása a MTESZ kibővített elnökségi ülésén a 2. öt éves terv iparvezetési kérdéseiről, *Műszaki Élet*, 1956. 14. 1–2. o. (A felszólaló hihetőleg összetévesztette Jánossy Ferencet, fivérével, Jánossy Lajos fizikus-akadémikussal)

⁴ Utalás Rákosi Mátyás ismert mondására: „Ha nem tartunk mértéket, akkor mint rántott csirkét megesszük azt a tyúkot, amely jövőre aranytojást tojja, és öt éves tervünk gyárait, üzemeit, kultúrházait már az idén csemegevaj és borjúsült formájában elfogyasztanánk.” (Beszéd a DISZ I. kongresszusán, 1950. június 17. In: Rákosi Mátyás: *Az ifjúságról*, Bp., Ifjúsági Könyvkiadó, 1953. 77. o.)

pedig biztonságos és gazdaságos ipari termelés nem folytatható. Ez a körülmény, valamint különösen az ötéves terv kezdeti időszakában a felületes profilírozás magával hozta, hogy egy-egy termék termelése egyetlen, vagy egy-két feladattal túlterhelt üzem monopóliuma lett. Ugyanebben az időben az igények túlsúlyban voltak a fedezettel szemben. Mi mást eredményezhetett ez, mint hogy a feladatok teljesítésének mérésében úgyszólván figyelmen kívül hagytuk a termék tényleges használati értékét, csak természetes egységekben és forintértékben mértünk. Az, hogy üzemeinktől a minőségi követelményekre való tekintet nélkül mindent átvettek, egyben arra is vezetett, hogy a napi feladatokkal amúgy is túlterhelt üzemi vezetők nem törődtek gyártmányuk fejlesztésével, a technológia korszerűsítésével, általában a műszaki színvonal emelésével.

A tartalékoknak a termelésbe való bevetése a nyersanyagtartalékaink teljes felhasználását eredményezte. Azt, hogy ez ma már hogyan veszélyezteti a termelés folyamatosságát, Önök előtt nem kell bizonyítani. A törzskészletek felélése, a nemzeti jövedelemnek ilyen módon nem megalapozott növelése azzal is járt, hogy a műszakiak hosszú ideje nem a technológiák fejlesztésével, hanem mindennapi operatív anyagi gondokkal küszködve, mindig az anyaghelyzetnek megfelelően, csupán a gyártási technológia fenntartásával foglalkoznak. Az extenzív iparpolitikának tartalékainkat felélő tendenciája következtében végül állóalapjaink egy része a termelésbe vándorolt át. Nem biztosítottuk ugyanis az elhasználásnak megfelelő felújítást.

Gátolja a technika megfelelő fejlődését az is, hogy iparvállalataink vezetőinek egy része a megszokotthoz való ragaszkodás, az önelégültség, az újtól való idegenkedés miatt, nem foglalkozott kellőképpen az új technika bevezetésével. Igaz, hogy iparvállalataink és üzemeink vezetői nem minden esetben rendelkeznek a technika megértéséhez és alkalmazásához a megfelelő alapképzettséggel, és nem mindig képezték magukat tovább ebben az irányban.

A műszaki színvonal emelésének további akadályja volt az elmúlt években iparvezetésünk sok bürokratikus vonást tartalmazó mechanizmusa; a dolgozók anyagi érdekeltsége nem egy irányt mutatott a műszaki fejlesztés irányával, hanem gyakran szemben állt azzal. A Központi Vezetőség és a Minisztertanács ezeket az akadályokat el akarja hárítani, és én ebben Önöktől nagy segítséget várok.

A jelenlegi gazdasági és természetszerűleg műszaki és tudományos munkánkat a jövőben két törvényszerűséghez kell viszonyítanunk, hogy ezzel ezt a tevékenységet megjavíthassuk. Az egyik: az értéktörvény hatásának fokozottabb vizsgálata és figyelembevétele. A másik: szakmailag megfelelő színvonalú ipari vezető gárda kialakítása. Néhány műszakinak és közgazdászunknak feladatává kell tennünk a műszaki fejlesztés és a gazdasági mechanizmus közötti összefüggés alapos vizsgálatát. Ebből a szempontból minden szomszédos ország ipari szerke-

zetét kívánatos elemezni, meg kell vizsgálni, hogyan lehet biztosítanunk a műszaki fejlesztés bizonyos fokú automatizmusát.

Összefoglalva: iparpolitikánk – nagy eredmények elérése mellett, új, korszerű nagylétesítmények létrehozása, új gyártási ágak meghonosítása, tehát mindezen komoly pozitívumok mellett, a műszaki fejlesztés objektív előfeltételeit nagymértékben csökkentette. Ma már időnk legnagyobb részében a műszaki fejlesztés kérdése helyett a termelés folyamatosságát biztosító mindennapi feladatokkal foglalkozunk.

A műszaki fejlesztés kérdésének nem kielégítő alakulása összefügg az ipar szervezetében kialakult helyzettel. A tartalékoknak előbb említett módon a termelésbe való bevetése nagymértékben erősítette és a centralizmus legszélsőségesebb híveinek álláspontjához képest is fokozta az iparvezetés centralizmusát. Kevés anyagot és kapacitást sok igénylőnek tudniillik csak centrálisan lehet elosztani, és minthogy nálunk az egyes tárcák közötti profil megosztása igen kiterjedt volt – és sajnos még ma is az –, nem ritka eset, hogy ezt a sorolási feladatot a népgazdaság központi szerveinek, nemegyszer a Minisztertanácsnak kell elvégeznie. Ez azt jelenti, hogy az esetek igen nagy számában ma két-három szinttel magasabban döntenek egy-egy kérdésről, mint ahogyan az összes tényezőket áttekinteni és ténylegesen kézben tartani egyáltalában szükséges és lehetséges. Ez viszont arra a következményre vezetett, hogy megszaporodtak a formális döntések.

A túlhajtott centralizmus azután nemcsak az anyagi eszközök elosztásán mutatkozott meg, hanem a műszaki fejlesztés majdnem minden kérdésében is. Emiatt azután akár egy-egy technológiai módszer, akár egy-egy találmány, vagy a műszaki fejlesztés más kérdése csak akkor kapott polgárjogot nálunk, ha azt a legfelsőbb szinten jóváhagyták.

Mindehhez hozzájárult az is, hogy az egyszemélyi vezetés kérdését a műszaki fejlesztés terén is egyoldalúan alkalmaztuk. Feltétlenül és határozottan le kell rögzítenem, hogy helyesnek tartom az egyszemélyi vezetés alkalmazását valamely határozat végrehajtása területén. Helytelen azonban ezt a módszert alkalmazni a határozat meghozatala előtt annak előkészítésében. A határozathozatal előtt meg kell hallgatni nemcsak egy vagy két hozzáértő vezetőt, hanem a szakértők széles rétegét is.

Az Országos Műszaki Fejlesztési Tanács⁵ létrehozásával a párt és a kormány ennek a megvalósítását kívánta szolgálni: a hozzáértő, legjobb szakemberek bevonásával kialakítani a legjobb műszaki véleményt. Hozzáteszem azonban, hogy a Műszaki Fejlesztési Tanács csak olyan műszaki fejlesztési feladatokat tud

⁵ A forradalom után megszűnt, csak 1961-ben jött ismét létre Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság néven, ismét Kiss Árpád elnöklete alatt.

megoldani és azokkal tud foglalkozni, amelyek szerteágazó voltuk, vagy más kérdésekkel való összefonódottságuk folytán csak több iparág részvételével oldódhatnak meg, és több tárca tevékenységének koordinációját igénylik. Minden más műszaki kérdésnek a megoldását decentralizálni kell.

Az elmúlt években nem volt megfelelően megszervezve a külföldön – elsősorban a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban – elért tudományos és műszaki eredmények hasznosítása. A nemzetközi együttműködés területén a nagy eredmények mellett rá kell mutatni arra, hogy például a baráti államokkal való műszaki együttműködés magyar részről 1954 óta csökkenő tendenciát mutat. A baráti államok átvett tapasztalatai viszont évről évre növekszenek, ami azt mutatja, hogy a baráti országok fokozott mértékben használják fel a műszaki tudományos együttműködésben rejlő lehetőségeket, mint mi. Ez a körülmény arra figyelmeztet bennünket, hogy műszaki fejlesztésünk érdekében nem mindig jelent takarékossgot a devizamegtakarítás.

A nemzetközi együttműködés által nyújtott lehetőségek felhasználásával a gépiparban azokat az ágazatokat kell fejlesztenünk, amelyek nagyobb mértékben munkaigényesek és kevésbé anyagigényesek, továbbá amelyekben komoly ipari tradíciókkal, képzett mérnök- és szakmunkásgárdával rendelkezünk. A gépipar mintegy 75 százalékos termelési emelkedésével szemben öt év alatt a vaskohászat termelésének emelkedése mindössze 40 százalék lesz. Ennek a látszólagos ellentmondásnak az a magyarázata, hogy egyrészt a gépipar termelésében a súlyt a munkaigényes és kevésbé anyagigényes ágazatokra helyezzük, másrészt a technika fejlesztése alapján gépipari gyártmányaink korszerűsítésével csökkentjük azok anyagigényességét.

A kohászati nyersanyagok hazai forrásból fedezhető mennyisége az új tervidőszak alatt jelentősen emelkedni fog, amit szemléltet az a célkitűzés, hogy a hazai eredetű nyersanyag mennyisége az összes felhasználás százalékában a jelenlegi 12 százalékról 1960-ban 15 százalékra fog növekedni. A nemzetközi együttműködés tekintetében egyébként sokkal nagyobb figyelmet kell szentelnünk szomszédaink műszaki színvonalának tanulmányozására és mindazokon az ipari területeken, ahol érdemesnek látjuk, megfelelő bírálatot módszereiket is alkalmaznunk kell. Nem tartom még kielégítőnek azt a segítséget, amelyet ma nyújtunk a magyar műszakiak ismereteinek bővítésére, sem a folyóiratok, sem az utazások, sem a dokumentációk tekintetében.

Hangsúlyozom, hogy a munka megjavítását célzó vita első hozzászólójaként főleg csak a negatívumokat emeltem ki. Már korábban rámutattam azonban az eredményekre is, és ha az terjedelemben és időben rövidebb volt, ez nem jelenti egyben az eredmények és hibák arányának meghatározását is.

Hozzá kell tennem ehhez azt is, hogy a hibás, a nem kielégítő eredményekhez vezető iparszervezés ellenére iparpolitikai intézkedéseink hoztak magukkal ered-

ményeket. Ki kell emelnem az iparvezetési intézkedések közül a gazdaságtalanul dolgozó kisüzemek felváltását fejlettebb módszerekkel dolgozó közép- és nagyüzemekre. De a munkaszervezés révén többé-kevésbé kialakítottuk az optimális üzem nagyságokat is.

A Központi Vezetőség 1955. novemberi határozata és a második ötéves terv idén nyáron elfogadott irányelvei, amelyek a határozat figyelembevételével készültek, napirendre tűzik ezeknek a hibáknak a felszámolását. A legdöntőbb feladat, hogy megjelöljük – és ehhez a novemberi határozat nagymértékben hozzájárul – azokat a területeket, ahová erőnket a technikai színvonal emelése érdekében koncentrálnunk kell. Miután nem tudunk és nem is tudhatunk minden területen lépést tartani a rohamosan fejlődő világtechnika színvonalával, azokon a területeken kell azt megterveznünk és megszerveznünk, ahol feltételeink, szakképzett munkaerőben való gazdagságunk és ipari nyersanyagokkal való lehetőségeink megengedik. Ennek során el kell érniünk, hogy gyártmányösszetételünk a jelenleginél jövedelmezőbb irányban tolódjék el. Az ipar fejlesztésének ütemét össze kell hangolnunk anyagi lehetőségeinkkel és olyan – ezzel összhangban álló – ütemet kell a fejlesztésben megszabnunk, amely nem jár a termelés biztonságához és folyamatosságához szükséges tartalékok felemésztésével.

A Központi Vezetőség novemberi határozata és a második ötéves terv irányelvei mindezek alapjául szolgálnak. Ez a munka azonban – mint a műszaki fejlesztés egésze – csak akkor lehet eredményes, ha támaszkodunk a műszaki közvéleményre, a műszaki dolgozók legszélesebb rétegeinek bátran, őszintén kimondott véleményére. Az ilyen véleményalkotást és az ilyen véleménynyilvánítást a műszaki határozat nyomán kibontakozó légkör ma már lehetővé teszi.

Pártunk és kormányunk a műszaki fejlesztést építőmunkánk homlokterébe állította. Ez annál is inkább fontos, mert a két társadalmi rend békés egymás mellett élése, amelyért az egész szocialista rendszer harcol, feltételezi a szocializmus és a kapitalizmus gazdasági versenyét. Ebben a versenyben a szocializmus a munka termelékenységének emelésével, a technikai haladás ütemének a fokozásával, a technikai színvonal emelésével vívhatja ki a végső győzelmet. E győzelem kivívásához kívánok a továbbiakban eredményes jó munkát az ifjú magyar műszaki értelmiségnek. *(Taps.)*

KÁZMÉR SÁNDOR: Kedves elvtársak! Az elnökséghez a következő kérdés került: A hozzászólók nevének közlése mellett miért szükséges a munkahely megjelölése?

Én azt hiszem, hogy ez a kérdés nem ellenkezik a demokratizmus elvével. Ez így célszerű.

Elvtársak, eddig már körülbelül negyvenen jelentkeztek hozzászólásra. Többek között például Lakatos György elvtárs, Fischer Ferenc, Bán Tamás a Híra-

dástechnikai Ipari Kutatóintézetből, továbbá Sárdi András, Erdei János szintén onnan. Nyilvánvalóan helyes tehát, ha megjelölik a munkahelyet, mert akkor tudjuk a hozzászólóknak helyesen megadni a szót. Ne egy helyről kapjon hét elvtárs hozzászólási jogot, és ugyanakkor egy sereg olyan területet mellőzünk, amelyről talán lényeges mondanivalót tudnának mondani.

Az elvtársak kérik, hogy mellőzzük a dohányzást, mert a füst már eléggé sűrű. (*Taps.*) Kapcsoljuk be a szellőztető berendezést.

Az első hozzászólás – tekintettel arra, hogy a híradástechnikából igen sokan jelentek meg – legyen a híradástechnikásoké. Sárdi András elvtársé a szó. Utána következik majd Sándor Péter.

SÁRDI ANDRÁS: Szeretnék Kiss Árpád bevezetőjéhez csatlakozni, amennyiben az értelmiségi határozat kétségtelenül igen komoly eredményeket hozott műszaki értelmiségünk helyzetében. Azt hiszem, hogy legelsősorban a tudományos kutatóintézetek és az egyetemek helyzetében tapasztalható anyagi javulás is.

Ez a határozat tehát véleményem szerint nagyjában helyes. Tekintettel azonban arra, hogy a meghirdetett program szerint itt a fiatal értelmiségiek kérdéséről van szó, helyesnek tartom felvetni azt a kérdést, hogy miért csak – illetőleg miért elsősorban – a régi értelmiség problémájával foglalkozik. Azt hiszem, hogy majd valószínűleg a többi hozzászólásból is kiderül, hogy a fiatal értelmiségiek bizony igencsak – és igen sok égető – problémája van. Valószínűnek tartom, hogy rövidesen nem fog megjelenni egy külön fiatal értelmiségi határozat. Helyesnek tartottam volna tehát, ha alaposan foglalkozik a fiatal értelmiség egyes problémáival is.

A határozat megvalósítása persze, amennyiben jó dolgok vannak benne – és én úgy tartom, hogy igen sok jó dolog van benne –, jórészt azon múlik, hogy bizonyos visszahúzó erőknek a gátlása ellenére mikor tudjuk ezeket valóra váltani.

Én a határozatnak azzal a részével szeretnék foglalkozni, amelyben a valóság-nak megfelelően történik említés a fiatal értelmiség helyzetéről. Így mondja: Fiatal értelmiségünk szakmai fejlődését megnehezíti, hogy általános műveltsége nem eléggé megalapozott, nincs kellő nyelvtudása, nem juthatott ki külföldre. A régi értelmiség egy része bizonyos féltékenységgel és idegenkedéssel fogadja az új értelmiséget. Nem segíti megfelelően szakmai fejlődését, nem támogatja előbbrejutását, egyoldalúan bírálja hibáit. Nincs állami szerveink részéről intézményesen megoldva az új értelmiség szakmai továbbképzése.

Azt hiszem, hogy igen röviden, és – sajnos – nem megfelelő alapossággal foglalkozott a határozat ezzel a kérdéssel. Azt hiszem, hogy fiatal értelmiségünk szakmai továbbfejlődése szükségességének és egyúttal a műszaki fejlesztéshez való hozzáállásának egyik leglényegesebb oka éppen ebben keresendő. A hatá-

rozatban persze véleményem szerint igen sok olyan dolog van, amely egyformán vonatkozik a fiatal és az idősebb értelmiségre is. Nem akarom az itteni korátlagot tekinteni: azt hiszem, hogy 40 év körül jár. Én fiatal értelmiséginek nevezném azt, aki a felszabadulás után, az elmúlt tíz évben lett értelmiségi, vagy éppen most van ilyen úton. Ezeknek a tanulási lehetősége az egyetem befejezésével gyakorlatilag úgyszólván véget ér. Ahogyan Kiss Árpád elvtárs mondotta beszámolójában, napi munkájának a problémái – főként az üzemekben dolgozó fiatalokra gondolok – a napi tervteljesítések, annyira lefoglalják minden idejét, hogy továbbképzésre úgyszólván nincs ideje. Kétségtelen, hogy a nyelvi nehézségek is egyik okát jelentik ennek. Amellett megvan bizonyos esetekben az a bizonyos szakmai féltékenység is a régi értelmiség részéről, amely a fiatalokat hátrányos helyzetbe állítja. Sajnos, bizonyos esetekben ez indokolt is. Gondolok azokra a káderpolitikai intézkedésekre, amelyek bizony sok esetben olyan helyre állították, pusztán azért, mert valaki fiatal értelmiségi volt, anélkül, hogy megfelelő szaktudása lett volna, ahol nem volt megfelelő, ahol nem tudott helytállni, és kétségtelenül jó, régi szakembereket háttérbe szorítottak emiatt. A régi értelmiség emiatt is bizonyos féltékenységgel nézett a fiatal értelmiségre.

Ez sokszor igen komoly gáncsoskodásban is megnyilvánult. Tudok olyan esetekről, hogy valaki az elmúlt évben hét kiváló újítást – esetleg találmánynak is megfelelő, több százezer forint megtakarítást eredményező újítást – adott be, illetőleg javasolt, mindezekből azonban még egyetlenegy sem valósítottak meg. Kétségtelenül előfordult ilyesmi az idősebbeknél is, nem pusztán a fiataloknál, de a fiataloknak van bizonyos hátrányuk. A régi értelmiségnek nagy előnye volt, mert megvolt erre a lehetősége, hogy igen nagy részének, nagy százalékának fiatal korában vagy később, módjában volt nem pusztán a szakirodalomból megismerkedni a világtechnika színvonalával, hanem a gyakorlatban a helyszínen is módja volt rá.

KÁZMÉR SÁNDOR: Kérlek, röviden! (*Taps.*)

SÁRDI ANDRÁS: Ilyen utazásokra azonban az elmúlt években nem kerülhetett sor. Úgy gondolom, hogy – bár a határozatban szó van arról, hogy a népi demokratikus országokba vagy a Szovjetunióba szerveznek ilyen tanulmányutakat, vagy saját költségen történő kirándulásokat – helyes lenne, ha ez intézményesen történne és mód kínálkoznék arra, hogy a nyugati országoknak az iparát, technikáját is a helyszínen ismerhessék meg fiatal mérnökeink, műszaki szakembereink. (*Taps.*)

Annyit szeretnék még mondani, hogy a műszaki fejlesztés kérdéséhez tartozik – bár nem mondható másodrendűnek, de nem is látszik közvetlennek – az anyagi érdekeltségnek az a része, amely a fiatal műszaki értelmiségnél gyakorlatilag

bizony nem nyilvánul meg. A fiatal műszakiak az első két évben – úgy tudom – egy adott fix összeggel dolgozhatnak a gyárban. Utána pedig, ha kikerülnek, ha befejezik a gyakorlati időt, elvileg felemelhetik a fizetésüket, gyakorlatilag azonban – éppen a napokban érdeklődtem az Egyesült Izzóban – kötött béralap lévén, bizony sok, 4-5 éve végzett, a szakemberek által elismert tehetséges mérnöknek a fizetése 1200-1300 forint, amelynél igen sokszor saját beosztottjai is lényegesen többet keresnek. Nem hiszem tehát, hogy ez bármiképp is érdekeltté tenné őket abban, hogy különlegesen fejlesszék szakmai képzettségüket.

Igen helyes dolog lenne, ha az olyan aránytalanságokon, amilyenek a különböző üzemekben tapasztalhatók – bár sok üzemben megfelelően megbecsülik őket –, lehetőleg rövid időn belül változtatnának, mint ahogyan az a tudományos intézetekben és az egyetemeken megtörtént. (*Taps.*)

ELNÖK: Javaslat érkezett, hogy a hozzászólásokat öt percben korlátozzuk. (*Helyeslés.*) Egyes kivételektől eltekintve a hozzászólások időtartama 8, maximum 10 perc. Következik Sándor Péter elvtárs.

SÁNDOR PÉTER: Kedves elvtársak! Elsősorban a személyi kultusról és annak műszaki összefüggéseiről szeretnék beszélni. Minden műszaki embert – de a gazdasági életben dolgozó embert is – bizonyos mértékű nyugtalanság tölt el amiatt, hogy a szellemi élet másik területén – tehát az irodalom és a művészet területén – a fejlődés lényegesen gyorsabb, sokkal határozottabb, mint a mi vonalunkon. Ez bizonyos mértékig önkritika minden mérnök részéről, kétségtelen azonban, hogy ennek objektív oka is van. Úgy hiszem, hogy a korlátok megszüntetése a szellemi életben elegendő volt ahhoz, hogy a szellemi élet fellendüljön. A műszaki életben azonban nem lehet egyszerűen megszüntetni a vezető szervek irányító tevékenységét, mert ez a jelenlegi struktúrában teljes káoszhoz vezetne. Nekünk tehát azon kell törnünk a fejünket, hogy valami egészen újat dolgozzunk ki. Míg az író elvtársaknak elég volt az, hogy a régi rosszat megszüntessék, (*Élénk taps.*) addig úgy gondolom, hogy mi ilyen javaslatokat itt kidolgozni nem tudunk. Azonban elemezni lehetne azt, hogy melyek voltak a személyi kultusz jellemző megnyilvánulásai a gazdasági, de különösen a műszaki életben. Az általam felhozott példák nem törekszenek teljességre – mert az többet ülésezést venne igénybe –, azonban néhány jellemző példát szeretnék kiragadni.

Azt hiszem, hogy a hallgatóság nagy része ismeri a politikai tanulmányaiból azt a gyönyörű jelenetet, amikor Sztálin megtanítja a mérnököket tankot tervezni. Miután megmutatják neki a tankmodellt, a két páncéltoronyból levett egyet, és közli, hogy ennek súlyát tegyék a páncélba, és akkor jó lesz. Ilyen formájú

beavatkozás az irodalomba nem látott napvilágot... (*Élénk közbekiáltások: Dehogynem! Sztálin és a szovjet nyelvtudomány!*)⁶

Egy másik példa: nálunk vita volt arról, hogy a kombájn nagyvágó-szélességű vagy kisvágó-szélességű legyen-e. Bemutatták a kombájnokat, a kisvágó-szélességű kombájn sokkal mozgékonyabb volt, egyes szakemberek szerint a mi kis parcelláinkra és a dombvidékek megművelésére is alkalmas volt. A döntés azonban az volt, hogy a kisvágó-szélességű kombájn az kulák kombájn, és így azt nem lehet alkalmazni. (*Élénk derültség.*)

Meg kell említenem azt is, hogy Rákosi Mátyás a róla elnevezett üzemben⁷ a csőgyártás technológiája tárgyában adott értékes tanácsokat. (*Derültség.*)

Szóvá kell tennem azt is, hogy a technikai kérdésekbe való közvetlen beavatkozás munkáját Rákosi elvtárs inkább Bíró elvtársra⁸ bízta, aki ezt a feladatot el is látta. Ezzel kapcsolatban példákat nem akarok felsorolni, hanem szeretnék rátérni a közvetett beavatkozás példáira – arra, hogy amikor 1954-ben a közszükségleti cikkek gyártásával fel kellett futnia a gépiparnak,⁹ és egyes szakemberek azt állították, hogy például a szerszámgyárak ne gyártsanak palacsintasütőt, hanem fejlesszük a meglévő szerszámgéptípusokat, akkor az V. kerületi pártbizottság aktívaülésén Rákosi Mátyás volt az, aki a gépipar vezetőit leginkább letolta azért, hogy szálljanak le a magas lóról, és ne derogáljon nekik, hogy azokban a gyárakban gyártsanak közszükségleti cikkeket. Azt hiszem, hogy ezt a magyar gazdaságpolitika sok eredményének megítélésénél figyelembe lehetne venni.

A személyi kultusz másik velejárója: a műszaki ember lebecsülése. Most a műszaki ember lebecsülésével kapcsolatban szeretnék néhány példát felhozni. Körülbelül 1950-ben történt – amikor tüzelőanyag- és energiagondok voltak –, hogy Zsofinyec elvtársnak¹⁰ – aki akkor még kohó- és gépipari miniszter volt –

⁶ Vö. Sztálin: *Marxizmus és nyelvtudomány. A nyelvtudomány néhány kérdéséhez.* Bp., Szikra, 1950. (A marxizmus–leninizmus Kis Könyvtára, 63.)

⁷ Az egykori Weiss Manfréd gyárat Rákosi Mátyásról nevezték el és csak 1956. szeptember 30-án vette fel a Csepel Vas- és Fémművek nevet a minisztertanácsnak „a személyi kultusz egyes maradványainak felszámolását” szolgáló határozata értelmében.

⁸ Bíró Ferenc, Rákosi Mátyás fivére különböző funkciókban mint miniszterhelyettes, illetve mint a Rákosi Mátyás Művek vezérigazgatója irányította a magyar gépgyártást.

⁹ 1953-ban olyan mértékű fogyasztási cikk hiány volt Magyarországon, hogy a nehézipari gyárakat központilag utasították olcsó fogyasztási cikkek gyártására. Az intézkedés jellegzetes példája volt annak, hogy egy voluntarista politika káros következményeit miként próbálták újabb voluntarista rendeletekkel korrigálni.

¹⁰ (1906–1986), 1949–1954 között volt nehézipari, kohó- és gépipari, közép- és gépipari miniszter.

az volt az első utasítása, hogy a rajztermekben le kell zárni a fűtőtesteket. 1954-ben – tehát az 1953. évi júniusi határozatok után – a Gheorghiu-Dej gyárban¹¹ Bíró miniszterhelyettes elvtárs utasítására a műszaki értelmiség túlnyomó többségét hosszabb időre a hajókra rendelték rozsdát tisztítani. (*Derűlség.*) Sajnos ez nem nevetséges, hanem szomorú. Bíró elvtársnak ezt szóvá tették egy aktívaülésen, és ő – az aktívaülés jegyzőkönyvéből is tanúsíthatóan – visszaszólt: Igen, én adtam ki az utasítást. Amikor ezzel kapcsolatban vita alakult ki, azt mondta: nem baj, legalább a műszakiak megtanulnak dolgozni.

A minisztérium iparigazgatósága több milliárd forint felett diszponál szabadon és helyesen – ugyanakkor a műszaki prémiumoknál egy 200 forintos tételt 22 lépcsőn keresztül és csak a miniszter saját kezű aláírásával lehet kifizetni.

Az a véleményem tehát, hogy az a voluntarizmus, amelyről Kiss Árpád is szót ejtett, különösen bántotta a műszaki és gazdasági értelmiséget – a kettőt együtt akarom kezelni. Általában az volt a helyzet, hogy fentről jött egy kitűzött szám, és a szakmai embereknek az volt a feladata, hogy azt bontsák tovább. Még most is ott tartunk, hogy amikor a második ötéves terv irányelveiben a műszaki és a gazdasági szakemberek még mindig ellentmondásokat véltek felfedezni, és ezt a felső vezetés előtt feltárták, akkor arra kaptak utasítást, hogy elemzés helyett a számokat bontsák megfelelően alacsonyabb színvonalra.

Meg kell mondanom, hogy a műszakiak visszaszorítása a felsőbb döntéseknél olyan komoly nehézségeket okozott, mint például az olajprobléma. Volt olyan geológus, aki egy évvel ezelőtt megmondta...

KISS ÁRPÁD: Volt olyan, aki öt évvel ezelőtt! – (*Közbekiáltások: Papp Simon!*)¹² ...és ugyanígy az energiahelyzetnek az évi alakulását is jól ismerték az energia-szakemberek, azonban az a bizonyos kincstári optimizmus (*Élénk derűlség és taps.*) igen komoly károkat okozott.

Az a véleményem, hogy a műszaki értelmiség szavát most már meghallgatják. Javasolom, hogy a meghallgatások alkalmával a vezetők az egyik fülükbe tegyenek vattát, hogy ne menjen ki rajta az, amit a másik fülükön meghallanak. Ritka esetben történik a döntés helyes irányban.

A következő téma, amelyről beszélni szeretnék: műszaki elszigeteltségünk. Erről már Kiss Árpád elvtárs, valamint az előttem felszólaló elvtárs is beszélt, azonban szeretnék ennek mélyebb kihatásaira és összefüggéseire utalni. Nem tudjuk, hogy a felső vezetés mit kíván a műszakiaktól. Nyilvánvaló, hogy ma már

¹¹ A Ganz Hajógyárat nevezték el a Román Munkáspárt vezetőjéről.

¹² Papp Simon (1886–1970) geológus, akadémikus, a Magyar–amerikai Olajipari Rt. vezérigazgatója, az olajipar államosításakor hamis vádak alapján elítélték, 1955-ben szabadult.

nem kívánja tőlünk, hogy minden gyártmányból minden típust fejlesszünk. Ez természetesen abszurdum lenne, bár hosszú éveken át ez volt a kívánság. Most már csak bizonyos gyártmánycsoportokat akarnak gyártani, ami nagyon helyes.

Példaképpen kiragadom az autóbuzsipart és a híradástechnikát. Ezek magyar nemzeti profilok. Ahhoz, hogy jó autóbuszokat tudjunk gyártani, különleges szerkezeti acélokra van szükség. Ahhoz, hogy könnyű legyen az autóbusz, különleges alumíniumfajtákra, üveggel erősített műanyagra van szükség. Ahhoz, hogy a legmodernebb rugózást alkalmazzuk, speciális gumitömlőkre van szükség. Mindegyik olyan téma, amit egy külföldi Ikarus gyár úgy old meg, hogy bemegy egy boltba, és megvásárolja azokat. Nálunk azonban mindegyiket egy kutatóintézetnek kell kiadni, mert hiányzanak. Nálunk az elektromos iparban a szigetelő- és a műanyagok százai szükségesek a modern gyártáshoz, azonban ezeknek az igénybevételéről nem tudunk gondoskodni, mert mindent magunk akarunk kifejleszteni.

A híradástechnikai gyártmányok fejlesztéséhez különféle alap-, segéd- és félgyártmányok szükségesek. Ez azt jelenti, hogy majdnem az egész kutatási frontot tovább kell vinni azért, hogy tartani tudjuk a kiválasztott néhány területen a gyártás színvonalát. Ez azt jelenti, hogy mivel külföldön 2500 millió ember él, Magyarországon 10 millió, tehát az egy főre jutó szellemi kapacitás szervezettségének 250-szer akkorának kell lennie, mint a világ átlaga. (*Élénk taps.*) Nem akarok frázisokat mondani, de frázissal úgy lehetne ezt jellemezni, hogy ez burzsoá nacionalizmus.

Ez egyrészt túlfeszített feladatok elé állítja a magyar fejlesztési apparátust, másrészt lehetetlenné teszi, hogy a fejlesztési apparátus jól dolgozzék, hiszen a sokszor ismétlődő kutatások miatt nem jut idő arra, hogy Magyarországon az igenis meglévő jó gondolatokat továbbfejlesszék. Külföldön a fejlődés abban az irányban halad, hogy centralizálódik a kutatás. Óriási kutatóintézetek jönnek létre, amelyek több nagy trösztnek a közös kezdeményezésére alakulnak, és ezért mind költségesebbé válik a báziskutatás.

Hogyan segítenek magukon a kisebb cégek? Részben úgy, hogy amit nem kell nekik gyártaniuk, azt külföldről veszik. Csak egy példát mondok ezzel kapcsolatban. A BMW gyár motorkerékpár- és autókonstruktőrjei világhírűek, mégis úgy döntöttek, hogy nem szerkesztenek önálló törpeautót, hanem a kis olasz vállalat Isettájának a licencét veszik meg. Így kétévi fejlesztő munkát takarítottak meg, és kihasználhatták a konjunkturális lehetőségeket.

Egyszóval nekünk is bizonyos mértékben ebbe az irányba kell törekednünk. Ha nálunk a kutatásban vagy a fejlesztésben valahol szűk a keresztmetszet, akkor az irányelv az, hogy adjunk teljes prémiumot, adjunk esetleg túlórárt, ami azt jelenti, hogy a felsőbb vezetés tudomásul veszi, hogy legjobb mérnökeink gyakran napi 14 órát dolgoznak. Véleményem szerint ez a műszaki ember lebecsülé-

séhez vezet. Nem jól gazdálkodunk a műszakiak életével. Ha el is tekintenénk ettől – amitől semmiképen sem lehet eltekinteni –, hogy nem marad szabad idejük arra, hogy családjuk körében legyenek, akkor is csak azt lehet venni, hogy önálló gondolat a 16. munkaóra után nem fog születni. Azonkívül az illető nem tud lépést tartani a modern technikával, mert nem tud olvasni, és nem tud tanulni. Ez az állam közvetlen érdekét is veszélyezteti.

A kibontakozás útját részletjavaslatokkal is alá lehet támasztani. A fő kérdés azonban az, hogy a műszakiakat mind közvetlen, mind közvetett megbecsülésben kell részesíteni, és sokkal nagyobb figyelemmel kell kezelni. Tehát egyrészt nagyobb gondot kell fordítani rájuk, mint emberekre, másrészt a legfelsőbb vezetés döntéseinél is elsősorban a szakemberek véleményét kell meghallgatni. Az embernek az az érzése, hogy ha tárgyal felsőbb szervekkel, bizonyos szintig megértésre talál a műszakiak gondolatai. De mint ahogyan a Magas-Tátrában bizonyos szint felett megszűnik az erdő, és kezdődnek a sziklás tömegek, ugyanúgy bizonyos szinttől felfelé jönnek vissza a kritizált tervszámok és keretszámok. Az volna tehát a helyes, ha begyepesítenénk azokat a felsőbb rétegeket. *(Élénk taps.)* Azt hiszem, hogy így sokkal hamarabb előre tudnánk jutni. *(Élénk taps.)*

KÁZMÉR SÁNDOR: Ankétunk egyik névtelen résztvevője kéri, hogy a felszólalóknak kérdéseket lehessen feltenni. Azt hiszem, hogy ehhez hozzá lehet járulni. *(Helyeslés.)*

Benedek Albert elvtárs azt kérdezi: „Van-e remény a kezdő mérnökök fizetésének emelésére és a gyakorlati idő csökkentésére?”

Szívós Péter elvtárs pedig: „Milyen volt a valóságban Nagy Imre iparpolitikája, és mennyiben felelős Nagy Imre az 1953–54-es ipari züllésért?”

Szólásra következik Máté György elvtárs.

MÁTÉ GYÖRGY: Ott szeretném folytatni, ahol Sándor Péter elvtárs abbahagyta. Sándor elvtárs ugyanis igen helyesen mutatott rá, hogy a műszaki fejlesztésnek a nehézségeit, ellentmondásait nemcsak a gazdasági mechanizmus terén kell keresni, ahogy ez az elmúlt hónapoknak a vitáiban megmutatkozott, hanem a műszaki fejlesztés területén jelentkező ellentmondásoknak megvannak a politikai forrásai, a politikai gyökerei a sztálinista politikában, a dogmatikus módszerekben is, amelyek gátolják a műszaki előrehaladást. Annál is inkább egyetértünk Sándor elvtárral, mert ha megnézzük például az NDK, vagy Csehszlovákia ipari fejlődését, ahol tudvalevőleg azonos gazdasági mechanizmus van, akkor láthatjuk, hogy sokkal nagyobb eredményekről számolhatnak be, mert ott nem hatolt olyan mélyre az úgynevezett sztálini tanítás. És ez nem is véletlen, mert ennek nálunk voltak a legtanulékonyabb tanítványai, amint ez ismeretes. *(Taps.)*

Mennyiben gátolták a mi műszaki előrehaladásunkat a sztálinista dogmatikus nézetek? Azt hiszem, hogy elsősorban az osztályharc állandó éleződésének elmélete fejeződött ki a műszaki értelmiség és az értelmiség egésze iránti bizalmatlanságban. Olyan légkört eredményezett, hogy senki sem volt elég jó. Nem volt jó az értelmiségi, mert értelmiségi volt. Nem volt jó a régi értelmiségi, mert régi volt. A végén már nem volt jó a munkásértelmiségi sem, mert az meg értelmiségi volt.

Ez a légkör teljesen gátolt mindenféle alkotó műszaki munkát és igaza van Sándor elvtársnak abban is, hogy ha a műszaki munka nem is éppen művészeti munka, de alkotó munka, az alkotó munkához pedig megfelelő, az alkotást elősegítő légkörre van szükség. Nem lehet műszaki fejlesztést végezni akkor, amikor elvi vitákat hivatali-hatalmi úton intéznek el. Úgy vélem ezért, hogy helyes, ha gondolkodunk azon, hogyan teremtsük meg a mi közéletünkben a műszaki alkotó munka és a műszaki viták szabadságát, hogyan honosítsuk meg műszaki közéletünkben azt a helyes elvet, hogy virágozzék minden virág a technikai fejlődés területén is.¹³ (*Taps.*)

Az értelmiséggel, sőt azt lehet mondani, hogy az egész néppel szembeni bizalmatlansághoz kapcsolódik a titkosságnak az indokolatlansága. Nemcsak az úgynevezett éberségre gondolok, amely teljesen gátolta vagy gátolja – nem tudom, hogy momentán hogyan áll ez a kérdés – a kutatóintézeteknek a munkáját, hanem gondolok a nemzetközi műszaki és gazdasági kapcsolatokra, arra a körre, amely a mi nemzetközi gazdasági kapcsolatainkat körülveszi, arra a tényre, hogy nemzetközi műszaki kapcsolataink jó részét még ma is a külföldi átvevőkön keresztül bonyolítjuk le. Azt hiszem, hogy nem kell ecsetelnem, milyen károsan hat a nemzetközi kapcsolatokra, hogy a baráti országokat a magyar gyárakban szinte az átvevőkön keresztül ismerjük meg. Azt hiszem, hogy ez nem kedvező sem a kapcsolatok, sem a barátság szempontjából. Úgy vélem, hogy mielőbb szükséges lenne a baráti országok mérnökei közötti baráti és közvetlen kapcsolatoknak a megteremtése és az átvevőkkel való kapcsolatoknak a korlátok közé szorítása. (*Taps.*)

A másik terület, amelyen e dogmatikus nézetek jelentkeztek és igen károsan jelentkeztek, a technikai fejlesztésnek, egyáltalán a technikának a lebecsülése volt. Úgy vélem, hogy amikor az egyik oldalon hatalmas pazarlás folyt, ugyanakkor a másik oldalon oktan takarékoság volt észlelhető a technikai fejlesztés terén. Az az elv uralkodott, hogy a műszaki fejlesztést ingyen kell csinálni. Ennek

¹³ „Hadd virágozzék minden évszak virága együtt, hadd versenyezzenek a gondolkodás különböző iskolái.” 1956 júniusában a Kínai Kommunista Párt által meghirdetett jelszó, amely a szabad véleménynyilvánítást kívánta serkenteni – manipulatív célzattal. A korszak értelmisége nagy reményeket fűzött ehhez a politikai áramlathoz.

az elvnek fő képviselője maga Rákosi Mátyás volt, aki az 1955 novemberi ülésen ki is nyilatkozta, hogy fejlesszenek, de pénzt ne kérjenek hozzá. Nem tudom, hogyan gondolták, amikor a baráti országokban is, a velünk versengő külföldi országokban is egyre nagyobb összegeket költenek fejlesztésre. Mintavételre, szerszámgépmintának a megvásárlására vagy alkatrészcsoporthoz, szerkezeteknek a megvásárlására éveken keresztül ígérgettek nekünk összegeket, devizát, megállapodást, mindent és nem jött be jóformán semmi. Azt hiszem tehát, igyekezni kellene, hogy ezen a területen ténylegesen történjék valami az ígérgetésen túl.

Ugyanez vonatkozik a laboratóriumokra. Ígértek üzemi laboratóriumokat, mert elismerték, hogy szükséges. Összehasonlításként: a mi gyárunk üzemi laboratóriumában csak tizedannyi ember dolgozik, mint a hasonló szovjet, vagy csehszlovák gyáraknak az üzemi laboratóriumában. Változás nincs ezen a vonalon.

A harmadik, amire már Sándor elvtárs is rámutatott, az a kémhisztéria, amely a műszaki területen oda vezetett, hogy mindennel szemben elzárkóztunk, ami külföldi, attól is, akitől és amiből tanulhattunk volna, és ennek következménye az, hogy mindent előlről kezdünk. Licencvásárlásáról a magyar műszaki fejlődés területén az elmúlt nyolc évben alig hallottunk, holott ezeket a problémákat, amelyeket Sándor elvtárs említett, azon keresztül is meg lehet oldani, hogy nemcsak importálunk olyan eszközöket, amelyeket nem tudunk kikutatni, hanem megvásároljuk a licenciát, és akkor elkezdjük csinálni ott, ahol a külföld most tart.

Ezekre a hatásokra akartam rámutatni és egyetértek azokkal az elvtársakkal, akik azt mondják, hogy új gazdasági mechanizmus kell, kedvezőbb feltételek kellene a műszaki fejlődés számára. Az üzemekben önálló gazdálkodás, a vezetésben demokratizmus! Szeretném azonban aláhúzni, hogy a műszaki fejlesztés legfőbb gátjai nálunk éppen politikai gátak. A műszaki fejlesztést előrevinni csak egy új gazdaságpolitika alapján lehet.

Van-e ilyen programunk? Van! Az 1953. júniusi program és az 1954. októberi határozat.¹⁴ Mind a két okmány, mint ismeretes, helyesen, az ország adottságainak megfelelően írta elő a fejlesztési célkitűzéseket is. Az élet igazolta ezeket a dokumentumokat annyiban is, amennyiben megvalósították, kis részben, nagyobb részben pedig – sajnos – annyiban, hogy rájöttünk arra, hogy hiba volt nem

¹⁴ 1953. június 27–28-án ülésezett az MDP KV és határozta el, hogy az Országgyűlésen Nagy Imre, az új miniszterelnök új kormányprogramot hirdet meg. 1954. október 1–3-án az MDP KV ülésén Nagy Imre átmenetileg főlénybe kerül Rákosival szemben.

megvalósítani. Érthetetlen ezek után, hogy Marosán elvtárs¹⁵ az elmúlt hetekben azt követelte Nagy Imre elvtárstól, akinek nagy része volt ezeknek a programoknak a meghatározásában, hogy ő gyakoroljon önkritikát. Nem értem, amit a hozzászóló vagy kérdező kérdezett, mivel nem ismerem ezeket a belső dolgokat, csak az írásokat és azok az írások, amelyek Nagy Imre gazdaságpolitikájával kapcsolatban tőle származnak, az életben, a gyakorlatban, fájdalmas tényeken keresztül beigazolódtak. Miért gyakoroljon most ezek után önkritikát Nagy Imre?! (*Ütemesen nagy taps.*) Így például a gépgyártás területén ezek a határozatok követelték a precíziós gépek gyártásának a megteremtését. Helyes-e ez az elgondolás? Okvetlenül helyes, mert gyártásuk gazdaságos, ezeknek a gépeknek piacuk van. Ugyanakkor reális és megvalósítható, mert gyártási hagyományaink lehetővé teszik ezeknek a gépeknek a gyártását. Ha azonban megnézi az ember, hogy 1953 óta, most 1956 végéig mi történt ezen a területen, hogy jelenlegi gyártási profilunkban mennyire szerepelnek ezek a gépek, akkor azt látjuk, mintha mi sem történt volna. Pedig ha két-három évvel ezelőtt hozzáfogtunk volna ehhez a feladathoz, ahogy az érvényes párt- és kormányhatározatok megkövetelték, akkor ma már sokkal egészségesebb gyártási gazdaságossággal számolhatnánk, mint amilyennel számolhatunk. Tény, hogy gazdasági mechanizmusunknak a nehézkessége mellett hozzájárult az elmaradáshoz a tehetetlenség is, amely az ipari vezető szerveknél tapasztalható. Azt lehet mondani, hogy az ipari vezető szervek iparpolitikájában a véletlennek van döntő szerepe. Ha megnézi az ember, hogy például hogyan mérlegelik a kisautógyártás meghonosítását, akkor nem látjuk, hogy ezt a kérdést megfelelően előkészítve, műszaki és gazdasági számításokkal alátámasztva döntötték volna el. Hogy hogyan dől el egy ilyen kérdés, az a mi számunkra, üzemi mérnökök számára rejtelem. Lehet, hogy a vezetésben dolgozó elvtársak rá tudnak majd világítani. Úgy vélem azonban, nem szükségszerű az, hogy iparvezetőségünk tevékenysége felől ilyen tájékozatlanok legyünk, mert volt nekünk egy nagyon jól működő iparvezető szervünk néhány évvel ezelőtt, a NIK.¹⁶ Akik annak idején az iparban dolgoztak, jól tudják, hogy a mérnökök a nagyüzemekben egyáltalán nem szidták a NIK-et, mint most például a KGM-et, hanem nagyon szerették, mert igen komoly és hasznos tanácsokat, igen komoly és magas színvonalú irányítást kaptak onnan, amelyet most nem kapnak meg a különböző iparigazgatóságoktól. Hogy miért, arra majd visszatérünk.

¹⁵ Marosán Györgyöt csak 1956 tavaszán helyezték szabadlábra és már 1956 júliusában visszakerült a vezetésbe, tagja lett a PB-nek, kinevezték miniszterelnök-helyettesnek és csatlakozott Gerő Ernő és a pártvezetés Nagy Imre-ellenes politikájához.

¹⁶ Nehézipari Központ.

KÁZMÉR SÁNDOR elnök: Máté elvtárs beszédideje lejárt! (*Halljuk! Halljuk!*)

MÁTÉ GYÖRGY: Nem akarom elvenni a többi hozzászóló elvtárs kenyerét. Mégis fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy ennyi huzavona és bonyolult harc után, mi a biztosíték arra, hogy a műszaki úton következetesen végig fogunk menni, hogy a júliusi határozatban¹⁷ előírt gazdaságpolitikai követelményeket végre is fogjuk hajtani? Mi a biztosíték annak, hogy a restaurációs kísérleteknek gátat vetünk? Én úgy gondolom, hogy új gazdasági politikát, amelyet a határozat rögzít, csakis politikai tartalmával együttesen, a demokratizmus légkörében, a népfrontpolitikával együttesen, az egész nép összefogása alapján lehet végrehajtani. Nem lehet külön az egyik oldalon erőszakosan dogmatikus, általános politikát csinálni, és a másik oldalon egy külön demokratikus gazdaságpolitikát. Ilyet nem lehet csinálni! Ez fából vaskarika! Vagy végigvisszük a népfront politikáját egészében, és ugyanakkor megvalósítjuk az iparban és a népgazdaság egészében az új szakasz gazdaságpolitikáját, amelytől várható a műszaki fejlesztés előrehaladása, vagy pedig továbbra is egy helyben fogunk topogni.

Hogyan történhet ez meg nálunk? Úgy vélem, hogy van ennek egy biztató jele és ha az elvtársak talán nagyon távoli példának is fogják venni, mégis el kell mondanom, hogy mielőtt idejöttem, végigmentem üzemünk nagyöntőjének műhelyén, ahol a falújságon fenn voltak a napokban eltemetett mártírjaink¹⁸ képei. Tintával alá volt írva: „Nem felejtünk!”¹⁹ Ezeket a képeket az üzemnek a munkásai tették ki, láthatóan anélkül, hogy felülről bármiféle utasítást, vagy szempontot kaptak volna. Enélkül írták oda, hogy nem felejtünk. Megértették, hogy miről volt és van itt szó.

A második biztosíték arra, hogy megvalósulhat az új gazdaságpolitika és politika: annak követelése, amit az egyik vasárnap a *Népszavában* vetett fel Horváth Zoltán,²⁰ akinek értékelésével egyet kell értenem. Azt írta, hogy azokat kell a különböző döntő pontokra állítani, akik ezt a júliusi politikát megbízhatóan, következetesen és ingadozás nélkül akarják és csinálják! (*Taps.*) Nem kétséges, hogy a műszaki fejlesztés meggyorsítása szempontjából ez lesz a legfontosabb biztosíték. (*Taps.*)

¹⁷ Az MDP KV-nak a Rákosi Mátyást a vezetésből eltávolító, 1956. júliusi határozatára utal.

¹⁸ A rehabilitált Rajk Lászlót és három társát 1956. október 6-án temették el.

¹⁹ Szász Béla a sorstársak nevében, 1956. október 6-án elmondott gyászbeszédéből vett, gyorsan szállóigévé vált idézet.

²⁰ Horváth Zoltán, a lap főszerkesztője 80 hónapos börtönbüntetése után 1956 tavaszán szabadult és több jelentős vezércikket írt a *Népszavába*: Megújuló szakszervezeti mozgalmunk, 1956. szept. 9., Sajtószabadság és szocialista demokrácia, 1956. szept. 16., Számadás, 1956. szept. 30.

KÁZMÉR SÁNDOR elnök: A következő kérdés érkezett be: „Mi a meztelen igazság a magyar uránérc és annak további sorsa körül?” (*Hosszan tartó nagy taps.*)

Ugyanezt a kérdést teszi fel egy másik elvtárs: „Választ szeretnék kapni arra, hogy a megindult magyar uránérctermelés és -feldolgozás miért nélkülözi – bizonyos építészeti feladatok leszámításával – a magyar szakemberek részvételét?” (*Élénk taps.*) (*Tovább olvassa*): „Ezenkívül még arra, hogy ennek felhasználásáról miért nem ad értesítést, ismertetést sem a terv, sem a beszámoló, vagy egyéb program, jöllehet – a híresztelések szerint – az mind mennyiségileg, mind minőségileg jelentős.”

Kérem az elvtársakat, hogy gömbölyűbb betűkkel írjanak, mert nehéz elolvasni. Azt hiszem, hogy majd a végén fog ezekre Kiss elvtárs válaszolni. (*Élénk felkiáltások: Nem! Most!*)

KISS ÁRPÁD: (*Élénk taps*) Elsősorban korrekcióval kezdem. Nem felel meg a tényeknek, hogy magyar mérnökök nem dolgoznak a magyar uránérciparban. Én irányítottam oda körülbelül 25-30 mérnököt. Miután azonban az egész iparág rendkívül fiatal, fiatalok a mérnökök – és Önök emiatt a kollégáiktól nem értesülhettek róla. Nemcsak az építészetben fognak ezek dolgozni, hanem például a Technológiai Tervező Intézetben is dolgozik öt fiatal mérnök. Azért nem több – bár nagy szükség lenne rá –, mert nem Budapest térségében van az üzem, és nem nagyon szívesen mennek oda a fiatal mérnökök. (*Felkiáltások: Nono!*)

Bárkinek a jelentkezését szívesen veszem, százas létszámig elfogadok jelentkezést. (*Közbekiáltás: Állítólag szovjet mérnökök havi tízezer forint fizetést kapnak!*) (*Közbeszólások: Annyiért mi is elmegyünk. – Élénk taps.*) Ez csak „állítólag”, és miután az ágazatot én irányítottam, tényként közlöm, hogy a szovjet mérnökök teljesen azonos besorolással bírnak a magyar mérnökökkel. Az külön kérdés, amelyről én sem vagyok tájékozódva, de feltételezhető, hogy kiküldetési díjakat és egyebeket kapnak, amit nem a magyar állam fedez. A magyar állam tanácsadóiként vannak itt és teljesen egyenlő besorolással bírnak a magyar mérnökökkel. Ugyanez a helyzet, ha magyar szakemberek mennek ki a Szovjetunióba. Ha három hónapnál hosszabb időre mennek, akkor a vállalatnál alkalmazotti besorolást kapnak. Családjuk idehaza kapja a fizetést, odakint pedig a besorolás szerinti fizetést kapja a magyar mérnök.

Úgy gondolom, hogy arra a feltett kérdésre, hogy mi a meztelen igazság a magyar uránérc és annak további sorsa körül, Önök nem kívánnak itt tőlünk mérlegszámokat, mert hiszen ez nem is fórum arra, hogy a tervet itt megtárgyaljuk. De a mai megbeszéléssel, a műszaki fejlesztés kérdésével összefügg, hogy a magyar energiaszükséglet fedezésére bőven elegendő, és ezt a Magyar Népköztársaság területén bányászott uránérc – bármilyen fejlesztést előirányozva –

biztosítani fogja. (*Élénk taps.*) Az is természetes, hogy ha a Nyugat embargóra teszi az ércet, úgy velük szemben mi is embargóra tesszük.

Az erőművet azért nem építik hamarabb, mert anyagi erőforrásaink szűkösek. Ma – ugyebár Sebestyén elvtárs?²¹ – három és félszeres a fajlagos építési költség?

SEBESTYÉN JÁNOS: Igen!

KISS ÁRPÁD: Egy olyan ország, mint a mienk, ahol négy év óta állandóan kapacitáshiánnyal küszködünk, kétszer is meggondolja, hogy holnapután legyen-e száz megawattos erőműve, vagy hat év múlva atomerőműve. Most tehát az a célunk, hogy a legkisebb fajlagos költségű hőerőművekkel a kapacitáshiánnyon enyhítsünk. Az erőműtervek készítése egyébként ez év decemberében elkezdődik. A szovjet szakemberekre, mint tanácsadókra, azért volt szükség, mert még ilyen tanácsadás mellett is előfordulnak olyan ipari megbetegedések, amelyek feltétlenül elkerülendők, mivel ipari károkat okozhatnak.

Mennyiért vásárolják az USA-ban az urániumércet? Szíveskedjenek megnézni...

SEBESTYÉN JÁNOS: A tavalyi atomkonferencia anyaga közli.

KISS ÁRPÁD: Azt mindenesetre közölhetem, hogy a világpiaci ár felett termelünk, mint ipari ágazataink legnagyobb részében, ennél fogva ez is dotációt igényelne. A világpiaci árak csak a legutóbbi időkben alakultak ki, ha jól emlékszem, ércben uránkilogrammonként tíz dollár körül alakult ki mostanában. Tekintettel arra, hogy a magyar bányászat ipari méretekben még nem folyik, ezért az önköltsége sem alakult ki. Kezdeti stádiumban önköltségi számokra következtetni sem merek még. (*Felkiáltások: Mennyiért adjuk?*) Tekintettel arra, hogy ipari méretekben még nem történik termelés, nem adjuk el.

KÁZMÉR SÁNDOR: Következik Mogyoródi Ferenc. Utána Nagy Elek, a Csepel Fémművek esztergályosa.

MOGYORÓSI FERENC: Azok közé tartozom, akik most végezték el a műszaki egyetemet, és most behívtak tartalékos tisztii tanfolyamra. Mihelyt elvégeztem az egyetemet, kezembe kaptam az oklevelet. Elmentem a MÁV-hoz. Itt mindjárt egy problémám merült fel. A MÁV azt mondta: Lehet, hogy van oklevelem, lehet, hogy nincs, ők ezt nem hajlandók elismerni. Ez volt az első

²¹ Sebestyén János, gépészmérnök, (1911–) a Dunai Vasmű igazgatója, a Nehézipari Minisztérium energetikai miniszterhelyettese.

biztosítani fogja. (*Élénk taps.*) Az is természetes, hogy ha a Nyugat embargóra teszi az ércet, úgy velük szemben mi is embargóra tesszük.

Az erőművet azért nem építik hamarább, mert anyagi erőforrásaink szűkösek. Ma – ugyebár Sebestyén elvtárs?²¹ – három és félszeres a fajlagos építési költség?

SEBESTYÉN JÁNOS: Igen!

KISS ÁRPÁD: Egy olyan ország, mint a mienk, ahol négy év óta állandóan kapacitáshiánnyal küszködünk, kétszer is meggondolja, hogy holnapután legyen-e száz megawattos erőműve, vagy hat év múlva atomerőműve. Most tehát az a célunk, hogy a legkisebb fajlagos költségű hőerőművekkel a kapacitáshiánnyon enyhítsünk. Az erőműtervek készítése egyébként ez év decemberében elkezdődik. A szovjet szakemberekre, mint tanácsadókra, azért volt szükség, mert még ilyen tanácsadás mellett is előfordulnak olyan ipari megbetegedések, amelyek feltétlenül elkerülendők, mivel ipari károkat okozhatnak.

Mennyiért vásárolják az USA-ban az urániumércet? Szíveskedjenek megnézni...

SEBESTYÉN JÁNOS: A tavalyi atomkonferencia anyaga közli.

KISS ÁRPÁD: Azt mindenesetre közölhetem, hogy a világpiaci ár felett termelünk, mint ipari ágazataink legnagyobb részében, ennél fogva ez is dotációt igényelne. A világpiaci árak csak a legutóbbi időkben alakultak ki, ha jól emlékszem, ércben uránkilogrammonként tíz dollár körül alakult ki mostanában. Tekintettel arra, hogy a magyar bányászat ipari méretekben még nem folyik, ezért az önköltsége sem alakult ki. Kezdeti stádiumban önköltségi számokra következtetni sem merek még. (*Felkiáltások: Mennyiért adjuk?*) Tekintettel arra, hogy ipari méretekben még nem történik termelés, nem adjuk el.

KÁZMÉR SÁNDOR: Következik Mogyoródi Ferenc. Utána Nagy Elek, a Csepel Fémművek esztergályosa.

MOGYORÓSI FERENC: Azok közé tartozom, akik most végezték el a műszaki egyetemet, és most behívtak tartalékos tiszti tanfolyamra. Mihelyt elvégeztem az egyetemet, kezembe kaptam az oklevelet. Elmentem a MÁV-hoz. Itt mindjárt egy problémám merült fel. A MÁV azt mondta: Lehet, hogy van oklevelem, lehet, hogy nincs, ők ezt nem hajlandók elismerni. Ez volt az első

²¹ Sebestyén János, gépészmérnök, (1911–) a Dunai Vasmű igazgatója, a Nehézipari Minisztérium energetikai miniszterhelyettese.

meglepetésem kint az életben. A másik pedig az, hogy az új műszaki értelmiséget teljes bizalmatlansággal fogadták az üzemben. Ez megmutatkozott abban, hogy amikor bármilyen javaslattal fordultunk az üzem vezetőségéhez, mindjárt azzal utasítottak vissza bennünket: barátom, maga csak tegye le előbb a vasúti szakvizsgát.

A következő problémánk az volt, hogy körülnéztünk az üzemben, és azt tapasztaltuk, hogy régi, tapasztalt mérnökök vannak beosztva osztályvezető-helyettesnek, vagy egyszerű beosztottnak, holott az osztályvezető kisképzettségű volt mozdonyvezető, vagy hasonló. Megkérdeztem az üzemi párttitkár elvtársat, hogy mi erről a véleménye. Azt mondta, hogy ezek az elvtársak azért kerültek osztályvezetői állásba, mert 1945 után káderhiányuk volt, mégpedig itt üzemi viszonylatban műszaki káderek hiányoztak. Felmerült bennünk ez a kérdés, hogy nem mi vagyunk-e már azok az ifjú mérnökök, akik már ezek közé a káderek közé tartozunk? Mi nem élvezzük-e már a párt bizalmát, vagy mi még azokhoz tartozunk, akikkel szemben bizalmatlannak kell lenni? Azt hisszük, hogy nem.

További tapasztalatunk, hogy példának okáért akkor, amikor az ember mint fiatal mérnök, beleszól az üzemnek olyan problémáiba, amelyeket minisztériumi fórumról oldanak meg, akkor azt tanácsolják, hogy jobb, ha ehhez a témához nem szól hozzá. Például az történik, hogy bemegyek az egyik osztályra, ahol az osztályvezető azt mondja nekem, hogy az osztály munkáját 50 százalékos létszámmal meg tudná oldani. Erre azt kérdezem, miért nem építenek le, mire azt felelte: Ja, barátom, akkor engem megvernének. És amikor az ember azt mondja: Majd én szólok, erre azt feleli: Ne szóljon, mert akkor esetleg ő kerül erre a sorsra. Így fogadják egyes helyeken az új, ifjú műszaki értelmiséget. Azt hiszem, hogy ez mindnyájunk problémája. Szeretném, ha megvizsgálnák központi fórumról, és másként viszonyulnának azokhoz, akik már nem bizalmatlanok, hanem a megbízható elemekhez tartozunk.

Egy további dolog: ha az ember valamilyen műszaki problémában javaslatot tesz, akkor megkérdezik, hogy milyen folyóiratból, vagy honnan vette, és ha nincsen valamilyen alapja arra, hogy valamelyik külföldi folyóiraatra támaszkodjon, akkor mosolyognak rajta, és nem veszik figyelembe. Hiába mondja, hogy az egyetemen tanulta, azt mondják: Maga még fiatal!

Egy további dolog, hogy az üzemekben igyekeznek a szovjet folyóiratokat egy az egy arányban lemásolni. Kérdem, hogy nem kötelességünk-e nekünk, műszakiaknak valamilyen magyar technikai színvonalat, önálló magyar technikai színvonalat megteremteni, és nemcsak a külföldre támaszkodni. A fiatalságnak az a feladata, hogy önállóan oldja meg a feladatokat.

Már az egyetemen felvetődött egy másik problémánk, ez pedig az volt, hogy jöttek az új első évesek és arról panaszkodtak, hogy a középiskolában mennyit kellett nekik tanulni. Ezt a panaszukat egészen komolyan vették, holott semmi

alapjuk sincs rá. Sajnos a mi középiskolásaink általános intelligenciája nagyon alacsony. Miért? Azért, mert közoktatásunk talán azt veszi alapul, hogy minél többen elvégezhessek az iskolát és azért – mondjuk – nem követeli meg azt a magas színvonalat, amelyet meg kellene követelni. És mi volt nálunk a műszaki egyetemen? Három félévet leszámítva, kettőzött munkát el tudtunk volna végezni. Mi tehát a tanulság? Az, hogy nem használták ki az új értelmiség tehetségét úgy, ahogyan a magyar ipar értékesíthetné. Most tehát azt javasolom, hogy fordítsanak nagyobb gondot a mérnökképzésben a minőségre és nem a mennyiségre! Mert csak egy előadónknak a szavát tudom idézni: Egy rossz mérnök többet árt a magyar iparban, mint ha húsz jó hiányzik. Azt hiszem, hogy igaz van. (*Felkiáltás: Ez önkritika volt? – Felkiáltások: Idő! Idő! – Taps.*)

Egy másik ilyen felmerült probléma az, hogy... (*Felkiáltások: Idő!*)

KÁZMÉR SÁNDOR elnök: Szólásra következik Nagy Elek, utána Mosóczi Ferenc.²²

NAGY ELEK: Elvtársak! Én fizikai dolgozó vagyok. A volt Rákosi Művekben, a Csepel Vas- és Fémművekben dolgozom, horizontál esztergapadon. Mégis eljöttem ide a Petőfi Körbe, mert érdekel, és mert mi, fizikai dolgozók nagyon keveset hallunk a Petőfi Körben lefolyó vitákról. Csak annyit, amennyit ír a napilap, az újság.

Megmondom, hogy bizonyos fals képet alakítottam ki magamban, mint ahogy ma meggyőződtem róla, mert sokkal érdekesebb és értékebb dolgok is felmerülnek, mint azok a bizonyos hozzászólások, amelyeket annak idején élesen kidomborított a sajtó. Szokjanak hozzá az elvtársak, hogy lassanként egyre több fizikai dolgozó is el fog jönni ezekre a vitákra. (*Nagy taps.*) Nagyon érdeklődnek a fizikai dolgozók ezek iránt a kérdések iránt. Ma is harc folyt az üzemben a belépőjegyekért, a meghívókért. Legalább ötven kérdezték, hogy van-e már meghívóm. Nem tudjuk pontosan, hogy kell-e vagy sem, de már zugpiaci árakat is hajlandók adni, (*Derültség.*) mint ahogyan időnként az *Irodalmi Újság*ért is 10 forintokat²³ kínálnak.

Rátérve a lényegre: érdekel bennünket a műszaki fejlesztés. Mi közvetlenül az Önök munkájából élünk, közvetlenül az Önök munkáját hajtjuk végre, valósítjuk meg a gyakorlatban. Természetesen senki sem kérdezi, hogy könnyebb, vagy nehezebb körülmények között, fejlettebb, vagy fejletlenebb technológiával több vagy kevesebb pénzt bírok-e keresni, mint ahogy ez Önöket is érdekli. Nekem az

²² Kázmér Sándor átadja az elnöki tisztelet Hegedűs B. Andrásnak.

²³ Az *Irodalmi Újság* hivatalos ára 1 forint volt.

a nézetem, ami itt a felsorolásokban is elhangzott, hogy a műszaki fejlesztés kérdése nem is annyira műszaki kérdés, hanem inkább gazdaságpolitikai és pénzügyi-politikai kérdés. Én is egyetértek ezekkel a problémákkal, mert nálunk az üzemben is ezek a problémák vetődnek fel.

Nem tudok átfogó képet adni az elvtársaknak a magyar iparról. Én csak egy nagyobb műhelyben dolgozom, Közép-Európa legnagyobb szerszámgyégyárának egyik műhelyében. Nem tudok az uránércekről, de tudok arról, amit látok és bizony nagyon rosszat látok. Műszaki fejlesztés nálunk több mint négy-öt esztendeje nem volt. Ugyanazzal a technológiával forgácsolok ma, mint négy évvel ezelőtt. Ugyanazokat a szerszámgépeket, több-kevesebb – inkább kevesebb, mint több – konstrukciós változtatással készítjük a világpiacra most is, mint készítettük ezelőtt pár esztendeje. Ugyanakkor azonban meg kell mondanom azt is, hogy az újságok elég gyakran írták, hogy fejlődött a technológia, jobb a géppark, termelékenyebb a munka. És bizony itt-ott megcsappant a bérünk. Tisztában vagyok azzal, hogy a bér nagyon sokszor úgy csökkent, hogy kijött, hogy x munkadarab értékéből le kell venni ennyi és ennyi percet, mert az üzemre ennyi van kiróva. Konkrétan, a mi esetünkben, a nagyműhelyre 33 százalék jutott. A műszaki értelmiségiek, a technikusok vagy a műszaki tisztviselők nekiálltak és ehhez a megállapított normához gyártottak technológiát. Felteszem azonban a kérdést, hogy ha ilyen módon megy, akkor végeredményben beszélhetünk-e műszaki normáról, vagy pedig ez a norma is csak egy becsült norma, amelyet majd újra műszaki alapokra kell helyezni. Mert a mi gépeink négy év alatt ebben a mennyiségi hajzában annyira leromlottak, olyan rossz minőségűvé váltak, hogy század-milliméteres tűrésekkel kell dolgozni olyan gépen, amelynek pontossága tizedben-kéttizedben fejezhető ki. Vagy műszaki fejlesztés-e az, ami üzemünkben elkezdődött: megcsinálták a tárcsamarót, kipróbálták, ugyanakkor fényképezték is, mikor kipróbálták. Jó pár ezer forint! Műszaki fejlesztésnek nevezhető-e, hogy csoportmarókat kezdenek használni? Nyilván felsőbb noszogatásra több tízezer forintot befektettek a csoportmaróba és hat hónapja ott porosodik. De fényképet csináltak róla, bemutatták, közhírré tették, de minden maradt a régiben, tehát nem alkalmazzuk ezeket az új technológiákat. Szerintem ez a fotósoknak volt műszaki fejlesztés, de nem nekünk! (*Taps.*)

Nincs pénz a kutatásokra és egyebekre. Valóban így néz ki, de tudunk mi javasolni! A meglévő technológiának, a termelés műszaki feltételeinek felülbírálatával, józanabb gazdálkodással meg tudnánk takarítani annyit, hogy – nem tudom, összeg szerint mennyi a beruházási keretük a kutatóintézeteknek – hogy még fel bírnanak állítani jó pár üzemi vagy központi intézetet. De nagyon drága luxus, amikor megcsinálnak 4-500 000 forintért készülékeket, körülbelül 1920-as technológiai adatok alapján és le bírunk rajtuk forgácsolni három öntvényt. A felületi kéreg kemény, mert hőkezelés már nincsen. (*Taps.*) Három darabot le

bírok rajta forgácsolni, utána vagy kiselejtezik a készüléket úgy, hogy például a mi háború alatti légvédelmi pincéink tele vannak tömve milliós készülékekkel, vagy pedig, amikor felszólunk, hogy cseréljék ki a vídiakést keményfémre, azt a választ kapjuk, hogy az talán 10-15 000 forint és annyi pénzünk nincsen.

Érdekes tünetek vannak a mi üzemünkben. A horizontálos csoport, a művezető mind gyalus. Kiváló horizontálosaink mentek el idegen cégekhez. Ugyanakkor kénytelenek hozzá nem értő embert kinevezni művezetésre. Művezetéssel, mint ilyennel nagyon gyéren lehet találkozni, inkább csak a diszpécsterszolgálatban.

Én négy év alatt egyszer voltam a kőbányai szerszámgyárban bemutatón. Nálunk, sajnos, nincs megszervezve, bár nekünk olcsóbb lenne megszervezni, mert nekünk csak át kellene menni a Csepel Vasművekbe. De belépővel! Mert csak így közlekedhetünk saját gyárainkban. (*Taps.*)

Úgy vélem, hogy az elvtársak kívánalma jogos a külföldi utazásra. De nekünk is jogos kívánságunk, hogy nézhesse meg a magyar legalább a másik portát (*Taps.*), hogyan áll ott a széna, mert a jelen pillanatban úgy érezzük, hogy nem jól áll.

Bennünket nem ösztönöz a műszaki fejlesztésre semmi, pedig mi is tudnánk. Elismerem, hogy a miniszter elvtársak jobban tudják irányítani a minisztériumot, mint esetleg mi, de én jobban tudok horizontálni, mint a miniszter elvtárs. (*Taps.*) És én is szeretnék továbbfejlődni, de vajmi kevés lehetőségem van rá. Az elvtársakban látok reménységet arra, hogy valamilyen formában nekünk is megteremtik ezeket a lehetőségeket. Ha kijön hozzánk az üzembe egy fiatal mérnök, nyilván tele a tarisznyája, a feje, mind szeretne dolgozni, ugyanakkor azonban berakják őket az irodákba. Jellemző adatokat tudnék felsorolni. Egyetlen üzemvezetőnek sincs mérnöki végzettsége, nem beszélve a gyárigazgatókról és egyebekről. (*Ütemes taps.*) Nagyon furcsának tartom ezeket a dolgokat, mert véleményem szerint a műszaki fejlesztés elsősorban mérnöki probléma. Az a mérnök azonban, akit betesznek egy szerkesztői irodába és másológépeket végeztetnek vele, az nem nagyon sokat fog tenni a műszaki fejlesztés érdekében. Az előbb elmondottam, hogy mi sem fogunk. Azért nem, mert nem vagyunk érdekelve sem a minőségi munkában, sem a műszaki fejlesztésben. Arra törekszünk, hogy éppen hogy átcsússzunk a meón,²⁴ mert akkor többet kapunk. Igyekszem 200 százalékot csinálni. Senki nem fizeti meg nekem, ha a furatot finom kaliberrel csinálom. Három-négy század a tőrés. Még öttel is elengedik. Ez ösztönöz. Meg kell értenünk, hogy a szocialista öntudat, a munkafegyelem megnyilvánul ugyan, de puszta szocialista öntudatból megélni nem lehet. (*Taps.*) A piacról élünk.

²⁴ Minőség-ellenőrzési osztály.

Az üzemben kiadtak egy brosúrát, hogy fejlesszük a gyártmányokat. Beadtam egy javaslatot. Részleteiben nagyon érdekes. Bent volt hat hónapig. Visszakaptam: „Az elvtárs javaslata érdekes, de mi közben kiadtuk a szerkesztőknek, ők fogják megoldani.” Miért rabolták el tőlem azt a sok időt?! Rajzolgattam, számígtattam, de eleve érdektelenné vagyunk téve. Az újítások ügye évekig elhúzódik.

Ugyanakkor vannak olyan rendeletek, amelyek megint a pénzre vetődnek vissza. Leveszik vagy nem veszik le a normát. Bürokratikus intézkedések is akadályoznak bennünket. Van például a KGM-nek egy rendelete arról, hogy a művezető köteles betartatni velünk a technológiai utasítást, senki sem térhet el tőle. Mert – a következő bekezdés – ha valamely művezető észreveszi, hogy valaki fejlettebb technológiával dolgozik, akkor haladéktalanul jelentenie kell a munkaügyi osztálynak a norma végett. Fából vaskarika! Ha betartja, akkor hogyan veszi észre?! (*Taps.*)

Ezek a dolgok is kötnek bennünket és nem tudunk normálisan dolgozni. Kiölik bennünk az érdeklődést. Nem véletlen, hogy mi érdeklődünk ezek iránt a viták iránt. Egyéni nézetem szerint az egész műszaki fejlesztés kérdése elsősorban politikai, gazdasági, gazdaságpolitikai kérdés. Ezen a téren kell valamilyen rendet csinálni.

Amit elmondottam, az egy csepp a tengerben. Mindenki tudna többet mondani. Tőlem nagyobb nem telik. De a tengernek egy cseppjében is benne van az egész tenger. Vegyék az elvtársak úgy, hogy mi így látjuk és bizony nagyon sokszor haragszunk Önökre azért, mert magukban látjuk az indítóokat, hogy javaslatunk nem megy tovább, vagy nincs megoldva. Ezekből a vitákból azonban látjuk, hogy nem egészen így áll. Úgy látom, hogy én sem tudok és senki nem fog tudni átfogó képet adni arról, hogyan lehetne megjavítani ezeket a helyzeteket. Salvus víz erre nincsen, ez közös munkából fog kijönni. Inkább arra kérem az itt lévő műszaki elvtársakat, hogy többet foglalkozzanak velünk, hogy a munkások is többet keressenek. Hiszen sokszor szeretnénk mi valami nagyot csinálni, minden ember szeretne, de nem tudunk. Nem áll módunkban. Önök nagyon keveset foglalkoznak velünk. Pedig a júliusi határozat óta fel kell keresni a minisztériumoknak, a tömegszervezeteknek a dolgozókat. Azóta is jönnek technikusok látogatni az üzemekbe – de az bizonyos, hogy nem láttunk egy minisztert, miniszterhelyettest, vagy szakszervezeti vezetőt, aki lejött volna hozzánk, és beszélt volna a mi problémáinkról. Feltételezem, hogy önökkel is ugyanígy áll a helyzet. Próbáljunk tehát valamit segíteni ezekben a kérdésekben. (*Hosszan tartó, élénk, ütemes taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Nagy elvtárs hozzászólását nagy örömmel hallgattuk valamennyien – és azt hiszem, valamennyiünkben felmerült az a kívánság, hogy a jövőben a Petőfi Kör rendezvényeire minél nagyobb számmal

jöjjenek el munkások, akik meghallgatják az itt elhangzott véleményeket. (*Élénk közbeszólások: A Sportcsarnokba!*) Ezért felkérem azokat az elvtársakat, akik érdeklődnek a Petőfi Kör vitái iránt, hozzák magukkal barátaikat. (*Élénk közbeszólások: A Sportcsarnokba!*)

Egy kérdés, illetve bírálat érkezett az elnökséghez: (*Olvassa.*) „Kérjük, hogy határozottan utasítsák rendre azokat, akik sértő módon és durván bekiabálnak a hozzászólások alatt – amint az előző hozzászólás esetén, Mogyorósi elvtársnál tették. Ezzel azt a szellemet hozzák be, amelyet eddig minden hozzászóló elítélt. Felháborító az ember, a műszaki ember lebecsülése. Tiltakozunk az ilyen formában megnyilatkozó emberi önérzet megbántása ellen, és éppen az új, fiatal műszaki ember lebecsülése ellen.” (*Élénk taps.*)

Weissburg János, a Híradástechnikai Ipari Kutatóintézetből, azt kérdezi, hogy miért nem szüntetik meg a kutatók és tervezők újítási tevékenységét korlátozó jogszabályokat. Azt mondja: elhangzott az a kijelentés, hogy sokan akarnak hozzászólni a híradástechnika területéről. Ez nem véletlen, mert ezen a területen valamikor az élen voltunk – ma le vagyunk maradva. Ki van tűzve országos feladatként: hozzátok be ezt. Be is akarjuk hozni, ezért sok a problémánk. Ezeket akarjuk itt elmondani. Mondanivalónk nemcsak egyéni, hanem sok tekintetben közérdekű és országos jellegű.

Következik Mosóczi Ferenc elvtárs. Utána Fischer Ferenc elvtárs, a Híradástechnikai Ipari Kutatóintézetből.

MOSÓCZI FERENC: Kedves elvtársak! Az első hozzászólásban szó volt a legutóbbi értelmiségi határozatról. Nem értek egyet azzal az elvtárral, aki erről a határozatról úgy beszélt, mint amely sok problémánkat megoldotta. Sajnos, nekem a gyakorlatból az a benyomásom, hogy ez az értelmiségi határozat – sok helyes megállapítása ellenére is – a gyakorlati végrehajtás során nagyon sok nézeteltérést szült az értelmiségiek között. Miben látom ezt, mint kutatóintézeti dolgozó? Nálunk – az értelmiségi határozat végrehajtásának eredményeként – kiéleződött, elmélyült a harc az adminisztratív és a műszaki dolgozók között amiatt, hogy a végrehajtás során anyagi előnyöket élveztek a műszakiak. Ez nagyon helyes, és ennek örültünk is mindannyian, azonban az a körülmény, hogy az értelmiség másik részét a kutatóintézetekben nem juttatták anyagi előnyökhöz, oda vezetett, hogy bizonyos nézeteltérések még jobban felszínre jöttek.

Ezért arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az értelmiségi határozat végrehajtásakor nagyobb körültekintéssel foglalkozzanak az egyes minisztériumok. Megemlítem, hogy például a vegyipari minisztérium kötelékébe tartozó kutatóintézeteknél még nem rendezték azokat a kérdéseket, amelyeket elhatároztak, és a fizetésjavításokat, amelyeknek ösztönzőleg kellett volna hatniuk, még mindig

nem hajtották végre, például a Fémipari Kutatóintézetben, holott a mellette lévő Vasipari Kutatóintézet és mások is megoldották.

Szeretném felvetni azt a problémát, vajon létezik-e a fiatal és az öreg műszaki értelmiség között különbség? Helyes-e nekünk erről a kérdéstről ezen a fórumon is úgy beszélni, hogy fiatal és öreg műszaki értelmiség. Véleményem szerint helyesebb volna, ha a köztudatban a problémát nem úgy vetnénk fel, hogy a fiatalok és öregek közötti nézeteltérés és a fiatalok előtérbe helyezése, illetve az öregek háttérbe szorítása, vagy akár megfordítva – hanem inkább úgy kell felvetni a problémát, hogy megvalósítjuk-e azt az elvet, hogy a műszaki értelmiségieket szakképzettségük szerint megfelelően értékeljük akár fiatalokról, akár öregekről van szó –, vagy pedig elnyomunk egyes tehetségeket, akár fiatal-, akár öregkorban legyenek is azok.

Azt hiszem, hogy ha a megkülönböztetést nem tesszük meg más szempontból, csak a képzettség és a rendszerünk érdekében kifejtett tevékenység alapján – értem alatta elsősorban a műszaki tevékenységet –, akkor nyitott kapukat döngötünk.

Szeretném felvetni, hogy vajon segíti-e napjainkban a bizalom az értelmiség, konkrétan a műszaki értelmiség munkáját, amellyel felső társadalmi és kormányzati szervek az értelmiségiek felé fordulnak. Vajon nem volna-e szükség arra, hogy nagyobb bizalommal viseltessünk mind az üzemi, mind a kutatóintézeti munkában foglalkoztatott műszaki értelmiség iránt? Nem volna-e helyes nagyobb hatáskört adni az üzemi kutatómunkában a műszaki értelmiségieknek? Nem volna-e helyes a vezető munkakörökben szakembereket alkalmazni? (*Élénk taps.*) Gondolok az üzemi munkára, elsősorban arra, de általában az irányító munkára, a minisztériumokra, a Tervhivatalra is. Sokkal eredményesebb és határozottabb intézkedések születnének akkor, ha a felső irányítást is hozzáértők végeznék.

Van egy általános kutatóintézeti probléma, mégpedig az, hogy a kutatóintézetek kísérleti adatai és elért eredményei már körülbelül fele-fele arányban nem titkosak. Ez azonban még mindig nem biztosíték arra, hogy azokat hasznosítsák is a műszaki fejlesztés különböző feladatainak megoldásánál. Nagyon kevesen építik be az üzemek terveibe a kutatóintézetek eredményeit. Ennek nemcsak az az oka, hogy a kutatóintézetek nem propagálják kellőképpen az eredményeiket. Itt is lehetne nagyobb aktivitást kifejteni és nagyobb lehetőségeket nyújtani a kutatóintézeti eredmények propagálására. De az is fennáll az üzemeknél, hogy nem azért nem vezetik be az új eredményeket, vagy az új műszaki technológiákat, mintha féltékenyek volnának, hanem azért, mert olyan megkötöttségek vannak az új technológia bevezetése terén, hogy a fennálló rendelkezéseket nem lehet áthágni. Azonkívül anyagbeszerzési nehézségek vannak, ami miatt a prototípusok elkészítése hosszabb időbe telik, mint amennyit az a bizonyos berendezés

produkál, vagy pedig az az eset áll fenn, hogy mire a prototípussal az intézet elkészül, akkorra már nem időszerű.

Ezért javasolom, hogy a műszaki segítségről szóló sok beszéd helyett olyan átfogó intézkedés lásson napvilágot, amely nagyobb súlyt ad a kutatóintézetek munkájának, és nagyobb lehetőségeket ad a kutatóintézetek eredményeinek megvalósításához az egyes üzemekben.

Az elvtársak általában beszéltek a kutatásról. Itt szeretném hangsúlyozni azt a nézetet, hogy mivel kevés pénzünk van, ezért az anyaggazdálkodás terén centrálisabban kell gazdálkodni, ezt mondta Kiss Árpád elvtárs. Véleményem szerint a kutatásokra sincs olyan sok pénz, hogy a nagyszámú – azt hiszem, hogy hatvan – kutatóintézet egymástól függetlenül, egymástól eltitkolva végezzen kutatásokat. Ebből sok eredménytelen munka származik, ami felesleges pénzkiadással, valamint szellemi értékek elpocsékolásával jár. Például arra vezet, hogy a hazai kokszyártás kérdéseinek megoldásával nem a nehézipari kutatóintézet foglalkozik elsősorban, amelynek ez a feladata volna, hanem ezzel a problémával még két-három kutatóintézet foglalkozik, nagyon sok esetben nem kellő koordinációval. Viszont olyan kutatóintézetek, mint például a bányászati kutatóintézet, amelynek a magyar szénkincs helyes és gazdaságos kinyerését kellett volna célul kitűznie, foglalkozik kokszosítási kérdésekkel, és a sztálinvárosi kokszyolómű különböző berendezéseit akarja rendbe hozni. Tehát, fektessünk nagyobb súlyt a kutatóintézetek munkájának koordinálására. Legyen egy centrális szerv, amely egybehangolja a kutatóintézetek problémáit, és ha szükséges, ugyanazon problémának a megoldására több kutatóintézet a kutatóit is fogja össze.

Máté György elvtárs azt vetette fel, hogy van-e biztosíték arra, hogy gazdaságpolitikánk, amely most úgy néz ki, hogy helyes úton halad, meg is oldja azokat a feladatokat, amelyeket célul tűzött ki? Ezzel kapcsolatban csak egy gondolatot szeretnék felvetni. Azt az iparpolitikát, amelyet most kormányunk és pártunk kitűzött, nehéz megvalósítani olyanokkal, akik az első ötéves terv feszítéséért harcoltak; nehéz megoldani olyanokkal, akik az első ötéves terv során nem a dolgozók érdekeit képviselték. *(Élénk taps.)* Nehezen tudom én elképzelni, hogy azok, akik tegnap még a „mindent bele a nehéziparba!” célért agitáltak, ma képesek lennének magukat becsületesen átállítani a nép érdekében végzett gazdaságpolitika megvalósítására. *(Élénk taps.)*

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Hozzászólásra következik Fischer Ferenc elvtárs. Utána Demeter József elvtárs, a Magyar Optikai Művektől.

FISCHER FERENC: Ha a magyar iparfejlesztés problémáiról beszélünk, akkor szükséges, hogy egy pillantást vessünk az elmúlt évek során elkövetett hibákra, amelyeknek következménye a magyar ipar leromlása. Ez mind a nyugati

államok, mind a népi demokratikus országok iparához képest lemaradásra vezett. Úgy néz ki, mintha a magyar ipar irányítói még ma sem lennének tisztában azzal, hogy tulajdonképpen mit kellene fejleszteni Magyarországon. Pedig erről az utolsó időben gyakran esik szó.

Példaképpen megemlítem a magyar híradás-technikai ipar helyzetét. Ez az iparág a magyarországi viszonyoknak a legjobban megfelel, mivel munkaigényes, és kevés nyersanyagra van szükség. Magyarország egyik legjobb exportcikke volt a háború előtt és a háború után a rádiócső és az izzólámpa, és minden épeszű embernek az volt a véleménye, hogy ezt az iparágat, amelyből az ország – persze csak részben – él, modernizálni és fejleszteni kell, hogy lépést tudjunk tartani a külföldi vállalatok gyors fejlődésével.

Nem ez történt. Iparunk vezetői úgy vélekedtek, hogy ezt a fejlődést csak fejteni kell, de enni adni neki nem szükséges. (*Taps.*) Így nem került sor új gépek vásárlására, modernizálásra, gyártmányfejlesztésre. A perspektivikus kutatásokat pedig, amelyeket az egyes kutatóintézetek folytattak, egyenesen károsnak tekintették. A haszon, amelyért többek között a híradás-technikai ipar dolgozik, különböző kalandos vállalkozásokra lett elherdálva. (*Taps.*) Felépült egy olyan óriási arányú nehézipar, amelynek Magyarországon nincs megfelelő nyersanyagbázisa. (*Taps.*) Még citromültetvényekre, tea- és gyapottermelésre is jutottak százmilliók, csak éppen a biztosan jövedelmező iparágak nem kaptak megfelelő anyagi segítséget. (*Taps.*) Azt a kevés pénzt, amely ezeknek a gyáraknak rendelkezésére állott, csupán arra használták fel, hogy régen elavult, nagy terjedelmű, de kis teljesítményű gépek duplikálásával még jobban fokozzák a mennyiségi termelést. A helyzet ezzel csak romlott. Helyszűke miatt viszont modernizálásra akkor sem került sor, hanem építeni kezdtek és az új épületeket ócska gépekkel megtölteni.

Az idősebb, tapasztalt szakemberek látták ezeket a hibákat, és megmondták a következményeket, minek folytán eltávolították őket. (*Taps.*) A vezető pozíciók a kontraszelekció következtében szűk látókörű, tudatlan emberekkel teltek meg és azt a rablógazdálkodást, amely következett, nyugodtan a dilettánsok rémuralmának nevezhetjük. (*Taps.*) A többtermelést nem ésszerű fejlesztéssel és modernizálással, hanem munkaversennyel és normaszűkítéssel akarták elérni. Nem látták be, hogy ha a munkabérben filléreket takarítanak meg, akkor az ésszerűtlen munkatempó miatt emelkedő selejtben milliókat veszítenek. (*Taps.*) A technológiai fegyelem felbomlott. De nemcsak műszaki vonalon, hanem adminisztratív vonalon is egyre rosszabb a helyzet. A legkülönbözőbb felsőbb szervek mindig más és más mutatószámokat és kimutatásokat kértek úgy, hogy a műszaki gárda egyre kevesebbet ért rá a termeléssel foglalkozni.

Egy további súlyos hiba, ami még ma is fennáll, hogy egyes felelős vezetők még mindig nem látják be, hogy az optimális termelés nem százszázalékos

kihasználás esetén érhető el. Ez pedig nemcsak a százszázalékos gépkihhasználásra vonatkozik, hanem az ember kihasználására is. A géppark egy bizonyos részének jól karbantartott állapotban tartalékban kell maradnia. De nem lehet sem a tervező, sem a gyártásirányító mérnöktől, technikustól, vagy egyéb fizikai dolgozótól sem azt kívánni, hogy naponta 480 percig robotoljon, mint egy gép. (*Taps.*) Az ember sokkal eredményesebben tud dolgozni, ha ráér néha gondolkodni, amire különben a hajsolt munka nem hagy időt. (*Taps.*)

És a fiatal értelmiség helyzete? A fiatal mérnökök a gyárakban gyakran nem találták meg helyüket. A felsőbb vezetés tehetetlensége és durva hibái demoralizálták őket és elment a munkától a kedvük. Hozzájárult még ehhez az is, hogy a legtöbb esetben nem kaptak tehetségüknek és képességüknek megfelelő munkakört. Mindezt olyan körülmények között, hogy inkább másfelé pályáztak, például tanszékekre és egyéb helyekre.

Az előbb elmondott hibák javításának legfontosabb feltétele – a szakemberek helyes felhasználása. Nem remélhető, hogy a magyar ipar talpra álljon, ha nem gondoskodunk elsősorban arról, hogy a felelős állásokat megfelelő tudású és tapasztalatú szakemberekkel töltsük be. (*Taps.*) A ma még mindig alárendelt munkakörben dolgozó idősebb, tapasztalt mérnököknek tudásuknak és tapasztalatuknak megfelelő szerepet kell adni a magyar ipar vezetésében. A fiataloknak pedig lehetőséget arra, hogy tanuljanak.

Még egy kérdést szeretnék röviden érinteni: A magyar híradástechnika ma olyan állapotban van, hogy nem hiszem, hogy apró kis organizatorikus, illetőleg adminisztrációs ténykedésekkel és intézkedésekkel rendbe lehetne hozni. Itt van például a kutatóintézeteknek a helyzete. Sok helyen azt hangoztatják, hogy a kutatóintézeteket – amelyek hosszú és sok átszervezés után végre egyszer megállapodtak és most kezdenek végre rentábilisan dolgozni, eredményeket létrehozni – hozzá kell csapni a gyárakhoz. Véleményem szerint ez nem változtatna semmit, mert a kutatóintézetek, például a híradástechnikában, ma is híradástechnikai problémákkal foglalkoznak, ugyanúgy, mint az átszervezés után. Nem hiszem ellenben, hogy ha egy dezorganizált gyár mellé egy kutatóintézetet helyeznek – amely pillanatnyilag jó kezekben van – az lényegesen fog segíteni a gyáron. Az Egyesült Izzóban például az a helyzet – hogy ezt a legnagyobb híradástechnikai gyárat említsem –, hogy ma többet termel, mint amennyit a gyár adottsága és felszereltsége, gépi berendezése szerint termelnie szabad volna. Még modernizálás esetén, tehát jó gépek beszerzése esetén, nagy teljesítményű gépek beszerzése esetén sem lehetne azonnal 50 vagy 20 százalékkal emelni a tervet. A mai viszonyok mellett viszont, amikor egyelőre még úgy néz ki, hogy kezdeményezés sem történt gépek behozatalára, egyetlenegy lehetne csinálni: a gyártási mennyiséget csökkenteni, hogy legalább olyan minőségi szintet tudjunk tartani, amely megfelel a mai vákuumtechnikai gyártmányoknak és a világszínvonalnak. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Demeter József elvtárs következik a Magyar Optikai Művekből. Utána Sárosi Lajos elvtárs a Földalatti Vasúttól.

Néhány ügyrendi javaslat érkezett, szeretném felolvasni őket. Az egyik: „Kérjük a többi hallgatókat, hogy kicsit kevesebbet tapsoljanak, mert elveszik a hozzászólók 10 percének értékes idejét.” Azt hiszem, hogy ezzel egyet lehet érteni. (*Nem.*) Fenntartom álláspontomat. (*Felkiáltások: Mi is!*) Akkor az elvtársak tovább fognak tapsolni. (*Taps.*) Mindenesetre köszönöm, amit én kaptam.

Lóránd Sára²⁵ elvtársnő tájékoztató levelet írt ide, amely a következőképpen szól: „A tárgyilagosság kedvéért szeretném közölni, hogy 1954-ben Nagy Imre aláírással kapott a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkársága egy MT-rendeletet, amelyet ténylegesen az MT nem tárgyalt meg és amely arra kötelezett bennünket, hogy műszaki tudományos tapasztalatcserére, tanulmányútra, dokumentációkra az előző évben fordított keretet 1954-ben a felére csökkentsük.”

Lóránd Sára elvtársnő, aki valószínűleg ott dolgozik, pontosan ismeri a helyzetet. Csak azt szeretném megjegyezni, hogy felesleges volt azt írnia, hogy „a tárgyilagosság kedvéért”, mert minden irányú megjegyzéseket beolvastunk a mikrofonba és szükségtelen ilyen tendenciózusan kezelni... (*Helyeslés.*)

Végül sokan reklamálják, hogy nem készül jegyzőkönyv. Be kell jelentenem, hogy a magnetofonnak itt van a kis mikrofonja. A magnetofon a TTIT tulajdona, a félreértések elkerülése végett. Ennek alapján a jegyzőkönyvet utólag el fogjuk készíteni. Azonkívül két gyorsíró is itt van. (*Felkiáltások: Legközelebb a Sportcsarnokban! – További felkiáltások: A Népstadionban!*)

DEMETER JÓZSEF: Azt hiszem, hogy a műszeripar minden dolgozója örömmel vette tudomásul azt, amit második öt éves tervünk a műszeripar fejlesztésére fordít. Természetes is, ha azt vesszük, hogy egy híd exportálása esetén kilogrammonként körülbelül 9 forintot kapunk, ugyanakkor egy kilogramm műszerért 150-800 forintot tudunk kapni az exportban. Nézzük meg azonban, hogyan segíti ezt minisztériumunk és hogyan segítik felsőbb szerveink, vagy egyáltalán a kormányunk? Ha a műszeriparban valamilyen alapanyagot be akarunk szerezni, akkor mit tapasztalunk? Nemrégén lent voltunk Ózdon és finomhengereelt lemezt kértünk. Azt válaszolták, hogy sajnos, azt tonnaszámra nem tervezték számunkra, tehát nem szállíthatnak.

Azt hiszem, valamennyi műszergyár óhaját és kívánságát fejezzük ki akkor, amikor azt kérjük, hogy a mi alapanyaggyártó vállalataink termeljenek számunkra finomlemezt és finomöntéseket, a műszeriparban használatos anyagokat. Nem kell nekik azzal válaszolni, hogy számunkra ezt tonnaszámra nem határozták meg.

²⁵ Akkor a Minisztertanács munkatársa, utóbb a Külkereskedelmi Minisztérium főmérnöke.

A másik egy speciális kérdés. Tokodon kísérletezett az egyik mérnök elvtárs az optikában, a minisztérium azonban nem segítette üvegöntési kísérleteit. Éppen ezért az egyik, drága valutáért behozott üveget nem tudjuk Magyarországon előállítani, csupán azért, mert pár száz órát a kísérletezésre nem kapott, mert a kohóknak teljesíteniük kellett az üvegtermelési tervet. Melyik a drágább: 100-200 órát ráfordítani a kohóknak ilyen irányú kísérleti igénybevételére, vagy pedig sok tízezer-százezer forintot kifizetni külföldi anyagra?!

A másik! Valahány műszergyárnak – azt hiszem – a közös problémája a borítófesték behozatala. Magyarországon sehol nem gyártják, külföldről nem lehet elegendő mennyiségben behozni. Pedig csak néhány mázsáról volna szó.

Az optikusnak számolni kell számológéppel. Külföldön elektromos számológépekkel dolgoznak, nálunk pedig teknős masinát tekergetnek. Vajon kifizetődő-e, hogy ilyen módon használják ki a gazdag szellemi tevékenységgel rendelkező mérnökeinket, kutatóinkat.

Gátolja továbbá a műszeripar fejlődését a beruházások hiánya. Szeretném elmondani, hogy a Magyar Optikai Művek ez évben termelvényeinek körülbelül 43 százalékát szállítja külföldre. Ez az arány a jövő esztendőben tovább nő és azt hiszem, hogy az ötéves terv végén 73 százalékot fogunk elérni. Ugyanakkor azonban hiába kérünk egy 15 000 forintos gépet Svájcból, mert enélkül exportunkat nem tudjuk teljesíteni, nem hozzák be. Hozzanak be egyet, a legközelebbit már saját magunk megcsináljuk.

Szeretném példának felhozni, hogy lengyel elvtársak voltak itt mintegy négy évvel ezelőtt, és nekik akkor egy sem volt ebből a gépből. Most kint volt a mi küldöttségünk Lengyelországban és ott már négy van és ötöt most rendeltek ugyanebből a gépből. Kértük, hogy mintagépeket hozzunk be, és majd mi magunk gyártjuk ezután. Nem engedték meg, mert nincs rá valuta. Vajon nem volna-e gazdaságosabb, ha mi ezeket a mintagépeket behoznánk – és ennek érdekében pár ezer forint értékű devizát áldoznánk –, aminek a révén évenként mintegy 500 000 forintot tudnánk megtakarítani. Úgy látszik, hogy nálunk a gazdaságosság nem mindig számít.

A másik az új gyártmányok bevezetése. Az az érzésem, hogy nemcsak nálunk, de máshol is eleve halálra ítélik a korszerű, új gyártmányok bevezetését. Mi serkentse azt a célkitűzést, hogy új gyártmányokat vezessenek be nálunk? A fennálló miniszteri utasítások és törvények szerint nem szabad 7 százaléknál többet betervezni nyereségként, azonban 17 százalékot kell befizetni. Miből fedezzük ezt? A régi gyártmányainkból? Régi gyártmányaink korszerűtlenek, senkinek sem kellenek külföldön.

De érdemes-e új gyártmányt az üzemnek bevezetni, ha így kénytelen ráfizetni? Természetesen nem. Akik megpróbálják bevezetni, vagy eladósodnak, vagy valamiképpen a fejükre koppintanak a minisztériumok, hogy miért csinálják ezt

így. A műszaki és a fizikai dolgozó elvtársak azt beszélnek, hogy ha az imperialisták szándékosan képeznének ki ilyen tevékenységre diverzánsokat, akkor ezeket az eredményeket ők sem tudnák elérni.

Még egy dologról akarok beszélni: az önköltségcsökkentésről. Azt hiszem, valahogyan szatócspolitikát folytatunk. Mit jelent ez? Valószínűnek tartom, hogy nemcsak a mi gyárunkban, hanem mindenütt így lehet, az önköltségcsökkentést a normarendezés alapján próbáljuk elérni. Ez azt jelenti, hogy a munka intenzitását növeljük a műszaki színvonal emelése helyett. Amelyik gyárban betervezik az önköltségcsökkentést, például műszaki fejlesztési terveket hajtanak végre, hogy ezt ilyen és ilyen technológiai folyamattal lehet megoldani, és azt végre is hajtják, ott magasabb önköltségcsökkentést érnek el, mint a többi gyárban. A minisztérium kapva kap az alkalmon, és jövőre már nem azt tervezteti be, mint amit az előző évben, hanem az elért magasabb százalékot, és rákényszeríti a gyárat, hogy ezt az önköltségcsökkentést kell elérnie, tehát nagyobb befizetésre kényszeríti. Mi ebből a konklúzió? Ha egy gyár lusta, nem törekszik szándékosan az olcsóbb és gazdaságosabb gyártásra, ezt nem is tervezik meg, miután nem értek el eredményeket. Amelyik gyár azonban eredményes, azt kényszerítik, hogy még jobban sarcolja a normát, és ezáltal a munkának még nagyobb intenzitását próbálják elérni. Az az érzésem tehát, hogy nem a legfőbb értéket, az embert becsülik meg. És így nem érünk el műszaki fejlesztési nívót. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Következik Sárosi Lajos elvtárs a Földalatti Vasúttól. Utána Tóth G. István mérnök az Ipartervtől.

Ismét egy-két javaslat: Fésüs Lajos elvtárs írja: „Itt ülünk már két órája. A műszaki fejlesztésről van szó, de eddig egy szót sem hallottam a második magyar ipari forradalomról, márpedig anélkül a műszaki fejlesztésről beszélni nem lehet. Javasolom, hogy a mai vita folytatásaképpen rendezzünk vitát a második ipari forradalomról.”

Két ügyrendi jellegű javaslat is érkezett. Az egyik: megszületett-e a határozat, hogy kiadják a Petőfi Kör vitáit, vagy még mindig titkolódzás folyik Körünk körül. (*Taps.*)

A másik: Igen sok értékes javaslat elhangzik a Petőfi Kör vitáin. Feltétlenül szükséges volna megvalósítani, hogy ezeket a javaslatokat sajtó útján nyilvánosságra hozzák, mert ez biztosítaná gyorsabb megvalósításukat.

Azt hiszem, nem kell külön hangsúlyoznom, hogy a Petőfi Kör vezetősége nagyon örül annak, ha a Petőfi Kör vitáinak helyes és tárgyilagos a sajtóvisszhangja. Ezek az elmúlt három-négy hét folyamán örvendetesen megnöttek. Néhány lap – lényegében valamennyi napilap – ismertetéseket közöl a Petőfi Kör vitáiról. Most is felhasználjuk az alkalmat arra, hogy felkérjük a jelen lévő újságírókat, hogy a mai vitáról is számoljanak be.

Arra a javaslatunkra, amely a Petőfi Kör pedagógiai vitáján elhangzott, hogy a Szabad Ifjúság egy oldalt biztosítson egyszer egy héten a Petőfi Kör vitáinak ismertetése céljára, a DISZ Központi Vezetősége még nem adott választ. Reméljük, hogy ez kedvezően fog elintéződni.

Sajnos, ugyancsak nem tudok kedvező választ adni még a Petőfi Kör vitáinak kiadására vonatkozóan. Kivéve egy vitát. A tavaszi eredményes történešzvitánk egy-két héten belül az Ismeretterjesztő Társulat kiadásában könyv alakban meg fog jelenni.²⁶

Ami a külön lapot illeti, a Petőfi Kör vezetősége egyetért ezzel a javaslattal. Ismételten leszögezzük, hogy a fiatal értelmiségnek és az egyetemi hallgatóság-
nak országos politikai hetilapra van szüksége. Reméljük, hogy az illetékes szervek ezt a javaslatot is minél előbb kedvezően fogják elbírálni.

Közben jött egy levél, amelyben Valkó elvtárs a MTESZ-től közli, hogy a Műszaki Élet ezt a vitát lehozza. Köszönjük szépen.²⁷

Szigeti György javasolja, hogy Nagy Elek és Fischer Ferenc hozzászólását közöljék a rádióban. Azt hiszem, ezzel is egyet lehet érteni.

Mi az oka annak, hogy Ceglédi Lászlóné elvtársnő és mások most is a lépcsőn ülnek – és miért nincs megfelelő befogadó képességű terem? Nem olyan egyszerű ez a dolog. Ez az egyik legnagyobb befogadó képességű előadóterem Budapes-
ten... (*Élénk közbeszólások: A Sportcsarnok!*) ...A Sportcsarnok valóban nagyobb, sőt a Tiszti Ház is nagyobb,²⁸ de ott már történt egy-két baj. Az aulában viszont kiállítás van. Legközelebb meg fogjuk kérni a Közgazdaság-tudományi Egyetem vezetőségét, hogy az aulát bocsássa rendelkezésünkre.

Sárosi Lajos elvtársé a szó.

SÁROSI LAJOS: Kedves Kollégák! A Földalatti Vasútnál dolgozom. Valószínű, hogy a hallgatók közül sokan vannak, akik érdeklődnek a földalatti vasút iránt. A földalatti vasúttal kapcsolatban sok vitán vettem részt, sok szenvedélyes és éles vita volt erről. A mai vitán a műszaki fejlesztésről és a fiatal értelmiségről van szó. Ellenben ha valakinek valamilyen kérdése van a földalatti vasúttal kapcsolatban, akkor a hozzászólások után szívesen megadom a választ az elhang-

²⁶ A Petőfi Kör történešzvitája sem jelent meg végül könyv alakban. Már az is bátorságra vallott, hogy a TTIT stencilezett változatban kiadta a vitát, amely igen szűk körben vált hozzáférhetővé. A forradalom előtt ezenkívül csak a filozófiai vitát publikálta a *Filozófiai Értesítő* c. folyóirat. A többi vita csak 1989 után láthatott napvilágot jelen sorozatunkban.

²⁷ Valkó Endre, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének főtitkára. A vitát Aba Iván, a lap szerkesztője közlésre megszerkesztette, de a lap a forradalom kitörése után már nem jelent meg. November 4-e után nyilvánvalóan fel sem merülhetett a közlés.

²⁸ Utalás a Petőfi Kör sajtóvitájára.

zott kérdésekre – a legjobb tudomásom szerint elmondom azt, amit tudok –, de most ehhez a vitához szeretnék hozzászólni.

Amikor erre a vitára készültem, sokat gondolkoztam azon, hogy milyen vázlatot csináljak, és a sok vázlatkészítés között nem tudtam megtalálni, hogy melyik lesz a legjobb, amelynek az alapján megtarthatom hozzászólásomat. Most kissé elfogult vagyok, de mégis megkezdem hozzászólásomat, bár lehetséges, hogy nem a legjobb vázlat alapján. Úgy gondolom, hogy a fiatal műszaki értelmiség problémáiról kezdek beszélni – tehát a sorrendet megfordítom –, és utána beszélek a műszaki fejlesztés kérdéséről.

1946-ban kezdtem el az egyetemet, ahol mind többen voltunk olyan hallgatók, akik a tanulás és az anyagi gondok mellett politikával is foglalkoztunk, és – most már visszagondolva – talán kissé többet is foglalkoztunk politikával a kelleténél. Kikerülve az egyetemről, hamarosan rájöttem – nemcsak én, hanem a többi kollégám is –, hogy a munkahelyeken nem nagyon szeretik az ilyen politizáló fiatal mérnököket. Azt mondták, hogy először tanulják meg a szakmájukat, és azután járjon a szájuk. Hát igen, hol helyesen, hol helytelenül mondták, sokszor igazuk volt.

Két-három év után, amikor a mérnöki szakma egyes területeit alaposan megismertük, akkor sem lettünk sokkal kedveltebbek, legalábbis így tapasztaltam. Miért? Úgy éreztem, hogy bizonyos mértékig egyrészt a régi szakemberek voltak féltékenyek, másrészt a csupán politikai tudással rendelkező gazdasági vezetők. Olyan szakember, aki politikailag is képezi magát, politikai kérdésekkel is foglalkozik, valószínűleg – gondolták ők – jobban el tudja látni azokat a feladatokat, amelyeket pillanatnyilag ők, a csak szakemberek, vagy a csak politikailag képzettek végeztek. Sajnos, ezzel tudom megmagyarázni, hogy mint fiatal mérnök senkitől sem kaptam őszinte segítséget, őszinte támogatást a felmerülő szakmai és politikai kérdések megoldásában.

Mint fiatal műszaki értelmiségi, a műszaki fejlesztéssel kapcsolatban sokszor elkésérítő, hiábavaló küzdelmet folytattam, és sokszor egészen kétségbeestem egy-egy műszaki kérdés megvalósításakor. A Központi Vezetőség júliusi határozata után, és az azt megelőző novemberi határozat után – amely a műszaki fejlesztésről szólt – úgy éreztem, hogy sokkal könnyebbé vált a műszaki fejlesztés kérdéseivel való foglalkozás, és eredményesebben lehet műszaki kérdéseket megoldani a saját szakmánk területén.

Közben egy kérdés érkezett hozzám. Ígéretemhez híven, a végén fogok rá válaszolni. (*Élénk közbekiáltások: Most!*) A kérdés az, hogy meddig jutott a földalatti vasút építése? (*Élénk közbeszólások: A végén!*) Igen, a végén, és akkor talán mást is mondok a földalatti vasúttal kapcsolatban.

Most a határozatról szeretnék beszélni. Hogyan látom én szakmám területén, e két határozat után, a műszaki fejlesztés kérdését? Megmondom kereken, hogy

egy év után, amely eltelt a novemberi határozat óta, a magam és kollégáim munkáját megnézve, azt látom, hogy semmivel sem jutottunk előbbre az építőipar területén a műszaki fejlesztés kérdésében, sőt egyes esetekben most még nehezebb egy műszaki fejlesztési kérdést megoldani, mint annak idején.

Az építőipar területén dolgozom. Ha valahol olcsóbb építőanyagot akarunk használni, modernebb és újabb anyagot, akkor hogyan néz ez ki? A jelenlegi prémiumrendszer esetében kevesebb, illetve semmi prémiumot nem kap, aki olcsóbb anyaggal dolgozik. Ez így van. Azért nem kap prémiumot, mert az olcsóbb anyag után az egy főre jutó termelési érték kevesebb, és az anyag után járó rezsi is kevesebb, tehát kevesebbet tud megtakarítani, és így kisebb lesz az önköltségcsökkentés, tehát kevesebb lesz a prémium is. Ezen visszásság, tehát a jelenlegi termelői árrendszerben meglévő visszásság és a prémiumrendszerben meglévő visszásság, azt eredményezi, hogy a mi fiatal műszaki értelmiségünk azért, hogy dolgozó társainak tudjon prémiumot biztosítani, árkérdésekkel foglalkozik, és erről folytat szenvedélyes vitákat. A műszaki fejlesztés kérdésével azonban nem foglalkozik, mert az nem biztosít számára prémiumot, azért nem kap elismerést. Elismerést az kap, aki nagyszerűen teljesíti az önköltségtervet, mert egy árat különböző ügyeskedésekkel felemelt.

Szeretnék röviden beszélni az újításokról, mert ez eléggé sérelmes kérdés nálunk. Több mint egy éve foglalkozunk vállalatunknál a hazai pneumatikus betonszárító berendezés elkészítésével. Ez egy nagy jelentőségű építőipari gép lenne, amelyet külföldön, különösen Nyugaton már széles körben alkalmaznak. Ez év májusában elkészült egy prototípus és a kísérletek, majd a most folyó üzemi munka teljesen igazolták elképzeléseink helyességét. Ennek ellenére a KPM X. főosztálya csak parázs veszekedés után fogadta el a KPM területére, mint bevezetendő kísérleti újítást, de ez is csak terv maradt, mert, sajnos, több mint két hónapja várjuk, hogy melyik lesz az a KPM-munkahely... *(Felkiáltások: Idő!)*

A műszaki fejlesztésben tehát nehézségeink vannak. Számptalan elkeserítő dolog történt, de mi úgy látjuk, hogy a fejénél kell kezdeni a dolgot. Azokért a hibákért, amelyek az építőiparban vannak, először is Szijártó elvtárs és Bebrits elvtárs²⁹ a felelős. Mi azt az elvet valljuk, hogy a fejétől bűdösödik a hal. *(Taps.)* Nagyon szeretnénk, ha a mi miniszter elvtársaink titkárnőktől körülbástyázott szobáikból lejönnének munkahelyeinkre. Hat éve dolgozom már az építőiparban, de miniszterrel-miniszterhelyettessel munkahelyen még nem találkoztam. *(Máté György: Örüljön neki!)* Sajnos azoknak a kollégáimnak, akik találkoztak, nagyon szomorú tapasztalataik vannak. *(Derültség.)*

²⁹ Szijártó Lajos (1896–1966) építésügyi miniszter, Bebrits Lajos (1891–1963) közlekedés- és postaügyi miniszter. Tisztségükből október 24-én, illetve október 29-én váltották le őket.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Még egy pár kérdés érkezett, felolvassám őket.

Az első kérdés: „Nézeted szerint elkészül-e valaha a földalatti?” (*Derültség.*)

A második kérdés: „Mekkora százalék az állagveszteség az eddigi beruházásban és eddig mibe került a földalatti?” (*Kiss Árpáddal való rövid megbeszélés után*): „Éberségi” tárgyalás folyik. Azt hiszem, hogy Sárosi elvtársat olyan válaszok megadására még az egybegyűlt nagyszámú közönség sem kényszerítheti, amelyek kétségtelenül államtitkok tárgyát képezhetik. (*Felkiáltások: Miért államtitok?*) Az egy másik kérdés. (*Derültség.*) A magam részéről egyet értek, hogy nem kellene titoknak lennie, de Sárosi elvtárs most egy helytelenül érvényben lévő szabályt nem hághat át saját felelősségére sem.

SÁROSI LAJOS: Az első kérdés az volt, hogy nézetem szerint elkészül-e valaha a földalatti. Az első, amit szeretnék itt tisztázni, hogy a budapesti földalatti megépítésének műszaki akadályai nincsenek. A magyar mérnökök tanultak, tudnak már annyit, hogy Budapesten meg tudják építeni a földalattit. A földalatti vonalában nincsenek melegvíz-források, ahogyan sokan mesélik. Aki nem hiszi, jöjjön el holnap, megfürödhöz nálunk az ottani meleg vízben, de azután tüdőgyulladás, reuma és hasonló károk kigyógyítását már nem vállaljuk.

A másik kérdés az volt, hogy mikor épül meg a budapesti földalatti. Ez gazdasági kérdés: mikor adnak nekünk annyi pénzt, hogy meg tudjuk építeni. Az én véleményem szerint a földalatti építésének az elkezdése időszerű volt, mert Budapest olyan világváros, amelynél alacsonyabb lélekszámmal rendelkező olasz nagyvárosokban is van földalatti, mint amilyen Nápoly és Róma. Továbbá Budapestnek éppen az a sajátossága, hogy belvárosa sűrűn lakott, a gyári részek pedig kívül vannak, és ebből adódik, hogy nagy a távolsági forgalom. Hogy Budapesten nincs nagy autóforgalom, az bizonyos mértékig kétségtelenül mellett szól, hogy nincs még szükség földalattira. De azt mondjuk, hogy utolérjük és elhagyjuk Nyugatot. Ha nem is futballozom, de vagyok olyan optimista, hogy tíz év múlva nekem is lesz autóm.³⁰ (*Taps.*) Ha pedig az autóforgalom legalább olyan mértékben fejlődik, mint egy szegényebb kapitalista országban, akkor feltétlenül leszorul a felszíni közlekedés és földalattira szükség lesz. Márpedig, ha tíz év múlva szükség lesz a földalattira, akkor már holnap el kell kezdeni építeni. De nem úgy, ahogyan 1950-ben kezdtük, hogy mindent bele, nem számít semmi, hanem megfontoltan, okosan és csak annyi pénzzel, amennyi tényleg rendelkezésre áll. Az, amivel most el lehetne indítani a földalattit, egészen kis összeg. (*Közbeszólás: Az összegről is!*) Azt tudjuk, hogy először két és fél milliárd forint

³⁰ Magyarországon 1956 előtt szinte csak válogatott futballisták jutottak magán-személygépkocsihoz.

volt előirányozva a földalattira. Ez nem államtitok, annak idején benne volt az ötéves tervben. Ennek nem költöttük még el a felét sem arra, ami a földalattiban eddig benne van. A durva munkának – tehát a földalattitársaságok kiépítése, az alagutak – 60 százaléka elkészült. Az egész készültségi fok körülbelül 30-40 százalék.

Ezt azért mondom el, mert általában olyan híresztelések vannak, hogy milliárdokat költöttünk a földalattira. Nem költöttünk még egy milliárdot sem, csak közel annyit. (*Zaj.*) A földalattinak a jelenlegi állapota természetesen állandóan romlik, tehát ezért gazdaságos minél előbb befejezni ezt a vonalat. A szellőzők nincsenek meg és nincs teljesen befejezve a mélyépítési munkáknak nagy része. Azt hiszem, hogy az eddigi kérdésekre válaszoltam.

Pótlólag még beérkezett az a kérdés, hogy mi igaz abból, hogy a svédek vagy a svájciak elvállalták a földalatti befejezését bizonyos üzleti és nem politikai feltétellel. Én nem tudok róla. Vállalatomnál sem tudnak. Azok a miniszterhelyettesek, akikkel beszélek, szintén nem tudnak róla, legalábbis én nem tudok róla. Hivatalosan nem tudok. (*Derültség.*) Bocsánat, hogy mit beszélnek, az egy más dolog, viszont én hiszem, hogy ez nagyon jó üzleti vállalkozás lenne. (*Derültség.*)

A következő kérdés: (*Olvassa.*) „Igaz-e, hogy csak politikai okok miatt nem használják a földalattinak azt az állagmegóvó módszerét, hogy meszes vízzel teleengednék, ami évi körülbelül 40–60 millió forint megtakarítást jelentene?”

Többször elhangzott nálunk, hogy a megépült részt áraszák el – ezek szerint meszes vízzel – és akkor nem kell az állagot megóvni. Mindenesetre az évi 40–60 milliónál kevesebbet lehetne megtakarítani, ha ez a megoldás beválnék. Egyik munkahelyünkön ezt a módszert alkalmaztuk. De az a helyes állagmegóvás, ha a félig befejezett munkákat szigeteljük és minél előbb megindul a forgalom.

Újabb kérdés érkezett hozzám: (*Olvassa.*) „A műegyetemi hallgatók kérdezik, hogy az illetékes szakemberek nem látták-e előre a próbafúrások után a várható kudarcot?” Hozzászólásom első részében megválaszoltam, hogy nem műszaki okok, hanem pénzügyi okok miatt nem épült meg a földalatti. Mi örülnénk a legjobban, ha lenne pénz és meg tudnánk építeni.

Még egy kérdést érkezett: (*Olvassa.*) „Kit vontak felelősségre azokért a súlyos anyagi károkért (*Felkiáltások: Senkit!*), amelyek a helytelen gazdasági tervezésből adódtak?” A gazdasági tervezést nem mi végeztük, nem mi határoztuk meg, hogy mennyi pénzt kapunk a földalattira. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Tóth G. István mérnök következik felszólásra az Ipartervtől.

Egy kérdés érkezett Kiss elvtárshoz: (*Olvassa.*) „Miért használják a Kossuth-díjat politikai célokra? Konkrétan: Csanádi György, a MÁV vezérigazgatója

Kossuth-díjat kapott a vasút korszerűsítésében elért nagyszerű eredményeiért.³¹ (*Derültség.*) Hol ez a korszerűsítés? A vasút a legelmaradottabb Európában és nem fejlődés, de visszafejlődés tapasztalható. Másik példa: a könnyűipari miniszter 1954-ben Kossuth-díjat kapott a könnyűipar fejlesztéséért. Ez elsősorban kötelessége. Barna Péter.” Kiss elvtárs válaszol. (*Derültség.*)

KISS ÁRPÁD: Személyes megtámadtatás címén!³² A könnyűipari miniszter nem a könnyűipar fejlesztéséért kapta a Kossuth-díjat, hanem azért, mert a legnehezebb időszakban, anyagi ellátottság nélkül, eszközök teljes hiányában az egész magyar népet derekasan felöltöztette. (*Taps.*) Magyarországon ebben olyan eredményeket értünk el, hogy az ENSZ kiküldöttje, aki legutóbb itt járt és a baráti országokban is hasonló tanulmányokat végzett, felkeresett engem és gratulált ehhez a munkához. (*Taps.*) A minőségi eredményeken túl sikerült biztosítani a sajátos magyar ízlésnek megfelelő, bármilyen irányból jövő, de előremutató divatelemek felhasználásával az ízléses tömegkonfekció iparát és a megfelelő minőségű textilipart. (*Felkiáltás: A könnyűiparban dolgozom és a könnyűipar visszakívánja ezt a minisztert. – Taps.*) Ezek az eredmények nagyrészt a könnyűipar önellátása révén jöttek létre. A legnagyobb nyugati textilipari bessz időszakában a magyaros motívumok felhasználásával olyan mértékben fejlesztettük az exportot, hogy viszonylagosan a világ legnagyobb textilipari exportőre, Japán után másodiknak következünk a világpiacon. Ezeknek a cikkeknek az exportjával biztosítottuk Magyarország viszonylag igen magas természetesbőr-importját, a pamutot és az Ausztráliából jövő importgyapját.

Ami Csanádi György Kossuth-díját illeti: Én javasoltam őt, mint a Kossuth-díj bizottság alelnöke. Helytelen volt azonban az indokolás. Csanádi elvtárs tudományos munkássága a vasútfejlesztés terén, különösen Franciaországban elismert. Körülbelül ugyanaz a helyzet, mint a könnyűipar esetében, hogy relatíve kell megítélni az ő munkásságának az eredményét. Hol lenne a vasút ilyen ellátottság mellett, ilyen előfeltételek mellett Csanádi munkássága nélkül!

Javasolom, hogy ezt a kérdést még egyszer relatíve vizsgálják meg. Ha vizsgálataik során nem lesznek az eredménnyel megelégedve, térjünk vissza a dologra. Érdemes ezt a kérdést relatív szemlélettel újra megbeszélni. (*Taps.*)

³¹ Csanádi György (1905–1974) mérnök, akadémikus, mint a MÁV vezérigazgatója 1956-ban kapott Kossuth-díjat a magyar közlekedéstudomány fejlesztésében elért eredményeiért. Utóbb közlekedés- és postaügyi miniszter, ill. a miniszter első helyettese.

³² Kiss Árpád 1950–1954 között könnyűipari miniszter volt, Kossuth-díjat 1954-ben kapott.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: A következő felszólaló Tóth G. István mérnök az Ipartervtől.

TÓTH G. ISTVÁN: Kedves Elvtársak! Mielőtt egy pár sort felolvasnék abból a levélből, amelyet Farkas Mihály volt miniszter elvtárshoz³³ ... (*Közbeküldetés: Volt elvtárshoz!*) ... volt elvtárshoz küldtem, szeretném megemlíteni, hogy azok közé az értelmiségi dolgozók közé számítok, akik a munkapadból kerültek az egyetem padjaiba, és többé-kevésbé sikeresen elvégeztem a műszaki egyetemet.

Mielőtt a levelet megírtam volna, hetekig tépelődtem és gondolkoztam a magyar ipar szomorú helyzetén, a helytelen és rossz munkatervezésen, amely abban az időben jellemezte a magyar ipart, és gondolkoztam azon, hogy mit lehetne tenni. Tudniillik a levelet 1954. november 10-én írtam. Gondolkodtam azon, mit kellene tenni, hogy a fejlődés egészséges irányban haladjon. Meg kell mondanom, hogy abban az időben – és ma sem – vagyok egyedül, sokan szeretnék a hibákon javítani, de feltesszük a kérdést: hogyan, hol és mint kezdjük legelőször.

Levelem lényegében a következőket tartalmazza, részleteket szeretnék felolvasni belőle: (*Olvassa.*) „Azok az eredmények, amelyeket dolgozó népünk 1949-ig elért, csodálatosak, és az eddigi vezetés, azok a komoly harcok, amelyekre a párt mozgósított, a dolgozó nép mindig tetteikkel válaszolt. Az a hangulat, amely addig uralkodott a nép körében a párt politikája mellett, igazán őszinte volt. De az, ami 1950-ben kezdődött és folytatódott 1953 júniusáig, sőt, mondhatnám, napjainkig, az a dolgozók körében visszatetszést, sőt jogos elkeseredést szült. A dolgozók életszínvonala erősen visszaesett, munkájuk, áldozatvállalásuk megnövekedett, többet és többet kellett nekik dolgozniuk. Nem akarom itt említeni azokat a hibákat, amelyek azóta felszínre kerültek már, és tisztában kell Önöknek lenniük azzal, hogy ezek óriásiak. Hiszen ha beszélek munkásokkal, azokkal, akikkel azelőtt együtt dolgoztam, vagy villamoson hallom beszélni az embereket, vagy pedig abban a házban, amelyben lakom, elbeszélgetek a szomszédokkal, ez arra figyelmeztet, hogy írjam le ezeket a sorokat. Önről, Farkas elvtárs, azt olvastam, hogy derűs, közvetlen, megérti a dolgozók kívánságát, baját. Hát, Farkas elvtárs, ezek a kívánságok nem nagyok – csak élni akarnak a dolgozók becsületos munkájuk után. Hát ez a munka, amelyet üzemekben a dolgozók végeznek, sajnos nem mindig becsületos. Miből adódik ez? Adódik abból, hogy a dolgozó ember kereseti lehetősége erősen le van csökkentve, a helytelen munkatempó, a helytelen norma miatt. Helyesnek tartom a józan, reális

³³ Farkas Mihály a levél megírásakor az MDP KV ideológiai ügyekért felelős titkára, azt megelőzően honvédelmi miniszter. A vita idején már előzetes letartóztatásban volt.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: A következő felszólaló Tóth G. István mérnök az Ipartervtől.

TÓTH G. ISTVÁN: Kedves Elvtársak! Mielőtt egy pár sort felolvasnék abból a levélből, amelyet Farkas Mihály volt miniszter elvtárshoz³³ ... (*Közbeciálítások: Volt elvtárshoz!*) ... volt elvtárshoz küldtem, szeretném megemlíteni, hogy azok közé az értelmiségi dolgozók közé számítok, akik a munkapadból kerültek az egyetem padjaiba, és többé-kevésbé sikeresen elvégeztem a műszaki egyetemet.

Mielőtt a levelet megírtam volna, hetekig tépelődtem és gondolkoztam a magyar ipar szomorú helyzetén, a helytelen és rossz munkatervezésen, amely abban az időben jellemezte a magyar ipart, és gondolkoztam azon, hogy mit lehetne tenni. Tudniillik a levelet 1954. november 10-én írtam. Gondolkodtam azon, mit kellene tenni, hogy a fejlődés egészséges irányban haladjon. Meg kell mondanom, hogy abban az időben – és ma sem – vagyok egyedül, sokan szeretnék a hibákon javítani, de feltesszük a kérdést: hogyan, hol és mint kezdjük legelőször.

Levelém lényegében a következőket tartalmazza, részleteket szeretnék felolvasni belőle: (*Olvassa.*) „Azok az eredmények, amelyeket dolgozó népünk 1949-ig elért, csodálatosak, és az eddigi vezetés, azok a komoly harcok, amelyekre a párt mozgósított, a dolgozó nép mindig tettekkel válaszolt. Az a hangulat, amely addig uralkodott a nép körében a párt politikája mellett, igazán őszinte volt. De az, ami 1950-ben kezdődött és folytatódott 1953 júniusáig, sőt, mondhatnám, napjainkig, az a dolgozók körében visszatetszést, sőt jogos elkeseredést szült. A dolgozók életszínvonala erősen visszaesett, munkájuk, áldozatvállalásuk megnövekedett, többet és többet kellett nekik dolgozniuk. Nem akarom itt említeni azokat a hibákat, amelyek azóta felszínre kerültek már, és tisztában kell Önöknek lenniük azzal, hogy ezek óriásiak. Hiszen ha beszélek munkásokkal, azokkal, akikkel azelőtt együtt dolgoztam, vagy villamoson hallok beszélni az embereket, vagy pedig abban a házban, amelyben lakom, elbeszélgetek a szomszédokkal, ez arra figyelmeztet, hogy írjam le ezeket a sorokat. Önről, Farkas elvtárs, azt olvastam, hogy derűs, közvetlen, megérti a dolgozók kívánságát, baját. Hát, Farkas elvtárs, ezek a kívánságok nem nagyok – csak élni akarnak a dolgozók becsületes munkájuk után. Hát ez a munka, amelyet üzemeinkben a dolgozók végeznek, sajnos nem mindig becsületes. Miből adódik ez? Adódik abból, hogy a dolgozó ember kereseti lehetősége erősen le van csökkentve, a helytelen munkatempó, a helytelen norma miatt. Helyesnek tartom a józan, reális

³³ Farkas Mihály a levél megírásakor az MDP KV ideológiai ügyekért felelős titkára, azt megelőzően honvédelmi miniszter. A vita idején már előzetes letartóztatásban volt.

munkaversenyt, a normarendezést, a napi munkaidő becsületes kidolgozását, és megvetem a léha, lógós embert. De mire vezetett a helytelen tempó? Engedje meg, hogy a magam esetét mondjam el. 1949-ben a MÁVAG-ba kerültem esztergályosnak. Esztergáltam autóhoz vonórudat. Becsületes, minőségi elsőosztályú munkával elértem 70–90 százalékot. A mellettem lévő szaktárs rossz munkával elért 150–200 százalékot. Hát bizony én is áttértem a 150–200 százalékos munkára. Mire vezetett ez? A minőség nagymérvű romlására. Vagy például: 1950-ben az Irodagépjavító Vállalathoz kerültem, ahol még áldatlanabb helyzetet találtam. Itt a számológép-javító részleghez kerültem. 1949–50-ben egy gép javítására 35–40 órát adtak, majd ezt csökkentették 18–20 órára. Mit eredményezett ez egy 20 000 forintot érő gépnél? Ha 35–40 órát adtak, becsületes munkával a gépet meg lehetett javítani úgy, hogy egy-két éves időtartamig hibátlanul dolgozott, a vele dolgozók legnagyobb meglepedésére. Mikor levették a javítási időt, a gépek ismét félévenként kerültek a műhelybe, a velük dolgozók nagy bosszankodására. A dolgozók bérén takarékoskodtak 50–100 forintig, viszont a népgazdaságnak újabb javítási költséget okoztak, körülbelül 1000–1500 forintot. A megrendelő vállalatnak töméntelen bosszúságot, sok munkaidő-kiesést, szállítási költséget, túlórát. Hát józan ember helyesli ezt? Persze lehetne mondani, hogy szervezze meg a munkáját, ossza be az idejét, ne lógjon, végezze el jól 18 óra alatt. Erre aztán az a válaszom, hogy a dolgozó ember teljesítőkéességének van határa, amin túllépni nem lehet. De sorolhatnám a hasonló esetek tömegét, amelyek óriási kárt okoznak népgazdaságunknak. Hogyan nézik a fiatal dolgozók az ilyen és hasonló eseteket, hogyan vélekednek ezekről? Idősebb szaktársaink azt mondják, bizony, ha a kapitalisták így dolgoztak volna, sohasem lettek volna kapitalisták, tönkrementek volna. Ezen a véleményen kell sürgősen változtatni, ésszerű gazdaságpolitikával. A dolgozó embereket megbecsülni annyit jelent, hogy életükön, bajaikon, gazdasági helyzetükön kell javítani. Igen szomorú érzés hallani: alig bírok egy pár cipőt venni, egy inget magamnak, a gyerekeknek egy ruhát. A 67 éves Vidra szaktársam, aki 1919 óta párttag, három gyermekével szomorúan nyilatkozik a munkásság, s az ő maga gazdasági helyzetéről, s nemegyszer mondja, hogy sokkal, de sokkal többet várt rendszerünktől. Neki is azt mondták: gyermekeid jövőjéért stb. stb. Hát, Farkas elvtárs, a dolgozó nép már igen várja, hogy gazdasági helyzetén javítsanak, ne a jövőben, hanem a jelenben.

Én fiatal vagyok, 25 éves, sokat kaptam rendszerünktől, népünktől, s én ezt megbecsülöm és értékelem. De hogyan vélekednek a fiatalok ezrei? Bizony szomorúan. A fiatalság igen ridegen, passzívan viselkedik. Az idősebbektől mindig a „jobb” életet hallja, – hogy a múltban 20 fillér volt egy zacskó töpörtyű, hogy a múltban 1 pengő volt a zsír. Sajnos, a rosszat nem mindig emlegetik. Önöknek az a feladatuk, hogy ezeken változtassanak és tetteikkel bizonyítsák be

a dolgozók előtt, hogy rendszerünk többet, sokkal többet nyújt a fiataloknak és öregeknek egyaránt. A technika jelenlegi fejlettsége mellett nem szabad, hogy különleges öröm legyen egy családban egy pár cipő, vagy ruha vásárlása. Mert jelenleg ez a helyzet.

Az esti egyetemen, ahol az ötödik évetem végzem, a hallgatóság 25–40 év között van. Vannak közöttük párttagok, pártonkívüliek. Ahogyan ezek a jelenlegi szervezatlenségről, az üzemeinkben évek óta tapasztalható rendetlenségről vélekednek, az nem mindennapi. Az embernek tépelődnie kell rajta, hogy mit is lehetne ezen változtatni, hogy a nép pénze, munkája ne vesszen így kárba. Úgy beszélünk, mint tehetetlen valakik, akiknek szeme láttára történik mindez – tudjuk, hogy nem helyes, de csinálni kell, mert állítólag felülről jön a rendelkezés. Így van az egyetemi oktatásunk körül is. Az egyik félévben szakosítani, a következőben megint összevonni kell. Alakítsunk műszerosztályokat – de mégse, legyen inkább automatika. Jegyzeteket megfelelő időre nem adnak, csak a vizsgák előtt pár nappal, azután kezdődik a hajrá.

Sok szó esik előadónk részéről, hogy a hallgatóság nyelveket nem tanul, érdeklődési köre, látóköre szűk – de bezzeg ők valamikor. Hát igen, nekik lehetett külföldre utazni, láthattak, tapasztaltak. S nekünk lehetséges-e mindez? Nem. Pedig igen helytelenítem. A tőkések gyermekei jóformán be sem fejezték az egyetemi éveket, már várta őket a vonatjegy, hajójegy, utazhattak, amerre csak akartak, a világ minden részébe, láthattak és tapasztalhattak.

Elhatároztam, hogy egyetemi szünidőben külföldre megyek, hiszen dolgozom egy újíttáson, műszaki tökéletesítésért párt forintot kaptam, és ezt szerettem volna külföldön elkölteni. A magyar hatóságok jöttek: mit képzelek én? Farkas elvtárs, helyes dolog ez? (Hangsúlyozom, hogy 1954-ben küldtem el ezt a levelet. Az utazás nem sikerült.) Miért nem tesznek ilyesmit lehetővé a fiatal értelmiség számára? Menjünk Nyugatra is, hadd tanuljunk, hogy idehaza ezeket hasznosítani tudjuk. Ne küldjenek hazaárulókat, akik eladják magukat, engedjenek néha becsületes fiatalokat is, akiket az vezérel, hogy látni, tanulni akarnak és akik büszkék arra, hogy magyarok.

Ezek és még egyebek fájnak nekünk, fiatal értelmiségieknek, és önkön múlik, Farkas elvtárs, hogy segítsenek rajta. Mirajtunk nem múlik, mert igazi célokért – amelyek a dolgozók életkörülményeit javítják – szívesen dolgozunk, harcolunk. Van-e Budapesten olyan vendéglő, amelyik tiszta, higiénikus, leülhet a fiatalember ott, folyóiratot, napilapot tesznek eléje, ahol jól érzi magát? Elvértve akad, talán tíz sincs. Van-e kifőzés, házi konyha, ahol nem talpon állva fogyasztja el a munkájából hazasiető fiatalember az ebédjét, vagy a vacsoráját? Nincs ilyen.

Ezek azok, amik fájnak a fiataloknak, és nem lelkesíti őket már a beszéd, a gyűlés, hanem munkájuk eredményeit várják.

November 18-án lesz tizenkét éve, hogy a fronton keresztül 16 éves fejjel átmentem a szovjet csapatokhoz. Amikor jelentkeztem a parancsnokságon, azt mondta a szovjet kapitány: Fiam, a kommunizmus alapja az igazság, az elnyomott emberen való segítség. Ezt várnánk, Farkas elvtárs, hogy ezek az idők következzenek, és az emberek arcáról a megelégedés sugározzék.”

Elvtársak! Mit képzelnék, hogy erre a levélre milyen választ kaptam? Körülbelül 4-5 nap múlva megjelent nálam két ÁVH-s tiszt, és figyelmeztettek, hogy a hasonló levelezéseket hagyjam abba, mert ők tudják, hogy mit kell az ország vezetésében csinálni, nem pedig egy ilyen semmirevaló fiatal.

Most néhány szóval szeretnék megemlékezni arról, hogy véleményem szerint mi szükséges a műszaki fejlesztéshez? A fiatalok nyelvismerete, gyakorlata, szakismerete. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy az elmúlt hónapban Jugoszláviában töltöttem pár napot. Megtekintettem Titográdot,³⁴ amely hasonlít a mi szocialista városainkhoz, Kazincbarcikához és Sztálinvároshoz. Meg kell mondanom, hogy amit ott láttam, azt csak úgy tudom jellemezni, hogy ég és föld a különbség. A szervezettségről, a tökéletes rendről és a pedáns munkaszervezésről igazán példát vehetnénk. Nem lehet összehasonlítani Kazincbarcikával, amely csak pár hónapig üzemelt, majd utána leállt, és most folyik a selejtes, rossz munka kijavítása, a sok millió forintnak az ablakon való kidobása.

A műszaki értelmiség kívánságait a következőkben lehetne összefoglalni. Írják meg lapjaink az igazságot, az eredményeket és a nehézségeket bátran és őszintén, és ne kendőzzük el a hibákat. Ebben rejlik az erő, a szocializmus hatalmas igazsága. Írják meg életünk rosszabbodásának okait, írják meg, hogy 1950-ben egy öltöny ruha ennyibe került, 1954-ben és 1956-ban pedig annyiba. Ne százalékokban beszéljünk, mert ezen a nyelven a nép nem ért. Szabad kezét kér az új műszaki értelmiség a tervezésben, a termelésben és az életben. Enélkül nincs, nem is lehet, és ne is várjanak műszaki fejlesztést. (*Taps.*)

Egy kérdés érkezett hozzám: Mondjam meg, hogy miért éppen Farkas Mihálynak írtam? A Farkas-féle aktíva után írtam. Az után írtam. Tudniillik olyan mézesmadzagot húzott el a fiatalok orra-szája előtt, hogy bíztam benne és reméltem, hogy a levél olyan embernek a kezébe kerül, aki próbál valamit segíteni az ország helyzetén. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Vadas Imre főmérnök következik, azután Nagel Ferenc.

Két kérdést szeretnék felolvasni. Az egyik: (*Olvassa:*) „Mennyit fizetünk rá az egyiptomi hídra, valamint az ottani hőerőműre?” (*Derűltség.*)

³⁴ Akkor Titográd – Crna Gora (Montenegro) székvárosa Jugoszláviában.

A másik kérdés nem egészen idetartozik. (*Olvassa:*) „Miért csak egyes minisztériumokban szüntetik meg a bélyegző-kártyákat? Talán a kutatóintézetek dolgozói nem elég fejlettek ahhoz, hogy őket is mentesítsék az ilyen rendszabályok alól? Javaslat: Sokkal több ébresztőórát lehetne gyártani egy bélyegzőóra árából.” (*Derültség.*)

VADAS IMRE: Tisztelt Elvtársak! Sokan beszéltek már itt ma a politika, a gazdaságpolitika, az iparfejlesztés és a műszaki fejlesztés kérdéseinek összefüggéseiről.

Politikai téren óriási haladást tettünk. Az a vita, amely ma itt lezajlik és általában az a légkör, amely Magyarországon ma jellemzi a vitákat, politikailag óriási haladás. Megmondom azonban, ami talán nem tartozik ide, hogy politikailag is van még egy óriási nehézség, egy igen nagy súly, amely az ország gazdasági fejlődését visszatartja. Nem rendeztük becsületesen viszonyunkat a parasztsággal. Akármit fogunk csinálni... (*Taps.*) ...akármilyen helyes intézkedéseket teszünk az ipar területén, amíg nem tudjuk újra visszaállítani azt, ami 1948-ig volt és ami 1953 után, Nagy Imre alatt, a parasztság megerősödésekképpen azonnal jelentkezett gazdasági visszahatásában, addig... (*Taps.*) ...nem lehet gazdasági kérdésekről, műszaki fejlesztésről beszélni, amíg nem nyeljük le ezt a békát, amíg őszintén meg nem mondjuk, hogy ezen a téren rendeznivaló van.

Ami a gazdasági kérdéseket illeti, az előttem szólók is lényegében azt mondták, sőt Kiss elvtárs is azt mondta, amit én mondok, hogy gazdaságpolitikai téren nem látom, hogy valamilyen komoly rendezés történt volna. Gazdaságpolitikánkban történnek apróbb-nagyobb intézkedések, ezt lehet mondani, hogy vannak injekciók, köztük jelentősek, az emberek termelési kedve fellendül, a vezetők bizonyos mértékű önállóságot kapnak, ami kisebb-nagyobb javulást jelent gazdasági területen. Hiába dolgozunk azonban mi, kisemberek, teljes erőmefeszítéssel, a szabadabb politikai légkörtől ösztönözve, ha a felső gazdasági vezetés még mindig ugyanazon az úton halad és nincs új, helyes gazdasági elképzelése, nincs meg az a bizonyos irányvonal, amelynek alapján rendbe jöhetne a magyar gazdasági élet! (*Taps.*)

Furcsa, hogy minden értelmiségi, minden műszaki, szinte kivétel nélkül – nagyon sok emberrel beszélgetek – teljesen azonos állásponton van és ezt ez a vita is bizonyítja. Mindenki egységesen ezt gondolja, de úgy látszik, hogy akik a felső gazdasági vezetést a kezükben tartják, azok még nem vették tudomásul a közvéleménynek ezt az álláspontját és valahogyan, talán más cégér alatt, de ugyanazon az úton haladnak, mint eddig. (*Taps.*)

Kiss elvtárs említette és én csak megemlítem: „Tervgazdálkodást” próbáltunk folytatni tartalékok nélkül. Ma jobb-e a helyzet? Minden évben – azt hiszem, 1952 óta – megjelenik ősszel a káosz. A beruházásoknál idén is megjelent. A

minisztertanács kiadott egy rendeletet, hogy nem szabad túlteljesíteni a beruházásokat. Az építési miniszter, mint felsőbb szerv viszont leállítja és csökkenti a már tervbe vett és leszerződött beruházásokat. Több éve minden évben így volt ez és ennek semmi más oka nincsen, mint az, hogy a termelési terveket öt-hat éve feszítjük. Lehet valamit feszíteni egyszer-kétszer, minden évben újból és újból, de addig feszítjük, amíg majd valamilyen módon megszakad. Nem úgy jelentkezik ez persze, hogy nem teljesítik a tervet. A tervet évről évre teljesítik, sőt tavaly túlteljesítették, és az idén is túlteljesítik – már előre jelezték. (*Derültség.*) Ez a teljesítés azonban csak látszólagos. Minden üzemnek megvannak a maga problémái és minden üzem megtanulta már hosszú évek óta, hogy milyen csalásokkal lehet a termelési tervszámoknak a teljesítését biztosítani. Mindenki zsebből él és mindenkinek fontos, hogy az év végén, a negyedév végén a prémiumot megkapja. A termelési tervek teljesítése és az a feszítés, amely évről évre jelentkezik, a legnagyobb csapás – az én megítélésem szerint – a népgazdaságra. Ezek a feszített tervek, a termelékenységben, az önköltségcsökkentésben évről évre emelkedő számok – üres számok – mindenki tudja az országban. Nem azt mondom, hogy semmi sincs mögöttük, de ahogyan megjelenítik, ahogyan a nemzeti jövedelem évről évre „fokozódott” azzal, hogy rákényszerítették az üzemeket arra, hogy különböző számításokkal növeljék a termelést – amire tudok néhány példát –, az semmiképpen nem szolgál az ország hasznára. Ha egy építővállalat tervében valami hiány van, akkor sürgősen elvégez egy olyan munkát, ahol gödröket kell kiásni, de a gödrökbe beállított oszlopoknak az értékét, amelyeket más gyártott és más is fog felszerelni, szintén beállítja, azután a számlából levonja, és a termelési érték így megnőtt. Nekem például egy szerelővállalat körülbelül 3 millió értékű szerelést végez. Egy gépgyár által gyártott három és fél millió értékű gépet ugyancsak beállított termelési értékébe, és ez törvényes, nem szabályellenes. Ezek a halmozások azután országos összesítésben nem egyszer-kétszer, hanem sokszorosán jelentkezve teljesen félrevezetik a népgazdaság vezetőit. De én nem hiszem, hogy ők nem tudnak róla, hiszen a verebek is fecsegnek róla a dróton, tehát feltétlenül tudniok kell róla, de ez kirakatpolitika, amelyet így folytatnak évek óta és nem hajlandók abbahagyni.

A magyar iparnak a fejlesztése lényegében – ahogyan ma valaki már el is mondta – nem pontosan meghatározott irányvonalon halad. Nem a tervre gondolok, mert az megszabja, hogy hol, milyen mértékű fejlesztést kell végrehajtani, hanem arra, hogy nincs pontosan körülírt, átfogó elgondolás arra nézve, hogy a magyar ipart az egyik vagy a másik területen egyáltalán milyen mértékben és milyen arányokban kell fejleszteni. A második ötéves terv irányelveiről jelentős országos vita folyt, utána a Központi Vezetőség határozatot hozott. Nyilvánvaló, hogy ez a vita, ez a sok ezer hozzászólás abban az irányban befolyásolta a Központi Vezetőséget, hogy csökkentse a beruházási összegeket. A Központi

Vezetőség elhatározta, hogy – ha jól emlékszem – kétmilliárddal csökkenti a beruházási összegeket. Nem olvastam és nem tudok semmiféle indoklásról, nem értem tehát, hogy miért éppen kétmilliárddal csökkentette. Lehetséges, hogy 5-6 milliárddal kellene csökkenteni. Lehetséges, hogy nem is kellett volna csökkenteni. Én is hozzászóltam az irányelvtervezethez és megmondtam, hogy a magam részéről úgy látom, hogy nem ez a helyes megoldás. A határozatot természetesen végrehajtják, de azért lehet valamit beszélni róla.

Az irányelvtervezetben és a jelenlegi határozatban az első ötéves terv beruházási számaihoz képest egy aránylag kismértékű emelkedést irányoznak elő. Ezzel szemben az első ötéves terv idején a felújításra szánt összegek ugyancsak a beruházások között szerepeltek, most pedig külön 30 milliárd forint van előirányozva erre a célra. Igaz, hogy az első ötéves tervben felújításokra nagyon kis összeg jutott, ha azonban ezt hozzászámítjuk a jelenleg előirányozott beruházási összeghez, akkor nem 15, hanem 50 százalékos emelkedés jelentkezik, ami az én megítélésem szerint meghaladja az ország teherbíró képességét, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az életszínvonal emelése halaszthatatlan feladat. (*Taps.*) Iparunk, az én megítélésem szerint minden különösebb beruházás nélkül, jó anyagellátással, a szakmunkások megbecsülésével jelentősen jobb minőségben, jelentősen nagyobb értéket tudna termelni.

A *Szabad Nép* néhány hónappal ezelőtt az amerikai acélipari munkások sztrájkja alkalmából néhány adatot közölt. Közölte, hogy 2 dollár 46 cent az amerikai acéliparban egy munkásnak az átlagos órakeresete. Ez 800 000 munkásra vonatkozik. Benne vannak a kohászok, különböző szakmunkások és egyszerű segédmunkások. Nem kívánhatom természetesen, hogy egy 22 évi gyakorlattal rendelkező mérnök ennyit keressen. Nem kívánhatom azt sem, hogy annyit keressek reálértékben, mint 1938-ban, amikor még csak ötévi gyakorlatom volt. De azt szeretném kérni, vagy kívánni megfelelő rövidebb-hosszabb idő múlva, hogy legalább annyit keressek, mint 1948-ban. Akkor három évvel voltunk a felszabadulás után. Három év alatt ezt az országot dolgozóinak verejtékes, de összefogott, összehangolt, becsületos, lelkes munkájával olyan színvonalra lehetett hozni, hogy nagyon nagy volt a megelégedés, és láttuk, hogy miért dolgozunk. (*Nagy taps.*)

Három év telt el azóta, amióta Nagy Imre egy kísérletet kezdett. Bizonyos vagyok benne, hogy ha ezt a kísérletet hagyták volna folytatni, akkor sokkal messzebb lennénk, mert végeredményben egy csomó feltétel, egy csomó adottság sokkal kedvezőbb most, mint 1945-ben. Éppen ezért feltétlenül szükségesnek látnám, hogy a műszaki fejlesztés kérdései mellett az alapvető gazdaságpolitikai kérdésekkel is foglalkozzanak és a hozzáértő szakembereknek, a hozzáértő politikusoknak adják meg azt a lehetőséget, hogy helyes irányba vezessék tovább ezt az országot. (*Nagy taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Kedves elvtársak! 1/4 10 van. A Petőfi köri szokások szerint ilyen idő tájban meg szoktuk kérdezni, hogy mi legyen tovább. (*Felkiáltások: Folytassuk!*) Rendben van.

Kérdés érkezett Kiss elvtárshoz: (*Olvassa.*) „Ha már a Kossuth-díjról szó esett, meg tudja-e indokolni Kiss elvtárs Ács Ernő két Kossuth-díját is,³⁵ amelyet olyan telefonközpontért kapott, amely azóta sem vált be, és amelyről a szakemberek ezt meg is mondták.” (*Taps.*) Kiss elvtárs azt mondja, hogy nem tudja megindokolni. (*Taps.*)

Kérés a MTESZ-hez: (*Olvassa*) „A Műszaki Életet felemelt példányszámban adják ki, amelyben a vitát közlik.” (*Taps.*)

Újabb kérdés: (*Olvassa.*) „Milyen intézkedések vannak folyamatban, illetőleg tervben a törvénysértések áldozatául esett műszakiak rehabilitálására?”

„Mit terveznek a műszaki, illetőleg iparszervezési, vagy ilyen elgondolásokért félreállítottak érdekében, a népgazdaság emelése érdekében?” – Körülbelül így szól a kérdés, de nem jól olvasható az írás.

Végül egy nem egészen világos javaslat: (*Olvassa*) „Az ülés tárgya a fiatal értelmiség problémái. A hozzászólásokban és a válaszok megadásában ezt ne hagyják figyelmen kívül.”

Amennyiben ez a felszólítás arra vonatkozik, hogy szorítsuk az ankét tárgyát a fiatal műszaki értelmiség szorosán vett szakmai érdekvédelmi kérdéseire, úgy gondolom, hogy ezzel a javaslattal nemigen lehet egyetérteni. (*Felkiáltások: Nem!*) Azt hiszem, leszögezhetjük, hogy a fiatal műszaki értelmiséget az ország műszaki fejlesztése és ezzel szorosán összefüggő gazdaságpolitikai és politikai kérdései érdeklik és ez éppen úgy problémája valamennyi fiatal műszaki értelmiséginek, mint minden becsületes dolgozónak, akit az ország és a nemzet sorskérdései izgatnak. (*Taps.*)

NAGEL FERENC: Kedves elvtársak! A múlt héten izgalmas események játszódtak le az Egyesült Izzóban. Erről szeretnék beszámolni. Azzal kezdődött, hogy a gyár vezetősége összehívta a fiatal mérnököket. Ebből az alkalomból, hosszú idő után, megmondhattuk, mi minden nem tetszik nekünk a gyárvezetőség módszereiben, és miben szeretnénk látni a kiutat. Akkor azt a választ kaptuk, hogy tulajdonképpen nagy bajok nincsenek, a gyár vezetése, jövője biztosítva van, és a fiatal mérnökök közül – sajnos éppen a néhány jobb, de csak néhány, öt-hat ember – látja nem eléggé rózsaszínű szemüvegen keresztül a gyár helyze-

³⁵ Ács Ernő (1907–) fizikus, a Műszeripari, majd a Távközlési Kutatóintézet igazgatója, 1952-ben jelentős találmányaiért, 1954-ben automata telefonközpont elkészítéséért kapott Kossuth-díjat. 1954–1956 között az MDP KV tagja.

tét. Nem egészen egy hétre rá összehívták a fejlesztés nagyaktíváját, mert a fejlesztés dolgozói ezt körülbelül egy éve kérték, és ebből az alkalomból többen – idősebbek és fiatalok – elmondták, hogy milyen bajokat látnak a gyárban, és miképpen szeretnék látni az Egyesült Izzó jövőjét.

Akkor a válasz másképpen hangzott. A vezetés egyetértett velünk abban, hogy vannak bajok, sőt nagy bajok vannak, és ezeket a fejlesztésnek sokkal jobb munkájával haladéktalanul rendbe kell hozni. Erre pedig nincsen pénz. Éppen ezért kialakult bennem az a vélemény, amiben – úgy látom – nem vagyok egyedül. Mert akik eddig megszólaltak, azt mondták, hogy a műszaki fejlesztés nem műszaki kérdés. Ott egy nagy gyár műszaki kollektívája egyetértett az elvégzendő feladatokban, mindenki a maga munkahelyéről, kissé más súlyozási sorrendben látta a dolgokat, de mindannyian egyetértettünk abban, hogy a gyár ügyében mi a teendő.

A válasz gazdasági természetű volt, tudniillik az, hogy nincsen pénz. Azért nincsen, mert – amint mondták – az ország valutahelyzete rossz.

Sok mindent hallottunk arról is, hogy milyen a tervezés, hogyan történik a tervezés más országokban, hogy milyen a helyzet Jugoszláviában. Fel kell tenni ezeket a kérdéseket, hogy a műszaki értelmiség tájékozva legyen, hogy hogyan és milyen szervezeti feltételek mellett döntenek a beruházások elosztásáról Magyarországon. Kiderült, ezt az összes műszakiak elmondták, hogy az ő szakmájuk szempontjából hogyan néz ki a helyzet, és kiderült, hogy – előttük ismeretlen szempontok miatt – mindez megoldhatatlan. Célszerű tehát, hogy a műszakiakat tájékoztassák részleteiben is arról, hogy mi van a tervekben, hogyan szándékozunk folytatni a munkát, mert állandóan erről az oldalról verik vissza az egyébként műszakilag sem indokolatlannak látszó javaslatainkat.

A műszaki fejlesztés kérdésében a gyár vezetősége minden észrevételt visszavert, ugyanis a gyárvezetéstől mindenki a havi, vagy legfeljebb negyedévi tervet kéri számon. A gyárvezetés azokat a feltételeket igyekszik biztosítani, amelyekkel a napi termelést egyensúlyban tudja tartani. Rendszeresen elhangzik, hogy elég nagy feladat a gyár jelenlegi állapotát, a fejlesztés színvonalát – félreértés ne essék, nem arról beszélek, hogy ki mit mond, hanem ahogyan a dolgok alapján kinéz a helyzet –, a termelést fenntartani, és így mindaz, ami ezen felül jön, az ajándék, tehát takarékoskodni kell. A takarékoskodás rendszerint úgy néz ki, hogy nem vagyunk képesek idejében elkészülni a modern gyártmányokkal, mert minden elkészülő prototípus, minden felműszerezés, minden gép, minden technológia átfutási ideje mérhetetlenül hosszú, mert a kapacitás máris százszázalékosan, vagy ennél is magasabban igénybe van véve. Ebben az esetben hiába is adnánk a fejlesztő részlegeknek közvetlenül valamelyes összeget, hiába fejlesztünk, ha annak az átfutási ideje olyan hosszú, hogy mire elkészül, akkorra nagyjából elavult. Így semmiképpen sem vagyunk képesek utolérni a legfejlettebb vállalatokat, ha fejlesztési sebességünk ilyen lassú.

Ebből a szempontból a helyzet kétségbeejtő. Mindaz, amit új gépek és új technológia tekintetében beterveztünk, csak papíron van meg. Kiderült, hogy a fejlesztés annyiban is szegényes, hogy a meglévő műszaki gárdának nem áll rendelkezésére műszerészkapacitás és kiszolgáló személyzet. Ez demoralizálja a fejlesztési személyzetet, nem készülnek el a dolgok, és így teljesen hasznavetlenné válik az a személyzet, amely az elképzeléseit nem tudja megvalósítani. Egy ízben végighallgattam két műszaki beszélgetését. Az egyik azt mondta, hogy teljes képtelenség fenntartani azt az állapotot, ahol az emberek továbbképzése a folyóiratok olvasásában merül ki, és a maguk elképzeléseit rendszeresen a szemétkosárba kénytelenek dobni, mert tudják, hogy azoknak a megvalósulási lehetősége nulla. Kialakult valamiféle műszaki csikkszedés. (*Élénk derültség és taps.*)

Apró, könnyen elérhető eredményekért dolgozunk, és ha nincs meg a felszerelés, akkor a laboratórium szidja a gyári kutatókat, a kutatók pedig szidják a gyárat, amiért ilyen szörnyű kuruzslás folyik, és magasabb szakmai színvonalon nem is lehet tanácsot adni. A kutatók szegények, és kénytelenek olyan témákat kiválasztani, amelyek – mondhatni – veszélytelenek.

Igazságtalan vagyok, amikor a gyártmányfejlesztési tervet és annak hivatalos elismerését kicsinynek tartom. Abban az időben, amikor a többször említett Nagy Imre-korszakban az ipar azt a parancsot kapta, hogy közérdekű cikkeket termeljen, akkor az Egyesült Izzóban is két, nagyon fontos gyártmány jelent meg: a karácsonyfadísz és a dominó. (*Élénk derültség.*) Nem viccelek. Akkor, ha a minisztériumi ember lejött, vagy ha nagyobb értekezletet összehívtak, erről a két termékről lehetett hallani.

A meglévő laboratóriumi kapacitást – erről eddig nem volt szó – hihetetlen mértékben igénybe veszik. Nem lehet olyan gyártmányokat, amelyek valamilyen népgazdasági színvonalra, valamiféle – pontosan nem is minősített – anyagi tulajdonságra vannak beállítva, fenntartani akkor, ha az ipar a számtalan átprofilozás miatt hol ilyen, hol olyan anyagot ad. Ebben az esetben az a kapacitás, amelyet a modern technológia kialakítására kellene fordítani, kénytelen olyan eljárásokkal foglalkozni, amelyek számtalan más gyártási eljárástól is függenek.

Beszélni akarok még az ellenőrzés kérdéséről is. Számtalan ellenőrző szervünk van, számtalan hivatalos szervünk, amely elsősorban a műszaki fejlesztés kérdéseit kellene hogy ellenőrizze, azonban semmiféle komoly műszaki fejlesztési kérdést – apparátusának szerkezeténél fogva – nem tud ellenőrizni. Pedig van ilyen fórum, és pedig a műszaki közvélemény. Erről szeretnék néhány szót szólni. Végre-valahára minden gyár területén, minden műszaki legyen tisztában azzal, hogy mi történik ott a gyárban, mit terveznek, és ehhez legyen alkalma hozzászólni. Ebben az esetben nem kell azon töprengeni, hogy milyen bérezési eljárást, milyen rendszert találnak ki a csalások ellen, mert ebben az esetben a közvéle-

mény ereje elvégzi a kontrollt. Ajánlom, hogy a műszaki közvélemény súlyát ne becsüljük le. Ez az egyetlen fórum, amely lehetővé tenné, hogy a műszaki tisztesség elemi követelményei a gyártásban és a fejlesztésben egyaránt érvényesüljenek.

Néhány szó esett itt az anyagi érdekeltség elvéről. Az anyagi érdekeltség – éppen a fejlesztő és kulcsapparátusban – kényes dolog. Számtalanszor láttunk bizonyos dolgokat, amelyek a prémiumból adódtak. Nem lehet úgy megoldani a problémát, hogy elismert szaktudású és tisztességű embereknek ne legyen joguk a saját hatáskörükben intézkedni arról, hogy a hozzájuk tartozó embereket megfizessék – és ebben az esetben azoknak nem kell mézesmadzag, sem pedig korbács ahhoz, hogy a dolgukat elvégezzék. Ezek szívesen elvégzik a munkájukat, ha nem kell állandóan akadályok között botladozniok.

Sokat emlegették itt az új és a régi értelmiséget. Nem tudom pontosan megállapítani, hogy melyikbe tartozom. Egyet azonban tudok, hogy mint fiatal mérnök kerültem a gyárba. Mindenkitől, aki tényleg jó szakembernek bizonyult, az első naptól kezdve, rengeteg hasznos segítséget kaptam. Érdekes, hogy azoktól nem lehetett segítséget kapni, akikről később kiderült, hogy jobb volt, ha hallgattak. Azt hiszem, hogy mesterségesen vernek éket az idősebb és a fiatal műszakiak közé. *(Élénk taps.)* Ellentét végeredményben csak két csoport között van: a jó szakemberek és a rosszak között. *(Élénk taps.)*

A következő kérdés érkezett hozzám: „Hogyan képzeled el a műszaki közvélemény megszervezését, hogy a véleményének érvényt is szerezhessen”? Nem képzelek el semmiféle szervezést, mert félek a szervezetektől, a bizottságoktól. Azt képzelem el, hogy van egy gyár, és abban minden, amit csinálnak nyilvános, mert nincsenek kényes kérdések. Mindenről tudunk, és ha bármilyen címen összehívott értekezleten nyilvánítjuk véleményünket, vagy ha ketten-hárman itt-ott megszólalunk, akkor meghallgatnak bennünket. Ezt lehetne demokráciának, vagy népfrontpolitikának nevezni, vagy akárminek, az mindegy. A demokrácia népszavazást jelent. A többségnek nincs feltétlenül igaza. Szabad vitát jelent, azt, hogy a nagyobb tudás vezet el az igazsághoz, mert előbb-utóbb megszerzi a hozzá tartozó meggyőződést. És abban az esetben, ha nyilvánosság van, akkor mindenki kétszer is meggondolja, hogy egy tényleg létező és működő választott közvélemény ellenére csináljon olyat, amit a jó szakemberek közössége elítél. *(Élénk taps.)*

A következő kérdés így hangzik: „A híradástechnikai iparra nem jut beruházás, de ugyanakkor a sztálinvárosi beruházást folytatjuk, amiről pedig köztudomású, hogy nem rentábilis. Várható-e valamilyen változás?” Nem tudom. Egyet mondhatok: a híradástechnikai ipar a magyar iparnak régi nemzetközi hírnevét fenntartotta. Ma a múltban élő ipar dolgozói nevében kérem, hogy segítsék a híradástechnikai ipart.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: A Láng Gépgyár reklamációját Rausch Tamás küldi, kérdezve, miért nem olvassuk fel. Mindent felolvasunk. „Van-e törekvés arra, hogy a minisztériumban lévő be nem vált előadókat, vezetőket, akik csak mint jó káderek kerültek oda, leváltsák és szélesebb látókörű műszaki vezetőkkel töltsék be ezeket az életfontosságú posztokat? Vagy erről is csak beszélünk? Az új programot a régi emberek csak régi módon, tehát rosszul tudják végrehajtani.” (Taps.)

„Nagy Imre ipari és mezőgazdasági politikáját hiányosan ismerjük. Hívjuk meg a következő vitaulésre Nagy Imre elvtársat, hogy ismertesse elgondolásait.” (Ütemes nagy taps.)

A javaslatot, mint minden javaslatot, kötelességem felolvasni, és nem mint a vita elnöke, hanem mint résztvevője magam is azt mondanám, hogy szívesen részt vennék egy ilyen vitán. Azt hiszem azonban, hogy mégsem a Petőfi Kör az a fórum, amelyen ezek a kérdések először kell, hogy nyilvánosságot kapjanak. De hadd mondjam meg: az a véleményem és a legtöbbször véleménye, hogy ideje és nagyon ideje már, hogy ezekre a kérdésekre, amelyeket itt két elvtárs cédulája és valamennyi elvtárs tapsa kifejezett, a legközelebbi időben az ország egész nyilvánossága előtt, a párt nyilvánossága előtt választ kapjunk, hogy akár a sajtó hasábjain, akár megfelelő fórumokon az ország és a párt érdekében itt tapssal is kifejezett követelések a párt és mindnyájunk javára minél előbb kedvezően megoldódjanak. (Taps.)

További cédulákat is felolvasok, mert különben gomomba cédulák jönnek.

„A jelen lévő Farkas miniszterhelyettes elvtárs miért nem szól ezekhez a kérdésekhez?” Tibold Károly.

Végül 8-10 cédula kéri, hogy válaszoljunk a fiatal műszaki értelmiség, a végző egyetemi hallgatók fizetésének a problémájára. (Taps.)

Ez a probléma valóban égető. Én ugyan nem vagyok műszaki, hanem közgazdász, de azt hiszem, hogy ebben a kérdésben megegyezünk. Kiss elvtárs, mint a Műszaki Fejlesztési Tanács elnöke, nem hivatott válaszolni erre a kérdésre. Válaszolni fogunk azonban erre a kérdésre és még sok más kérdésre október 31-én, szerdán, tehát mához három hétre azon az ankéton, amely az értelmiségi határozatról és a fiatal értelmiségiek helyzetéről fog szólni. Ott szorosan a napirendhez fog tartozni ez a kérdés. (Felkiáltások: Halljuk Kiss elvtársat!) Reméljük, hogy azok az elvtársak, akik most itt vannak, azon az ankéton is részt fognak venni. (Felkiáltások: Halljuk Kiss elvtársat!)

KISS ÁRPÁD: Én, mint a Műszaki Fejlesztési Tanács elnöke, a fedezeti oldalról nem tudok beszélni. Véleményt tudok mondani. Ez a kérdés szorosan összefügg a műszaki fejlesztés kérdésével, mert kifejezi a fiatal műszaki értelmiség megbecsülését. Az alapfizetések, a kezdő fizetések emelése ösztönzőleg

hatna iparfejlesztésünkre azáltal, hogy növelné azoknak a tehetséges fiataloknak a számát, akik érdemesnek tartják nehéz, szívós munkával diplomát szerezni. Márpedig, ha az iparpolitikai hibákat kijavítjuk, sokkal nagyobb mértékben lesz szükség fiatal, tehetséges mérnökökre. Az a véleményem ezért, hogy a kezdő fizetésnek a jelenlegi szint felett kell lenni. Meg kell haladnia az átlagos szakmunkás-jövedelmet. Nem kell meghaladnia a szellemi munkaterületen dolgozó, tehetséges fizikai dolgozók jövedelmét, de meg kell haladni az átlagost. (*Felkiáltások: Konkréten mennyi?*) Erre már választ adtam azzal, hogy miután a fedezeti oldalt én, mint a Műszaki Tanács elnöke, nem látom, nem tudok javaslatot tenni. Egyéni és hivatali véleményem az, hogy emelni kell a kezdő fizetést. A mai fizetések nem ösztönöznek arra, hogy mérnök legyen egy tehetséges fiatalember. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Ond Gyula technikus következik az ÁKEF³⁶-tól.

OND GYULA: A kenőolaj-ellenőrző intézetet ismerte az egész műszaki világ öt éven keresztül. Akkor egyszerűsítés révén az ismert és jól bevált intézményt az ÁFORT-hoz csatolták, mint ÁFORT Kenőolaj-ellenőrző főosztályt. Így azután nem ismeri senki.

Hozzászólásomban elsősorban csatlakozni akarok egy már elhangzott hozzászóláshoz, amely érintette azt a kérdést, amelyet egyébként Lukácsy Sándor vetett fel cikkében, illetőleg részletezett az *Irodalmi Újság* múlt heti számában.³⁷ A Petőfi Kör vitáinak valamilyen formában szélesebb nyilvánosságot kell adni. Nem arra gondolok, hogy egy külön lapot adjanak ki, mert az el fog húzódni a kiadóvállalatok által megszabott idők végtelenségéig. Létezik azonban egy jegyzetszorosító vállalat. Jegyzet formájában tehát ki lehetne a vita anyagát adni és a költségeket is elő lehetne teremteni úgy, hogy mindenki, akit érdekel, önköltségi áron megvenné a jegyzetet. Azt hiszem, hogy nagyon sokan megvásárolnák. Nem elég ugyanis, hogy a vita közöttünk és baráti körünkben kapjon nyilvánosságot. Szélesebb nyilvánosság is kell. Elhangzanak itt viták és másnap már jómagunk is a vitáknak csak egy bizonyos részére emlékszünk vissza részletesen. Ezért is ki kell tehát adni, írásban dokumentálva az itt elhangzott javaslatokat, függetlenül attól, hogy tévedésen alapultak-e, vagy pedig megtámadhatatlan igazságokat tartalmaztak, mert mind a kettőről bizonyos, hogy

³⁶ Állami Kenőolaj Felügyelet.

³⁷ Lukácsy Sándor: A viták nyilvánosságáért! *Irodalmi Újság*, 1956. szeptember 29. 8. o.

becsületes meggyőződésből jött. Mindenki becsületes meggyőződésből jött ide és mondotta el javaslatait, mert ha nem volna meg benne ez a meggyőződés, akkor nem volna ez a terem roskadásig tele. (*Taps.*) Ide nem kell senkit lasszóval fogni, ellenben olyan rémhírek járnak, hogy feláron lehet ide belépőjegyet³⁸ kapni. Az se kell! Ide mindenki magától jön, mert hajtja az ország érdeke és a maga önérdeke. De az ország érdeke és a maga érdeke nagyon sokszor párhuzamos. Azt a dokumentumot, amelyet akármilyen – sokszorosított, vagy nyomtatott – formában közre tudnánk bocsátani ezekről a vitákról, el kellene juttatni elsősorban mindazokhoz a fórumokhoz és hatóságokhoz, amelyek az abban felvetett kérdések konkrét és gyakorlati megoldására hivatottak, vagy hivatottak lennének. (*Taps.*) El kell tehát juttatni egy vagy több képviselőhöz, hogy az illetékes szakminisztert interpellációs vonalon, tehát az egész ország fóruma előtt, törvényes úton kényszerítse válaszadásra. (*Ütemes taps.*) Mert, kedves barátaim, az nagyon szép, hogy mi itt egyetértünk, vagy nem értünk egyet a vitákon, de az egész vitát ez fogja determinálni a jövőre vonatkozólag! Mert voltam én az utóbbi hónapokban öt-hat vitán és lelkesedtem ezeken a vitákon. Volt, ahol hozzá is szóltam, de most elmondok egy példát, amellyel talán önmagamat is meg fogom sérteni.

Legalább annyira szeretek utazni, mint az eddig hozzászólók nagy része. Koromnál fogva volt időm és lehetőségem arra, hogy utazhassam. 43 esztendő vagyok. Akkoriban az útlevélkérelemre nem úgy tekintettek, sandán, mint arra, aki egy bank előtt betörőszerszámokat kezd kicsomagolni. (*Derültség és taps.*) Nem bizonyos, hogy el fog valamit követni, de lehet. (*Taps.*) Akkor elhitték, hogy azért akarok külföldre menni, mert látni akarok, tapasztalataimat akarom bővíteni, tanulni akarok, azért, hogy a látottakból és tanultakból később nemcsak nekem, hanem esetleg az országnak is valami haszna legyen. Ilyen utak alkalmával volt alkalmam látni Londonban a Hyde-parkot, amelyről köztudomású, hogy ott mindenki felállhat egy dobogóra, és ha van megfelelő hallgatósága, bármit elmondhat. Úgy tudom, hogy csak egy korlátozás van, a királyi családot nem szabad szidni, mert ott van személyi kultusz. Itt már nincs, itt már a Kucserákat is szabad szidni. (*Taps.*) Él bennem az az aggodalom, hogy a Hyde-parkban vagyok. És bármennyire szeretnék is külföldre menni, nem szeretnék most a Hyde-parkban lenni. El fogja dönteni az a brosúra, amelyet leteszünk egyes illetékesek asztalára!

Még egy javaslatom volna ezzel kapcsolatban és szeretném, ha határozati javaslatba foglalnánk: három hónap múlva, tehát január második szerdáján, vegyük elő és egy piros ceruzával pipáljuk ki belőle, hogy abból, amit itt

³⁸ A Petőfi Kör vitáin bárki részt vehetett és semmiféle belépődíj nem létezett.

javasoltunk, jónak tartottunk és elhatároztunk, mennyi valósult meg és mennyi volt a pusztába kiáltott szó. (*Taps.*) Mert, ha az, amit itt most elmondunk, csak pusztába kiáltott szó, és amellet a karaván halad... (*Taps.*) Engedjék el nekem ennek a keleti közmondásnak az első részét, mert ha most én vagyok az a bizonyos háziállat, amely a karaván porában beszél, akkor nincs értelme annak, hogy teremgondokon törjük a fejünket, nincs értelme annak, hogy a Sportcsarnokot környékezzük. Akkor jobb, ha moziba megyünk, vagy otthon pihenünk. De nem hiszem, hogy így van. Mert ha ezt hinném, nem lennék itt. Igenis szeretném, ha ezeket a vitákat konkrét síkra vinnénk át, ha kikényszerítené a Petőfi Kör, hogy határozatai és javaslatai ne legyenek pusztába kiáltott szavak, mint ahogy kikényszerítette tavaszi indulásával, igazi tavaszos lendületével azt, hogy még az elhangzott kritikák ellenére is igenis meg tudja tartani vitaestjeit, sőt egyre jobban és egyre népszerűbben. Ez a Petőfi Kör el fogja érni, hogy határozatai és javaslatai ne legyenek pusztába kiáltott szavak, amelyekre szükség van Londonban, mert az angol demokratikus közéletnek talán szüksége van egy kis biztosító szelepre. De a Petőfi Kör nem szelep. A Petőfi Kör egy gőzgép, egy gőzhenger, amely arra van hivatva, hogy az elmúlt évek egyenetlenségeit lehengerelje és építse az utat a felé a jövő felé, amelyet mindnyájan elképzeltünk a szocializmus alatt.

Röviden még azzal a már felvetett témával kívánok foglalkozni, hogy a műszaki hírközlés óriási hiányosságokat mutat fel, amit egyébként Sándor Péter az elején szóvá tett, és úgy mondta, hogy a műszaki összeköttetés szervezetlen. Ezzel kapcsolatban elsősorban megemlítem a külföldi lapok problémáját. Az *Irodalmi Újság* ezt is több helyen megemlítette. Nevezetesen elmondotta, hogy a Szovjetunióban a közkönyvtárak bármelyik világlapot rendelkezésére bocsátják az olvasónak. Ugyanezt elmondta lengyel vonatkozásban, jugoszláv vonatkozásban személyesen hallottam, és nyilván más népi demokráciákban is kaphatók külföldi lapok, nálunk azonban nem. Ezt nemcsak a napilapokra értem, hanem a műszaki lapokra is. Kérdezem, hogy a *Technische Rundschau* miért nem kaphatjuk meg nálunk, vagy akár a *Neue Zürcher Zeitung*ot, amelynek műszaki, és műszaki szempontokkal összefüggő gazdasági rovata van. Talán a világ egyik legelterjedtebb ilyen lapja. Miért nem olvashatjuk? Mitől félünk? Ez a lap a külkereskedelmi vállalatoknak jár, ahol titkosan ügykezelik. (*Élénk derültség.*) Olvastam éveken, ellopták nekem, őszintén szólva, csak egy éjszakára, és reggelre visszahoztuk. (*Taps.*)

De térjünk át a belföldi műszaki hírközlésre. Elsősorban nincsen megfelelő fóruma. A közelmúlt napokban, a *Magyar Nemzet* szeptember 21-i számában Máté Györgynek, a volt Rákosi Művektől, megjelent egy rövid cikke,³⁹ amelyhez

³⁹ Máté György: Műszaki-gazdasági hetilapot! *Magyar Nemzet*, 1956. szept. 21. p. 4.

levélben hozzászóltam. A levelet tulajdonképpen a Műszaki Fejlesztési Tanácsnak küldtem el, de nem tudtam a címét, mivel a telefonkönyvben nincsen benne, és így a *Magyar Nemzetet* kértem meg levelem továbbítására, a másikat pedig elküldtem a *Magyar Nemzetnek*. Arról szól a levél, hogy szükség volna egy műszaki hetilapra. Olyan jellegű és terjedelmű lapra volna szükség, mint a *Technische Rundschau*. Ezt rotációsan is meg lehet oldani, ami módot ad a műszaki oktatás sokkal nagyobb terjedelmére. Van ugyan egy-két lapunk, ilyen például a *Gép*, ezek azonban nem alkalmasak az aktuális problémák közlésére, már csak azért sem, mert rengeteg cikket kapnak, és mire egy-egy cikkre sor kerül – itt is vannak sorrendi kivételek –, addigra már a kérdés vagy nem aktuális, vagy olyan mértékben megváltozott, hogy át kell írni a cikket.

Még egy kérdést akarok megemlíteni, a jelen lévő Valkó elvtárs bizonyára mosolyogni fog. Amikor két esztendővel ezelőtt ebben az országban először kezdtem a molibdén-diszulfid kenőanyag kipróbálásával foglalkozni, és egy esztendővel ezelőtt írtam erről egy cikket a *Műszaki Élet* számára – a cikk kilenc hónap múlva meg is jelent –, akkor még az volt a kifogás a molibdén-diszulfid ellen, hogy jó, ha jó, de valutát kell érte adni. Ez volt a helyzet. Külföldről hozott mintákkal kísérleteztem a győri Wilhelm Pieck Vagonygyárban.⁴⁰ Véletlenül tudtam meg, hogy az Egyesült Izzóban is foglalkoznak ezzel a kérdéssel, sőt elő is állították hazai anyagból, tehát a valutakérdés elesett. Most az Egyesült Izzó-beli munkaközösséggel és egy-két kollégámmal karöltve dolgozom ezen a kérdésen. Ezt azonban véletlenül tudtuk meg. De tovább megyek: a molibdén-diszulfidot hazai anyagból állítják elő. Tehát azt feltalálták, hogyan kell előállítani, de a jelenlegi rendszer mellett azt is fel kellene találni, hogy az esetek nagy részében hogyan kell alkalmazni, holott ezt már külföldön három világcég évek óta csinálja.

Itt kapcsolódom ahhoz a hozzászóláshoz, hogy mennyivel egyszerűbb volna meglátogatni ezeket a műszaki szolgálatokat – Nyugat-Németországban óriási molibdénszerviz áll rendelkezésre –, ahol megmutatnák mindazt, amit évek alatt nekünk ki kell találni. Vagy ha nem arra az álláspontra helyezkedünk, hogy megnézzük, akkor felmerül a kérdés, hogy mi lenne, ha megvinnénk egynéhány eljárásnak az alkalmazását, és becsületesen adnánk mi is érte valami mást, ahelyett hogy éveken keresztül meddő kísérleteket folytassunk és újból feltaláljuk azt, ami már megvan.

Egy kérdés érkezett. Azt kérdezik, hogy mi van a molibdén-diszulfiddal. Már elmondtam. Csak annyit akarok még ezzel kapcsolatban elmondani, hogy itt is

⁴⁰ Rába Gyár.

nagy labdázás folyik, mert be van adva találmánynak, és a Találmányi Hivatal a profilozás tárgyában ide-oda labdázik. Tulajdonképpen a VEM-nek⁴¹ kellene gyártani, innen áttették a KGM-hez, és még ma sincs eldöntve, hogy hol fogják gyártani. Talán Vácott, ahol van egy híradás-technikai üzem, és az fogja előállítani.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: A felszólaló ajándékot kapott: egy *Neue Zürcher Zeitung*ot. (Átadja. – Taps.) – Két szervezeti jellegű kérdés merült fel.

Az egyik az a javaslat, amely szerint az itt elhangzott javaslatokra alkalomadtán a nyilvánosság előtt vissza kell térni. Ez a javaslat helyes. Bár nem vagyunk választásra jogosult testület, javasolom, bízunk meg egy négytagú bizottságot azzal, hogy az itt elhangzott problémákat összefoglalja és illetékes szervek elé terjessze. Javasolom, hogy a bizottságba küldjük ki Máté György, Sándor Péter, Bíró Gábor és Ágoston László mérnököt, a Csepel Vas- és Fémművektől, a KGM-től, az építésügyi minisztériumtól, illetve a műszaki egyetemről. Ez a forma a pedagógiai vitánkon már jól bevált.

A másik kérdés a következő: Sokan kérdezik a műszaki területen dolgozók közül, fiatal mérnökök, hogyan lehet belépni a Petőfi Körbe. Mindazok, akik a Petőfi Körbe be akarnak lépni, nevük és lakcímük feltüntetésével küldjenek ide egy cédulát, és néhány napon belül belépési nyilatkozatot fogunk kiküldeni számukra.

Egy kérdés: vajon lesznek-e olyan intézkedések, amelyek alapjaiban megszüntetik azt a mértéktelen huzavonát és bürokratizmust, amely az újítások területén uralkodik?

KISS ÁRPÁD: Készítik az új újítási rendeletervezetet!

ELNÖK: Vajon nincs-e jelen egy-két képviselő, aki Ond Gyula javaslata értelmében esetleg a most következő Országgyűlés ülészakán az interpellációt vállalná. Aláírás: Gregus Pál. Nem tudjuk, hogy vannak-e jelen képviselők. – Miután úgy látom, hogy sokan kezdenek elmenni, felteszem a kérdést, hogy mi a javaslat? (Élénk felkiáltások: Folytassuk!) – Akkor hallgassuk meg még Laki Sándor és Zentai Béla elvtársakat, valamint Farkas Mihály elvtársat, a kohó- és gépipari miniszter helyettesét.

LAKI SÁNDOR: Tisztelt hallgatóság! A villamosenergia-iparnak arról a területéről vagyok itt, ahol az energiafejlesztéshez szükséges terveket készítik,

⁴¹ Vegyipari és Energiaügyi Minisztérium (1954–1956 között).

az erőműtervezéstől. Annak ellenére, hogy ez aránylag kis létszámú vállalat, lényeges tevékenységet fejt ki államunk minden vonatkozásában, mert hiszen Önök mindannyian villamos energiát használnak. Ezért nem kell külön hangsúlyoznom, hogy milyen nagy jelentőségű dolog a villamos energia jelenlegi helyzete.

Ezt azért említtem meg, mert közismert, hogy minden ország fejlődési viszonyaira és szociális helyzetére jellemző, hogy mennyi villamos energiát termel, és hogy egy lakosra mekkora villamosenergia-felhasználás jut. Bevezetésképpen ezt csak azért tartom szükségesnek megemlíteni, mert a villamosenergia-ipar legalább olyan mértékben kér segítséget, mint ahogyan ezt az előttem felszólalt elvtársak a híradástechnikára vonatkozóan kérték. Ugyanis műszaki fejlesztés helyett az energiaiparban műszaki visszafejlesztés folyik. Visszafejlesztés folyik, nem azért, mert tudatosan visszafelé haladunk, hanem azért, mert olyan készülékeket használunk, amelyek legalább 25 esztendő jubileumi ünnepségüket tartathatnák, és amelyek külföldön egyáltalában nem, hazai vonatkozásban pedig éppen csak hogy megütik azt a mértéket, hogy emberi életek kockáztatása nélkül lehet használni.

Örülök, hogy az utánam következő felszólaló után Farkas Mihály elvtárs fog szólásra emelkedni, mert ő volt az, aki két évvel ezelőtt megígérte Veszprémben az Elektrotechnikai Egyesület vándorgyűlésén, hogy ezen a helyzeten – amely már akkor is katasztrofális volt – gyökeresen fognak változtatni. Mondanom sem kell, hogy nem azért jöttem ide, mivel gyökeres változás ment végbe, hanem azért, mert változatlanul rossz a helyzet. Ez a probléma a műszaki fejlesztés kérdésével szorosan összefügg. Pillanatnyilag nem azon fáradozunk, hogy a műszaki előrehaladás, fejlesztés kérdését megoldjuk, hanem azon, hogy éppen csak meg tudjuk oldani napi feladatainkat azokkal a szemétre való készülékekkel, amelyeket a villamosenergia-ipar rendelkezésünkre bocsát. De nehogy valaki kétségbeessék, vagy esetleg azt higgye, hogy egyéni érzelmi vonatkozású a kijelentésem. Javasolom, hogy nézzék meg a Nehézipari Minisztériumnak az országos hálózatra és a villamosenergia-rendszerekre vonatkozó üzemzavar-statisztikáját, amely beszédes számokkal és adatokkal szolgálhat bárkinek.

Megemlítem, hogy ez a probléma egyéb vonatkozásban is fennáll, a kábelkarbantartás és üzemeltetés kérdésében is, amely vonatkozásban szintén nagyon szükséges volna a műszaki fejlesztés, mert nemcsak készülékeink fejlesztése tekintetében vannak nagy hiányosságok, hanem a karbantartó szerek műszaki fejlesztése tekintetében is.

Most talán nézzük meg, hogy miért következett be ez a műszaki visszafejlesztés. Ismerjük a sokszor említett objektív okokat – anyaghiány, munkaerő, munkabér és norma. Ezekkel kapcsolatban nem kívánok különösebb dolgokat mondani, hiszen előttem sokan elmondották véleményüket. Lényeges volna, hogy a

kohó- és gépipari minisztérium a profilozás kérdésében a motorok terén – ha már máshol nem, legalább ott – végre rendet teremtené. Szeretnénk, ha átvételi lehetőségeket biztosítanának nekünk, hogy ha megkapunk egy vacak motort, akkor azt visszaküldhessük, mert rettenetes dolgokat kapunk.

A műszaki fejlesztés kérdéséhez hozzátartozik az is, hogy milyen a termelő munkaerők és a rezsimumkaerők viszonya. Katasztrofálisnak találjuk, hogy egy ember háta mögött sokszor 4-5 ember adminisztrál. Ezen a téren is kellene valamit tenni, ez is műszaki fejlesztés volna.

Sokat beszélünk arról, hogy nincs pénzünk műszaki fejlesztésre. A napokban egy rövid kis megbeszélésen az a vélemény alakult ki, hogy ha azt a pénzt, amelyet Magyarország a hadseregfejlesztésre költ teljesen feleslegesen (*Taps.*), mert nekünk fel kell készülnünk egy esetleges háborúra, nagyszerűen fel lehetne használni ezen a területen. Amerika egynapi befektetése annyi, mint a mi egész évi költségünk. Körülbelül ugyanolyan szám adódik, mint annál a bizonyos műszaki színvonalnál, amelyet említettünk. (*Zaj.*) Bevallom őszintén, hogy hadügyminiszternek nem pályázom, de úgy érzem, hogy egyelőre... (*Hegedűs B. András: Katonai kérdésekre talán ne térjünk ki.*)

Szeretném megemlíteni a tervezés érdekeltségének kérdését. Magyarországon tervgazdálkodás van, és ezért van az, hogy az Erőműtervező Iroda például ma sem tudja, hogy jövő évi terve hogyan fog festeni. Jó volna tehát, ha kellő intézkedések volnának ezen a téren. Legfőképpen az volna jó, ha kellő érdekeltséget biztosítanának a tervezők részére.

A külföldi tanulmányutakkal nem kívánok foglalkozni.

Szeretném azonban megemlíteni a bérezés kérdését. Bizonyos összehasonlításoktól, például a kohómunkásokkal való összehasonlításoktól függetlenül, nem akarok nagy számokkal dobálózni, de szeretnénk elérni, hogy az illetékesek eldöntsék, ellentétben a *Szabad Nép*ben megjelent cikkekkel, hogy végeredményben mennyi szükséges egy embernek a normális létfenntartáshoz. (*Taps.*) Javasolom, hogy tisztázzuk, kereshet-e ma Magyarországon egy mérnök annyit, mint egy fejőnő? Mert nálunk nagyon sok mérnök kevesebbet keres. Olvastam az újságban, hogy a fejőnők körülbelül háromezer forintot keresnek és nehezen tudom megmagyarázni a mérnököknek, hogy ők miért kapnak ezerkétszázat.

Még egy kérdést szeretnék megemlíteni. Hosszú időn keresztül dolgoztak a tervezők, a mérnökök, általában a műszakiak csökkentett munkaidővel, legalábbis az irodai és a fizikai dolgozókhoz képest. Nem akarom firtatni, hogy hogyan és miként áll ez a kérdés, de érzésem szerint a műszakiak ma a szaklap-tanulmányozást és mindent beleértve használják csak ki 48 órájukat és az az érzésem, sok helyen ezt hallottam, hogy ha a csökkentett munkaidő lenne, valószínűleg jobb hatástényezővel dolgoznék a műszaki gárda. (*Taps.*) Ennek

kapcsán említtem meg, hogy szükséges volna megvizsgálni az ötnapos munkahét bevezetését.

Még egy érdekes kérdést szeretnék megemlíteni. Lényeges dolog, hogy munkaerejével szabadon rendelkezék az ember. Szeretném, ha megválaszolnák, hogy mikor szűnik meg a jobbtörvény. Gondolok a szabad költözkedésre. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Szeretném megjegyezni Laki elvtárs felszólalásának egy részével kapcsolatban: Kiss elvtárs elmondotta, hogy a Munka Törvénykönyvének módosítása készül. Ez egyébként benne volt az újságokban és nyitott kapukat döngetni nem okos. Ankétünk címe elég tág, sok minden belefér és leszögeztem, hogy nem lehet szorosán, mereven a fiatal műszaki értelmiség helyzetével foglalkozni. De meg kell mondanom, hogy ezzel visszaélni és olyan kérdéseket napirendre tűzni, mint az Amerikai Egyesült Államok hadügyi költségvetésének és a magyar állam költségvetésének összehasonlítása, azt is tévesen, ez nem idevaló és nem is értünk hozzá. (*Taps.*) Mindenkit arra kell tehát kérnünk, hogy a felszólalók továbbra is tartózkodjanak az ilyen kérdésektől. Nem vonatkozik ez persze Laki elvtárs felszólalásának egészére, de azt hiszem, hogy a felszólalásának erre a részére vonatkozólag ezt kötelességem volt leszögezni.

Utolsó előtti felszólaló Zentai Béla elvtárs a KGM-ből. Azután: Farkas elvtárs, miniszterhelyettes.

Közlöm, hogy huszonketten nem kapnak szót. Elnézést kérünk tőlük. (*Felkiáltások: Adják be írásban!*)

ZENTAI BÉLA: Mai vitánk jellegéhez egypár szót! Márciusban vitát rendeztünk a Petőfi Körben ugyanerről a témáról, a műszaki fejlesztésről és a fiatal műszakiak problémájáról. Akkor 42-en voltak a vitán. Úgy gondolom tehát, hogy helyes néhány hónap távlatából erre a fejlődésre rámutatni. Ez az első, amit nagy örömmel és határozottan üdvözlünk kell.

Második megjegyzésem arra vonatkozik, hogy vajon mifajta biztosítékok vannak arra, hogy a műszaki fejlődésben az elmaradást pótoljuk, ami olyannyira szükséges, és a világosan felismert tennivalókat ténylegesen megvalósítjuk. Úgy gondolom, hogy azok az elvtársak vetik fel helyesen a kérdést, akik ehhez igen kemény, igen alapos és lényeges politikai feltételeket írnak elő, követelnek meg és látnak szükségesnek. Ez az egyik.

A másik, ami ehhez kapcsolódik az, hogy határozottan kell rámutatni arra, hogy a Műszaki Fejlesztési Tanács jelenlegi szervezetében, felépítésében és hatáskörében, összefüggéseiben teljesen alkalmatlan mindazoknak a céloknak az elérésére, megvalósítására, sőt még szorgalmazására is, amelyekről ma itt beszé-

lünk. Nem tudom, hogy Kiss elvtársnak mi a véleménye erről. Úgy gondolom, hogy egyet fog érteni velem. Az a kérésem, hogy mai összejevetelünk támogassa a Tanácsot, hogy illetékes szerveknél hasson oda, hogy valóban alakuljon a különböző szerveknél meglévő hivatalokból – mert megvannak ezek a szervek elszórva, különböző helyeken, gyakran meg nem felelő vezetés alatt – egy olyan összefogó központi szerv, amelyre igenis szükség van, amelynek a megalakulására is megvan a lehetőség, amely megfelelő hatalommal rendelkezik ahhoz, hogy az itt elhangzott szempontokat valóban megvalósítsa. Olyan szervnek kell lenni, amelyet tényleg módunkban van felelősségre vonni, ha szükséges, különböző törvényes módon és formák között és a társadalmi bírálatnak az eszközével, de amely feladatának eleget is tud tenni. Az Országos Tervhivatal rossz gazdája a műszaki fejlesztésnek, mondjuk meg őszintén... *(Taps.)* Bizonyítom is nemcsak egy megjegyzéssel, hanem egy szervezeti módszerrel is. Úgy tudom, hogy minden hivatal legfontosabb vezetői részt vesznek a kollégiumban, a vezető testületben. Kérdezem, vajon az Országos Tervhivatal kollégiumának tagja-e műszaki vezető? Úgy tudom, hogy nem. Ott volt Jánossy Ferenc,⁴² ott is hagyta a vezetést. Nem is volt tagja a kollégiumnak.

Apró példa, de nagyon lényeges. Nagyon lényeges forrás és bizonyíték arra, hogy ez a testület és vezetői, közöttük Berei Andor,⁴³ nem tudják kellő formában és kellő mértékben ezt a kérdést átfogni és irányítani. *(Taps.)* Azt hiszem, hogy az Országos Tervhivatalból az egész távlati tervezést, a műszaki fejlesztést át lehet vinni a Tanácsba. *(Taps.)* Örülök a tapsnak, úgy látom egyetértünk ebben a kérdésben. *(Taps.)*

De van további szervünk is! Szó volt itt a gazdasági kapcsolatok kérdéseiről nemzetközi síkon, az utazásokról. A gazdasági kapcsolatok bizottsága – önálló külön szerv. Lehetne egységes irányítást, és azt hiszem, egy csomó, ma felmerült kérdést gyorsan meg tudna oldani. Ez egy második konkrét javaslat, amely – azt hiszem – a mai vitából előre tud mutatni.

Nem sorolom továbbá a lehetőségeket, messze vezetne. De a három szervnek egységes szervvé való összevonása biztosítaná a gyorsabb fejlődést. Ehhez persze egész csomó alapos politikai feltétel van. Meg kell akadályozni elsősorban azt, hogy a sztálini politika bármilyen formában újra felszínre kerülhessen. *(Taps.)* Régi mérnök vagyok és régi kommunista is. Jó pár éve dolgozom üzemben. Éppen az utolsó öt évben termelőrészlegekben. Pontosán tudom tehát, hogy miről beszélek, mit beszélek, mit mondok ezekben a mondataimban.

⁴² Jánossy Ferenc (1914–) közgazdász, 1956-ban az Országos Építésügyi Hivatal elnökhelyettese.

⁴³ Berei Andor (1900–1979), 1954–1956. október 24. között az Országos Tervhivatal elnöke.

Még egyszer leszögezem tehát, hogy a műszaki fejlesztéshez alapvetően szükséges a határozott, egységes, világos állásfoglalás. A júliusi határozatok alapján előre lehet mennünk, de tisztán kell látnunk a célokat, eszközeinket, módszereinket.

Javasolom, hogy az interpellációnak többször felvetett módszerét valóban rendszeresítse a Petőfi Kör saját körében úgy, hogy meghív megfelelő személyeket és igenis interpelláljuk meg őket, mint ahogy ma is megtörtént Farkas elvtárral, aki vállalta az interpellálnak a szerepét. Mint minisztériumi dolgozó, én is kíváncsian várom válaszát. De ezt rendszeresíteni is lehet.

Még egy megjegyzést! Érzésem szerint a fiatal műszakiak, a fiatal értelmiség közül sokan nem egészen vannak tisztában a mérnökök életével a kapitalizmusban. Nem megyek bele ebbe a problémába, csak jelzem, hogy túl sok a rózsás elképzelés. Úgy hiszem, helyes volna, ha a DISZ Petőfi Köre megkérdezné erről Hevesi elvtársat⁴⁴ az első világháború előtti időkre nézve, és közülünk többeket a két világháború közötti időszakra nézve, mert azt hiszem, hogy sok káros és hamis illúzió van, amellyel szembe kell nézni, éppen a szocializmus építésének gyorsítása érdekében. (*Taps.*)

Befejezésül: szeretnék még hozzászólni az utazások kérdéséhez. Felmerült ez a probléma, kapcsolatban Nagy Imre elvtárs kérdésével. Nekem az a véleményem, hogy feltétlenül szükséges volna, hogy Nagy Imre elvtárs megfelelő fórumokon, helyeken, világosan kifejtse álláspontját számos kérdésben. Engem különösen érdekelne a beruházási politikában történt súlyos hibáknak a mélyebb elemzése és magyarázata. Ami pedig az utazásokat illeti, azt válaszolom Lóránd elvtársnőnek, lehet, hogy 1953–54-ben felére csökkentették a kereteket, de 1955–56-ban is felére csökkentették. Azt hiszem, hogy ez részben válasz sok mindenre, hogy nem sok változott ezen a téren. (*Hegedűs B. András: Ez is hozzátartozik a tárgyilagossághoz! – Taps.*)

Mindenesetre megjegyzem, hogy a beruházási politika problémáiban nekem is nagyon sok vitám lesz vele, mert néhány kérdésben akkor is vitatkoztunk alacsony pozícióból felfelé és azt hiszem, hogy a dolgokat tisztázni lehet és tisztázni kell. Minél hamarabb, annál jobb.

Még egy megjegyzést! Benne vagyok még az időben egy perccel...

KISS ÁRPÁD: Kiegészítésül! 1954-ben tudományos építkezésre 30 milliót, 1955-ben 15 milliót, 1956-ban 9 milliót fordítottunk. (*Taps.*)

⁴⁴ Hevesi Gyula (1890–1970), vegyészmérnök, 1919-ben a szocialista termelés népbiztosa, akadémikus.

HEGEDŰS B. ANDRÁS: A tárgyilagossághoz hozzátartozik, hogy megkérdezzük Lóránd elvtársnőt, van-e megjegyzése? (Zaj.) Azt mondja, hogy ebben a periódusban nem dolgozott a minisztertanácsnál.

ZENTAI BÉLA: Megjegyzem, hogy sokat harcoltunk együtt a közös célért és fogunk is még. Az őszinteség kérdéséről az a véleményem, hogy az őszinteség nem árthat nekünk. A kommunisták a múltban éppen azért tudtak döntő eredményeket elérni, mert benne éltek a tömegek sűrűjében, ismerték a kérdéseket, ismerték a kapitalista irodalmat és tudományt és a legfejlettebb tudományt, a marxizmust–leninizmust. Most is ismernünk kell mindent, bennünket a jövőben sem zárhat el tőle senki és éppen azért, mert nem fognak elzárni bennünket, fogunk tudni győzni. Az utóbbi időben többször volt alkalmam külföldön járni. Ma érkeztem meg Csehszlovákiából. Meg kell mondanom, hogy hasonlók ott is a problémák. Ott sem rózsás a helyzet. De nyugodtan és átfogóan dolgoznak. Szervezettebben dolgoznak! Láttam az osztrák fejlődést is a közelmúltban. Öt év távlatából tudtam egyszerre átnézni. Nagyon komolyan és keményen kell dolgozni. Ma is nagyon sok volt itt – az én egyéni véleményem szerint – a rózsás ködön való szemlélődés. Nem vagyunk olyan gazdag ország! De sok tehetségünk, keményen, jól dolgozni tudó munkásunk, parasztságunk van. Kiváló értelmiségünk van, de meg kell mondani világosan fiatal műszaki dolgozóinknak, hogy nagyon kemény munka előtt állunk. Ebben a munkában győzni tudunk és győzni fogunk. (Taps.)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Mivel most már többen nem kapnak szót, ezért néhányan – kerülővel élve – írásban szólnak hozzá.

Az egyik a műszaki egyetemi oktatásra vonatkozóan tesz javaslatot. Ez a téma nem tartozik az ankét tárgyához.

A másik kérdés a következő: miért borítja homály a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának programját? Nem volna-e célszerű a jelenlegi gazdasági viszonyok között a szerződést felülvizsgálni, mivel ez iparunk számára erős megkötöttséget jelent? Nem világos a kérdés, hogy melyik szerződésre gondol.

A Petőfi Kör ma az ország legjelentősebb nyilvános fóruma. Érthetetlen, hogy ezt a fórumot alkalmatlannak tartjuk bármilyen súlyú aktuális probléma megtárgyalására. Ezért feltesszük a kérdést, hogy van-e akadálya Nagy Imre meghívásának? Anker Géza és Huszár László mérnökök kérdezik. Ezzel kapcsolatban közlöm, hogy továbbítani fogjuk oda, ahova a meghívás szólt.

Kemény Viktor elvtárs kérdése: a közelmúltban több küldöttség járt Jugoszláviában; nyilván sok érdekességet tapasztaltak, amely tapasztalatoknak a felhasználása sokat segítené nekünk a munkánkban. Javasolom, hogy a Petőfi Kör kérje fel az illetékeseket, hogy publikálják tapasztalataikat.

András Sándor elvtárs írja: Tekintettel arra, hogy a szakmai szakszervezetekben a mérnökök és technikusok a számarányukhoz képest jelentéktelen szerepet töltenek be, és ennél fogva a szakszervezetek sem képviselik érdekeiket, helyes volna megalakítani újra a mérnökök és technikusok szakszervezetét. (*Élénk taps.*)

Kemény Endre elvtárs, a Ruhaiipari Tervező Vállalat dolgozója, javasolja, hogy folytassunk vitát a METESZ keretén belül, és hogy ott kerüljön sor a textil- és ruházati ipari dolgozók problémáira.

Azt hiszem, tényleg nem vagyunk hivatottak arra, hogy ebben állást foglaljunk. Ezt a kérdést a megalakított négytagú bizottság a megfelelő szerv elé fogja terjeszteni.

Most pedig átadom a szót Farkas Mihály elvtársnak.

FARKAS MIHÁLY: Kedves elvtársak! A mai vitán elhangzott néhány kérdéssel kapcsolatban szeretnék az elvtársaknak választ adni, és megvilágítani néhány olyan problémát, amelyet itt különösen a híradástechnikai iparág és a műszeripar területéről vetettek fel.

A műszaki fejlesztés kérdésével foglalkozva, csatlakoznom kell azokhoz a szavakhoz, amelyeket Zentai elvtárs előttem elmondott. Egyetértek azzal, amit Zentai elvtárs már hangoztatott: a Tervhivatal képtelen a műszaki fejlesztési feladatokat az egész ipar szintjén összefogni. Sajnos nap mint nap tapasztaljuk a Kohó- és Gépipari Minisztériumban, de más minisztériumok területén is, hogy a Tervhivatal egyes részlegei, egyes osztályai a terveket elszigetelten, önállóan készítik, és egyáltalában nincsenek összhangban a műszaki fejlesztési tervek. Gondolok itt például a híradástechnika fejlődését gátló porcelánipar, finomkerámia-ipar fejlesztésére, amely évek óta megoldatlan probléma. Jelenleg is csak úgy próbáljuk megoldani a kérdést, hogy a Kohó- és Gépipari Minisztérium a saját beruházási keretéből finanszírozzon más tárcáknál olyan beruházásokat, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a híradástechnika alkatrészgyártásának megoldásához. De sorolhatnám tovább a vegyipar és villamosipar esetében is ugyanezeket a problémákat.

Laki elvtárs kifogásolta a villamosipari gyártmányok rossz minőségét. Egy évvel ezelőtt a veszprémi vándorgyűlésen tényleg felvetődött ez a kérdés. Ugyanakkor – az akkor még Vegyipari és Energiaügyi Minisztérium felé⁴⁵ adresszálva – felvettem ezeket a problémákat, amelyek akadályozzák a minőségjavítást. A vegyipar nem gyárt megfelelő itatólakkot, nem gyárt megfelelő szigetelőanyagokat, amelyekkel ma megfelelő villamos ipari gyártmányokat lehetne előállítani.

⁴⁵ A VEM 1956. július 30-án újabb átszervezés folytán megszűnt.

Ezekért a hibákért elsősorban a Tervhivatal felelős, hiszen a Tervhivatalban elsősorban a tervek mennyiségi tervezése folyik, az is elszigetelten, a tárcák szintjén, azonban a műszaki fejlesztés összhangba hozatala és egységes irányítása egyáltalában nincsen biztosítva. (*Közbekiáltások: Vagy csak Kucsera-szinten!*)

Az elvtársak közül többen jogosan kifogásolták a híradás-technikai ipar elmaradottságát. Tény és való, hogy híradástechnikai iparunk – amely több évtizedes múltra tekinthet vissza és az egész világpiacon elismert gyártmányokkal szerepel – az utóbbi évek, vagy az utóbbi évtizedek során jelentősen elmaradt a fejlődésben. Ebben szerepe van annak, hogy a kutatóintézetekben sorozatosan végrehajtott racionalizálások a létszámot annyira csökkentették, hogy a legelemibb kutatási feladatokat sem tudták kutatóintézeteink végrehajtani, nem is beszélve azoknak az anyagi lehetőségeknek a hiányáról, amelyek szintén nem voltak biztosítva kutatóintézeteink számára.

Meg kell mondanom, hogy a híradás-technikai ipar részére a második ötéves tervben körülbelül 50 százalékkal magasabb beruházási összeget biztosítottunk, mint az első ötéves tervben, bár ez az összeg önmagában még nem elégséges annak az elmaradásnak a behozására, amelyről itt többen beszéltek. Éppen ezért az Országos Műszaki Fejlesztési Tanács a közeljövőben, de mindenesetre egy hónapon belül, meg fogja tárgyalni a híradástechnika távlati fejlesztési feladatait és problémáit. Azért foglalkozik ezzel az Országos Műszaki Fejlesztési Tanács, mert ennek más tárcák vonatkozásában is vannak összefüggései, az Építésügyi Minisztérium vonalán az üveg-kerámiai összefüggések, vegyipari területen pedig a szigetelőanyagok, lakkok és egyéb készítmények tekintetében.

A híradástechnikai iparnak a második ötéves tervben biztosított beruházásainak jelentős összegét mi a híradástechnikai ipar alapanyagbázisainak megoldására kívánjuk biztosítani. A második ötéves tervben Vácott mikrokohászati üzemet fogunk létesíteni, amely a híradástechnikai műszeripar és erősáramipar kis mennyiségű, de speciális kohászati alapanyagait fogja előállítani, különböző speciális, kis mennyiségű kohászati anyagokat, amelyeket a kohászati ipar nagy tonnatervei miatt sem minőségben, sem mennyiségben jelenleg biztosítani nem tud.

Ugyancsak jelentős összegeket kívánunk fordítani az alapanyag-kutatás fejlesztésére. Meg kell azonban mondanom azt is, hogy a híradástechnika lemaradását minden területen olyan rövid idő alatt, mint a második ötéves terv, behozni nem lehet. Éppen ezért a februárban megtartott berlini tárgyalások során bizonyos profilrendezések történtek a híradástechnikai iparban is. Sajnos eddig azt hittük, hogy a híradástechnika teljes profiljában képesek vagyunk olyan ütemű fejlesztést biztosítani, amely a világszínvonal tartását is biztosítja.

Előttem több elvtárs hivatkozott arra, hogy a kutatási témák megvalósítása nagyon lassú, és hogy a beruházási lehetőségek nincsenek biztosítva. Mindez azt bizonyítja, hogy a televíziótól a rádióig és a telefonközpontoktól a mikrohullá-

mig, a vákuumtechnika minden területén kénytelenek leszünk egyidejűleg gyors ütemű fejlődést biztosítani. Éppen ezért a híradástechnika területén olyan profilt alakítottunk ki, amely adottságainknak legjobban megfelel. Így – az elvtársak egy része már valószínűleg tud róla – nem fogunk gyártani rádióleadókat, de ugyanakkor nagyobb súllyal fogunk foglalkozni mikrohullámú berendezésekkel és újabb, korszerű hírközlési berendezésekkel. Televízióval is fogunk foglalkozni, a vákuumtechnika területén a mi feltételeinknek legjobban megfelelő gyártmányok fejlesztésével és gyártásával is kívánunk a második ötéves tervben, és azt követően is foglalkozni.

Az elvtársak felvetették a kutatóintézetekben dolgozó kutatók fizetését, premizálásának kérdését. Meg kell mondanom, hogy ebben az évben – tekintettel arra, hogy a kutatóintézetek a pénzügyminisztérium által megszabott státuszban vannak – igen nehéz lesz valamit tenni, és szűk lehetőségeink vannak a premizálás megoldására. *(Élénk felkiáltások: Tegyétek önelszámolóvá!)* A minisztérium vezetőinek az az elképzelése – és ilyen javaslattal fordultunk a minisztertanácshoz –, hogy 1957. január 1-jétől a kutatóintézetek vállalati rendszerben dolgozzanak, tehát ne legyen kötött létszámuk, hanem – a kutatási feladatoknak megfelelően – szabad létszám-gazdálkodási lehetőségük legyen, és anyagi lehetőségeik sem a költségvetésben megszabott, előre meghatározott, és az élethez egyáltalában nem igazodó lehetőségek szerint legyenek megszabva. Elgondolásunk az, hogy ezzel a szabad gazdálkodással a kutatóintézetek munkáját komoly mértékben meg lehet javítani.

Ettől függetlenül 1956-ban a tervbe már beállított kutatási feladatok megvalósítására és üzemi bevezetésére az ebben érdekelt műszakiaknak körülbelül 1,1 millió forintos jutalmat tűzött ki a Kohó- és Gépipari Minisztérium, amely a témák befejezése után, az abban a témában dolgozó elvtársak részére kerül kifizetésre, előre meghatározott összegben. Ebből az összegből egyedül a Híradástechnikai Kutatóintézet – tudomásom szerint – körülbelül 4 százalékot kap, körülbelül 360 000 forintot, – a vállalatokkal együtt. Hangsúlyozom, hogy az 1,1 millió forintot a kutatási eredmények elérésére és üzemi bevezetésére biztosította a minisztérium. A Híradástechnikai Kutatóintézet létszáma 140 fő, és az összeg körülbelül 150 000 forint. Szerény összeg, nem vitás, hogy aránytalanul kis összeg, ha az egy főre jutó összeget tekintjük – azonban a 150 főben benne vannak a fizikai alkalmazottak, a segédszemélyzet stb.

Szeretnék néhány olyan kérdéssel foglalkozni, amelyet részben kérdésként, részben pedig megválaszolatlan kérdésként vetettek fel a KGM felé.

Főként a híradástechnikai ipar dolgozói vetették fel, vajon szabad-e nekünk Sztálinváros befejezésével vagy továbbépítésével foglalkozni akkor, amikor a híradástechnikai ipar gyors ütemű fejlesztéséhez megfelelő beruházási kerettel, anyagi bázissal nem rendelkezünk.

Azt hiszem, legfeljebb úgy lehetett volna felvetni a kérdést, hogy szabad volt-e Sztálinvárost annak idején ilyen volumenben elkezdni építeni. A mai körülmények között Sztálinváros befejezetlen létesítmény, ahol éppen azok a berendezések és üzemek hiányoznak, amelyek a gépiparnak igen fontos tényezői: a hideghengermű, a finomlemez-hengermű, amelyből legnagyobb az importunk. Ez hozná a pénzt, nem beszélve a Laki elvtárs által felvetett kérdéstről, a villamos készülékek, a transzformátorok, a motorok minőségének a javításáról. Sajnos, Borsodnádasd még a korszerűsítés után sem lenne alkalmas arra, hogy olyan lemezeket állítson elő, amelyek a mai követelményeknek megfelelő készülékek gyártását biztosítanák. Ilyen szempontból feltétlenül szükséges a sztálinvárosi hengermű és a sztálinvárosi vasmű befejezése.

Emellett természetesen a legnagyobb erőfeszítést kell tenni a híradás-technikai és a műszeripar beruházásainak biztosítására.

Meg kell még mondanom, hogy a híradástechnika részére rendelkezésre bocsátott összeg nem fedezi a teljes igényt. Jelenleg tárgyalások folynak olyan irányban, hogy a honvédség által felszabadított épületeket szintén igénybe vessük elsősorban a híradástechnikai alapanyag gyártásának, molibdén- és egyéb gyártás céljaira, valamint olyan gyártásokra, amelyek ezekben az épületekben megvalósíthatók. Ez egyrészt meggyorsítja a fejlesztés ütemét, építési kapacitást lehet általa felszabadítani, másrészt az elégtelen beruházási keretnek a jobb kihasználását teszi lehetővé.

A villamosipari készülékek, az erősáramú készülékek minőségével kapcsolatban Laki elvtársnak már reflektáltam. Meg kell mondanom azonban, hogy Laki elvtárs általánosságban beszélt a kábel és a villanymotorok rossz minőségéről. Itt eléggé jól hangzott az a bejelentése, hogy a KGM biztosítsa a motorok vagy a készülékek átvételét és azt, hogy reklamációkkal a vállalatokhoz visszajuttathassák. Sem Laki elvtárs, sem munkatársai, sem közvetlen és közvetett felettesei soha ilyen kérdéssel nem fordultak közvetlenül hozzánk. Tudomásom szerint az Erősáramú Iparigazgatóság egyetlen vállalata sem tagadja meg, ha bárki a helyszínen kívánja átvenni a transzformátorokat, az elektromotorokat és a készülékeket. Ha ilyen eset adódik, akkor kérem az elvtársakat, hogy konkrét panaszukat, a konkrét eseteket vessék fel nekünk, mert tudjuk, hogy általánosságban minőségi bajok vannak, és tudjuk, hogy rosszak a készülékeink motorjai. Utaltam már a rossz trafólemeze, dinamólemeze, a szigetelőanyagoknak nem megfelelő voltára, hangsúlyoznom kell azonban azt is, hogy igen sok a technológiai fegyelem-sértés is, amelyről ma itt bőségesen volt már szó, amely a bérezésnek és egyéb más hiányosságoknak a következménye. Nagyon kérem Laki elvtársat, hogy konkrét panaszait juttassák el hozzánk, hogy kivizsgálhassuk őket, és intézkedni tudjunk azok megszüntetésére, kiküszöbölésére.

A Tervhivatalról szólva: az előbbieken elfelejtettem kitérni arra, hogy mi nem értünk egyet a Tervhivatalnak azzal a merev álláspontjával sem, amelyet az export-import kérdésekben elfoglalt, bár a Tervhivatal a mi állandó szívós harcunk és kezdeményezésünk alapján tett bizonyos engedményeket az export területén, amikor egyes vállalatokat feljogosított közvetlen export lebonyolítására. A mi véleményünk azonban az, anélkül hogy a külkereskedelem monopóliumát sértenénk, hogy bizonyos speciális anyagokat az importot felhasználó gyárak részére kell biztosítani. Megállapítottuk, hogy a szakértelem nélkül végzett beszerzés, a minőségben tett engedmények, az importnak egyik relációból a másikba való átterelése, egy sor helyen hihetetlen károkat, milliós minőségi romlásokat és rengeteg reklamációt idézett elő. Sorolhatnám a példákat, de nem akarom ezzel sokáig húzni az időt.

A mi véleményünk és az én véleményem az, hogy azoknak a speciális anyagoknak az importját, amelyeket egy-egy vállalat, vagy egy-egy iparág használ fel, az illető iparág vagy vállalat kezébe kell adni, azokkal a törvényes megkötöttségekkel, amelyek ma is fennállnak a külkereskedelemben. Túrhetetlen állapot, hogy például a Chemolimpex a kalap és a sapkaellenző gyártásához használt anyagokat együtt importálja a nagyfeszültségű készülékek szigeteléséhez használt szigetelőanyaggal és összecszeréli őket. Előfordult olyan eset, hogy a kábelgyárak a cipőgyártól kölcsönként PVC-t jobb minőségűnek találják, mint amilyeneket a kábelek szigetelésére vagy a készülékeknél használnak fel. Ez a szakszerűtlenség feltétlenül kiküszöbölendő. A gyáraknak vagy az iparigazgatóságoknak feltétlenül közvetlen importlehetőségét kell biztosítani ezekre az anyagokra nézve. *(Felkiáltások: Idő!)*

Egy sor kérdést vetettek fel az elvtársak. Lakatos György elvtárs a Híradástechnikai Kutatóintézetből éppen az egymilliós prémiummal kapcsolatban felhívta a figyelmet arra, hogy az engedélyezés óta – bár három hónap telt el – még mindig van olyan üzem, ahol az érdekeltekkel nem közölték. Nincs róla tudomásom, ki fogom vizsgálni és az elvtársat értesíteni fogom.

A kutatóintézetek dolgozóinak fizetésjavításával egyidejűleg a negyedévi prémium-, illetőleg jutalomkeretet miért csökkentették 10 százalékról 5 százalékra? – kérdezi Deák Ferenc a Bányászati Kutatóintézetből. Nekem nincs tudomásom róla. *(Felkiáltások: Így van!)*

Szabó József azt kérdezi, hogy ha a Tervhivatal a műszaki fejlesztés feladatainak összefogására képtelen és ha emiatt a termelési, beruházási tervek megalapozott műszaki fejlesztési terv nélkül készülnek, hogyan biztosítja a műszaki fejlesztés feladatainak a Tervhivatal hatásköre alól való kivétele a terv műszaki megalapozását?

A mi véleményünk az, hogy a Tervhivatalnak elsősorban távlati tervekkel kell foglalkoznia, nagyvonalú tervekkel. A termelési, beruházási terveket elsősorban

a műszaki fejlesztési tervek ismeretében kellene biztosítani. Ez beruházási műszaki fejlesztési terv nélkül, beruházási termelési terv nélkül és azoknak egymással való vonatkoztatása nélkül nem oldható meg.

„A Tervhivatalból ki kell-e venni a műszaki fejlesztési terv kérdését és az Országos Műszaki Fejlesztési Tanácshoz kell-e vinni, vagy pedig otthagyni a Tervhivatalnál?” Azt hiszem, hogy ennek eldöntése itt nem lehetséges. Mindenesetre azonban biztosítani kell – és szerintem megoldható is volna –, hogy az Országos Műszaki Fejlesztési Tanács kidolgozná most már a harmadik ötéves terv műszaki fejlesztési tervcélkitűzéseit és a Tervhivatal megvizsgálná azokat az erőforrásokat, lehetőségeket, amelyek azoknak megvalósítására rendelkezésre állanak és a műszaki fejlesztési tervek ismeretében gondoskodnék a beruházási, a munkaügyi és a termelési tervek összhangjáról.

Boldizsár György kérdezi, hogy van-e szándéka a KGM-nek a kísérleti vállalatokon kívül általánosítani a vállalatok önállóságát?

A KGM októberben, illetőleg a második félévben, július 1-jével három vállalatot kísérletképpen bizonyos fokig önállósított. A háromon belül is az Egyesült Izzó volt az egyik, éppen a híradás-technikai ipar jelentőségének ismeretében. Jelenleg a Minisztertanács előtt van a KGM egyszerűsítési terve, amely messzemenőleg több önállóságot biztosítana a vállalatoknak az elkövetkező években, már 1957. január 1-jétől kezdve. A terv szerint iparigazgatóságokként legalább két-három vállalatnak teljes önállóságot kívánnánk adni 1957. január 1-jétől. A többi vállalatnál is messzemenően több önállóságot biztosítanánk a KGM területén, több önálló intézkedési jogot, mint eddig. Ezeket az intézkedéseket és egyszerűsítési javaslatokat a KGM úgy dolgozta ki, hogy azok nem a mennyiségi termelést, hanem elsősorban a műszaki fejlesztést és annak meggyorsítását célozzák.

„Helyesnek látja-e az iparigazgatósági rendszer fenntartását, amely megszüntethető lenne a vállalatok önállósága esetén.”

Az iparigazgatási rendszer jelenlegi formája véleményem szerint nem helytelen. Természetesen felülvizsgálatra szorul és a KGM-en belül az egyszerűsítési bizottság tervezetet is dolgozott ki arra, hogy az iparigazgatóságoknak a hatásköre, illetőleg az iparigazgatóságokhoz tartozó vállalatok területei változni fognak, az egyes homogén területeknek megfelelően. Az iparigazgatóságok a jelenlegi rendszerben természetesen nem tudnak más feladatot megoldani, mint tulajdonképpen egy adatgyűjtő szerv feladatát. Az iparigazgatóság – bizonyos feladatok végrehajtásának ellenőrző szerve. A vállalatok nagyobb önállóságának biztosításával az iparigazgatóságoknak is több lehetőséget, több önállóságot kell biztosítani, mert különben az a fonák helyzet áll elő, hogy önálló vállalatokkal, de igen szűkre szabott hatáskörrel rendelkező iparigazgatóságaink lesznek, amelyek képtelenek volnának feladataikat megoldani. Hogy az iparigazgatóságok a

vállalatoknak az önállósága után nagy vagy kisebb apparátussal fogják-e feladataikat megoldani, arra majd csak a jövő tud választ adni. Azt hiszem, teljesen helytelen volna, és nem is lehetne vele egyetérteni, hogy 1957. január 1-jétől teljesen engedjük a vállalatokat szabadjára, szüntessük meg az iparigazgatóságokat, mert ez nem tervgazdálkodáshoz, nem arányos fejlődéshez, hanem igen nagyfokú zűrzavarhoz és káoszhoz vezetne. (*Taps.*)

Javaslat: Varga Péter kéri, hogy a szabad létszámgazdálkodást terjesszék ki más főhatóságok alá tartozó tudományos intézetekre is, és vegyék fel a kapcsolatot az Akadémiával. Itt van az Akadémia képviselőjében Hevesi elvtárs, azt hiszem, hogy Hevesi elvtársék foglalkoznak ezzel, sőt úgy tudom, hogy támogatást is kaphatunk ebben a törekvésben a KGM-től is.

Jutalmazzák azokat is, akik – bár nem a KGM-hez tartoznak – a híradástechnika számára konstrukciókat adnak át.

A válasz: ennek semmi akadályja sincs, mert a KGM a műszaki fejlesztési keretéből ilyen eredményes munkákat jutalmazni tud, és ha ilyenekre az iparigazgatóságok javaslatot tesznek, a műszaki főosztály, vagy a miniszter elvtárs erre jutalmazási keretet biztosít.

Még egy kérdés merült fel. Azt hiszem, Sárközi Pál elvtárs, a Fémtömegcikk Művekből kérdezi, hogy a mosógépek gyártása körül mi a helyzet? Van-e felesleges kapacitásunk, például a Fémtömegcikk Művekben... *Élénk közbeszólások: Nem ide tartozik! – A minisztérium panaszirodájába kellene az ilyeneket benyújtani!*) Ha nem szükséges válaszolnom... (*Felkiáltások: Nem szükséges! – Taps.*)

Több kérdés nincs. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Jött egy nagyon szigorú, rövid levél: Kérjük Hegedűs elvtársat, tegyen ígéretet a plénum előtt, hogy Nagy Imre elvtársat meg fogja hívni a következő ülésre. A magam személyében erre ígéretet tudok tenni. (*Felkiáltások: Kitől függ?*) Az, hogy én meghívom, nyilvánvalóan tőlem függ, azonban hogy eljön-e, az nem tőlem függ.

Bejelentem, hogy a beküldött cédulák szerint 226-an adtak a Petőfi Körbe való belépésre szóló nyilatkozatot. – Felkérem a zárzó megtartására Kiss Árpád elvtársat.

KISS ÁRPÁD: Elvtársak! Felszólítottak egy levélben, hogy az elhangzott összes kérdésre válaszoljak. Kérem, ettől tekintsenek el. Csak a közérdekű kérdésekre kívánok válaszolni (*Helyeslés.*), tekintettel arra, hogy sok az eszkimó, kevés a főka, és kevés idő áll rendelkezésre.

Az első kérdés: Miért borítja homály a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának szervezetét stb. Erre vonatkozóan semmiféle külön állami szerződés nem

jött létre. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa a munkáját decentralizálta az egyes országok fővárosaiban létrehozott állandó bizottságokra. Magyarország – tekintettel a könnyűfémiparban és a fémiparban elért eredményeire – megkapta a fa- és cellulózipari és a könnyűfémipari részleg vezetését. Még 13 ilyen bizottságot hoztak létre, amelyek a különböző országok fővárosaiban végzik munkájukat, az országok adottságainak megfelelően. Az a tény, hogy a munkát decentralizálták, és a részt vevő országok szakembereinek vezetésével egy-egy apparátus végzi a munkát, jelentős lépést jelent előre, és nagymértékben fogja növelni a részt vevő államok önállóságát. (*Felkiáltások: Hogyan került hozzánk a faipar?*) A faiparban, a fafeldolgozás terén, mi a baráti államokon belül jelentős eredményeket értünk el. A fajlagos felhasználás foka az egész béketáborban nálunk a legjobb. Miután ilyen tapasztalatok átadásáról van szó, azonkívül Magyarország fában a legszegényebb, ezért érdeke, hogy a legjobban foglalkozzon ennek a bizottságnak a munkájával, ezért került ide. Egy olyan országban, amely fában gazdag, nem vinnék olyan mértékben előre ezt az ügyet, mint – az érdekeltségének megfelelően – egy fában szegény országban.

Foglalkozzék a Műszaki Fejlesztési Tanács az ipar átszervezésének gondolatával! A jövő év első negyedében foglalkozunk az ipar struktúrájának vizsgálatával, amelynek az lesz a lényege, hogy kritikai szemmel vizsgáljuk, vajon az ipari gyártmányok összetétele megfelel-e az adottságainkból adódó kedvező jövedelmezőségnek, vagy sem. Ez a kritikai vizsgálat hasznos lesz, javaslatokat teszünk a kormánynak a gyártmányok olyan feltételeire – a piac figyelembevételével –, amelyek az ország adottságainak meg fognak felelni –, azonkívül a szakszínvonal szempontjából is jelentős emelkedést fog biztosítani.

A műszer- és híradástechnikai iparra nem fordítunk gondot olyan mértékben, mint ahogyan az szükséges volna. Kétségtelen, hogy ez így van – azonban az irányelvtervezet jelentős lépést jelent. Ebben jelentősen növeljük azokat az ágazatokat, ahol a fajlagos kilogrammérték nagyobb. Most már csak a feladat, hogy az irányelvtervezet szöveges részét a fedezeti résszel összhangba hozzuk. Tudniillik úgy vélem, hogy a szöveges részhez jelentős megjegyzéseink nincsenek, mert az jelentős lépést jelent előre az ipar struktúrájának kedvezőbb kialakítása terén. Más kérdés, hogy a szöveges részt a fedezeti résszel összhangba kell hoznunk.

A nagylengyeli olajmező elvizesedése nem műszaki hiba miatt történt, mégis miért okoz energiaproblémát?

A nagylengyeli olajmező különös meglepetést nem okozott, csak a tervhez képest. Tudniillik mindenki tudta, hogy ott egymillió tonnát tudunk termelni – azonban 1,4 milliót terveztek be. Nekünk tehát nem a nagylengyeli mezőkkel van afférunk, hanem a tervezőkkel. (*Élénk taps.*) A Minisztertanács elnökének felhívása alapján a felelősségre vonás be fog következni. (*Élénk taps.*)

Miért nem szüntetjük meg a kutatók és a tervezők újtási tevékenységét korlátozó jogszabályokat?

Az újtási rendeletet, ezen kívánságnak megfelelően átdolgoztatom, és valószínű, hogy még ebben az évben a Minisztertanács elé, majd annak jóváhagyása után az Országgyűlés elé kerül. Azért mondom, hogy valószínűleg, mert ha az időből nem futja, akkor inkább elhalasztjuk a jövő negyedévre.

Az ötéves tervjavaslattal kapcsolatban egyébként is az a véleményem, hogy meg kellett volna szervezni az irányelv tervezetének vitáját. Tudniillik nem 35 000 egyedi véleményre lett volna szükség – hanem valamilyen formában – a MTESZ-ben, vagy a Magyar Tudományos Akadémia bizottságaiban – előtárgyalást igényelt volna ez a kérdés, minthogy a kis vektorok kölcsönhatás nélkül elvesztek a tengerben.

Ne haragudjanak, hogy ilyen képletesen és röviden beszélek, de megritkultak a sorok, és ebből arra a következtetésre jutottam, hogy a hallgatóságnak legalábbis a fele unja már a választ.

Rendkívül alkotó jellegűnek tartom a vitát, kivéve az időközben már korigált egy-két felszólalást, amelyek részben olyan kérdéseket hoztak ide, amelyek nem tartoznak a témakörünkbe, részben pedig politikailag is erősen kifogásolhatók. Nagyon alkotónak tartom, hogy csak egy-két ilyen felszólalás volt, és a jelentős többség véleményével teljesen egyet tudok érteni.

Sárdi elvtárs felszólalásával külön szeretnék foglalkozni. Ő azt fejtette ki, hogy a Magyar Népköztársaság egyik legnagyobb kincsével, a mérnökgárdával is rosszul gazdálkodunk. Ha devizagazdálkodási célokból vagy egyéb politikai okokból elzárjuk a külvilágtól, azzal megrekesztjük bizonyos szinten a fejlődésünket.

Azért jelentős ez a kérdés, mert – nyersanyagban szegény ország lévén – egyetlen nagy kincsünk tulajdonképpen a magyar mérnökök világhírű felkészültsége, alkotókészsége, zsenialitása. Ezt olyan jelentőségű dolognak tartom, hogy a magyar Országgyűlésben is szükség lenne erről beszélni. A kormányzat elhatározta, hogy a Magyar Népköztársaság iparának gyártmányait úgy alakítja át, hogy jelentősebb legyen a komplett gyárak és berendezések exportja, egyszóval növeljük a termékekben a mérnöki munka hányadát. Ez az elhatározás helyes, azonban ennek következményei is vannak. Ha ezt növelni akarjuk a jövőben – és jelentősen növelni akarjuk –, akkor elsősorban biztosítani kell a megfelelő színvonalú mérnöki munkát, amellyel növelni akarjuk a mérnöki munka hányadát.

Azt gondolom, hogy ezen a téren kissé már elkéstünk. Az ifjú mérnöktársadalomnak az a hátránya van a régen végzettekkel szemben, hogy kevés nyelvismerete van, és viszonylagosan elmaradt a fejlődésben, mert nem ismeri a nyugati haladás mértékét. Ezt a jövőben be kell hoznunk, mert a Magyar Népköztársaság

exportjának nagy része – körülbelül harmad- vagy negyedrésze – nyugati piacokra kerül, és addig, amíg a mérnöki munka fejlesztése révén nem érjük el a termékek választékában, minőségében és a termelékenységben a nyugati színvonalat, addig – képletesen szólva – munkánkkal azoknak az életszínvonalát növeljük, akiknek ártámogatással eladjuk a termékeket.

Még egy kérdésre szeretnék reflektálni. Nagy Elek elvtárs felszólalásából indulok ki. Akkor jutott eszembe, amikor felszólalt, hogy ma nem is a műszaki értelmiség kérdése van napirenden, és nem a meg nem felelő színvonalú más vezetőgárda problémájáról van szó, hanem az értelmes és az értelmetlen emberekről. (*Élénk taps.*)

Mi a garancia arra, hogy mi győzünk? Mi vagyunk rá a garancia, más garancia nincs. Rajtunk múlik, hiszen rövidesen – ahogyan megkorosodnak – a káderpolitikát is mi irányítjuk. Arra szólítok fel mindenkit, hogy ha olyan lehetősége lesz, mint nekem a könnyűiparban és kevés ideig a vegyiparban volt, akkor alakítsa a káderpolitikát úgy, hogy az az itt elhangzottaknak megfelelően, mindnyájunk megalégedésére szolgáljon. Mindenesetre az itt elhangzottakat kissé korrigálni szeretném. Nemcsak okleveles vezetőkre van szükségünk az iparban, hanem vezetőképes okleveles emberekre, mert ha nem így lenne, akkor 40 000 alkalmas igazgatónk lenne Magyarországon.

Képletesen elmondom a véleményemet, hogy háromféle vezetőt ismerek. Az egyik kategória az, amely határozatlan, határozott cselekvésre képtelen, felkészültsége rendkívül alacsony. Ezeknél a dolgok talán 20 percentben alakulnak megfelelően, a vezetői határozatok szerint, mert a dolgok nagy része spontán alakul.

A második kategóriát úgy jellemezhetném, hogy elhatározásokra képes, de még felkészülésmentes, a statisztika alapján ezeknél a határozatok jóságai foka eléri a 40-50 százalékot.

A harmadik kategória – amelyet önök a felszólalásaikban kívántak – határozott, vezetőképes és megfelelő felkészültségű emberek, akiknél – felkészültségüktől függően – esetleg a 100 százalékot is eléri a döntések jóságai foka.

Ezeket azért említettem meg, mert nem hangzott el az, hogy nemcsak diploma kell a vezetéshez, hanem alkalmasság is kell, és ezt az alkalmasságot az életben kell mindenkinek megszereznie.

Kevés szó esett arról, hogy a fiatal műszaki értelmiség – bár a feltételeket nem nagyon adtuk meg hozzá – hogyan készüljön erre az útra, hogyan váljék alkalmas, diplomás vezetővé. Mi, öregebbek, elmondhatjuk, hogy nagyon kemény, szívós, következetes munka, a mindennapi aprómunka nagy tisztelete és megbecsülése kell ahhoz, hogy 10-15-20 évi mérnöki gyakorlat legyen az ember mögött, ami a bölcs vezetéshez elengedhetetlenül szükséges. Mert a vezetéshez nemcsak okosság, nemcsak felkészültség, hanem bölcsesség is kell. Azt pedig, egyes kivételes

zseniktől eltekintve, az idő szokta meghozni. A gyakorlat, az üzemi gyakorlat hozza meg a vezetői bölcsességet.

Azért említem ezt, mert fiatalok között vagyok és fel kell hívnom őket, hogy a mindennapi aprómunkát türelemmel végezzék, becsüljék meg és készüljenek megfelelően a jövő vezető állásainak betöltésére.

Szükséges ezt megemlítenem azért is, mert mindaz, amit ma itt magunknak jogosan megköveteltünk, csak abból fog származni, amit magunknak meg is termelünk. Kétségtelen, hogy eddig is nagyon derekasan, becsületesen dolgoztunk sorsunk jobbra fordításán, a munkásosztállyal együtt. Csupán az volt a baj, hogy a népgazdaság határfoka egyre kedvezőtlenebbül alakult és végül már odajutottunk népgazdasági szinten, hogy annyit dolgozunk, hogy nem érünk rá keresni. A kormányzás feladata lesz, hogy az itt elhangzottak alapján megjavítsa a népgazdaság határfokát. E határfok megjavítását garantálja, hogy ha többet dolgozunk, jobban élünk. Addig, amíg a határfokot nem javítjuk meg, az összefüggés nem feltétlenül így alakul, ahogy az előző években sem így alakult. Azt javasolom, hogy a határfok megjavítására vonatkozó itt elhangzott javaslatokat szintén vigyük az Országgyűlés elé, próbáljuk bemutatni, hogy milyen garanciákat vár a magyar műszaki értelmiség az Országgyűléstől, milyen garanciák mellett vállalja, hogy még tovább, egypár évig keményen dolgozik sorsunk jobbra fordítása érdekében. *(Taps.)*

KERTMAGYARORSZÁG?¹

(Töredék)

ELNÖK: Fekete Ferenc

SZÍNHELY: Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem
nagy előadóterme
1956. október 17.

Fekete Ferenc megnyitó szavai után

Pap Gábor ...ismertette az *Új Hang* szeptemberi számában megjelent cikkének főbb gondolatait, amely cikket röviddel június 30-a, a Petőfi Kör elleni emlékeztetés határozat után írt, ezért több helyütt hiányoznak belőle a végkövetkeztetések. A „Kert-Magyarország” gondolat nem új, réges-régen beszélnek róla a magyar mezőgazdaságban. Hosszú éveken át azonban ilyen közismert igazságok kimondására sem volt lehetőség.

Mezőgazdaságunk – annak ellenére, hogy a termelési viszonyok az elmúlt években jelentősen fejlődtek, megtörtént a földosztás és nőtt a gépesítés színvonala is – még mindig nagyon elmaradott. Ennek az elmaradottságnak egyik oka, hogy nem megfelelő a mezőgazdasági termelés szerkezete, s a földművelők termelési kedve sem töretlen. A magyar mezőgazdaságnak ezért a belterjesség irányában kell fejlődnie.

Az elmúlt évek során súlyos hibák történtek a szövetkezeti mozgalom fejlesztésében, mert az önkéntesség lenini elvét a gyakorlatban sokszor nem tartották be, a szocialista nagyüzemi formát azonosították a kolhozokkal. A kiút az önkéntesség elvének feltétlen betartása, a nagyüzem formáinak olyan megkeresése, amelyek megfelelnek a magyar parasztság gondolkodásmódjának, beállítottságának és az egyéni parasztok hathatós gazdasági segítése. Mindez nem csupán parasztkérdés, hanem az egész népgazdaság kérdése, a munkásosztály és az értelmiség kérdése is, mert az életszínvonal emelkedése e kérdés megoldása nélkül lehetetlen.

OKÁNYI IVÁN: Igen tisztelt vitaülés! Először tisztázni szeretném a Kertmagyarország szó eredetét és fogalmát. Már csak kegyeletből is. Itt van előttem néhai jó barátom és haláláig harcostársam, az utolsó magyar próféta, Somogyi Imre

¹ A szöveghelyre vonatkozó jegyzetet lásd a 17. oldalon. (Az iratok sorsa, 3.)

könyve, melyet ő ezzel a címmel bocsátott útjára 1942-ben. A mai vita nem e könyv felett fog folyni, de mégis kíváncsún tartom leszögezni, hogy amikor Somogyi Imre Kertmagyarországról beszél, a parasztság szintjéről vizsgálja a világgazdasági és hazai közgazdasági helyzetet, és minden mondatával arra hívja fel a figyelmet, hogy nagy népsűrűségünk, parasztságunk alkotótehetsége és földrajzi helyzetünk a legbelterjesebb mezőgazdaság és kertészet irányába ösztökél bennünket. Előremutat könyvében a társadalmi rendnek a közeli jövőre várt alapvető változására is, és semmi aggodalma nincs a paraszti kertészkedés és a majdani szövetkezeti kooperáció állítólagos ellentétes tendenciájával kapcsolatban. A felszabadulás után ankétokon, tárgyalásokon szúrós, vádoló szemekkel közölték, hogy egyesek a reakciós és romantikus Kertmagyarország jelszó uszályába kerültek. Minden elkoptatott volta mellett kénytelen vagyok azt a frázissá vált megállapítást idézni, hogy a földön heverő aranyért nem volt szabad lehajolnunk. Aki kételkedik abban, hogy az arany a szó szoros értelmében a földön hever nálunk, azt megkérem, fáradjon ki most Szabolcs megyébe, és ott fogja találni a földön prizmába rakva az aranyat, azt a minőségű téli almát, amely minőséget ez idő szerint sehol Európában megtermelni nem tudnak. Ismerem Európát. Mi meg tudjuk termelni, meg is termeltük és készen, színarany korában kerül a földre, mert nem súlypontos, mint a kenyérgabona, mint a szarvasmarha. (*Taps, derültség.*) És itt szabadjon felhívnom az igen tisztelt vitaülés figyelmét egyik legveszedelmesebben eluralkodott jelszavunkra, amelynél több kárt közgazdaságunknak alig okozhatott más jelszó. Ez a bűvös szó, a súlypontos szó. Akkor, amikor a világgazdasági helyzet és saját lehetőségeink ismeretében számos, igen jelentős kertészeti termelési águnk fejlesztésének szükségességét előre láttuk és erre az illetékesek figyelmét lépten-nyomon felhívtuk, a súlypontos szóval vertek vissza minket. Nem volt súlypontos a kérdés. Ez egyúttal annyit jelentett, hogy a kérdéses területre nem volt szabad szakembert nevelnünk, a szocialista termelőüzemekbe nem volt szabad ezeknek a leendő termelési ágaknak alapfeltételét képező törzsanyagállományt beilleszteniük vagy begyűjteniük. Kutatási területen nem volt szabad vele foglalkoznunk, és ennek következtében, ha most ezek a kérdések hirtelen időszerűvé válnának, évtizedes késedelmet kellene behoznunk. Azért mondom, hogy kellene, mert szakembereink saját lelkiismeretüket elébe helyezték minden világi hatalomnak, és szinte titokban, de mindenképpen illegálisan, sok esetben a büntetőparagrafusokat súrolva, nem engedték magukat leteperni a bűvös súlypontos szó által. (*Nagy taps.*)

GÖNCZ ÁRPÁD: Nagyon fontos az oktatás, mert a magyar parasztság kétharmadának, az egyéni parasztok gyermekeinek úgyszólván semmi lehetőségük sincs a tanulásra, arra, hogy művelt paraszttá váljanak.

A mezőgazdasági nagyüzem felé haladást legfőképpen az akadályozza, hogy az eddigi merev szövetkezési és szövetkezetszervezési politika magát a szövetkezés gondolatát is sok helyen lejáratta.

A belterjes gazdálkodás fontos előfeltétele a kenyérgabona vetésterületének csökkentése. A búza-vetésterület 34 százalékos csökkenése mellett az árugabona-termelés mindössze 7,3 százalékkal csökkent. Közben a búza mázsánkénti önköltsége mintegy 30 százalékkal lett kevesebb. A termés ilyenén való alakulásának legfőbb oka: megfelelő elővetemény után, jól munkált földbe idejekorán tudtak vetni. Ha a vetésterület országosan csökken, számítani kell arra, hogy a termésátlagok a kisebb területeken az első évben nem növekszenek jelentősen, de néhány év múltán a több takarmány, a több jószág, a több istállótrágya révén a kedvezőbb elővetemények nyomán oly mértékben növekedhetnek a termésátlagok, hogy a termelés mennyisége elérheti a jelenlegit.

Annyi bizonyos: illúzió azt hinni, hogy a szocialista szektorhoz tartozó gazdaságok mind nagyüzemi módon gazdálkodnak.

VAS ZOLTÁN: Tisztelt Elvtársak! Ha megengedik, én inkább a mezőgazdasággal kapcsolatos fő politikai kérdéseket szeretném fölvetni, és nem is hivatalos minőségben. Éspedig azért ezeket a politikai kérdéseket, mert ha ezeket nem tisztázzuk és ezeket illetően nem látunk világosan, véleményem szerint a részleteket sem tudjuk megoldani, a döntő részletkérdéseket, mert hiszen ezek alá vannak rendelve a fő politikai kérdéseknek. Szeretném bevezetőül hangsúlyozni, hogy véleményem szerint elkövetkezett az ideje – és ezt nyíltan meg kell mondani –, hogy pártunk III. kongresszusának azt a határozatát, hogy 1960-ig fordulatot kell elérni, döntő fordulatot a mezőgazdaság területén, véleményem szerint felül kell vizsgálni. (*Nagy taps.*) Felül kell vizsgálni, elvtársak, és azért, mert nekünk, pártunknak, Központi Vezetőségünknek, Politikai Bizottságunknak, azt hiszem, politikai nyelvre áttéve, ahhoz, hogy nagyot ugorhassunk előre a mezőgazdaságban, békét kell kötnünk a parasztsággal, és békét kell kötnünk a mezőgazdasággal. (*Nagy taps.*)

A másik, amit szeretnék megmondani, hogy nekünk a fő kötelességünk, de abszolút és a fő kötelességünk, ahogy az elvtársak is elmondották, segíteni, és ismét segíteni, megint csak az önkéntességen alapuló úgynevezett alacsonyabb típusú szövetkezeteket.² De meg akarom mondani, elvtársak, hogy én szívem mélyéből tiltakozom ez ellen, hogy alacsonyabb típusú szövetkezet, mert hiszen miért alacsonyabb típusú az, amely összefogja... (*Közbekiáltás: Amelyet elfogad*

² Az ún. I. típusú termelőszövetkezeteket nevezték „alacsonyabb” típusúnak, mert itt elsősorban a szántást és a gépi vetést végezték közösen, de az aratás és a cséplés már egyénileg történt.

a parasztság.), amelyet elfogad a parasztság. És föltétlenül helyes, hogy ezek a szövetkezetek is, elvtársak, ne csak puszta agitációval jöjjenek létre, hanem minden egyes szövetkezés mellett ott legyen az a régi jó mozgatóerő, amely mozgatja az érdeket, a szövetkezetet is, a forint. Az a paraszt, aki meglátja, hogy a szövetkezésen keresztül jobban boldogul, nagyobb előnyöket ér el, az föltétlenül szövetkezik. És erre ezer és ezer jel van ma, elvtársak, amikor a Központi Vezetőség határozataképpen ezek az alacsonyabb típusú szövetkezetek tényleg gombamódra szaporodnak, az élet ezer formája szerint, és ez előnyös a parasztságnak, és előnyös az országnak. Azért is akarom ezt hangsúlyozni, elvtársak, mert a termelőszövetkezeteknél is olyan termelőszövetkezeteket akarok látni és tudni, amelyeket úgy kell segíyezni, illetve segíteni, hogy ez ne a munkásosztály, ne az értelmiség terhére és az adófizetők terhére történjék. Ott is rá kell térni arra, hogy azok a termelőszövetkezetek maradjanak fön, amelyek a saját jövedelmük-ből meg tudnak élni. (*Nagy taps.*) Meg akarom mondani, hogy én a közbeszólóval nem mindenben értek egyet: ha mi mégis azt látjuk, hogy a fő cél, hogy a jövő útja ezek a nagyobb egységű gazdaságok, akkor bizonyos kedvezményeket én el tudok képzelni, gépvásárlás terén és így tovább, minden vonalon. (*Közbeiktáltások.*) Hitel formájában, világos. (*Derültség, taps.*) A gabonatermesztés kérdése. Ha megengedik, ilyen slágvortokban. Én azt hiszem, elvtársak, hogy a gabonatermesztésünknel az a döntő hiba, hogy itt sem mentünk az anyagi érdekelttség vonalán előre. És a paraszt 60 forintért, 70 forintért nem akar termelni gabonát. És ha mi anyagilag érdekeltté tesszük... (*Közbeiktáltások.*) Jogos. Meg akarom mondani, elvtársak, hogy nem látja helyesen a kérdést, amikor 91 forintról beszél, mert a véleményem az, hogy annyiból nem lehet a gabonát megtermeszteni.

A szakemberek kérdéséről, elvtársak, ha megengedik. Én föltétlenül amellet vagyok, hogy minden úton és módon alkalmazni kell a szakembereket. Én kint jártam most Jugoszláviában és megnéztem a termelőszövetkezeteket is, és annak mindenféle fajtáját. Én nem akarok itt most ezekre a kérdésekre kitérni. Alapvető, hogy náluk az önkéntesség az nem elvont fogalom, hanem megvalósult tény és valóság. De az is megvalósult tény és igazság, elvtársak, hogy Jugoszláviában döntően és mindig a termelőszövetkezetekben is agronómus a vezető. Van igazgatóság, annak az elnöke dolgozó paraszt, de az igazgatóság határozatainak a letéteményese az agronómus. (*Taps.*) És azt hiszem, hogy ez is politikai fővonal, hogy annyi évek keserve után, amikor oly sokszor megsértettük, megbántottuk, sokszor letaglóztuk az értelmiséget, azt hiszem eljött az ideje, elvtársak, hogy nyíltan beszéljünk és mondjuk meg, hogy nagyobb teret, tágabb teret és szabad alkotó lehetőséget az értelmiségnek. (*Taps.*)

Fölkérem vitánk ismételt közbeszólóját, mivel nevét nem ismerem és nem tudom, hogy a neve itt van-e a jelentkezettek között, hogy amennyiben föl kíván szólalni, soron kívül adunk neki szót.

SIMON GÁBOR: Kérem szépen, Simon Gábor mezőszentgyörgyi középparaszt vagyok. A rádióban hallottam a vitáról és nem voltam rest és eljöttem. Először is elnézést kérek, hogy közbeszóltam, de nem bírtam már hallgatni türelemmel, mert olyan dolgokat hallok itt, kérem szépen, mikor az egyoldalú támogatást csak mindig a szocialista szektoraink, a nagyüzemeink kapják, és a 65 százaléknyi középparasztságunk pedig mostohagyermeké marad mindig ennek a nemzetnek. (*Taps.*) Ezt példákkal igazolom. A községünkben van, kérem szépen, egy III. típusú önálló termelőszövetkezeti csoport. Tavaly 500 katasztrális holdon gazdálkodott és 19 000 forint összjövedelmi adót³ fizetett. Ugyanakkor pedig mi 10-15 holdig lévő középparasztok 4-500 forint holdankénti adót fizetünk. Tehát ez pontosan tízszerese vagy még többszöröse is, kérem, az egy-egy holdra eső adóztatásnak.

A másik dolog, kérem szépen, beszolgáltatásnál is jóval kevesebbet, 30 százalékot ad be minden hold területről az az agyondédelgetett csoport, azt hiszem mindenhol az országban. Nem azért, mintha ellene lennénk a közös gazdálkodásnak, de nem ilyen formában, kérem szépen, mert mi is akarunk szövetkezni. (*Nagy taps.*) A másik dolog, kérem szépen, a premizálás. Egy esetet mondok itt is, például a cukorrépa-termelésnél. Én 150 mázsán fölüli termelő vagyok katasztrális holdanként, kapok 20 forint prémiumot, ugyanakkor a termelőszövetkezeti csoport 50 forint prémiumot kap 150 mázsán felüli termelésekért, ugyanabban a kategóriában. Kérdezem én azt, azon a földön, vagy annak a cukorrépának a hozamából több cukrot tud előállítani az ercsi vagy az ácsi cukorgyár? (*Nagy taps.*) Egy most megjelent rendelet azt mondja, hogy a kisparasztok nem termelhetnek paprikamagot – nekünk legalább is így mondják –, csak az állami gazdaságok. Pedig az előírt mennyiségen felül mindig több magot adtam be, harmadéve is a 41 kiló kötelezettség helyett 138 kilót adtam át. Nem zúgolódás, vagy panaszként mondom a beszolgáltatást sem. Tudjuk, hogy kötelezettségeink vannak, és az államnak is kötelezettségei vannak. De ahhoz, hogy többet termeljünk és még olcsóbban tudjunk termelni, mi is kérünk hitelt, és több műtrágyát és gépeket, és szerszámokat és eszközöket. Nem olyan ásókat és vasvillákat, amelynek négy ága van, de ha trágyahordásra kerül a dolog, hatfelé hajlik kérem szépen. (*Taps, derültség.*) Nem azért mondom ezeket, hogy visszas állapotokat szeretnék elmondani, hanem azt kérjük, hogy a magángazdaságnak, annak a 65 százaléknyi kis magyar parasztnak is adjanak segítséget, hogy többet tudjon termelni, mert mi mostohagyermekéi voltunk eddig ennek a hazának. (*Nagy taps.*)

³ A III. típusú termelőszövetkezet szervezeti és gazdálkodási szabályai lényegében a szovjet kolhozokkal egyezett meg.

TILDY ZOLTÁN: (*Nagy taps.*) Kedves Barátaim! Én tudom, hogy szövetkezetekről beszélni ma Magyarországon sajnos a legnépszerűtlenebb dolog. Jártak nálam egyszerű magyarok és kértem tőlük: hogy éltek otthon? Azt feleli az egyik, hogy végünk van, szocialista község lettünk. Aztán lassan kivettem belőlük, hogy milyen úton-módon született meg ez a megjegyzés. Azokon a módszereken, ahogyan a szövetkezeteket megalkották. És akkor az jutott az eszembe: milyen kevéssé bízhatott az az ember, vagy azok a szocializmusnak az erejében, jövőútformáló erejében, aki úgy látta jónak, hogy diszkreditálja a szocializmus legszen-
tebb tételét, a maga szocializmushoz nem illő embertelen módszereivel. (*Nagy taps.*) Megmondom ezen a gyűlésen is, amint megmondottam az országban számos helyen. Én hosszú ideig úgy gondoltam, hogy a magyar parasztság boldogulása és ezzel nemzetünknek a felemelkedése is akkor van biztosítva, ha egy gyökeres földreformmal szétosztjuk a földet és akkor apró kisgazdaságokban, fejlett gazdálkodást folytatva élnek az emberek és látják el az országot. Megmondom most azt is őszintén, hogy sokat gondolkozva az elmúlt nyolc esztendő alatt – idóm⁴ volt rá elég – (*Derültség.*) és sokat foglalkozva mindennel, ami a mezőgazdaság problémáival összefügg, és aztán most meglátogatva az országot, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a jövő útja a szövetkezés útja. (*Taps.*) És mikor én ezekkel a halálig sértett emberekkel utána egy órát beszéltem, közmegegyezésre jutottunk abban a tekintetben, hogy valóban ez az az út, amin járni kell. De emberekkel csak emberséggel lehet bánni. (*Nagy taps.*) És én, ha lesz még módom rá, amennyi még hátravan az életemből, a magam részéről is mindent meg akarok tenni, hogy azokat a magyarokat, akik ma még nem akarnak hallani a szövetkezés gondolatáról, vagy már nem akarnak hallani a szövetkezés gondolatáról, azokat meggyőzzem arról, hogy ez az ő útjuk. Még egyszer kifejezem azt az örömet, hogy ezen az estén is megindult a közvélemény-teremtésnek az útja, és én arra kérem a Petőfi Körnek a vezetőségét, hogy ha ma a vitát le is zárják, de a mezőgazdasági termelés sorsdöntő problémái számára találjanak még egy-két estét ezen a télen, mert érdemes erről beszélgetni, az egész nemzetet szolgáljuk vele. (*Nagy taps.*)

HORVÁTH LAJOS: Nem lehet önmagában eldönteni a kérdést, hogy merre tartson mezőgazdaságunk. Az iparról is meg kell állapítani, akárcsak a mezőgazdaságról, hogy megfelel-e hazánk gazdaságtörténelmi, földrajzi, éghajlati stb. adottságainak? Ki kell alakítani a sajátos nemzeti termelési struktúrát. A mezőgazdasági termelés jellegének kérdését csak az ipari termelés jellegének kérdé-

⁴ Utalás a házi őrizetben töltött évekre.

sével együtt lehet eldönteni. Új gazdaságpolitikánk alapját az 1953. júniusi politika képezheti, figyelembe véve az azóta történt változásokat.

KISS IMRÉNÉ: Somogyi Imre könyve meghatározta jövőmet – bár ne így lett volna! Mert még mindig nem becsülik meg a mezőgazdasági szakembereket, pedig a mezőgazdászok is legalább annyi támogatást és elismerést érdemelnek, mint az iparban dolgozó mérnökök és technikusok... Ezért a népgazdaság súlyos devizaproblémáin enyhíthetne a mezőgazdaság belterjesebbé tétele, s az elmúlt években elhanyagolt termelési ágak fellendítése.

LŐCSEI PÁL: A hazai agrárfejlődés útjait kutatva óhatatlanul szembekerülünk a kérdéssel: lehet-e mezőgazdaságunkat belterjesebbé tenni, s ezzel párhuzamosan a mostani ütemben folytatni a termelőszövetkezetek fejlesztését? Mert a fejlesztés eddigi és jelenlegi üteme irreálisan kitűzött célon alapul, és ezért szükségképpen nyomáshoz, erőltetéshez vezet. Márpedig nem lehet elvárni a szántóterület 65 százalékán gazdálkodó egyéni parasztságtól, hogy egyik kezével a nyomással szemben védekezzen, a másik kezével pedig új, belterjesebb, termelékenyebb, jövedelmezőbb mezőgazdasági ágak, kultúrák fejlesztésén munkálkodjék.

Ez a nyomás – sajnos – most is lépten-nyomon fellelhető. Az elmúlt évek cikcakkos agrárpolitikája inkább nehezítette, semmint segítette fiatal termelőszövetkezeteink gazdasági, szervezeti és szakmai megszilárdítását. Mégpedig nemcsak az önkéntesség megsértésével, hanem a mennyiség és minőség viszonyának helytelen értelmezésével is. Az agrárterület számos vezetője – lent is, fent is – többre becsüli egy 10-15 tagot számláló téesz hevenyészett összetákolását, mint egy téesz gazdálkodásának intenzívebbé s ezáltal gazdaságosabbá tételét. Olvasván és hallgatván a legmagasabb helyekről jövő dicsekvést a szocialista szektor százalékarányának szüntelen növekedéséről – az embernek az az érzése támad, mintha a vezetők kívánalmainak akarnának eleget tenni, amikor fáradságot nem kímélve buzdítanak a szövetkezeti szektor térbeli, mennyiségi terjeszkedésére. (*Tüntető taps.*) Pedig februárban és azóta maguk is meggyőződhetnek róla, hogy e kívánalmak szorgalmazói korántsem tévedhetetlenek.

A belterjesítés sikeres elkezdéséhez tehát elengedhetetlen, hogy a következő egy-két évben teljes termelési biztonságot teremtsünk az egyénileg gazdálkodó parasztok és szilárd gazdasági-szervezeti keretet a termelőszövetkezetek számára.

Az új termelő, értékesítő, feldolgozó, beszerző stb. szövetkezeti formák megalkotásában a döntő szerep a parasztságnak legyen, hadd alakítsa ki a maga hajlamai és jól felismert érdekei szerint azokat a formákat, amelyek a legrövidebb időn belül a legnagyobb eredményt hozzák a jövedelmezőség, a termelékenység, a népjólét terén. Átfogó programot csinálni és közbizalmat teremteni e program

megvalósításához – ehhez legalább öt dolog kell: 1. tudományosan elemezni és feltárni múltbeli agárpolitikánk helytelen vonásait; 2. miközben a szocialista és a nyugati országoktól tanulunk, mindezt a mezőgazdaságunk szocialista fejlődésének kialakítására használjuk fel; 3. teremtsük meg a személyi, szervezeti feltételeket a népgazdaság, s benne a mezőgazdaság helyes fejlesztésére irányuló program kidolgozásához és végrehajtásához; 4. végezzük el a magyar falu, a magyar mezőgazdaság jelenlegi gazdasági, társadalmi és politikai helyzetének tudományos felmérését, hogy ezzel szilárd alapokat adjunk a pártvezetésnek és a kormányzati munkának; 5. a júliusi határozatért legodaadóbban harcolt, szorult erők ne csak programadásban, a kibontakozás útjának feltárásában, hanem a kormányzati munkáért érzett felelősségben is múlják felül előrehaladásunk gátló erőit.

SZABÓ JÓZSEF: Meg kell teremteni a takarmánytermesztés öntözéses jellegét, mert csupán ezáltal a jelenlegi takarmány háromszorosát lehetne biztosítani, a földterület növelése nélkül. Éppen a legnehezebb kertészeti munkák gépesítésére nem történt eddig komoly kísérlet.

ENYEDI GYÖRGY: Az első ötéves terv alatt a mezőgazdaság 9,2 milliárd forint beruházást kapott, azaz az összes beruházásnak nem egészen 14 százalékát. Ez roppant kevés volt. Helyes volt az ipart fejleszteni, de káros volt, és még hosszú ideig sok fejfájást fog okozni, hogy az iparosítás a hazai adottságokat semmibe véve történt. Ha kivitelünkben növekedne az agrártermékek aránya, ez egyáltalán nem jelezne elmaradottságot, hiszen sokféle, nagy értékű cikket tudnánk külföldön eladni. Éppen ezért a belterjes gazdálkodás nemcsak mezőgazdasági kérdés, hanem egész hazánk gondja, s hasznára válik nemcsak a falusi, hanem a városi lakosságnak, egész népgazdaságunknak is. Iparosítani nemcsak úgy lehet, ha a mezőgazdaságból vonnak el jövedelmet, vagyis ha az iparosításnak a mezőgazdaság visszaesése az ára.

LÉNÁRT GÁBOR: Pap Gábor vitacikke jelentős kezdeményezés, de mégsem elég határozottan szögezi le az egyénileg dolgozó parasztság rendkívüli szerepét és jelentőségét mezőgazdaságunk jövőbeni belterjesítésében. Nem lehet termelékenyebb, eredményesebb gazdálkodást folytatni, 27 százalékos termelésemelkedést elérni az egyéni gazdaságok jelentős akkumulációja, újratermelésük bővítése nélkül. Az 1955. márciusi párthatározat erre vonatkozó és számos más megállapítása ezért is helytelen.

Vas Zoltánnak nincs igaza, amikor a konjunkturális mezőgazdasági árakkal kapcsolatban arról beszélt, hogy a parasztság, ellentétben a munkássággal 80-90 nap alatt keresi meg egész évi megélhetését. A parasztság életszínvonala nem

ítélhető meg egyedül a mezőgazdasági szabad árak alapján, hanem figyelembe kell venni a sokkal alacsonyabb beadási árakat is, másrészt figyelembe kell venni a parasztság differenciáltságát, a szegényebb, kisebb földű gazdaságok leromlott állapotát.

Az egész beadási rendszer megszüntetésén kellene gondolkodni, hiszen még Lenin sem tekintette a terményadót a Szovjetunióban végleges megoldásnak. A begyűjtési apparátus felszámolásával százmilliókat lehetne megtakarítani.

Még mindig van huzavona: a mezőgazdaság belterjes fejlesztésének útjából még mindig van elhárítani való politikai akadály, még mindig nem érvényesül következetesen a III. pártkongresszus határozata, vagyis hogy a mezőgazdasági termelés emelése a második ötéves terv kulcskérdése. Mindez összefügg Nagy Imre elvtárs ügyével. Nagy elvtársnak nagy része van abban, hogy 1953. június után sok kommunista visszanyerte tisztánlátását és abban, hogy az 1955. márciusi visszalépés után sem veszítette el. Ezért is meg kell gyorsítani Nagy Imre elvtárs teljes rehabilitációjának folyamatát.

1953 előtt még lehetett tévedésekről beszélni. Ami azonban 1953 után és a III. pártkongresszus határozatai ellenére történt, az nem tévedés volt már, hanem bűn. Nyilvánvaló, hogy azokért a hibákért, amelyek a magyar mezőgazdaságban történtek, az elsőrangú felelős Rákosi Mátyás. Ennek ellenére Rákosi Mátyás a mi képviselőnk a parlamentben. Jogunk van arra, hogy ha nem vagyunk megelégedve képviselőnkkel, hívjuk vissza. Javaslom, hogy éljünk ezzel a jogunkkal.

SZAKÁLL PÁL felszólalása után

VAS ZOLTÁN több, a hallgatóságtól kapott kérdésre válaszolt:

Ha a mezőgazdasági termékekből előbb a belső szükségletet elégítjük ki és csak azután exportálunk, akkor a konjunkturális árak azonnal meg fognak szűnni. Ez az álláspontom a szabadpiaci konjunkturális árakkal kapcsolatos kérdésben.

Az 1953-as politikai és gazdasági helyzetet ismerem, s tudom, nem igaz az az állítás, hogy Nagy Imrének tulajdonítható a nemzeti vagyon káros csökkenése. A nemzeti vagyon nem csökkent, s ilyet nem is lehet Nagy Imre elvtársnak tulajdonítani. Az igaz, hogy gazdasági struktúránk átalakításánál operációkra van szükség, az ipar stratégiáját például nagyon alaposan meg kell változtatni és ez elkerülhetetlenül bizonyos áldozatokba kerül.

Külföldi, kapitalista kölcsön nagyon jó volna, de nem szabad elfelejteni, hogy egy ilyen kölcsönnek esetleg nagy ára lehet. Ezért nemcsak egyszer, de harmadszor is, hatodszor is meg kell fontolni a dolgot és csak azután elfogadni az esetleges kölcsönt.

MÁRTON JÁNOS: A mezőgazdasági termelésben le kell dönteni minden fétist, meg kell szűnni annak az álláspontnak is, amely szerint a gabonára úgy tekintünk, mint valami bálványra. Feltétlenül helyes, ha a termelők ismerik a piacot, a világpiacot is, annak lehetőségeit és részesülnek a világpiaci haszonból.

Kiss Imrénének igaza van abban, hogy általánosan lebecsülik a mezőgazdasági szakembereket. De nem lehet egyetérteni azokkal a felszólalókkal, akiknek szavaiból valamiféle iparellenesség csendült ki. Az iparellenesség nagyon helytelen dolog lenne, hiszen nekünk kell a jó ipar, de az igaz, hogy az ésszerűtlen ipar ellen vagyunk.

Ami az egyszerű szövetkezeti társulásokat illeti, megállapítható, hogy Lenin ezeket is a szocialista szövetkezeti szektorhoz sorolta, tehát a parasztok ilyen kezdeményezéseit a legmesszebbmenően támogatnunk kell.

Simon Gábornak igaza van abban, hogy a középparaszt mostohagyerek e hazában – súlyos és sajnálatos igazság ez. A jövőben úgy kell gondolkodnunk, hogy annyi termelőeszközt adjunk az egyénieknek is, amennyit csak kérnek és amennyivel csak termelni akarnak.

Magyari András végül összefoglalta és bezárta a vitát⁵.

⁵ A vitagyűlés végén üdvözlő táviratot küldtek Nagy Imrénének abból az alkalomból, hogy hatálytalannították az őt kizáró igazságtalan határozatot és visszavették a pártba. Felkérték, hogy a jövőben vegyen részt a Petőfi Kör hasonló jellegű vitáin és felszólalásával járuljon hozzá a magyar mezőgazdaság fejlesztéséhez.

Írásban átadott kérdések és megjegyzések a „Kertmagyarország?” vitán

Miért nem az állami gazdaságok agronómusai és a mezőgazdaság közvetlen dolgozói kapnak szót? Miért hivatalos hozzászólók vannak? Tóth Béla

Kérem, hogy az elnök a régi hagyományokat ne sértse meg. Az előadó a hozzá érkezett kérdésekre azonnal válaszoljon és az elnökség ne másítsa meg a hagyományt. Ez így demokratikus csak. Miloher (?) László

Szeretnék hallani a külkereskedelem kérdéseiről és feladatairól egy vitát a Petőfi Körben. Ezt a külkereskedelemben dolgozó fiatalok nevében is kéri Dinnyés Jánosné

Javasolom, hogy azoknak az észrevételeit is vegyék figyelembe, akik itt nem kapnak szót, és javaslatuk lenne. Lehessen az előbb kijelölt személyhez, vagy egy meghatározott címre írásban elküldeni, hogy előterjesztésükben ezeket is belefoglalhassák. Rigó Tibor

Hozzászólásomban a következő kérdéseket kívánom érinteni: a tudományos és magyar agrárpolitika kidolgozása egyik alapfeltételének a paraszti társadalom történetének feltárását tekintem. Azaz: 1. Az utolsó 10 év története (földreform, eddig még nem történt meg, szövetkezetek, közigazgatás stb.); 2. a paraszti társadalom mai struktúrája; 3. paraszti közösségi formák: hegyközség, hitelszövetkezet, tejszöv. stb. Alapvető módszerű helytörténeti kutatás. Rátérnék még e kutatómunka néhány aktuális és súlyos problémájára. *Kecskeméti Károly*

Kérdezzük meg befejezésül Simon elvtársat, hogy mit visz haza ebből a tanácskozásból. Gyórfy Tibor

A nagyüzem–kisüzem vitát minél hamarabb ki kell tűzni és erre dolgozó parasztokat nagyobb számmal meg kell hívni

Kell, hogy a szövetkezet tagsága bízzék a vezetőikben. Mennyiben felelnek meg ennek a követelménynek a leszerelt katonatisztek? Pásztor József

Mi a helyzet a Tokaj-hegyaljai szőlővel? Milyen mértékben halad a felújítás? Mi a helyzet a hibridkukoricával? Importálunk? És hol kísérleteznek vele? Mikor kezdték, hol, s mi az eredmény? Hegyi Ferenc

Miért zárkoznak el mereven állami szakembereink a részes munkától akkor is, ha bérmunkánál jóformán több megy kárba? Van ennek valami komoly alapja vagy pedig ez is „fétis” csupán? (*Olvashatatlan aláírás*)

- Az állatorvosok miért nem kaphatják meg disszertáció nélkül az állatorvosi címet? Állatorvostan-hallgatók (*Magyari A.-nak*)
- A személyi feltételek között, hogy látja Gerő szerepét (ő irányította a gazdasági életet). (*Lénártnak*)
- A külföldi országokban megkülönböztetik a mezőgazdasági szakembereket iskolai végzettség szerint. Nálunk ez nincs meg. Az egyetemet végzett szakembereket egyformának tekintik a végzettség nélküli személyekkel. Hogy fejlődjön így a mezőgazdaság? (*Magyarinak*)
- A Szabad Népből olvastuk, hogy Magyari miniszter elvtárs azt mondta Dobozi újságírónak, hogy 1 000 000 kh lucernát szeretne látni az országban. Mikor lesz ebből valami? Szerintünk ez „súlypontos” kérdés.
- Miért nem hívták meg erre a vitára Nagy Imre elvtársat?
- Jugoszláviával szemben a szállítások megállítása miatt tartozásaink vannak. Ez a 85 millió egyik nagy része. A csehek és lengyelek fizetnek-e nekünk a szénszállítás megszegése miatt? *Fischer Pál*
- Teljesítette-e Hegedűs elvtárs a kör megbízását: Nagy Imre elvtárs meghívását? *Balla Dezső egy. hallg.*
- Az egyéni gazdálkodók nem gondolják lelkiismeretesen földjüket (nem trágyázzák rendszeresen), mert minden ősszel rettegniük kell, hogy tagosítás esetén, ők akár belépnek, akár nem, ha jó a földjük, a tsz kicseréli és helyette rossz földet ad. Meg fogják ezt a bizonytalanságot szüntetni? *Harmaty.*
- Vas elvtársnak! Hivatalos közleményekben olvasható, hogy a KV a következő határozatot egyhangúan fogadta el. Hogy lehet, hogy a szöges ellentétben álló határozatokat /1953. VI., 1954. III., 1955. XII., 1956. VII./ a KV minden tagja mindig elfogadja? *Merényi István, Agrimpex*
- Vasnak! Van-e valami alapja annak, amit Mohács sziget helybeli lakosai állítanak, hogy az Egyesült Államok segélyként felajánlotta a sziget teljes felépítését? Ha így van, mik voltak a feltételei? Mi az indok a visszautasításra?
- Szükséges-e nekünk mindenáron fenntartani az olyan tsz-eket, melyek nem életképesek?
- Vas elvtárs! Mi a véleménye az uránhelyzetről? Nyugatnak adhatnánk-e el?
- Nagy Imre okt. 4-én kelt levelét miért hozta csak okt. 14-én a *Szabad Nép*⁶ (a *Magyar Nemzet* még akkor sem!), tíz nappal tovább nyújtva azt az időt, mely alatt a közvéleményt ez a kérdés élenjáróan izgatta? (Lásd pl. a Petőfi Kör múlt szerdai ülésének ezzel kapcsolatos felszólalásait, ill. kérdéseit.) Az értelmiségi

⁶ Nagy Imre levélben kérte az MDP Központi Vezetőségét, hogy állítsák vissza párttagságát. A Politikai Bizottság október 13-án hozott határozatot. Ezt a két okmányt közölte a *Szabad Nép*.

határozatnak melyek azok a kérdései, melyekre vonatkozólag levele értelmében Nagy Imre más véleményen van? Az okt. 31-i vitaestre⁷ való meghívásban fel kell őt kérni, hogy ezeket vesse fel. Dr. *Ond Gyula, ÁKEF (Áfor Kenőolaj Ell. Főoszt.)*

Vas elvtárs azt mondta, hogy nincs valuta a gabonaimportra. Ha belterjesen gazdálkodunk, más termékek exportjával ezt a valutamennyiséget nem lehetne kitermelni? Lehetne! *Körösi György*

1. Hogyan képzelik, hogy a jelenlegi béralap mellett felemelik 600 Ft-ra a kiskeresetű mezőgazdasági dolgozók bérét, amikor a jelenlegi fizetések mellett is állandó a béralaptúllépés?

2. Megfelelő fizetés napi 10 órás munkáért 600 Ft?

3. Miért van az, hogy a vasárnapi munkáért a mezőgazdaságban csak 50 százalékkal több a kereset, az ipar 100 százalékaival szemben?

4. Milyen intézkedések történtek annak érdekében, hogy fiatal szakembereink külföldre mehessenek?

5. Tudja-e Magyar elvtárs, hogy mielőtt valahol egy miniszterhelyettes megjelenik, mindenki napokig a majort „kozmetikázza”?

Miért kell nekünk Egyiptomban hidat építeni (lepipálva a nyugati államok költségvetését), mikor sem vasércünk, sem kocsunk nincs jelentős mennyiségben, ugyanakkor arra sincs pénzünk, hogy fenyődeszkát vásároljunk, melyből ládát készíthetnénk, hogy világhírű almánkat ne ömlesztve adjuk el Csehszlovákiának, kik becsomagolva még egyszer annyit keresnek rajta. mint mi? *(Vasnak)*

Miért kell külön földművelésügyi, begyűjtési és állami gazdaságok minisztériuma? Nem értek sokat a mezőgazdasághoz, de sokallom a három minisztériumot. (Pénz, ember, bürokrácia). Olvashatatlan aláírás *(Magyarinak)*

1. Vajon a termelés megfelelő emelkedésével nem tűnnek-e el az évenként emlegetett konjunkturális áruk? De igen.

2. A szükséges gabonabehozatal deviza-ellenértékét vajon nem fedezné-e többszörösen a belterjes termékek exportja útján szerzett deviza? *Horváth István (Vasnak).*

Mi az Ön véleménye, hogy díszpárnák, konzerv behozatalára van valuta és miért nincs gabonára? Hová teszik a kölcsönöket? *Barnák János*

Tud-e Vas et. arról, hogy több mint 200 vagon zöldséget besilóztunk azért, hogy ne kerüljön forgalomba, mert az „árat tartani kell”?

⁷ A Központi Vezetőség értelmiségről szóló határozata és a fiatal értelmiség címmel rendezett volna a Petőfi Kör ankétot a Közgazdaság-tudományi Egyetemen október 31-én este 6 órakor. A kiküldött meghívókon Haraszti Sándor újságíró, Orbán László MDP KV osztályvezető-helyettes és Tánczos Gábor, a DISZ Petőfi Kör titkára szerepeltek. A vita természetesen elmaradt.

- A nagyvásártelep (tavaly is) leosztályozott pl. étkezési szőlőt, káposztát, amit budapesti tsz-ek és állami gazdaságok kaptak és étkezésre kiválóan alkalmas volt. *(Vasnak)*
- Igaz-e, hogy az 1953-as politika ideje alatt a nemzeti vagyon csökkent és ez Nagy Imrének tulajdonítható? Mert eddig ezt tanították velünk. *Madák József (Vasnak)*
- Mi a lehetősége egy külföldi kapitalista kölcsönnek, mely lélegzethez juttatna? *Török J. (Vasnak)*
- A Simon elvtárs által elsorolt középparaszt-sérelmeket orvosolni akarja a kormányzat, vagy a régi megkülönböztető gazdaságpolitikát folytatják a középparaszttal szemben? *Tóth János (Vasnak)*
- Nagy Imre et. politikája helyes. Ez tény! Miért kérik önkritikáját? Úgy látszik a KV-ben vannak, akik félnek tőle és ezzel akarják lekicsinyíteni. Miért nem lehet újra miniszterelnök? Miért nem kapja vissza a Közgazdaság-tudományi Egyetemen a tanszékét?
- Mely iparágakra gondol Vas et. a leállításkor? Konkrétan! Miért nem teljesítünk tojásexportban Csehszlovákia felé teljesen?
- Mit gondol Vas elvtárs, hisz-e a magyar munkásság és parasztság azokban a vezetőkben, akik kiszolgálták a sztálinizmust? Ha nem, akkor maradéktalanul le kell váltani őket. *Tóth András, Kertészeti Kutató Intézet.*
- Javaslat, kérem felolvasni és szavazásra feltenni: A vita résztvevői által elfogadott távirat szövegét, valamint Rákosi Mátyás visszahívására elfogadott határozatot a sajtóban tegyék közzé. A szövegeket újra fel kell olvasni, hogy a sajtótudósítók feljegyezhesék és a jegyzőkönyvbe bekerüljön.
- Javaslom, hogy a Petőfi Kör követelje Farkas Mihály ügyének nyilvános tárgyalását. *Körösi György*
- Nemcsak a bűnösöket kell felelősségre vonni, hanem a dilettánsokat, a „kucserákat” is félre kell állítani!
- Tánczos et! Tájékoztatást kérünk, mi a helyzet a Petőfi Kör lapengedélye körül, amit Nógrádi Sándor megígért? *(Dénes)*
- Kérdezzük, hogy Nagy Imre et. miért nem jött el e fontos kérdés megvitatására? *(Erdős László)*
- Miért kellett Kínából tojásport behozni, ha exportálunk tojást? *Kovács Dezső. (Vasnak)*
- A mezőgazdasági termelés azonnali fellendítéséhez elengedhetetlenül szükséges parasztságunk termelési kedvének és biztonságának megteremtése. Ez csak úgy valósítható meg a legrövidebb időn belül, ha a kormányban helyet foglal az olyan népszerű parasztpolitikus, mint Nagy Imre, akinek jelenléte már önmagában biztosítja a mezőgazdasági termelés fellendülését. Mikor valósul ez meg?!

IDŐHIÁNY MIATT NEM KAPTAK SZÓT:

Dr. Salzman Géza fővárosi bíró

Huszi Pál újságíró

Stenczinger László

Tóth Dezső

Molnár József okl. mezőgazda

Medvegy Pálné tanár

Balogh Imre V. éves filozófia szakos hallgató

Dr. Zsótér Bertalan

Dr. Kalék István okl. közgazda

Szabó Miklós, Földművelésügyi Minisztérium

Cselőtei László, az Agrártudományi Egyetem Kertészeti Tanszékének vezetője

Szilágyi János

Molnár István, a Vízügyi Tervező Iroda mérnöke

Klinger Pál

A FELSZÓLALÓKRÓL

BERKÓ PÁL (1912–) történelem-földrajzszakos tanár, 1954-től az Állami Gazdaságok Minisztériuma Szerelőipari Vállalatának igazgatója, 1957-ben fegyelmi útom elbocsátják, 1958–1965 között az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa. 1965–1986-ig a Kisipari Szervező Iroda, ill. a Tanért sokszorosító üzemének, ill. nyomdájának vezetője.

BÍRÓ GERD (1925–) közgazdász, diplomata, 1956-ban a Corvina idegen nyelvű szerkesztője, 1956 után a Külügyminisztérium sajtóosztályának helyettes vezetője, a Kereskedelmi Kamara tájékoztatási főosztályának vezetője, közgazdasági újságíró.

DEMETER JÓZSEF, 1956-ban a Magyar Optikai Művek mérnöke.

DONÁTH FERENC (1913–1986) jogász, agrárközgazdász. Az illegális kommunista párt egyik vezetője, 1945 után földművelésügyi államtitkár, később Rákosi Mátyás titkárságának vezetője. 1951-ben hamis vádak alapján elítélik, 1954-ben szabadul. 1956-ban az MTA Közgazdaság-tudományi Intézetének igazgatóhelyettese. 1956. okt. 24-én az MDP KV-ba és Titkárságába kooptálják, november 1-jén az MSZMP Intéző Bizottság tagja. Nagy Imrével Romániába deportálják, a Nagy Imre-perben 12 évi börtönre ítélik. 1960-as szabadulása után tudományos kutatással, elsősorban agrártörténettel foglalkozik. A hetvenes évektől haláláig a demokratikus ellenzéki mozgalom kiemelkedő személyisége, a Bibó-émlékkönyv, az 1985. évi monori tanácskozás, az 1986. évi 56-os tudományos tanácskozás egyik kezdeményezője.

ENYEDI GYÖRGY (1930–) közgazdász, geográfus, 1955–1960 között az Agrártudományi Egyetem tanársegédje, majd a Földrajztudományi Intézetben dolgozik, az akadémiai Regionális Kutatási Központ főigazgatója, akadémikus.

FARKAS MIHÁLY (1919–) villamosmérnök, 1942-től a Budapesti Műszaki Egyetemen tanársegéd, 1943–1954 között a Siemens-gyárban, ill. utódvállalatánál tervezőmérnök, majd műszaki igazgató, 1954-től a Kohó- és Gépipari Minisztériumban az Erősáramú Iparigazgatóság vezetője, majd gépipari miniszterhelyettes, 1957-ben a Tungstam kormánybiztosa, a Transelektro külkereskedelmi vállalat vezérigazgatója, párizsi külkereskedelmi tanácsos.

FEKETE FERENC (1928–) agrárközgazdász, népi kollégista, 1956-ban a *Közgazdasági Szemle* főszerkesztője, a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem tanára, 1956-ban tisztségeiből leváltják, majd a MTA Agrárgazdasági Kutatóintézetének osztályvezetője és ismét a MKKE tanára.

FISCHER FERENC, a Híradástechnikai Kutató Intézet mérnöke.

GÖNCZ ÁRPÁD (1922–) jogász, agrármérnök, író, műfordító, politikus. Az Országos Földhitelintézetnél jogász, 1945 után kispárti ifjúsági vezető és lapszerkesztő, majd autogénhegesztő és lakatos, később talajjavító technikus, 1956-ban az Országos Minőségvizsgáló Intézet talajvédelmi tervezőagronómusa. 1956-os tevékenysége miatt 1958-ban a Bibó-perben életfogytiglani börtönre ítélik, szabadulása után műfordító, író, a Történelmi Igazságtétel Bizottsága alelnöke, 1989-ben a Írószövetség elnöke, 1990-ben a Magyar Köztársaság elnöke.

HAÁSZ ÁRPÁD (1896–1967) jogász, közgazdász, a Galilei Kör alapító tagja, a Tanácsköztársaság idején a Közoktatásügyi Népbiztosság osztályvezetője, 1919–1945 között nyugat-európai országokban politikai emigráns és fogoly, 1945 után a Közgazdaság-tudományi Egyetemen a világgazdasági tanszéken egyetemi tanár.

HAVAS PÉTER (1924–) közgazdász, az Országos Tervhivatal és a Kohó- és Gépipari Minisztérium munkatársa, utóbbi Forradalmi Bizottságának tagja, 1956 után a Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság vezető munkatársa, 1968 után az Állami Fejlesztési Bank vezérigazgatója.

HEGEDŰS B. ANDRÁS (1930–) közgazdász, 1956-ban az ELTE tanársegédje, a Petőfi Kör egyik titkára. 1957-től a KSH munkatársa, 1959-ben a Mérei-perben 2 évi börtönre ítélik, szabadulása után fordító, ipari kutatóintézetekben közgazdász és szociológus, 1990-től az ELTE-n egyetemi docens, 1988-ban a TIB alapító tagja és egyik vezetője, az 1956-os Intézet ügyvezető igazgatója.

HORVÁTH LAJOS (1917–1993) agrárközgazdász, 1942-ben a Györffy Kollégium mb. igazgatója, 1943–1944-ben a Györffy István Népiskola vezetője, 1945-ben földosztó miniszteri biztos, népi kollégiumi igazgató, 1956-ban az MTA Közgazdaság-tudományi Intézetének osztályvezető-helyettese, majd tudományos kutatója.

KÁZMÉR SÁNDOR (1922–) mérnök, Györffy-kollégista, a németellenes Magyar Diákok Szabadságfrontjának résztvevője, népi kollégiumi igazgató, a Petőfi Kör vezetőségének tagja.

KISS ÁRPÁD (1918–1970) mérnök, politikus, a Ganz Villamossági gyár konstruktőre, 1950–1956 között könnyűipari, ill. vegyipari és energiaügyi miniszter, 1954-től az MDP KV tagja, 1956-ban a Műszaki Fejlesztési Tanács elnöke, 1956. okt. 26-tól a Országos Tervhivatal elnöke, 1961-től haláláig az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke.

KISS IMRÉNÉ, okl. kertész, 1956 után az Energiagazdálkodási Intézetben biomassa-kutató.

KUCZKA PÉTER (1923–) költő, műfordító. 1945 után tisztviselő, szakszer-
vezeti és pártfunkcionárius, az *Irodalmi Újság* munkatársa, majd szabadúszó író.
1956 nyarától az *Életképünk* c. irodalmi folyóirat szerkesztője, melynek a forra-
dalom kitörése miatt egyetlen száma sem jelent meg. A forradalom után a
Képcsarnok Vállalat tisztviselője, a *Galaktika* c. tudományos-fantasztikus irodal-
mi folyóirat munkatársa, a Móra Kiadó főszerkesztője.

LACKÓ ISTVÁN (1923–1987) jogász-közgazdász, az ELTE Politikai Gazda-
ságtan Tanszékének adjunktusa.

LAKI SÁNDOR, mérnök.

LÉNÁRT GÁBOR, (1924–) újságíró, 1956-ban a *Termelőszövetkezet* c. újság
szerkesztője, 1956 után Németországba emigrált.

LISKA TIBOR (1925–1994) közgazdász, 1945 után parasztpárti és MADISZ-
vezető, újságíró, népi kollégista, egyetemi adjunktus, 1956-ban a Pénzügy-
minisztérium munkatársa és forradalmi bizottságának tagja, 1956 után elbocsá-
tották, a nevéhez fűződő közgazdasági reformgondolatokról számos műve jelent
meg. 1976-tól a Közgazdaság-tudományi Egyetem munkatársa.

LŐCSEI PÁL (1922–) újságíró, szociológus, 1945-től a *Viharsarok*, a *Magyar
Alföld*, a *Szabad Nép* munkatársa, 1954-ben eltávolítják a laptól, a forradalom
során a *Magyar Szabadság* c. napilap egyik alapítója, 1958-ban 8 évi börtönre
ítélik, szabadulása után családszociológiai kutatásokat végez, a Történelmi Igaz-
ságtétel Bizottság alapító tagja.

MAGYARI ANDRÁS (1918–) agrármérnök, népi kollégista, 1949 után főiskolai tanár 1953–1960 között földművelésügyi miniszterhelyettes, majd a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen egyetemi tanár, rektor.

MÁRTONJÁNOS (1922–) agrárközgazdász, 1945 után parasztpárti politikus, 1950–1956 között az Országos Tervhivatal munkatársa, 1956-ban elnökhelyettese, 1956-ban elbocsátják, majd az Agrárgazdasági Kutatóintézet munkatársa, főigazgatója. 1989 után a Magyar Néppárt társelnöke.

MÁTÉ GYÖRGY (1925–1987) gépészmérnök, MEFESZ-vezető, a Petőfi Kör vezetőségének tagja, 1956-ban a Rákosi Mátyás (Csepel) Művek Szerzőgépgyár mérnöke, 1956-ban Nagy-Britanniába emigrált.

MOCSÁRY JÓZSEF (1928–) agrármérnök, 1956-ban a ménteleki állami gazdaság főállattenyésztője, 1956 után vezető beosztásokban mezőgazdási szakember, 1985-ben az Agro-Industria Innovációs Vállalat igazgatója.

MOGYORÓSI FERENC, 1956-ban a Magyar Államvasutak mérnöke.

MOSÓCZI FERENC (1925–) vegyészmérnök, 1943–1946 között technikus a Weiss Manfréd Művek fémmű laboratóriumában, a háború után vegyészmérnöki oklevelet szerez a műegyetemen, 1950–1958 Hőtechnikai Kutatóintézet laboratóriumvezetője, majd a hidasi Magasnyomású Brikettgyár technológusa. 1959-től a Nehézvegyipari Kutatóintézet, 1961–1985 között a Fémipari Kutatóintézet tudományos főmunkatársa.

NAGEL FERENC (1931–) mérnök, kémikus, az Egyesült Izzóban fejlesztő mérnök.

NAGY ELEK (1926–) horizontálesztergályos, 1945 után katonatiszt, 1952-ben letartóztatják, szabadulása után a Rákosi Mátyás (Csepel) Műveknél horizontálesztergályos, 1956-ban a Csepel Vas- és Fémművek Központi Munkástanácsának elnöke, a forradalom után 12 évi börtönre ítélik, szabadulása után munkás, fordító, 1988-ban a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító tagja és alelnöke.

NEMES TIBOR, 1956-ban közgazdász a bőr- és cipőiparban.

OKÁNYI IVÁN (1900–1968) kertészmérnök, jogász, parasztpárti politikus, 1928–1958 között a Kertészeti Egyetem jogelődeinél tanár, dékán, főiskolai

igazgató, a gyümölcsstermesztési tanszék vezetője, népi kollégiumi tanár, 1956-ban a főiskola forradalmi bizottságának elnöke, 1957-ben Dögei Imre földművelésügyi miniszter állásából felfüggeszti, majd állásából elbocsátják, többek között a Petőfi Körben tartott felszólalása miatt. Utóbb a Kertészeti Kutatóintézet balatonakali kísérleti telepének munkatársa.

OND GYULA, mérnök, az Ásványolaj-forgalmi Vállalat (ÁFOR) kenőolaj-felügyelőségének munkatársa.

PAP GÁBOR (1931–1956) 1956-ban a Mezőgazdasági Gépészeti Főiskola hallgatója, a forradalomban az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságban működött, november 1-jén öngyilkos lett.

PÉTER GYÖRGY (1903–1969) matematikus, illegális kommunista tevékenységéért 1936-ban 15 évi fegyházra ítélik. 1945-ben az Országos Társadalombiztosítási Intézet vezetője, 1948-tól haláláig a Központi Statisztikai Hivatal elnöke, egyetemi tanár. A szocialista gazdasági reformok egyik kezdeményezője, őrizetben öngyilkos lett.

PIUKOVICH SÁNDOR (1925–) vegyészmérnök, a MTESZ főtitkárhelyettese, a Vegyterv és az Országos Építésügyi Hivatal munkatársa, 1956-ban a Budapesti Pártbizottságon dolgozott, 1956 után a Chinoin gyógyszergyár főmérnöke.

SÁNDOR ANDRÁS (1923–) újságíró, író, fordító, 1956-ban Sztálinvárosban a Petőfi Kör mintájára értelmiségi vitakört szervezett, a helyi újság egyik szerkesztője, ugyanott részt vett a forradalmi szervezetek megalakításában, amiért jogerősen 6 évi börtönre ítélték. Szabadulása után a Szerzői Jogvédő Hivatal munkatársa, tolmács, az egri dohánygyárban rendszerszervező, majd ismét publicista, a Magyar Demokrata Fórum egyik alapítója Egerben.

SÁNDOR PÉTER, mérnök, a Kohó- és Gépipari Minisztérium munkatársa, 1956 után emigrált.

SÁRDI ANDRÁS, mérnök, a Híradástechnikai Kutató Intézet munkatársa.

SÁROSI LAJOS, mérnök, a Földalatti Vasút Vállalat munkatársa.

SIMON GÁBOR, egyéni gazdálkodó Mezőszentgyörgyön.

STEHL GYÖRGY, tervezőmérnök.

SZABÓ JÓZSEF, a Fővárosi Tanács munkatársa.

SZAKÁLL PÁL (1918–) agrárközgazdász, 1945-ben földosztó, 1956-ban a Földművelésügyi Minisztérium osztályvezetője, a Szövetkezeti Kutatóintézet munkatársa.

SZŐNYI PÉTER (1931–) közgazdász, 1956-ban a Csepel Vas- és Fémművekben osztályvezető, 1961-től az Országos Tervhivatal munkatársa, majd a KGST moszkvai központjában tanácsos, 1987-től miniszterhelyettes a kormány Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Bizottságánál.

TÁNCZOS GÁBOR (1928–1979) filozófus, tanár, népi kollégista, diákszövetségi vezető, egyetemi tanársegéd az ELTE-n, a DISZ-főiskola oktatója, 1956-ban a Petőfi Kör titkára. 1956 novemberében a Nagy Imre-csoporttal együtt Romániába internálják, 1958-ban 15 évi börtönbüntetésre ítélik. 1962-ben szabadul, oktatásszociológiával és az erdélyi magyarság kérdésével foglalkozik. Öngyilkos lett.

TILDY ZOLTÁN (1889–1961) kisgazdapárti politikus, református lelkész, 1945 után miniszterelnök és köztársasági elnök, 1948–1956 között házi őrizetben, 1956-ban a Nagy Imre-kormány államminisztere, a Nagy Imre-perben 6 évi börtönre ítélték.

TÓTH G. ISTVÁN, (1931–) mérnök, előtte MÁV-munkás, az Iparterv – Ipari és Mezőgazdasági Tervező Vállalat – munkatársa.

VADAS IMRE, mérnök.

VAS ZOLTÁN (1903–1983) politikus, a KIMSZ titkára, 1925-ben a Rákosi-perben 16 évi fegyházra ítélik, 1940-ben az 1848-as honvédezászlók visszaadása fejében Rákosival kiengedik a Szovjetunióba, 1945-ben Budapest polgármestere, majd a Gazdasági Főtanács titkára, az Országos Tervhivatal elnöke, 1953-ban a Komlói Szénbányák igazgatója, 1954-ben a Nagy Imre-féle minisztertanács titkárságának vezetője, később külkereskedelmi miniszterhelyettes, 1956-ban a SZÖVOSZ elnöke, a forradalom idején közellátási kormánybiztos. Nagy Imrével Romániába internálják, hazatérése után szabadfoglalkozású író és fordító.

ZENTAI BÉLA (1914–198?) mérnök, 1945–1949-ig a mérnökszakszervezet főtitkára, 1956-ban a Kohó- és Gépipari Minisztérium főenergetikusa, 1956 után az OMFB főosztályvezetője.

RÖVIDÍTÉSEK

- ÁKEF – Állami Kenőolaj Felügyelet
DISZ – Dolgozó Ifjúság Szövetsége
ELTE – Eötvös Loránd Tudományegyetem
KIMSZ – Kommunista Ifjómunkások Magyarországi Szövetsége
KGM – Kohó- és Gépipari Minisztérium
KPM – Közlekedési és Postaügyi Minisztérium
KV – Központi Vezetőség
MÁVAG – Magyar Állami Vagon- és Gépgyár
MESZÖV – SZÖVOSZ Megyei Tagszövetsége
MDP – Magyar Dolgozók Pártja
MTA – Magyar Tudományos Akadémia
MTESZ – Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége
MSZMP – Magyar Szocialista Munkáspárt
MT – Minisztertanács
NEP – új gazdasági politika (oroszul)
OHA – Oral History Archivum
PB – Politikai Bizottság
RM-gyárak – Rákosi Mátyás Művek
OKISZ – Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége
SZÖVÉRT – Zöldség-Gyümölcs Felvásárló és Értékesítő Szövetkezeti Központ
SZOT – Szakszervezetek Országos Tanácsa
SZÖVOSZ – Szövetkezetek Országos Szövetsége
TTIT – Társadalmi és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat
VEM – Vegyipari és Energiaügyi Minisztérium

NÉVMUTATÓ

- Aba Iván 17
András Sándor 137
Anker Géza 136
- Ács Ernő 121
Ágoston László 130
- Balázs Sándor 25, 26
Balla Dezső 160
Balogh Imre 163
Barna Péter 113
Barnák János 161
Bartók Béla 67
Bán Tamás 81
Bebrits Lajos 110
Benedek Albert 88
Berei Andor 134
Berkó Pál 57, 61, 69, 70, 71, 74, 164
Bíró Ferenc 85, 86
Bíró Gábor 130
Bíró Gerd 45, 71, 164
Boldizsár György 142
Bródy András 30
Brus, W. 11, 27
Bulgakov, Mihail 17
- Ceglédi Lászlóné 108
Csanádi György 112, 113
Cselótei László 163
- Deák Ferenc 141
Demeter József 102, 105, 164
Dénes 162
Dinnyés Jánosné 159
- Dobozi 160
Domján József 38
Donáth Ferenc 15, 16, 164
- Enyedi György 156, 164
Erdei János 82
Erdős László 162
Erdős Péter 30
- Farkas Mihály 15, 62, 114, 115, 116,
117, 125, 130, 131, 133, 135, 137,
162, 164
Fekete Ferenc 14, 149, 165
Fésüs Lajos 107
Fischer Ferenc 81, 100, 102, 108, 160,
165
Friss István 27, 45
- Gáspár Sándor 30
Gerő Ernő 7, 25, 62, 160
Gheorghiu-Dej, Gh. 86
Göncz Árpád 15, 150, 165
Gregus Pál 130
Győrffy Tibor 159
- Haász Árpád 21, 74, 165
Harmaty 160
Havas Péter 35, 37, 39, 42, 52, 55, 165
Hegedüs András 32, 33
Hegedüs B. András 16, 21, 35, 37, 38,
44, 47, 52, 54, 57, 61, 67, 75, 102,
105, 107, 111, 112, 114, 117, 121,
125, 126, 130, 133, 135, 136, 143,
165

- Hegyi Ferenc 159
 Hevesi Gyula 135, 143
 Hidas István 25
 Horváth István 161
 Horváth József 67
 Horváth Lajos 154, 165
 Horváth Zoltán 92
 Huszár László 136
 Huszti Pál 163

 Jánossy Ferenc 77, 134

 Kalék István 163
 Kázmér Sándor 75, 81, 83, 88, 92, 93,
 94, 96, 166
 Kecskeméti Károly 159
 Kemény Endre 137
 Kemény Viktor 136
 Kende Péter 13
 Kerekes András 18
 Kiss Árpád 12, 13, 75, 82, 83, 86, 93,
 94, 102, 111, 113, 118, 121, 125,
 130, 133, 134, 135, 143, 166
 Kiss Imréné 155, 166
 Klinger Pál 163
 Kornai János 9, 10, 28, 31, 42, 65, 72
 Kosáry Domokos 62
 Kovács Dezső 162
 Körösi György 161, 162
 Kuczka Péter 37, 38, 41, 166

 Lackó István 57, 64, 67, 166
 Lakatos György 81, 141
 Laki Sándor 130, 133, 137, 140, 166
 Lenin, V. I. 9, 10, 158
 Lénárt Gábor 156, 160, 166
 Liberman, E. G. 11, 27
 Libik György 12
 Liska Tibor 54, 57, 67, 68, 166
 Losonczy Géza 7, 15

 Lóránd Sára 105, 135, 136
 Lőcsei Pál 18, 155, 166
 Lukácsy Sándor 126

 Madák József 162
 Magyar András 158, 160, 161, 167
 Marosán György 91
 Marx, K. 9
 Márton János 158, 167
 Máté György 88, 92, 102, 110, 128,
 130, 167
 Medvegy Pálné 163
 Merényi István 160
 Mikoján, A. Sz. 69
 Miloher (?) László 159
 Minc, H. 27
 Mocsáry József 47, 52, 72, 73, 167
 Mogyorósi Ferenc 94, 100, 167
 Molnár István 163
 Molnár József 163
 Mosóczi Ferenc 96, 100, 167

 Nagel Ferenc 117, 121, 167
 Nagy Balázs 12
 Nagy Elek 14, 94, 96, 99, 108, 146,
 167
 Nagy Imre 7, 8, 12, 15, 16, 88, 91, 105,
 118, 123, 125, 135, 136, 143, 157,
 158, 160, 161, 162, 164, 169
 Nagy Tamás 22, 26, 27, 30, 44, 65, 69
 Nemes Tibor 35, 71, 167
 Nógrádi Sándor 162

 Okányi Iván 149, 167
 Ond Gyula 126, 130, 161, 168

 Pap Gábor 12, 14, 149, 156, 168
 Papp Simon 16, 86
 Pauk György 67
 Pásztor József 159

- Péter György 11, 13, 16, 17, 21, 35,
36, 37, 39, 40, 41, 48, 52, 53, 54, 55,
57, 58, 59, 63, 67, 71, 74, 168
Piukovich Sándor 47, 52, 60, 168
- Rainer M. János 17
Rajk Júlia 15
Rajk László 16
Rausch Tamás 125
Rákosi Mátyás 7, 9, 15, 62, 85, 90,
157, 162, 164
Rigó Tibor 159
- Salzmann Géza 163
Sándor András 41, 44, 71, 168
Sándor Péter 82, 84, 88, 89, 90, 128,
130, 168
Sárdi András 82, 83, 145, 168
Sárközi Pál 143
Sárosi Lajos 105, 107, 108, 111, 168
Sebestyén János 94
Simon Gábor 14, 153, 158, 168
Somogyi Imre 149, 150, 155
Stehl György 34, 168
Stenczinger László 163
Szabó József 141, 156, 169
Szabó Kálmán 45
Szabó Miklós 163
Szakáll Pál 157, 169
Szigeti György 108
Szijártó Lajos 110
Szilágyi János 163
- Szívós Péter 88
Szőnyi Péter 52, 54, 73, 74, 169
Sztálin, J. V. 9, 10, 58, 64, 65, 66, 69,
74, 84, 85
- Tánczos Gábor 11, 44, 60, 71, 72, 162,
169
Tibold Károly 125
Tildy Zoltán 15, 154, 169
Tóth András 162
Tóth Béla 159
Tóth Dezső 163
Tóth G. István 15, 107, 112, 114, 169
Tóth János 162
Török J 162
- Újhelyi Szilárd 15
- Vadas Imre 117, 118, 169
Valkó Endre 17, 108
Varga Domokos 18
Varga Péter 143
Vas Zoltán 14, 151, 156, 157, 160,
161, 162 169
Veres Péter 18
Vörösmarty Mihály 38
Weissburg János 100
- Zala Júlia 26, 27
Zentai Béla 130, 133, 136, 137, 169
Zsofinyecz Mihály 85
Zsótér Bertalan 163